Grundhjulet

Svenska som andraspråk för grundläggande vuxenutbildning

Kristina Asker

SANOMA UTBILDNING

Innehåll

JAG 7–98

DU 99–228

VI 229–355

JAG

I det här blocket kommer du att få läsa flera olika slags texter. De flesta är skrivna i jag-form. Det betyder att textförfattarna skriver om sina egna minnen, känslor, erfarenheter, åsikter och tankar. Du får lära dig att berätta, beskriva, instruera och argumentera genom att läsa, lyssna och diskutera. Du får tillfälle att själv berätta om dina minnen, känslor, åsikter, tankar och händelser du varit med om. Det får du göra både genom att samtala och diskutera samt genom att skriva kortare texter själv.

1. Jag trivs bäst...

Fundera och diskutera

Var trivs du bäst? Vad ser du när du tänker på den platsen? Vad hör du?

A Lyssna

”Öppna landskap” heter den här mycket omtyckta sången av Ulf Lundell. I sången beskriver han hur det kan se ut i öppna landskap på sommaren. Kan du se landskapet framför dig?

Sök på sångens titel på nätet och lyssna på sången flera gånger. Fyll i de ord som saknas.

Öppna landskap SÅNG

Jag trivs bäst i öppna landskap, nära havet vill jag bo,
några månader om året, så att själen kan få ________.
Jag trivs bäst i öppna landskap, där ________ får fart.
Där lärkorna slår högt i skyn, och ________ underbart.
Där bränner jag mitt brännvin själv, och kryddar med Johannesört,
och dricker det med välbehag, till sill och hembakt vört.
Jag trivs bäst i öppna landskap, nära havet vill jag bo.

Jag trivs bäst i fred och ________, för både kropp och själ,
ingen kommer in i min närhet, som stänger in och ________.
Jag trivs bäst när dagen bräcker, och fälten fylls av ljus,
när tuppar gal på avstånd, när det är långt till närmsta hus.
Men ändå så pass nära, att en tyst och stilla natt,

när man sitter under ____________________, kan höra festens skratt.

Jag trivs bäst i fred och frihet, för både kropp och själ.

Jag trivs bäst när havet svallar, och måsarna ger skri,

när ____________________ fylls med snäckskal, med havsmusik uti.

När det klara och det enkla, får råda som det vill,

när ja, är ja, och nej, är nej, och tvivlet tiger still.

Då binder jag en krans av ____________, och lägger den runt närmaste ____________,

där runor ristats för vår skull, nån gång för länge sen.

Jag trivs bäst när havet svallar, och måsarna ger skri.

Text & musik: Ulf Lundell

FAKTA

Ulf Lundell

Ulf Lundell (född 1949) debuterade både som musiker och författare på 1970-talet och har sedan dess släppt många musikalbum och skrivit romaner och dikter. En av hans mest omtyckta låtar är "Öppna landskap" som till och med föreslagits som ny svensk nationalsång. Hans debutroman *Jack* kom 1976 och finns också som film, liksom romanen *Sömnen* som kom 1977. Romanerna skildrar Stockholm så som unga människor med drömmar om att bli författare och musiker upplever staden. Böckerna är skrivna på ett språk som är fyllt av slang och inte följer vanliga skrivregler. Ulf Lundell har fått många priser och utmärkelser, bl.a. "Rockbjörnen" för "Årets svenska manliga artist" hela tre gånger.

B Vad står det i texten?

1 Hur ser det ut i det landskap där huvudpersonen i sången trivs bäst?
2 Vilka människor finns i personens närhet där?
3 Vilken tid på dagen är bäst i det här landskapet, enligt personen?
4 Var vill sångens huvudperson bo?
5 Vilka ljud hörs i det här landskapet?
6 Vad menar sångens huvudperson med att "tvivlet ligger still"?
7 Var lägger personen kransen av löv?

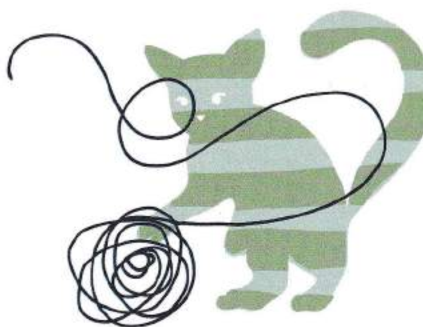
C Resonera

1 Känner du igen den sorts landskap som Ulf Lundell beskriver? Var skulle det kunna ligga?
2 Trivs du också i ett öppet landskap? Varför? Varför inte?
3 Skulle den här sången passa som svensk nationalsång, tycker du? Varför? Varför inte?
4 Vilken typ av landskap gillar du själv bäst? Varför?

D Öva ord

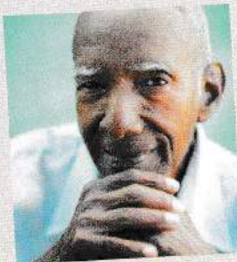
1 Markera de uttryck i texten som beskriver hur något låter.
2 Vad kallas djurs läten på svenska? Ta reda på svaren genom att använda lexikon och ordböcker. Fyll i listan.

Djur	Vad gör djuret?
a tupp	gal
b katt	______
c hund	______
d groda	______
e ko	______
f gris	______
g ______ (eget förslag på djur)	______

3 I svenskan finns det flera sätt att stava till ljudet [sj]. I sångtexten hittar du förutom den ganska vanliga stavningen **sj**, två andra sätt att stava ljudet. Vilka? Stryk under orden i texten.

Var trivs du bäst?

Ibrahim
Jag trivs bäst i storstäder eftersom jag älskar liv och rörelse. Jag blir orolig när det är så tyst som på landet.

Oliver
Jag trivs bäst vid havet därför att jag är uppvuxen i Halmstad och hade havet utanför huset när jag var liten. Jag saknar havet om jag inte hör och ser det på flera månader. I framtiden kommer jag att bo nära havet.

Zeinab
Jag gillar tystnaden i skogen allra bäst. Det är så härligt att gå i skogen på hösten och känna lukten av löv på marken. Min pappa lärde mig att älska skogen i Sverige, men själv var han visst rädd för skogen när han var liten. Det berättade han för mig för några år sedan.

Skriv
Var trivs du bäst? Skriv om dig själv. Välj bland följande uttryck och fyll i det på raden. Du kan också skriva ett eget förslag. Förklara varför du trivs bäst just där.

i en storstad, i bergen, i en småstad, i en liten by, på landet,
i öppna landskap, vid havet, i skogen

Jag trivs bäst ____________________ eftersom ____________

____

____

Fundera och diskutera

Hur väljer du om du tycker lika mycket om två platser, men måste välja den ena eller den andra platsen?

Läs här en saga, skriven av författaren Maria Nikolajeva. Den handlar om Renata som slits mellan den plats där hon föddes och den plats där hon levt en stor del av sitt liv. Var hör hon hemma?

Renata och Sjökungen SAGA

Det var en gång en flicka som hette Renata. En vacker dag när hon promenerade vid havets strand såg hon Sjökungen stiga ur vågorna.

– Renata, sa Sjökungen. Många kvällar har jag sett dig när du gick förbi här på stranden. Mitt hjärta tillhör dig. Följ med mig till havets botten och bli min drottning. Du ska leva i prakt och rikedom, och hela havets befolkning ska tjäna dig och älska dig.

Sjökungen var ung och stilig. Han hade krona av gröna sjöväxter, och hans ögon var som två glänsande pärlor.

– Ja, sa Renata, jag ska följa dig till havets botten och bli din drottning.

Och så tog Sjökungen henne med sig ner till havets botten.

Allting var annorlunda där, och först blev Renata helt förvirrad. Man kunde inte tala som vanligt där, utan alla talade med gester och med kroppen. Det tog lång tid innan Renata lärde sig att förstå och ännu längre innan hon kunde tala själv. Maten var konstig och smakade inte alls som hemma. Och mörkt var det på havets botten, för solstrålarna nådde aldrig ner dit.

Men Sjökungen var god, och han älskade Renata, och hon lärde sig att älska honom och hans rike. Hon blev van vid den konstiga maten, och hon blev van vid det svaga, mystiska ljuset. Hon blev van vid att små fiskar simmade förbi henne, precis som små fåglar flaxar omkring uppe på jorden.

Sju år hade gått, och Renata hade fått sju söner med Sjökungen.

En dag när hon lekte med sina söner på ett rev hörde hon kyrkklockorna från land. De ringde så lockande, och plötsligt stod inte Renata ut. Hon gick till sin make Sjökungen och sa:

– Sju år har jag bott med dig på havsbotten, men nu vill jag tillbaka till jorden och hälsa på min mor och min far.

– Som du vill, sa Sjökungen, men lova att du kommer tillbaka, för om du lämnar mig dör jag av sorg.

Renata lovade att återvända så fort som möjligt, och Sjökungen tog upp henne på land.

Vad mor och far blev glada när de fick se sin Renata! Vad alla väninnor kom springande och började fråga henne om det underbara riket på havets botten. Vad härligt det var att få äta riktig mat och tala sitt vanliga språk. Vad vackert musiken lät när man samlades till dans om kvällarna. Och vad skönt det var att se solen, och blommor och alla färger, att känna solvärme på huden och vindens svaga pustar.

– Gå inte tillbaka till Sjökungen, Renata, sa mor och far och alla väninnor. Här är ditt hem.

– Ja, sa Renata, här är mitt hem. Jag stannar här och återvänder aldrig till havets botten.

Dagarna gick, och en kväll gick Renata längs stranden när hon plötsligt hörde Sjökungens röst:

– Renata, dina söner gråter utan dig, och mitt hjärta håller på att brista av sorg.

Då sa Renata till sin mor och far och sina väninnor:

– Jag älskar er alla, men mitt hem är nu på havets botten, jag har mina söner där, och jag måste återvända.

Och hon tog farväl av solen och värmen och ljuset, av den goda maten och den ljuva musiken, och återvände till havsbotten och sina söner och sin make Sjökungen.

Åren gick, och sönerna blev större, och en dag stod Renata inte ut längre, utan gick till Sjökungen och sa:

– Jag måste upp på land igen och se solen och hälsa på mina nära och kära.

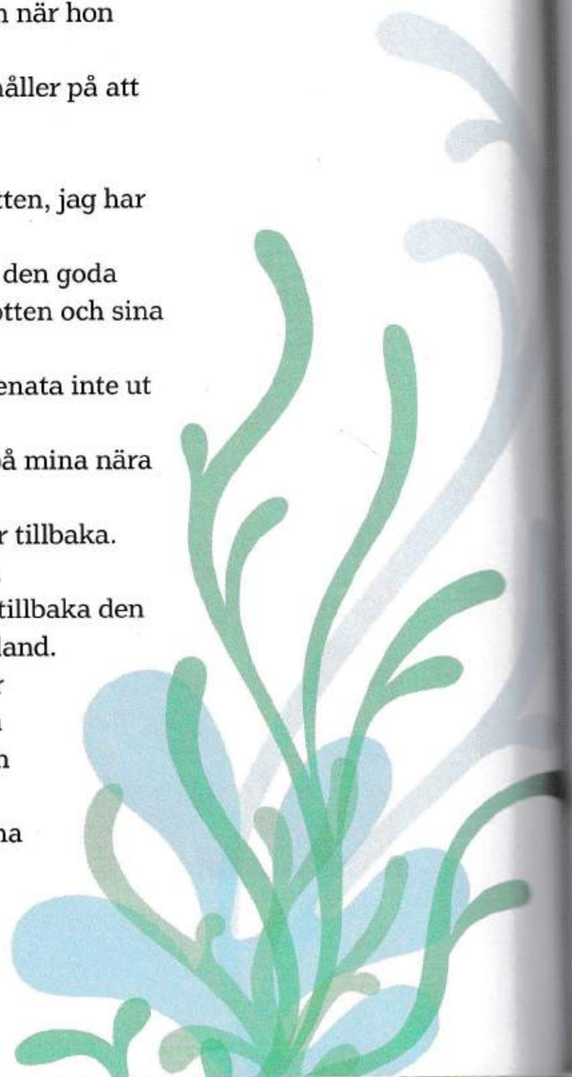
– Gör det, sa Sjökungen, men lova mig att du kommer tillbaka.

– Gjorde jag inte det förra gången? sa Renata sorgset.

– Jo, det gjorde du, därför litar jag på att du kommer tillbaka den här gången också, sa Sjökungen och tog henne upp på land.

Det var sorg i Renatas barndomshem, för hennes mor hade dött för en vecka sedan, och hennes far dog dagen därpå. Renata grät och lade blommor på deras grav, och hennes väninnor sa till henne:

– Stanna här hos oss, Renata, det här är ditt hem. Dina föräldrars grav är här, om du inte vårdar den kommer

graven att förfalla och gräs och mossa växa på den.

– Ja, jag stannar, sa Renata. Här är mitt hem, och jag vill aldrig återvända till havets botten.

Det gick några dagar, men en kväll när hon gick längs stranden hörde hon Sjökungens röst:

– Renata, vår äldsta son har gift sig, och du ska snart få ett barnbarn. Kom hem, för mitt hjärta håller på att brista av sorg.

Då suckade Renata och sa till sina väninnor:

– Jag måste återvända till det som nu har blivit mitt hem. Jag vill se mina barnbarn, och jag vill inte att min kung dör av längtan.

Hon tog farväl av föräldrarnas grav och såg en sista gång på den sköna varma solen och gick tillbaka till havets botten, där Sjökungen och sönerna mötte henne med kärlek och ömhet.

Och Renata kunde sedan länge laga läcker mat av havets frukter, och hon kunde sedan länge berätta de vackraste sagorna på havets språk, och alla innevånare på havets botten tyckte om henne trots att hon var främling.

Och åren gick, och Renata blev gammal, och varje gång hon hörde kyrkklockorna från land fick hon ont i hjärtat, och en dag stod hon inte ut längre. Hon gick till sin make Sjökungen, som också hade blivit gammal och vithårig och vitskäggig, och sa:

– Jag måste upp på land och få se solen en gång till innan jag dör.

– Jag förstår det, sa Sjökungen, men lova mig att du kommer tillbaka och är vid min sida när min stund kommer.

– Jag lovar, sa Renata, har jag inte alltid kommit tillbaka?

– Jo, sa Sjökungen, och tog upp henne på land.

Renatas väninnor hade också blivit gamla, och många av dem hade dött. Men solen sken fortfarande, och de varma vindarna blåste, och blommorna hade klara färger. Renata hade blivit nästan blind, för hon hade bott på havets botten i hela sitt liv, och musiken hörde hon inte så bra längre. Och hennes väninnor, de som fortfarande levde, sa:

– Stanna här, Renata, gå inte tillbaka till havets botten. Visst vill du väl dö här, i ditt eget hem, och ligga begraven bredvid dina föräldrar?

– Ja, jag stannar, sa Renata, här är mitt hem, och även om jag inte har levt här vill jag åtminstone dö här.

Och hon gick sakta till stranden för att ropa på Sjökungen och tala om för honom att hon bestämt sig för att stanna på land. Men då tänkte hon på alla sina barn och barnbarn och barnbarns barn som hon brukade berätta sagor för på havets eget språk. Hon tänkte på de friska, kalla källorna på havets botten.

Hon tänkte på de lena stenarna, slipade av vågorna under tusentals år. Hon tänkte på den mjuka sanden som lägger sig så lätt över kroppen som ska begravas. Och hon tänkte på sin make Sjökungen som hon hade levt ett långt och lyckligt liv med.

Och hon tittade på solen som höll på att gå ner i havet. Och hon följde solen till havets botten.

Renata och sjökungen av Maria Nikolajeva

A Vad står det i texten?

1 Varför ville Sjökungen att Renata skulle följa med honom till havets botten när de möttes på stranden den första gången?

2 Nämn tre saker på havets botten som inte liknade det som Renata var van vid.

3 Hur reagerade Renata på allt det nya och ovana?

4 Varför fick Renata plötsligt en stark längtan efter att komma upp på land?

5 Berätta om Renatas första besök på land.

6 Vad hade hänt när Renata kom tillbaka till sitt barndomshem för andra gången?

7 I slutet av sagan måste Renata fatta ett svårt beslut. Vilket beslut måste hon fatta och hur blir hennes beslut?

B Läs mellan raderna

1 Sagan handlar om en flicka, en Sjökung och ett rike på havets botten. Vad symboliserar dessa tre faktorer, tror du?

2 Vilka personer är det som påverkar Renata i hennes beslut?

3 Varför har författaren valt att skriva berättelsen som en saga, tror du?

4 Varför följde Renata med solen i slutet av berättelsen, tror du?

C Resonera

1 Varför tror du att Renata är så osäker på var det är bäst för henne att leva? Kan du känna igen dig i hennes osäkerhet?

2 Renata är kvinna och Sjökungen är man. I berättelsen är det kvinnan som slits mellan de båda världarna. Skulle samma sak hända om Renata hade varit en man? Varför? Varför inte?

3 Vad tycker du om beslutet Renata fattar till sist? Skulle du ha beslutat likadant? Varför? Varför inte?

D Öva ord – adjektiv

1 I texten finns många adjektiv. Några av dem kan användas för att beskriva människor, andra beskriver andra saker.
Para ihop adjektiv från texten med följande substantiv. Flera alternativ är möjliga. Diskutera dina svar med en kamrat.

stilig	person	a kaka
glänsande	______	b hud
förvirrad	______	c diskussion
mystisk	______	d person
lockande	______	e åldring
ljuv	______	f hår
läcker	______	g musik
vitskäggig	______	h doft
blind	______	
len	______	

2 Adjektiv kan bildas på flera sätt. I övning D 1 finns exempel på adjektiv som bildats av substantiv. Substantiven *stil* blir *stilig* och *skägg* blir *skäggig*. Vilka adjektiv kan du bilda till följande substantiv?

a sol ______

b bråk ______

c skrik ______

d hår ______

e buller ______

f Skriv fem egna exempel på adjektiv som bildats på samma sätt av substantiv. ______

______

______

______

3 Adjektiv kan också sluta på *-isk*. I texten finns till exempel ordet *mystisk*. Ändelsen *-isk* finns också i vissa nationalitetsord, till exempel *turkisk*, *österrikisk*, *arabisk*. Hur blir nationalitetsorden i följande exempel? Ibland måste du göra andra ändringar också för att ordet ska bli rätt. Slå gärna upp i en ordbok.

a från Schweiz ______________________

b från Tjeckien ______________________

c från Somalia ______________________

d från Kanada ______________________

e från Kina ______________________

f Skriv tre andra nationalitetsord. Stryk under ändelserna.

____

____

____

4 Adjektiv kan också bildas av verb. I texten finns exempelvis adjektiven *lockande* och *glänsande* som har bildats av verben *locka* och *glänsa*. Adjektiven har bildats genom att tillägg av ändelsen *-ande* till grundformen (= imperativ) av verbet.
Vilka adjektiv kan bildas på samma sätt av följande verb i texten? Skriv på raderna.

a leva ______________________

b springa ______________________

c flaxa ______________________

d ringa ______________________

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten ”Renata och sjökungen” och du har bara några rader att skriva på. Skriv sammanfattningen. Se s. 23 hur du ska göra när du skriver en sammanfattning.

____

____

____

F Skriv

Vilket beslut skulle du ha fattat om du var Renata? Skriv och berätta hur du skulle ha gjort och varför.

FAKTA

Maria Nikolajeva

Maria Nikolajeva (född 1952) är professor i litteraturvetenskap, författare och översättare. Hon föddes i Moskva men flyttade till Sverige 1981. I "Om hur jag växte upp under diktaturen" beskriver hon livet i Moskva under sin uppväxt och ger läsaren en bild av rysk vardag från flera olika håll. Sedan några år är hon bosatt och verksam i Cambridge i England.

Fundera och diskutera

Renata har hemlängtan. Vad ser du framför dig när du längtar hem?

Följande mycket kända dikt av Verner von Heidenstam beskriver hemlängtan.

Jag längtar... DIKT

Jag längtar hem sen åtta långa år.
I själva sömnen har jag längtan känt.
Jag längtar hem. Jag längtar var jag går
– men ej till människor! Jag längtar marken,
jag längtar stenarna där barn jag lekt.

Verner von Heidenstam

FAKTA

Verner von Heidenstam

Författaren och poeten Verner von Heidenstam levde mellan 1859 och 1940. Han fick Nobelpriset i litteratur 1916. Hans sätt att skriva bröt på flera sätt mot det som då var vanligt. Istället för en realistisk stil skrev han texter med romantik och individualism. Flera av hans böcker hade nationella och historiska teman. De rader ur "Ensamhetens tankar", som du kan läsa på s. 20, är några av de allra mest kända diktraderna i svensk litteratur.

A Vad står det i dikten?

1 Hur länge har diktens jag varit hemifrån?
2 När brukar diktjaget längta?
3 Vad är det där hemma som diktjaget längtar till?

B Läs mellan raderna

1 Vad vill författaren säga med dikten, tror du?
2 Känner du igen något av det författaren skriver?
3 Vilken beskrivning av stämningen i dikten tycker du stämmer bäst? Välj bland följande ord:

vemod, sorg, ensamhet, glädje, rädsla, förvirring, nostalgi, lycka, ilska

C Resonera

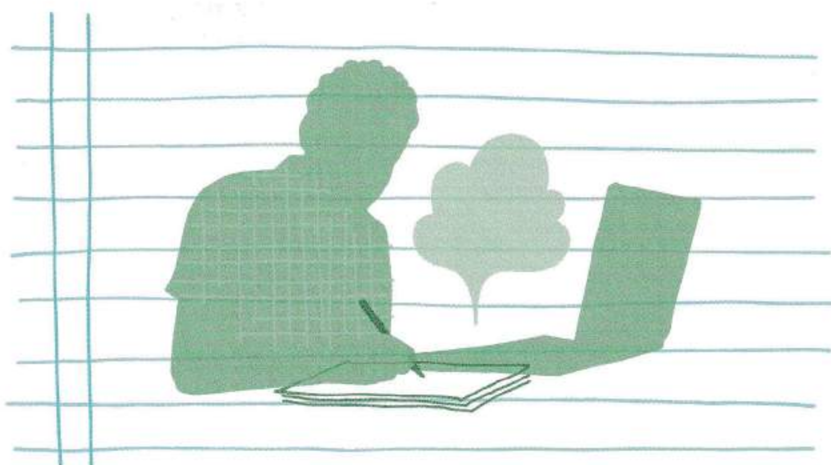
1 Grammatiken är inte helt korrekt i dikten. Vad är det som saknas? Hur skulle dikten vara med korrekt grammatik?
2 Varför kan felaktig grammatik fungera i en dikt men inte lika bra i andra texter, tror du?

Studietips

Läsa texter

När du arbetar på egen hand med texterna i *Grundhjulet* kan du göra så här:

1. Skaffa dig förståelse genom att besvara eller resonera om frågan under "Fundera och diskutera" före den text du ska läsa. Vad tror du att texten kommer att handla om?
2. Läs textens rubrik. Kan den ge ledtrådar till vad texten handlar om?
3. Läs igenom ordlistan till texten som finns på → www.ovningsmastaren.se och fundera på vilka ledtrådar den ger.
4. Läs frågorna till texten. Vilka av frågorna vill du gärna ha svar på?
5. Lyssna och följ med i texten. Markera gärna ord du inte förstår.
6. Fundera en stund på texten och innehållet. Kan du redan nu svaret på någon av frågorna?
7. Ta reda på vad orden som du markerat betyder. Det gör du antingen genom att läsa i ordlistan eller slå upp i ett lexikon eller en ordbok.
8. Läs texten noga en gång till och svara på så många av frågorna du kan. Vissa av uppgifterna ska du göra tillsammans med en eller flera kamrater, men du kan alltid läsa och fundera på frågorna själv i förväg.

Sammanfatta texter

Om du sammanfattar en text som du har läst får du både repetition och ett tillfälle att fundera på vad som är viktigast i texten. Skriv gärna ner din sammanfattning i en anteckningsbok. Försök göra sammanfattningen så kort du kan och ta bara med det allra nödvändigaste. Skriv så att någon som inte har läst texten ändå kan förstå vad texten handlar om. Arbeta så här:

1 **Markera nyckelord:**
Vissa ord i en text är viktigare än andra för förståelsen av det som händer eller av det som informeras om i texten. Sådana ord kallas *nyckelord*. Ibland är det inte bara ett ord utan en hel mening som är viktig, en så kallad *nyckelmening*. Stryk under nyckelord eller nyckelmeningar när du hittat dem, eller skriv dem på ett separat papper.

2 **Tänk på styckeindelningen:**
De flesta texter delas in i flera kortare stycken. Läs ett stycke i taget och fundera över det huvudinnehåll varje stycke har. Oftast presenteras innehållet i styckets början.

3 **Egna formuleringar:**
Lägg undan texten. Titta på dina anteckningar med nyckelord och nyckelmeningar. Tänk på en person du känner som inte har läst texten. Berätta så kortfattat som möjligt för den personen om vad du just har läst. Tänk dig att du bara har kort tid på dig att säga det du ska eller några få rader att skriva på. Vad måste komma med? Använd gärna nya ord som du har lärt dig men formulera meningarna på ditt eget sätt, det vill säga skriv inte av texten.

2. Jag och mina barndomsminnen

ur *Karlstad Zoologiska*

Fundera och diskutera

Har du någon särskild plats som får dig att minnas din barndom?

Boken *Karlstad Zoologiska* av författaren och krönikören Hanna Hellquist är en memoarbok. Hon berättar om sin barndom och sin ovanliga pappa som under en period ägde en djuraffär. Familjen hade många olika djur hemma och flera av bokens korta kapitel handlar om djuren i hennes liv. Men i följande avsnitt är det en blomma hon berättar om. Den heter förgätmigej, vilket betyder "glöm mig inte". Läs berättelsen och svara sedan på frågorna.

Förgätmigej BERÄTTELSE

Vardagsrummet på nedervåningen på landet har en öppen spis, en vit gustaviansk soffa med blått tyg och ett hörnskåp. Det har ett fönster mot ängen bakom huset, två mot det stora gärdet med hästhagarna, och ett fjärde mot ladan som ligger på andra sidan vägen. När jag var liten satt jag och farmor i den gustavianska soffan och tittade på *Nord och Syd* på teven. Farfar satt i sin skinnfåtölj och åt varmkorv. Farmor och farfar åt alltid så konstig kvällsmat. Kokt korv och kokt ägg. De hade inget bröd till korven utan den låg direkt på de blåa Willowtall-rikarna från Gustavsberg, med ägget bredvid. De drack Ramlösa till. Jag kommer inte ihåg om de hade ketchup. Det måste de väl ha haft.

På sommarkvällarna satt vi i vardagsrummet och tittade på teve allihop. Jag tyckte om att den möjligheten fanns, att vi kunde gå hem till farmor och farfar och titta på teve. Teven påminde mig om att lägenheten i stan fortfarande existerade, med vardagen och dagiset

och maten som kom från konserver och inte från salladslandet. Allt det där var lätt att glömma bort när det var sommar på landet. Inte för att det var så hemskt där, men det var isolerat. Det var skog överallt och jag var alltid naken, på kvällen lade sig dimman över åkrarna och jag fick trolska känslor och blev rädd. Det var inte mycket som var sig likt på sommaren. Mamma hade tid att leka. Jag gillade känslan i det där vardagsrummet. Farmors oformliga kropp i kortärmade tröjor och fritidskjolar i bomull, bredvid mig i finsoffan. Jag vill ha tillbaka vardagsrummet som det var. Min barndom susar där, skrev Fröding. Jag älskar det uttrycket! Min barndom susar i det där vardagsrummet och längs den där grusvägen, där jag och farmor gick på sommarmorgnarna och plockade smultron och blommor.

Min favoritblomma är liten och blå och växer överallt i åkrarna som omger sommarstugan. Förgätmigej, den är nästan ett ogräs men den är så liten och söt att man förlåter den allting. Det finns en historia bakom dess namn, en sliskig berättelse om en ung pojke och en jättedjup brunn, runt vilken det växte tuvor med små blåa blommor.

Pojken var så klart kär i en flicka och han ville ge henne en bukett blåa blommor så han började plocka och plocka runt brunnen, fler och fler, en stor bukett skulle hon få! Sen bar det sig inte bättre än att pojkfan trillade i brunnen och medan han föll skrek han ”Förgät mig ej!” till sin älskade, glöm mig inte för allt i världen. Och jag har aldrig kunnat glömma honom.

Jag och farmor hade en speciell tuva med förgätmigej i kanten av åkern. Den var stor och vildvuxen. Man kunde plocka hur många som helst från den där tuvan, hur många buketter som helst utan att det märktes på den. Vi gick ofta till den där tuvan jag och farmor, jag i mitt nattlinne och hon i sin morgonrock.

ur *Karlstad Zoologiska* av Hanna Hellquist

A Vad står det i texten?

Svara kort på frågorna.

1 Hur såg det ut i Hanna Hellquists farmors vardagsrum?
2 Varför tyckte hon om att titta på tv med farmor och farfar på sommaren?
3 Hur tyckte hon att det var på landet?
4 Varför brukade hon bli rädd på landet?
5 Hur kände hon sig i vardagsrummet?
6 Vad gjorde farmor och hon när de gick längs grusvägen?
7 Hur beskriver hon sin favoritblomma?
8 Det finns en berättelse om blomman. Vad handlar den om?

B Läs mellan raderna

1 Varför tyckte Hanna Hellquist att hennes farmor och farfar åt konstig kvällsmat, tror du?
2 Vad var det i vardagsrummet som kändes tryggt för flickan?
3 Flickan hade på sig nattlinne och farmor hade morgonrock när de plockade blommorna. Varför hade de just sådana kläder på sig, tror du?
4 Vad tror du Fröding kan ha menat med uttrycket ”Min barndom susar där”? Varför använder han ordet ”susar”?

C Resonera

1 Vilken betydelse kan en plats från barndomen ha för oss människor?
2 Har du någon sådan plats? Berätta för en kamrat.
3 Känner du igen något i Hanna Hellquists berättelse?
4 Är det vardagsrummet, farmor eller blomman som är viktigast för henne, tror du?
5 Har blomman ett passande namn, tycker du?
6 Hur ser det ut på platsen som beskrivs idag, tror du?

TIPS

Gå gärna ut i naturen och titta på blomman förgätmigej när du har möjlighet. Den är ganska vanlig i hela Sverige.

D Öva ord

1 Följande substantiv ur texten beskriver sådant som du hittar på landsbygden i Sverige. Vad heter motsvarande på ditt modersmål? Leta efter bilder som illustrerar orden i till exempel en veckotidning, en turistbroschyr eller på internet. Klistra gärna in bilderna i en anteckningsbok och visa för en kamrat.

   äng, gärde, hästhage, lada, åker, grusväg, brunn, tuva, salladsland

2 Leta efter en bild som visar sådan landsbygd som du minns från din egen barndom. Visa för en kamrat och beskriv bilden. Förklara varför du valde just den bilden. Anteckna därefter substantiv på svenska som passar till bilden du hittat.

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten *Förgätmigej* och du har bara några rader att skriva på.

___

___

___

___

___

Fundera och diskutera

Vad vet du om hur folk levde i Sverige för 100 år sedan?

A Lyssna

Följande sång sjungs i filmen om *Emil i Lönneberga* som utspelas på den svenska landsbygden för ungefär 100 år sedan. Filmen bygger på boken *Emil i Lönneberga* av Astrid Lindgren. Hon har också skrivit texten till sången som handlar om Emils bästa vän, drängen Alfred. Han berättar om sitt slitsamma liv och förhållandet till Gud.

Sök på sångens titel på nätet och lyssna på sången flera gånger. Fyll i de ord som saknas.

Jag är fattig bonddräng SÅNG

Jag är fattig bonddräng, men jag lever ändå.

Dagar går och kommer, medan jag knogar på.

Harvar, sår och plöjer, mockar, gräver och bär.

Går bak mina oxar, hojtar, visslar och ___________.

Jag är fattig bonddräng, och jag tuggar mitt ___________.

Och när ___________ kommer, vill jag ta mig ett rus.

Sen, när jag ___________ livad vill jag tampas och ___________.

Vila hos en flicka vill jag också, förstås.

Sen, så kommer ___________, och då vill ___________ ___________,

att jag ska i kyrkan, men då ___________ jag mest.

Prästen kan väl sova hela måndagen men,

för en fattig bonddräng, börjar knoget igen.

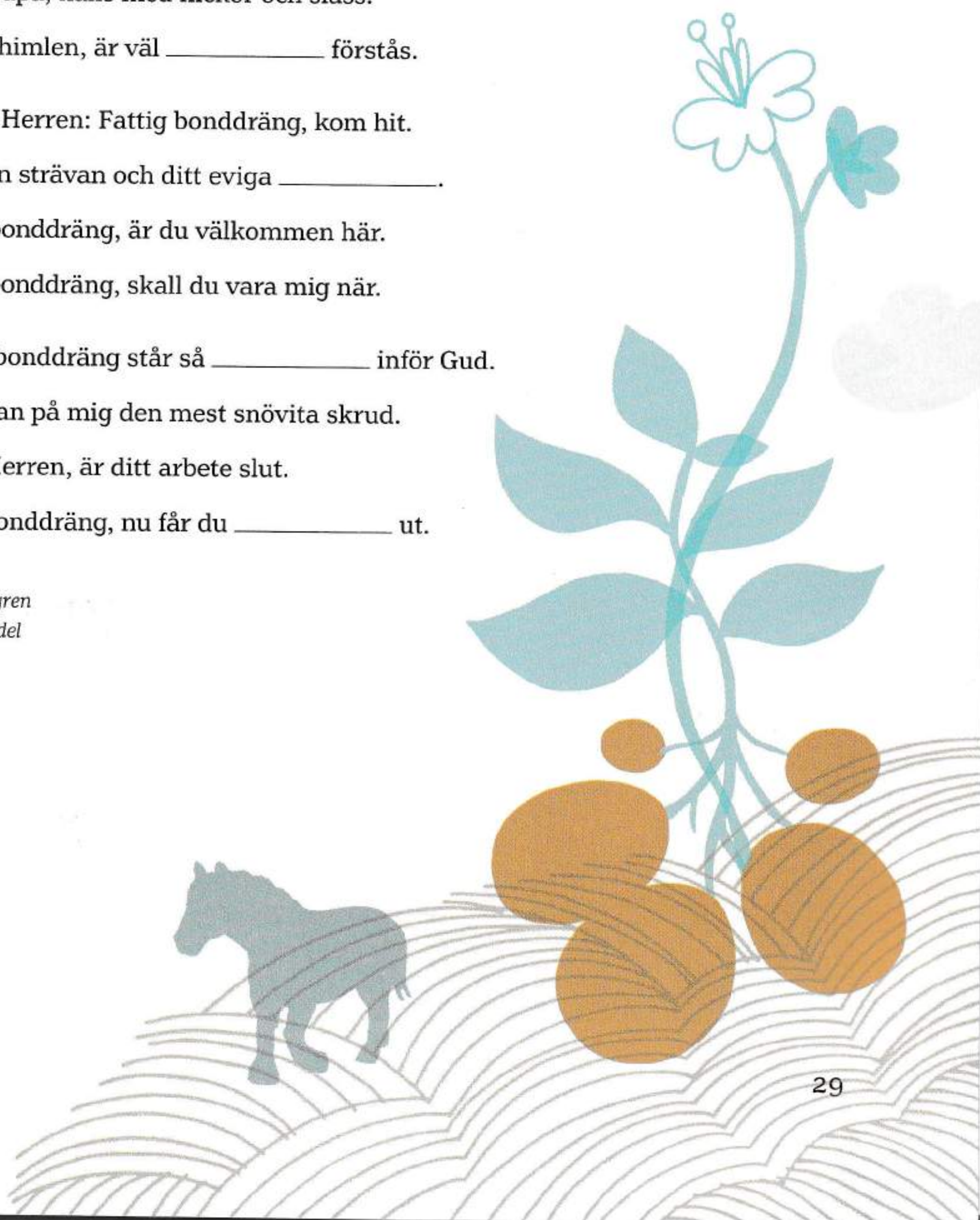
Så går hela veckan, alla dagar och år.
Jag går med min lie, och jag plöjer och ___________.
Jag kör mina oxar och jag hässjar mitt hö.
Harvar, gnor och trälar, och till sist ska jag dö.

Står där, fattig bonddräng invid Himmelens port.
Lite rädd och ledsen för de ___________ jag gjort.
Man ska inte supa, hålls med flickor och slåss.
Herren, Gud i himlen, är väl ___________ förstås.

Men, då säger Herren: Fattig bonddräng, kom hit.
Jag har sett din strävan och ditt eviga ___________.
Därför, fattig bonddräng, är du välkommen här.
Därför, fattig bonddräng, skall du vara mig när.

Åh, jag, fattig bonddräng står så ___________ inför Gud.
Och sen klär han på mig den mest snövita skrud.
Nu du, säger Herren, är ditt arbete slut.
Nu du, fattig bonddräng, nu får du ___________ ut.

Text: Astrid Lindgren
Musik: Georg Riedel

B Vad står det i sångtexten?

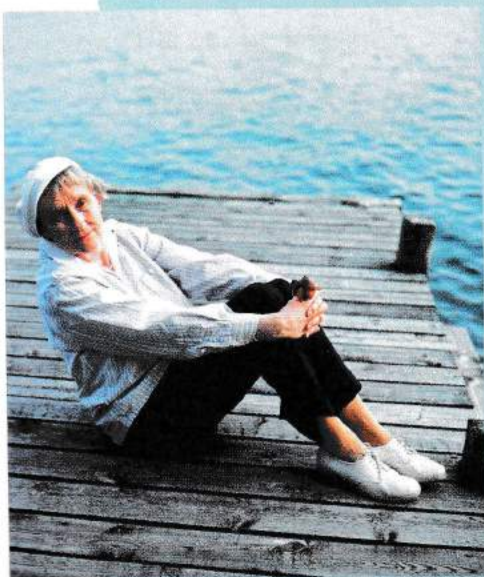
1 Hur lever drängen på vardagarna?
2 Vad brukar han göra på lördagar?
3 Vem säger att han ska gå i kyrkan på söndagar?
4 Varför sover han mest på söndagar?
5 Hur tror han att han kommer att känna sig vid Himmelens port?
6 Vad kommer Gud att tycka om hur han levt sitt liv, tänker han sig?
7 Hur tror han att det blir efter döden?

C Resonera

1 Känner du igen något i sången? Vad i så fall?
2 Varför är Alfreds liv så fyllt av arbete?
3 Hur tror du att Alfred ser ut? Beskriv honom så som du tänker att han ser ut.
4 Följande fem verb i texten har med jordbruk att göra. Har du någonsin gjort något av detta?

harva, så, plöja, mocka, hässja

FAKTA

Astrid Lindgren

Astrid Lindgren heter en välkänd och prisbelönt författare som levde mellan 1907 och 2002. Hon har skrivit de kända böckerna om Emil i Lönneberga, Pippi Långstrump, Karlsson på taket, bröderna Lejonhjärta, barnen i Bullerbyn och många andra böcker.

Astrid Lindgrens böcker har översatts till nästan 100 olika språk och de uppskattas i stora delar av världen. Många av dem har också filmatiserats. Det gäller till exempel boken om Emil i Lönneberga. Många av sångerna som komponerades till den filmen har blivit kända och populära, till exempel ”Idas sommarvisa” som ofta sjungs på skolavslutningar i Sverige och ”Jag är fattig bonddräng”.

D Ett minne från min barndom

Berätta muntligt

Berätta för en kamrat om ett trevligt och positivt minne från din barndom, om en trygg plats, en fin människa, en rolig leksak eller något annat du minns väl och tänker på då och då.

Berätta skriftligt

Anteckna stödord från din berättelse om ett barndomsminne. Använd stödorden och skriv en kort text om barndomsminnet.

Studietips

Verktyg som hjälper dig som studerar språk

Det finns många bra verktyg för dig som studerar språk.

1 Lexikon är viktiga hjälpmedel så se till att du har tillgång till minst ett bra lexikon som du kan använda för att få översättningar till ditt modersmål. Förutom i bokform finns det också användbara digitala lexikon. Du kan självklart inte slå upp alla nya ord, men ta för vana att slå upp sådana ord som återkommer ofta. De kan vara viktiga för förståelsen av texten. Lyssna gärna på orden för att lära dig hur de uttalas.

2 En svensk-svensk ordbok är ett annat viktigt hjälpmedel. I en sådan får du förklaring till orden på svenska samt information om ordklass och vilka olika former av orden som finns. Ibland finns det också exempelmeningar i svensk-svenska ordböcker.

3 Det finns stavningskontroll till de flesta ordbehandlingsprogram. Lär dig att använda stavningskontrollen, som är ett utmärkt hjälpmedel om du använder den på rätt sätt.

4 Många ordbehandlingsprogram har också grammatikkontroll. Den funktionen kan vara svårare att använda, men ger i alla fall en signal om att du behöver se över din text när det gäller grammatiken.

5 Många har svårt att se fel i sin egen text, men de kan höra felen. Med talsyntes i datorn får du texten uppläst och kan lättare upptäcka vad du behöver rätta till. Talsyntes finns också i många mobiltelefoner. Talsyntes är en funktion som innebär att du lyssnar på texter med hjälp av syntestiskt tal.

3. Jag och min berättelse

ur *Jag är Zlatan Ibrahimović – Min historia*

Fundera och diskutera

Fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimović växte upp i en miljö där det inte fanns så mycket pengar. Hur tror du att det har påverkat honom?

I sin självbiografi berättar Zlatan Ibrahimović bland annat om barndomen i Malmö och om hur han blev den han är idag. Läs följande utdrag ur boken och svara sedan på frågorna. Det är författaren David Lagercrantz som berättar med Zlatans ord.

Jag fick en trickcykel

UTDRAG UR ROMAN

Jag fick en trickcykel av brorsan när jag var liten, en BMX. Jag kallade den Fido Dido.

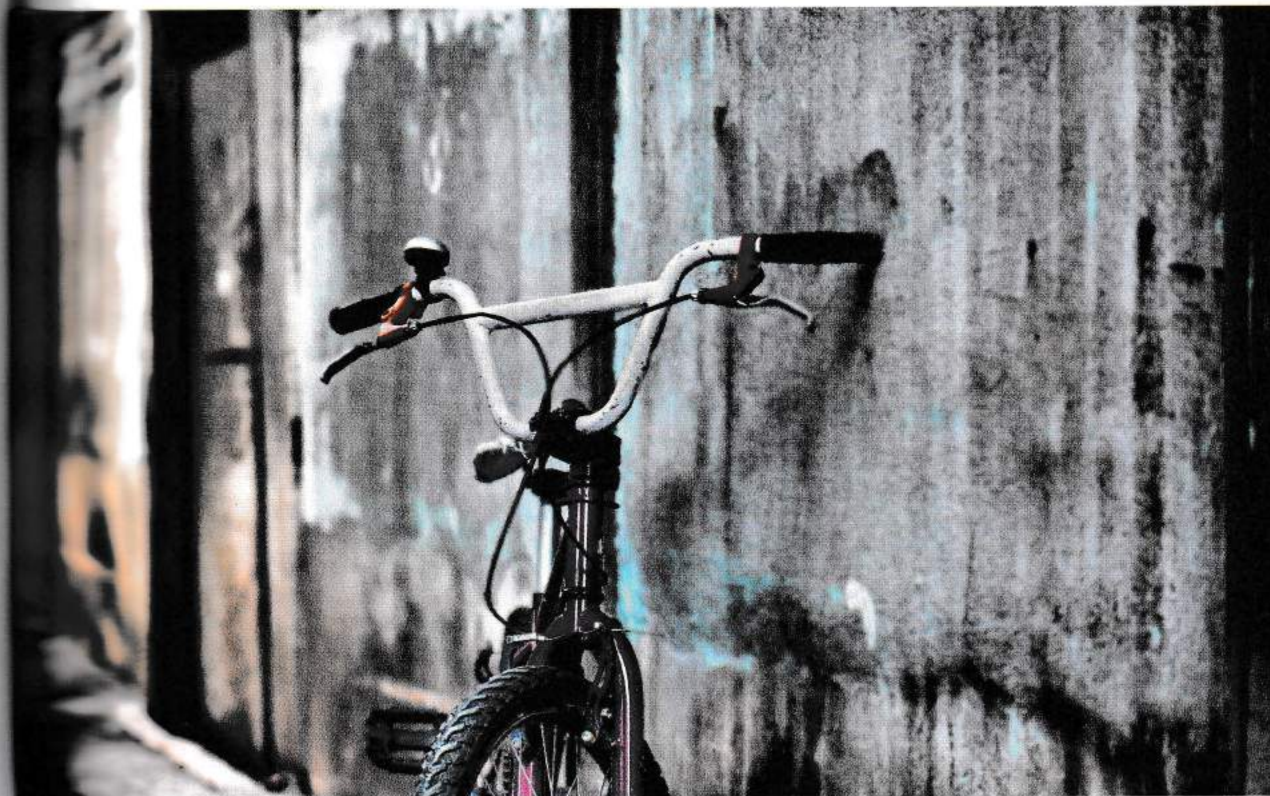
Fido Dido var en tuff liten tecknad lirare med spretigt hår. Jag tyckte han var hur cool som helst. Men cykeln blev snodd utanför Rosengårdsbadet och farsan kom dit med skjortan öppen och armarna uppkavlade. Han är den typen som säger: Ingen rör mina barn! Ingen tar deras saker. Men inte ens en tuffing som han kunde göra något åt det. Fido Dido var borta, och jag var helt förtvivlad.

Efter det började jag sno cyklar. Jag slog upp låsen. Jag blev en mästare på det. Bang, bang bara, och hojen var min. Jag var cykeltjuven. Det var min första grej. Det var rätt oskyldigt. Men ibland spårade det ur. En gång klädde jag mig i svarta kläder och gick ut i mörkret som värsta Rambon och klippte en militärcykel med en stor jävla bultsax och absolut, visst, den hojen var cool. Jag älskade den. Men uppriktigt sagt, det var mer kicken än cykeln. Jag triggade igång på att smyga runt i mörkret, och jag slängde en del ägg på fönsterrutor och den typen av prylar och bara ibland åkte jag fast.

Det var en pinsam grej i Wessels varuhus ute på Jägersro, bland annat. Men jag förtjänade det, ärligt talat. Jag och en kompis var

klädda i dunjackor mitt i sommaren, helt idiotiskt, och under de där jackorna hade vi fyra pingisrack och annat skit som vi plockat på oss. "Hörnini, hur ska ni betala för de här?" sa vakten när vi åkte fast. Jag tog fram sex tioöringar från fickan: "Med de här, typ." Men killen hade ingen humor och jag bestämde mig för att bli mer professionell i fortsättningen, och jag gissar att jag blev en rätt skicklig galning till sist.

Jag var en liten kille. Jag hade en stor näsa och jag läspade och fick talträning. En kvinna kom till mig i skolan och lärde mig säga s och jag tyckte det var förnedrande, och jag antar att jag behövde hävda mig. Dessutom spratt det i kroppen. Jag kunde inte sitta stilla en sekund och jag rusade runt hela tiden. Det var som om inget ont kunde hända mig bara jag sprang tillräckligt fort. Vi bodde i Rosengård utanför Malmö och det var fullt av somalier, turkar, juggar, polacker, alla möjliga blattar, och svenskar, vi grabbar spelade kaxiga allihop, vi tände på ingenting och det var inte lätt hemma, det kan man inte säga.

Vi bodde fyra trappor upp då på Cronmans väg, och vi körde inte med kramar och den grejen. Ingen frågade: ”Hur har du haft det idag lille Zlatan”, inget sånt. Ingen vuxen hjälpte med läxor eller undrade om du hade några problem. Du fick klara dig själv och det var inte läge att gnälla om någon varit taskig. Du fick bita ihop, och det var kaos och bråk och en del slag och smällar. Men det är klart, ibland hoppades du på lite sympati. En dag föll jag från ett tak på dagis. Jag fick en stor blåtira och sprang gråtande hem och förväntade mig en klapp på huvudet, eller åtminstone några snälla ord. Jag fick en örfil.

”Vad hade du på taket att göra?”

Det var inte: ”Stackars Zlatan.” Det var: ”Förbannade idiot som klättrat upp på ett tak, här har du en lusing”, och jag blev helt chockad och jag drog mig undan, eller så stack jag ut. Morsan hade inte tid för tröst, inte då. Hon städade och slet för att försörja oss, hon var verkligen en fighter. Men hon orkade inte med mycket annat. Hon hade haft det tufft och vi hade ett fruktansvärt humör allihop. Det var inget vanligt svenskt snack hemma direkt, inget: ”Älskling, var snäll och räck mig smöret”, utan mer: ”Hämta mjölken din idiot!” Det var dörrar som slog igen och morsan som grät. Hon grät ofta. Hon har min kärlek. Hon har fått slita i livet. Hon städade typ fjorton timmar om dagen, och då och då följde vi med och tömde papperskorgar och sånt och fick lite fickpengar. Men ibland brast det för morsan.

Hon slog oss med träslevar och det hände att de där slevarna gick sönder, och då fick jag pallra mig iväg och köpa en ny, som om det var mitt fel att hon slagit så hårt. En dag minns jag speciellt. Jag hade slängt en tegelsten på dagis som studsat på något vis och krossat en fönsterruta, och när morsan hörde om det fick hon spel. Allt som kostade pengar gjorde henne vansinnig, och hon slog mig med sleven. Bang, bom! Det gjorde ont och kanske gick skeden sönder igen. Inte vet jag. Ibland fanns inga såna där slevar hemma, och en gång kom morsan efter mig med en brödkavel. Men då hann jag undan, och jag talade med Sanela om det.

Sanela är mitt enda helsyskon. Hon är två år äldre. Hon är en tuff tjej, och hon tyckte att vi borde driva lite med mamma. Fan, banka oss i huvudet! Helt sjukt! Så vi stack till Ica och köpte såna där slevar, typ tre för tio kronor, och gav dem till morsan i julklapp.

Jag tror inte hon fattade ironin. Hon hade inte marginaler för sånt. Det måste finnas mat på bordet. Alla hennes krafter gick åt till det.

ur *Jag är Zlatan Ibrahimović – Min historia* av David Lagercrantz och Zlatan Ibrahimović

A Vad står det i texten?

1 Vad hände efter att Zlatans cykel blivit stulen?
2 Vad säger Zlatan om den egentliga orsaken till att han stal den coola militärcykeln?
3 Vad hände på Wessels varuhus i Jägersro?
4 Varför sprang Zlatan runt så mycket när han var liten?
5 Hur hade de andra pojkarna i hans omgivning det?
6 Hur reagerade Zlatans mamma när han hade ramlat från ett tak på dagis?
7 Vad tänkte Zlatan om sin mammas reaktion?
8 Varför hade inte Zlatans mamma tid att ge tröst, tror Zlatan?
9 Vad gjorde mamman när hon var jättearg och inte orkade längre?

B Läs mellan raderna

1 Kan du förstå varför Zlatan började stjäla cyklar? Varför? Varför inte?
2 Varför berättar Zlatan om sina sämre egenskaper och om dåliga saker han gjorde som barn, tror du?
3 Zlatan tror inte att hans mamma fattade ironin när hon fick slevar i julklapp. Vad tror du?

C Resonera

1 Det har gått bra för Zlatan i livet, men vad tror du att hans omgivning tänkte om hans framtid när han var liten?
2 Vad tycker du om mammans sätt att vara mot sina barn?
3 Vad tror du att Zlatans besvärliga uppväxt har betytt för hans framgångar?

D Slang

Följande ord i texten är vardagliga ord eller slangord. Även svärord förekommer. Orden här står som de står i texten, alltså inte alltid i grundform:

brorsan, lirare, farsan, sno, hojen, grej, värsta, jävla, cool, kicken, triggade igång, åkte fast, skit, plockat på oss, kille, blattar, grabbar, kaxiga, tände, taskig, förbannade, lusing, stack ut, morsan, snack, pallra sig iväg, fick spel, fan, helt sjukt

1 Leta efter orden i texten, stryk under dem och byt därefter ut dem mot mer neutrala ord. Diskutera med en kamrat varför det ena eller det andra ordet används och när.
2 Vilka av orden använder du själv? När? Diskutera med en kamrat.

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten "Jag fick en trickcykel" och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

____

____

F Öva ord – Verb

1 Rörelseverb

a I texten förekommer flera verb som har med rörelse på olika sätt att göra. Visa en kamrat vad följande verb från texten betyder.

smyga, studsa, spritta

b Skriv en mening där du använder verben i övning 1 a.

2 Partikelverb

a Följande verb får en speciell betydelse på grund av det korta och betonade ordet (partikeln) som står efter verbet:

spåra ur, åka fast, ta fram, rusa runt, bita ihop, hinna undan

Lär dig vad de här partikelverben betyder. Uttala dem tydligt och var noga med att lägga betoningen på partikeln. Uttala varje partikelverb högt minst tio gånger.

b Vad betyder verben om du tar bort partikeln? Slå upp de ord du inte kan i ett lexikon eller en ordbok. Diskutera gärna med en kamrat.

G Skriv

I *Grundhjulet* har du nu läst flera berättelser och dessutom själv berättat om olika saker. Berättelser följer ofta ett och samma mönster: de innehåller en kort bakgrund, en slags komplikation, ett händelseförlopp, en lösning och en kort slutkommentar. Många berättelser är personliga och berättas i dåtid (preteritum).

I texten "Jag fick en trickcykel" kan man räkna till hela fyra korta berättelser som alla följer det här mönstret. Texten är personlig (Zlatan skriver i jag-form) och den berättas i dåtid. Läs mer om att berätta på s. 39. En illustration av mönstret för berättelserna i texten om Zlatan hittar du på → www.sanomautbildning.se/hjulet

Skriv nu om ett eget minne från din barndom och följ det här berättarmönstret. Om du inte vill berätta om något du själv har varit med om kan du fantisera. Händelsen behöver alltså inte vara sann, men skriv texten i jag-form ändå och låtsas att du berättar om något du varit med om. Följ gärna mallen.

Mall för en berättelse → www.sanomautbildning.se/hjulet

FAKTA

Zlatan Ibrahimović

En av världens mest framgångsrika fotbollsspelare heter Zlatan Ibrahimović. Han föddes 1981 i Malmö och har sitt hjärta där, men han har bott i flera andra länder medan han gjort fotbollskarriär. Zlatans fotbollsintresse började i mycket unga år. Sina första fotbollsskor fick han vid fem års ålder och som liten pojke spelade han mycket fotboll hemma på Cronmans väg i Rosengård i Malmö. Det var där han växte upp under enkla förhållanden och i sin självbiografi *Jag är Zlatan Ibrahimović – Min historia*, skriven tillsammans med David Lagercrantz, berättar han om sin barndom, sin spelarkarriär, sin träning och om klubbarna han tillhört. Idag tjänar Zlatan otroligt mycket pengar tack vare sin fotbollstalang och sitt hårda slit. Självbiografin publicerades 2011 och blev snabbt populär. Den har blivit översatt till flera språk och finns också som lättläst bok – *Jag är Zlatan*.

HÖRFÖRSTÅELSE

Tre fabler

En fabel är en kort berättelse som ofta handlar om djur med mänskliga egenskaper. Det finns ibland en så kallad sensmoral på slutet av berättelsen, det vill säga en mening som talar om vad vi ska lära oss av den. Aisopos hette en känd fabeldiktare som levde i Grekland för mer än 2 000 år sedan. Hans fabler berättas än idag i stora delar av världen. Du har kanske hört några av dem tidigare.
Lyssna på tre av Aisopos fabler på → www.sanomautbildning.se/hjulet

1 Arbeta i grupper om tre. Var och en lyssnar på var sin fabel.

2 Skriv korta svar på de fyra frågorna. Skriv på separat papper.
   a Vem eller vilka handlar fabeln om?
   b Vilket problem presenteras?
   c Hur går det?
   d Vad finns det för sensmoral i fabeln?

3 Berätta fablerna för varandra i grupperna.

4 Diskutera vilken situation berättelsen skulle kunna passa in på i vårt moderna liv.

Illustration till fabeln Hunden och köttstycket.

Typiskt för genren

Berätta
att berätta = verb
en berättelse, -er = substantiv

1 Tänk på en saga. Så här kan det stå i början:
”Det var en gång för mycket länge sedan i ett land långt borta. Där bodde en liten pojke med sina fattiga föräldrar ...”

Berättelser börjar nästan alltid med att läsaren får en bakgrund. Du får kanske veta tid och plats. Du får också veta vem berättelsen ska handla om.

2 Därefter presenteras ofta en komplikation av något slag. Det betyder ett problem som ska lösas, en fara som hotar, en konflikt eller något liknande. Så här kan det stå i sagan:

”I landet fanns en otäck drake som varje år krävde att få äta upp små pojkar.”

3 Sedan följer händelserna i berättelsen i tidsföljd efter varandra. För att visa tid används gärna tidsord som:

”**Först** ville inte pojken ...
Därefter klädde han på sig ...
Sedan gick han upp på berget ...
Till sist stod han med draken framför sig ...”

4 Mot slutet av berättelsen kommer lösningen. I sagan kan det stå så här:
”Så stack pojken svärdet i draken och den föll död ner.”

5 Oftast följer sedan en kort kommentar eller en sensmoral på slutet.
I sagan kan det stå:

”Med sin klokhet och list hade pojken lurat både den otäcka draken och räddat hela landet från olycka. Det är inte alltid pengar och styrka som räknas.”
eller
”Snipp, snapp, snut – så var sagan slut.”

Berättelser följer alltså det här mönstret:

1 Bakgrund
2 Komplikation (presentation av ett problem)
3 Händelseförlopp
4 Lösning
5 Kommentar

4. Jag och ekonomi

Fundera och diskutera

Blir du glad av att köpa nya saker? Varför? Varför inte?

I den här krönikan av Hanna Hellquist, som också skrivit ”Förgätmigej” på s. 24, kan du läsa om hennes inställning till nytillverkade respektive begagnade cyklar.

Att göra bra affärer KRÖNIKA

Linda köpte en ny cykel förra veckan. En alldeles sprillans ny, som ingen någonsin cyklat på tidigare, en svart fin klassisk damcykel med cykelkorg och tre växlar. Det var den allra första cykeln som Linda haft som aldrig tillhört någon före henne.

Hon var så glad när hon rullade ut från affären. Provkörde på gatan och plingade med ringklockan.

”Ska inte du köpa en likadan?” hojtade hon till mig.

Men jag köper inga nya grejer jag. Jag köper gamla. Alltid gammalt, alltid använt, jag vill alltid känna att jag har överlistat marknaden och gjort ett riktigt fynd.

För några år sedan köpte jag en gammal skev cykel på Blocket. Linda följde med mig till Skanstull, där han som hade cykeln bodde, och jag tog en provtur på fyra meter och slog till. 800 spänn. Vilket fynd! På vägen hem cyklade jag i vida cirklar runt Linda (för styret var så svajigt så jag vågade liksom inte chansa) och plingade glatt och förklarade att jag nu skulle vara CYKLIST på heltid. Cyklar är mitt liv det, se!

Halvvägs uppför Skanstullsbron hoppade jag av. Det gick för jävla trögt. Och det skramlade.

När jag kom hem så parkerade jag cykeln utanför mitt hus och sen använde jag den aldrig mer, snipp snapp snut. Och så här brukar det gå.

Inte att jag samlar på gamla gistna cyklar, utan att jag i min iver att göra bra affärer gärna bortser från de defekter som varan i fråga kan

tänkas ha. Jag köper ändå! Det finns aldrig någon tid att förlora. Jag köper nedsuttna soffor och för trånga kjolar och mattor med fel mått, och det som skulle kunna vara ett rätt sjyst miljötänk ändå växer sig snabbt till ett enormt sopberg i mitt förråd, en massa prylar, gärna tre av varje, som inte går att använda.

Jag förstår att Linda köper en alldeles ny cykel som funkar från början. När jag såg Lindas glädje för sin nya cykel väcktes mina egna cykeldrömmar till liv. Cyklistlivet, det är allt härligt ändå. Har nu köpt mig en cykel jag med. På Blocket så klart. När jag hade köpt alla de nödvändiga tillbehören så kostade den allt som allt ungefär lika mycket som Lindas. Fast min har inga växlar.

Hanna Hellquist, Dagens Nyheter

A Vad står det i krönikan?

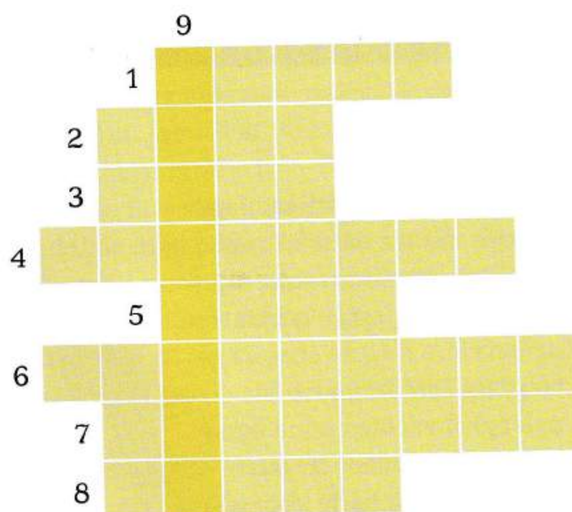
1 Vilken slags cykel köpte Hanna Hellquists kompis Linda?
2 Varför köper Hanna Hellquist inte nya saker?
3 Varför slog hon till och köpte cykeln i Skanstull?
4 Varför hoppade hon av cykeln på Skanstullsbron?
5 Vad gjorde hon när hon kom hem?
6 Varför brukar Hanna Hellquist köpa gamla saker som inte fungerar?
7 Vad tänker hon om Linda som köpte en ny cykel?
8 Vad för slags cykel har hon köpt den här gången?

B Läs mellan raderna

1 Vad menar Hanna Hellquist med att det är ”sjyst miljötänk” att köpa begagnade saker?
2 Hanna Hellquist verkar kritisk till hur hon själv tänker när det gäller gamla saker. Varför är hon kritisk, tror du?
3 Är Hanna Hellquist nöjd med den cykel hon till slut köpte trots att den inte har växlar, tror du?

C Ordfläta

Vilket ord bildas i den lodräta raden när du har skrivit in alla vågräta ord?

Vågrätt

1 framtill på cykel
2 sned
3 långsam
4 känd sedan lång tid
5 För att veta hur stor duk du behöver måste du känna till bordets ...
6 som hör till
7 inte ända framme än
8 nästan för liten

Lodrätt

9 gör en trasig cykel som rullar

D Resonera

1 Brukar du själv köpa begagnade saker? Varför? Varför inte?
2 Vilka är fördelarna med att köpa nytillverkade saker? Vad finns det för nackdelar?
3 Skriv en lista med det som talar för och det som talar emot begagnade saker. Diskutera därefter med en kamrat om era listor. Vilken lista väger tyngst? Varför?

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten ”Att göra bra affärer” och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

F Skriv – berätta om dig själv

Hur tänker du själv när det gäller att ”göra bra affärer”? Vad är viktigast för dig: pris eller kvalitet, nytt eller gammalt, utseende eller funktion? Skriv en kort text och berätta om hur du ”gör bra affärer”.

FAKTA

Hanna Hellquist

Hanna Hellquist (född 1980) är författare, krönikör och programledare i tv och radio. Hon började som journalist och har blivit uppmärksammad för sina krönikor och kåserier i bland annat tidningen *Dagens Nyheter*. I memoarboken *Karlstad Zoologiska* skriver hon på ett humoristiskt sätt bland annat om sin uppväxt med en ovanlig pappa och många olika djur.

HÖRFÖRSTÅELSE

Radioprogram om ekonomi

1 Lyssna på ett radioprogram om privatekonomi, till exempel Plånboken i P1, Sveriges Radio.
2 I varje program tas flera olika saker upp, men välj ut ett inslag som intresserar dig och lyssna på det inslaget flera gånger.

Anteckna

1 Skriv stödord och öva på att berätta kort om inslaget för dina kamrater. Din redogörelse får ta högst fem minuter så ta tid medan du övar.
2 Skriv två saker i inslaget som du skulle vilja diskutera.
3 Skriv minst tio ord du vill minnas. Slå upp ord du inte förstår.

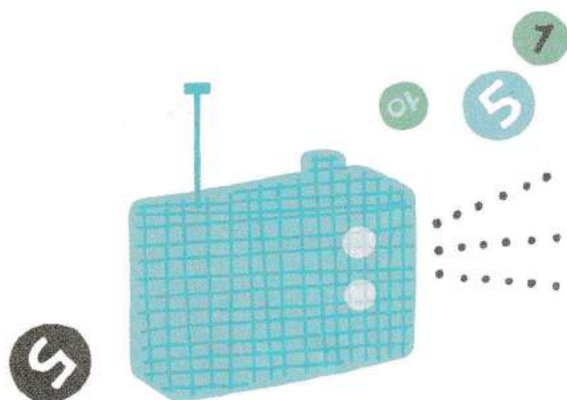
Berätta och diskutera

Arbeta i grupper om tre personer där ni alla har lyssnat på olika inslag.

1 Berätta för kamraterna om ditt inslag (högst fem minuter) och presentera de två sakerna du vill diskutera. Vad tycker du själv? Vad tycker dina kamrater?
2 Lyssna på när dina kamrater presenterar sina inslag. Diskutera deras frågor.

Repetera

Repetera de nya ord som du skrivit upp.

Studietips

Att minnas nya ord

Det finns många olika sätt att lära in nya ord. Det viktigaste är att hitta många tillfällen att använda orden och att repetera ofta. Så här kan du göra för att minnas nya ord:

- Skriv ord som du vill komma ihåg i en anteckningsbok, i din mobiltelefon, surfplatta eller dator. Det är bra om du alltid har anteckningarna med dig. Läs orden ofta och använd dem så ofta du kan. Gör till exempel ordövningarna i den här boken. Då kommer orden att ingå i ditt aktiva ordförråd snabbare.

- Planera in minst ett tillfälle för repetition varje dag. Du behöver inte sätta av lång tid, hellre tio minuter varje kväll än en hel timme en gång i veckan.

- När du repeterar läser du igenom alla ord du skrivit under dagen. Skriv de ord som du absolut vill lära dig i en speciell anteckningsbok och skriv datum. Skriv inte för många ord i anteckningsboken – då blir det svårare att minnas – utan välj ut de viktigaste orden och repetera vad de betyder, hur de uttalas, hur de böjs och stavas.

- Vid varje repetitionspass går du också tillbaka till de ord du lärde dig a) kvällen före, b) för precis en vecka sedan och c) för en månad sedan. Titta på datumet så vet du vilka ord du ska repetera. Om du har glömt några ord – skriv dem igen och repetera! Med sådana rutiner stannar orden lättare kvar i ditt minne.

- Läs orden och tänk på dem så ofta du kan. Då blir det lättare att minnas dem.

"Repetition är kunskapens moder"

5. Jag och biblioteket

Fundera och diskutera

Var ligger ditt närmaste bibliotek? Hur viktigt är det för dig att kunna besöka ett bibliotek? Varför är det viktigt? Varför inte?

När författaren Jonas Hassen Khemiri tog emot Aniarapriset, som delades ut vid en ceremoni på Stockholms stadsbibliotek, höll han ett tal som handlade om hur stor roll bibliotek hade spelat för honom och hans familj när han var barn. Här kan du läsa ett utdrag ur författarens tal:

Vårt bibliotek TAL

"Andra familjer hade andra gudar, det närmsta vi kom en helig plats var vårt bibliotek"

När jag var liten så brukade jag tänka att alla familjer utom vår hade en helig plats. Ett ställe dit de kunde åka på helgen för att bli en del av ett större sammanhang, hitta en gemenskap, hålla historien och traditionen vid liv. Vissa familjer klädde sig fint och åkte till kyrkor eller moskéer. De deltog i högtider och riter, de sjöng psalmer och mässade suror, de hade kors på väggarna, bönemattor under sängarna.

Andra familjer hade andra sorters gudar. Här var det Sportnytt och Tipsextra som var ritualerna och varje helg vallfärdade hela familjen i matchande grönvita halsdukar till Söderstadion för att se på när Laget (det fanns bara ett) antingen vann (storkross!) eller spelade oavgjort (oflyt), eller ibland, ytterst sällan, nästan aldrig, förlorade (domarjävel!).

Men vår familj var annorlunda. Ingen av mina föräldrar var särskilt religiös, trots att de kom från religiösa hem. Eller: Ingen av mina föräldrar var särskilt religiös, antagligen just därför att de kom från religiösa hem. Två olika religioner, två misstänksamma släkter, betydligt mer lika varandra än någon av sidorna ville erkänna.

Och ingen i vår familj var särskilt intresserad av sport. Visst, mamma hade spelat tennis när hon var ung och pappa gillade Muhammed Ali och hade en blå t-tröja med Pelé på. Men mamma brukade säga att hans biceps kom från alla ölglas som han hade höjt och sänkt vid olika bardiskar. Var det sant? Nej, antagligen inte. Det var nog bara ännu en av alla historier som vi berättade för oss själva i ett försök att skapa trygghet.

Det närmsta som vi kom en helig plats var vårt bibliotek. Och jag säger vårt bibliotek för det var vårt. Även om det inte låg i vårt hem. När andra familjer åkte till kyrkan eller sportarenan eller shoppingcentret eller lantstället så tog vi vår tillflykt till bibblan. Vi bodde bara hundra meter bort, i de bruna boxhusen med loftgång och köksfönster mot Hornsgatan. Hornsgatan, en av Stockholms mest trafikerade gator, fyra filer monsterväg, ständigt i topp när det gjordes listor på platser med sämst luftkvalitet. Men, som mamma hade sagt ända sen vi flyttade dit: Om man sluter ögonen och föreställer sig att man ligger på en strand så förändras ljudet från bilarna. Jo, det är sant.

Testa. För min skull. Ligger du på stranden nu? Känner du sanden mellan tårna? Saltsmaken på läpparna? Solen som bultar mot ögonlocken? Bra. Men hör du några bilar?

Och hon hade rätt. Bilarna var försvunna. Allt som hördes var ett stilla brus, en lugnande bris. Nästan som vågor.

Vi var på bibblan varje helg, hela familjen, småbröderna på barnavdelningen med sagorummet, kuddarna, teckningarna och akvariet med vandrande pinnar. Mamma vid psykologihyllan, pappa i språkhörnan. Jag på ungdomsavdelningen, där jag hängde med Ponyboy och Sodapop, besökte häxkonferenser och krigade mot orcher. Men ibland tog jag trappan upp mot vuxenavdelningen. Till texterna befriade från teckningar och skyddsnät.

/…/

Det sjukaste var att det var gratis. Helt hundra procent kostnadsfritt. Man behövde inte betala någonting. Sa jag att det var gratis? Här fanns en plats där vi fick äga rum, utan att behöva äga något. Vi fick tillträde, utan att betala inträde. Vi fick tillgång till historier, utan att behöva skala bort nyanserna i vår egen.

Det var som en fristad, en paus från omvärlden. Här rådde helt andra regler: full returrätt, inget kvittotvång, evigt öppet köp. Se dig omkring, plocka på dig hur många historier som helst, låna hem dem och testa, slut ögonen, lämna dig själv, släpp etnicitet, kön, språk, sexuell läggning, tid. Det enda som begränsar antalet historier är kommande års biblioteksbudget (som alltid borde höjas).

Det var lite för bra för att vara sant. Och kanske var det därför som jag, någon gång i tonåren, testade att göra revolt. Mamma och jag var på väg hem när jag hörde mig säga:

– Jag tycker faktiskt att det är ganska skumt att det är helt gratis att låna böcker på bibblan.

Och mamma, public library lover nummer ett, tittade förvånat på mig. Jag fortsatte.

– Det vore ju bara logiskt om det kostade pengar för varje lån. Alltså verkligen ingen stor summa. Bara typ fem kronor.

Mamma såg ut som om jag hade dödat en bibliotekarie. Men jag gav mig inte.

– För alltså varför ska det vara gratis att låna böcker när allt annat kostar?

Vi hade kommit fram till Hornsgatan. Mamma tryckte in knappen på övergångsstället och svarade:

– Just precis därför.

Vi stod där, väntade på att det skulle bli grönt och lyssnade till ljudet av vågor.

Jonas Hassen Khemiri

A Vad står det i talet?

1 Ge exempel på vad Jonas Hassen Khemiri tänkte sig att andra familjer hade gemensamt men som hans familj inte hade när han var liten.

2 Vad gjorde hans familj när andra åkte till landet eller var och shoppade?

3 Vad fanns det för problem med att bo på just Hornsgatan i Stockholm?

4 Vad hände när barnen blundade och föreställde sig en strand?

5 På vilket sätt var biblioteket som en fristad?

6 Varför tyckte Jonas att han gjorde ”revolt” genom att säga att det borde kosta pengar att låna böcker på biblioteket?

B Läs mellan raderna

1 Vilken är den viktigaste orsaken till att biblioteket betydde mycket för Jonas och hans familj, tror du?

2 Varför såg Jonas Hassen Khemiris mamma så arg ut när hon svarade på sin sons fråga om varför bibliotek var gratis?

3 Vad svarade hans mamma och vad menade hon med sitt svar?

4 Jonas Hassen Khemiri höll det här talet på Stadsbiblioteket i Stockholm. Det var ett tacktal eftersom han hade tilldelats ett pris. Hur märks det att det är ett tal?

C Resonera

1 Vad betyder tillgången till ett bibliotek för dig? Hur var det när du var liten?
2 Vad tycker du om rådet att föreställa sig en strand för att slippa bruset från trafiken? Skulle det fungera för dig?
3 Tycker du att bibliotekets tjänster ska vara gratis? Vad skulle hända om det kostade pengar på biblioteket, tror du?

D Ordbildning – sammansatta ord

1 Substantiv + substantiv

I texten finns flera sammansatta substantiv, till exempel *psykologihylla* och *sagorum*. När du ska använda sammansatta substantiv är det bra att känna till att det alltid är det sista ordet i sammansättningen som är huvudord. Det betyder att *hylla* är det centrala i ordet *psykologihylla* och *rum* i ordet *sagorum*. Hela det sammansatta ordet får form efter huvudordet, alltså *en psykologihylla, flera psykologihyllor* och *ett sagorum, flera sagorum*.

Vilka ord består följande substantiv av? Diskutera med en kamrat. Skriv sedan obestämd artikel, *en* eller *ett*, på raden och ange pluralform. Se exempel.

__en__ ungdomsavdelning, -__ar__

a ________ boxhus, -________

b ________ loftgång, -________

c ________ monsterväg, -________

d ________ sportarena, -________

e ________ bardisk, -________

f ________ domarjävel, -________

g ________ biblioteksbudget, -________

h ________ returrätt, -________

2 Adjektiv + substantiv

Ett substantiv kan sättas samman med substantiv, som i övning D 1. Men det kan också sättas samman med adjektiv, som till exempel i ordet *högtid* (hög = adjektiv + tid = substantiv). Andra exempel som också finns i texten är: *fristad, småbröderna och storkross.*

Skriv minst tre sammansatta substantiv som du kan bilda med hjälp av adjektiven *hög, fri, små och stor*. Se exempel.

hög *högstadium,* ______________________

fri ______________________

små ______________________

stor ______________________

3 e, s, o eller bortfall

Ibland lägger man till en bokstav eller ändrar på slutet av ordet vid sammansättning.

Exempel i texten:

bön + matta → bönematta (ett e kommer in)

övergång + ställe → övergångsställe (ett s kommer till)

saga + rum → sagorum (a blir o)

En bokstav kan också falla bort, som exempelvis i:

lampa + fot → lampfot (a faller bort)

pojke + namn → pojknamn (e faller bort)

Diskutera med en kamrat. Se er omkring där ni är. Vilka sammansatta substantiv kommer ni att tänka på? Vilka två (eller flera?) ord består de sammansatta substantiven av? Måste ni lägga till någon bokstav? Vilken i så fall? Ändras orden på andra sätt? Skriv minst tio ord på raderna. Se exempel.

klassrumsfönster ______________________

____

____

____

____

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten "Vårt bibliotek" och du har bara några rader att skriva på.

FAKTA

Jonas Hassen Khemiri

Jonas Hassen Khemiri (född 1978) är författare och dramatiker, född och uppvuxen i Sverige med svensk mor och tunisisk far. Hans böcker och pjäser behandlar ofta frågor om integration, etnicitet, klasstillhörighet, språk och kultur. Han debuterade med romanen *Ett öga rött* som blev mycket uppmärksammad, bland annat för sitt speciella språk. Även i *Montecore – en unik tiger* leker han med språket, så mycket att hans språk kommit att kallas "khemiriska". Den första romanen har filmatiserats och översatts till flera språk och författaren har tilldelats ett flertal litterära priser.

Så här svarar några personer på följande fråga:

Hur använder du biblioteket?

INTERVJUSVAR

Dieter

Jag går till biblioteket nästan varje dag för att träffa folk och för att sitta och plugga. Här finns ett jättebra fik som jag gärna går till när jag har råd. Jag använder datorerna här och läser ibland tidskrifter i tidskriftsrummet. Jag är intresserad av politik. Biblioteket har en del böcker på mitt modersmål också och det gillar jag. Jag lånar ofta och läser hemma.

Kerstin

Jag går hit då och då för att låna deckare. Det finns en hel del bra svenska deckarförfattare, men jag läser deckare från andra länder också. Jag älskar böcker som är spännande och letar alltid efter något nytt. Jag vill inte köpa just deckare för de är inte kul att läsa om. Man vet ju redan hur det slutar.

Isabel

Jag är glad att det finns ett bibliotek så nära där jag bor. Jag kommer hit för att jobba med skolarbete och för att låna lättlästa böcker på svenska. Jag lånar ofta talböcker för att höra hur orden ska uttalas. Jag har inte varit i Sverige så länge och jag tycker att biblioteket är utmärkt. Helst skulle det vara öppet dygnet runt!

Niklas

Jag håller på att ta körkort så jag har kommit hit för *Körkortsboken* just idag. Annars är det mest böcker om fiske som jag lockas av. Samtidigt som jag lånar brukar min dotter vara på barnavdelningen och titta i olika barnböcker. Det finns många fantastiska barnböcker, tycker jag!

Michaela

Jag går hit och lånar böcker på ungdomsavdelningen ungefär en gång i månaden. Jag brukar låna mycket åt gången och sedan sträckläser jag dem över en helg. När jag var yngre var jag här oftare. Vi har ett skolbibliotek och där finns det böcker som passar ungdomar i min ålder. Bibliotekarierna brukar hjälpa mig att hitta böcker när jag inte vet vad jag ska låna.

Mojgan

Åh, jag har upptäckt att man kan låna både filmer och en massa musik på biblioteket! Det är fantastiskt. Jag går till biblioteket flera gånger i veckan nu sedan jag upptäckt det här. Jag står på kö till flera filmer som jag länge har velat se. Musik är toppen att kunna låna hem! Jag byter ut musiken när jag tröttnar. På mitt bibliotek finns musik från hela världen och jag är speciellt intresserad av musik från olika länder i Afrika, eftersom jag nyligen börjat en kurs för att lära mig dansa afrikanskt.

Skriv

Välj ett av följande ämnen och skriv och berätta.

1 Brukar du själv använda något bibliotek? Hur använder du det i så fall?
2 Hur skulle ditt drömbibliotek se ut?

Fakta om bibliotek

Stockholms stadsbibliotek, som du ser på bilden, är ritat av arkitekten Gunnar Asplund. Biblioteket har upp emot 4 000 besökare per dag och närmare 700 000 böcker. Rotundan med sina öppna våningar med bokhyllor utgör bibliotekets centrum och är en vacker plats att vara på.

De allra flesta i Sverige har nära till ett bibliotek. Det finns drygt 1 200 folkbibliotek i Sverige, inklusive stadsbibliotek. 44 % av svenska folket säger att de har besökt ett bibliotek under det senaste året.

85 procent av svenskarna anser att bibliotek är viktiga för att samhället ska fungera.

Enligt Sveriges författarfond, som gör undersökningar av bokutlåning varje år, är de mest utlånade böckerna skrivna av barnboksförfattare. Högt upp på listan över författare som skriver för vuxna kommer deckarförfattare.

På en del bibliotek finns det trevliga kaféer, där man kan umgås över en kopp kaffe eller bara sitta och läsa.

Kungliga biblioteket i Stockholm, KB, är Sveriges nationalbibliotek. Där samlas en stor del av allt som publiceras i Sverige.

HÖRFÖRSTÅELSE

Åsa Larsson om böcker

Åsa Larsson heter en deckarförfattare vars böcker utspelar sig i och omkring Kiruna. Hon växte upp där och i det populära radioprogrammet *Sommar* berättar hon om sin uppväxt och om hur hon blev författare. Lyssna på ett avsnitt där hon berättar om hur viktiga böcker och berättelser var för henne när hon var barn.

Lyssna på "Alla mina barndoms somrar" på

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Frågor

1 Vad menar Åsa Larsson med "läslyckan"?
2 Hur såg böckerna i mormoderns kök ut?
3 Varför gjorde alla i hushållet inomhussysslor i köket då och då under sommarledigheten?
4 Vad hade pappan för ideal när det gällde läsning?
5 Vad är orsaken till att Sverige har blivit ett sådant "deckarland", enligt Åsa Larsson?
6 Vad var det i vuxenvärlden som smittade henne när hon var barn?
7 Vad säger Åsa Larsson att hon har fått från sina föräldrar?

Diskutera

1 Vilka berättelser hörde du som barn? Vad tyckte du om berättelserna?
2 Hur påverkas barn av berättelser de hör eller läser i barndomen, tror du?

LÄSTIPS

Läs någon av Åsa Larssons spännande böcker, exempelvis *Solstorm*.

FAKTA

Åsa Larsson

Åsa Larsson (född 1966) är utbildad jurist och debuterade som deckarförfattare med kriminalromanen *Solstorm*, som utspelar sig i Kiruna där hon är född och uppvuxen. Huvudpersonen i debutboken, som också har filmatiserats, heter Rebecka Martinsson. Hon finns med också i författarens följande böcker. Åsa Larsson har tilldelats flera litterära priser och hennes böcker är översatta till många språk.

Studietips

Använd biblioteket

Biblioteket är en utmärkt plats för dig som studerar. Det är till för alla och helt gratis. Använd det!

I biblioteket
- ... är det gratis att låna för den som har lånekort.
- ... kan du låna allt från filmer, musik, tidskrifter och tidningar till böcker.
- ... finns det böcker på många olika språk. Sök böcker i bibliotekskatalogen och be gärna en bibliotekarie beställa en bok du saknar.
- ... kan du låna språkläroböcker med tillhörande ljudinspelningar.
- ... kan du låna lättlästa böcker på svenska.
- ... kan du låna ljudböcker, alltså böcker där texten läses upp av författaren själv eller av en skådespelare.
- ... finns ett referensbibliotek dit du kan gå för att läsa i uppslagsverk, ordböcker och lexikon.
- ... finns ofta lugna läsplatser där du kan sitta och läsa i lugn och ro.
- ... finns mängder av barnböcker och många aktiviteter för barn i alla åldrar.
- ... kan du ibland lyssna på inbjudna författare, delta i aktiviteter för att öva språk och få hjälp med läxor.

6. Jag och vad andra ser

Fundera och diskutera

Ibland förväxlar vi en människa med någon annan. Har du varit med om att en person visat sig vara någon helt annan än den du trott? Hur kändes det i så fall?

Ett kåseri är en kort text som handlar om händelser i vardagen och som gärna är underhållande. Ofta har kåserier överraskande slut.
I det här korta kåseriet läser du om vad som hände när Stefan Andhé gick på kafé med någon han tycker mycket om.

Äktenskapstycke KÅSERI

Varför gapa efter mycket, efter stora och stimmiga städer till exempel? I Tibro finns allt man behöver. Där finns kyrkor och butiker och ett torg och ett vattendrag kantat av träd att lustvandra längs. Där finns också, mitt i centrum faktiskt, en röd stuga.

Det är den sortens stuga som varje svensk som en längre tid vistats utomlands längtar hem till i sitt faluröda hjärta. Om jag inte misstar mej har den vita knutar. Och en trädgård famnar den mjukt från alla sidor.

Till den stugan far vi ibland, en flicka och jag.

Människor kommer och går, men den här flickan har varit obegripligt trofast obegripligt länge. Hon steg in i mitt liv när jag bara var fyra år.

I den röda stugan i Tibro är det kaffeservering, Är det sommar kan man sitta i trädgårn med sin kopp. Och det var det sist vi besökte den.

– Vi måste ha kaka, sa jag.
– Det måste vi, sa hon.
– Vi måste ha åtminstone två var.
– Kaka söker maka, instämde hon.

Där satt vi och mådde gott.

Vi hade mycket att prata om, det har vi jämt.

Tiden rusar iväg när man har trevligt och dricker kaffe och äter kaka och lövlummig eftermiddag råder.

– Kanske bäst att vi ger oss av, sa jag till sist.

– Det är det nog, sa hon. Jösses! Vad är klockan egentligen? lät hon plötsligt aningens orolig.

I det ögonblicket närmade sej en dam med stormsteg. Hennes leende var vänligt grandiost.

Nu stod hon vid vårt bord. Till en början sa hon inget. Hon log. Sen slog hon ut med armarna, liksom överväldigad, och lät dem åter falla.

– Ja ursäkta att jag tränger mej på, utbrast hon omsider. Men jag måste, jag bara måste få säja vad jag har på hjärtat. Trots att min väninna sa att det fick jag absolut inte göra. Jag fick inte störa, sa hon.

Våra blickar vändes mot damens kompis som satt ensam kvar vid ett bord en bit bortigenom. Hon såg dödligt generad ut.

– Men, fortsatte damen i Tibro, jag måste ändå få säja hur roligt det har varit att sitta och titta på herrskapet. Vilket äktenskapstycke! som jag sa till min väninna. Han lång och smal och ljus och hon liten och mörk och nätt. Vad dom klär varann! sa vi. Det gör ni verkligen hörnini. Dom är som skapta för varann dom där två! sa min väninna just. Och vad dom trivs ihop! Ja, förlåt igen att jag är så framfusig, sa damen till oss, men man blir alldeles varm inombords av att se ett äkta par som verkar så lyckliga ihop som ni. Det är det minsann inte ofta man gör nuförtiden. Det riktigt lyser om er.

– Å, sa jag förtjust, ty jag är glad i beröm och slickar i mig vilken komplimang som helst.

Men mitt sällskap skrattade sitt kvillerskratt och förklarade, hederlig som hon är:

– Vi är inte gifta. Vi är syskon!

Stefan Andhé

A Vad står det i texten?

1 Varför tycker Stefan Andhé att Tibro är bra?
2 Vad brukar han göra när han åker dit på sommaren?
3 Vad åt de på serveringen den dag han skriver om?
4 Varför gick tiden så fort?
5 Vad hände när de just skulle gå?
6 Vad hade de två damerna suttit och pratat om?
7 Hur reagerade Stefan Andhé på komplimangen som kvinnan gav?
8 Varför sa kvinnan i Stefan Andhés sällskap sanningen?

B Läs mellan raderna

1 Vad tror du att Stefan Andhé tycker om stora städer? Varför?
2 Vem trodde du själv att han hade i sällskap när du började läsa texten?
3 Vad betyder uttrycket " Kaka söker maka" och varför använder författaren just det uttrycket, tror du?
4 Varför förstod inte damerna vilket förhållande Stefan Andhé hade till kvinnan?
5 Hur tror du att damerna reagerade när de fick veta sanningen?

C Resonera

1 Vad tycker du om att damen kom fram och började prata? Var hon för framfusig?
2 Saker och ting är inte alltid som man tror när man först ser dem. Ge exempel på någon sådan händelse som du själv har varit med om. Berätta om händelsen för en kamrat.

D Öva ord – beskrivningar

1 Vilka ord använder författaren för att beskriva kvinnan han sitter tillsammans med? Stryk under i texten.
2 Hur beskrivs Tibro? Vilka ord använder författaren för att beskriva platsen? Ringa in orden i texten.

3 Hur beskrivs den lilla serveringen? Markera med en fyrkant runt orden som beskriver den.
4 Vilka ord använder författaren för att beskriva damen som kommer fram till dem på serveringen? Skriv ett D under orden.
5 Hur beskrivs damens väninna? Skriv ett V under orden.
6 Vilka ord använder damen när hon beskriver Stefan Andhé och hans sällskap? Skriv ett S under orden.
7 Vilka av de här adjektiven från texten kan användas för att beskriva en människa? Stryk under.

varm	stimmig	framfusig
lycklig	ensam	lövlummig
trofast	faluröd	grandios
överväldigad	generad	nätt
hederlig		

8 Beskriv en person du känner genom att använda minst två av adjektiven i uppgift D 7.

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten "Äktenskapstycke" och du har bara några rader att skriva på.

F Skriv

1 Du ska träffa en person som inte vet hur du ser ut. Beskriv dig själv och använd så många adjektiv som möjligt, så att personen verkligen hittar dig när det är dags att ses. Beskriv hur du ser ut just idag. Välj gärna bland adjektiven nedan.

Skriv gärna på dator så är texten lätt att korrigera. Lämna din beskrivning till läraren för att få språkliga kommentarer. Rätta din text om det behövs. När du är klar tar du bort ditt namn från beskrivningen.

Utseende
lång, smal, ljus, mörk, liten, nätt, kort, tjock, kraftig, mager, tunnhårig, rödhårig, lockig, långhårig, korthårig, krullig, blek, bredaxlad, tunn, brunögd, blåögd, stor ...

Kläder
prickig, rutig, randig, blommig, mönstrad, enfärgad, sliten, färgglad, modern, ovanlig, snäv, vid, lång, kort, blank, guldfärgad, grön, röd, blå ...

2 Arbeta nu i grupper om cirka fem personer. Kopiera alla texter och läs varandras beskrivningar. Går det lätt att förstå vem som beskrivs? Stämmer beskrivningarna, tycker du? Skulle du vilja lägga till något till de olika beskrivningarna?

3 De två gamla damerna på serveringen förstod inte vilken relation Stefan Andhé hade till kvinnan han satt tillsammans med.

a Titta på följande tre bilder och beskriv paren och fantisera om vilken relation de kan ha till varandra. Arbeta i par och diskutera vad ni tror om paren.

b Välj ut en av bilderna och beskriv hur de båda personerna ser ut.

FAKTA

Stefan Andhé

Stefan Andhé (född 1944) är en journalist som sedan 1970-talet är bosatt i London. Han skriver kåserier som ofta handlar om minnen från barndomen i Sverige och om olika händelser i vardagen som de flesta kan känna igen sig i. Han skriver om sådant han ser förändras när han besöker Sverige och om sådant han kommer att tänka på när han minns hur det var förr.

Fundera och diskutera

Vad brukar du lägga märke till när du träffar en ny person?

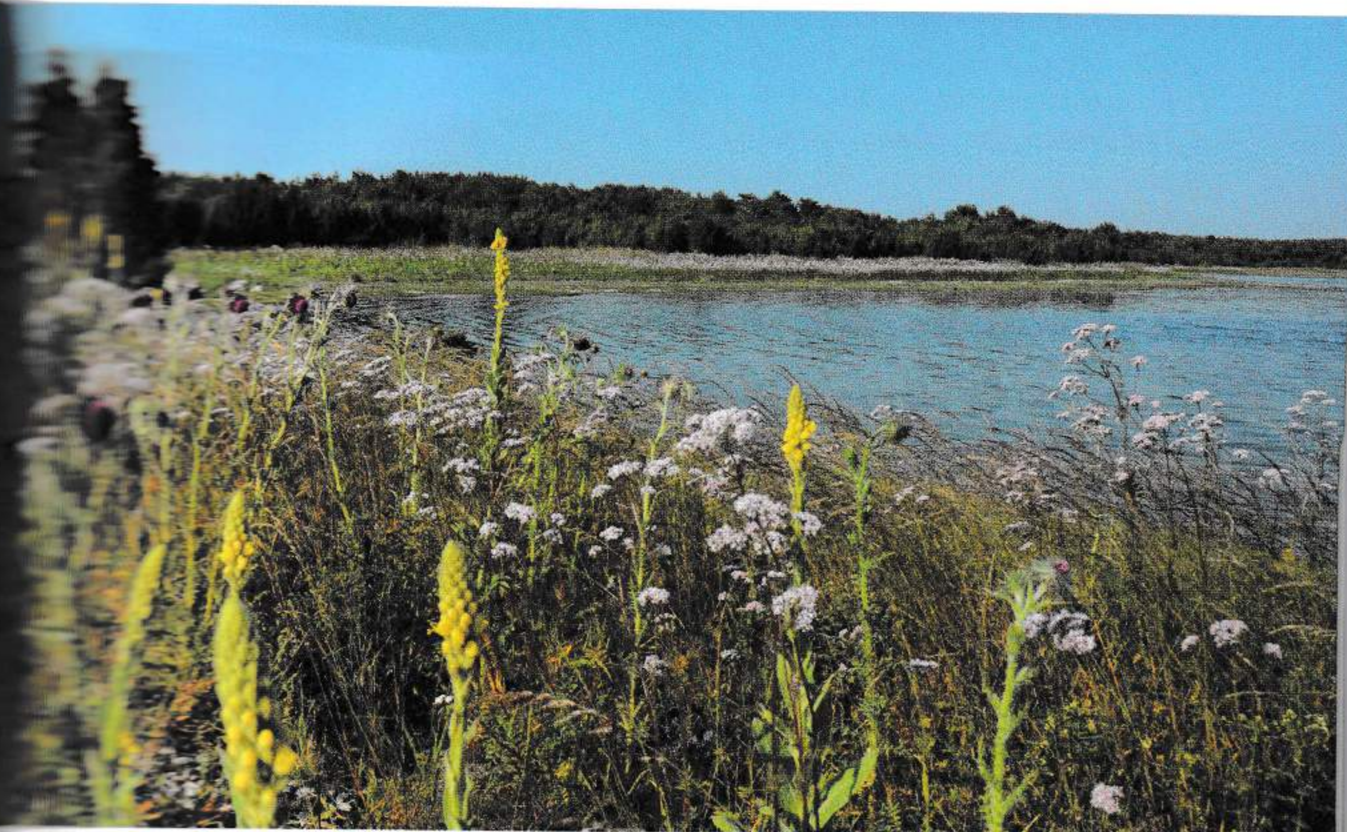
A Lyssna

Den här sången är skriven av författaren Birger Sjöberg. Den handlar om kärlek vid första ögonkastet. Sök på sångens titel på nätet och lyssna på sången flera gånger. Fyll i de ord som saknas. Skriv orden på raderna.

Den första gång jag såg dig SÅNG

Den första gång jag såg dig, det var en sommardag
på förmiddagen, då solen lyste ____________,
och ängens alla blommor av många hundra slag,
de stodo bugande i par vid par.
Och vinden drog så saktelig, och nere invid stranden,
där smög en bölja kärleksfullt till snäckan uti ____________.
Den första gång jag såg dig, det var en sommardag,
den första gång jag tog dig uti handen.

Den första gång jag såg dig, då glänste sommarskyn,
så bländande som svanen i sin skrud.
Då kom det ifrån skogen, från skogens gröna bryn
liksom ett jubel utav fåglars ____________.
Då ljöd en sång från himmelen, så skön som inga flera;
det var den lilla lärkan grå, så svår att ____________.
Den första gång jag såg dig, då glänste sommarskyn
så bländande och grann som aldrig mera.

Och därför när jag ser dig, om ock i vinterns dag,
då drivan ligger glittrande och ______________,
nog hör jag sommarns vindar och lärkans friska slag
och vågens brus i alla fulla fall.
Nog tycker jag ur dunig bädd sig gröna växter draga
med blåklint och med klöverblad, som älskande behaga,
att sommarsolen skiner på dina anletsdrag,
som ______________ och som stråla och betaga.

Birger Sjöberg

B Vad står det i sången?

1 Vilka ord används i sången för att visa att det var sommar när sångaren första gången såg den han älskar?
2 Hur påminns sångaren om sommaren fast det är vinter och snö?
3 Hur ser den älskade ut, tänker du dig? Finns det något i texten som hjälper dig att få en bild av personen?
4 Den här vistexten innehåller rim. Ord som rimmar är exempelvis "sommardag" i slutet av första raden och "slag" i slutet av tredje. Stryk under fler ord som rimmar. Vad betyder de orden?
5 Det finns en del ålderdomliga ord i vistexten. Stryk under några av de orden. Vilka ord skulle användas idag?

C Resonera

1 Vilka ord skulle du använda för att beskriva den här sången?
2 Känner du igen någon känsla som beskrivs i sången? Vilken i så fall?
3 Birger Sjöberg använde ofta ironi i sina texter. Det betyder att man säger en sak men kanske menar något annat. Finns det ironi i den här sångtexten? Varför? Varför inte?

FAKTA

Birger Sjöberg

Den mångsidige Birger Sjöberg (1885–1929), journalist, poet, visförfattare och författare, är framför allt känd för sin vissamling *Fridas bok* där den kända sången "Den första gång jag såg dig" publicerades samt för romanen *Kvartetten som sprängdes*. Den handlar om en grupp musiker i en småstad som börjar spekulera i aktier. Deras aktieaffärer misslyckas och relationen mellan gruppmedlemmarna påverkas. Romanen har filmatiserats flera gånger och många kända sångare har spelat in sånger ur *Fridas bok*.

Typiskt för genren

Beskriva

När du beskriver människor och platser har du nytta av adjektiv. Genom adjektiven visar du hur någon eller något ser ut, låter, känns, luktar eller smakar. Också verb och substantiv hjälper till att beskriva.

Exempel på beskrivning med adjektiv:

> en *röd* stuga, *vita* knutar, hon såg dödligt *generad* ut,
> jag är så *framfusig*, man blir alldeles *varm* inombords

Hur en människa är eller ser ut kan visas genom att beskriva till exempel ansiktet, ögonen, håret, klädseln, kroppshållningen, längden, åldern, rösten och sättet.

Exempel: I det ögonblicket närmade sej en dam med stormsteg.
Hennes leende var vänligt grandiost.
Han lång och smal och hon liten och mörk och nätt.
Men mitt sällskap skrattade sitt kvillerskratt.

Hur en plats ser ut kan du förmedla genom att ta hjälp av alla dina sinnen (syn, hörsel, lukt, smak och känsel) när du beskriver.

Exempel: Där finns kyrkor och butiker och ett torg och ett vattendrag kantat av träd att lustvandra längs.

stora stimmiga städer

Det är den sortens stuga som varje svensk som en längre tid vistats utomlands längtar hem till i sitt faluröda hjärta.

Verb kan också användas i en beskrivning.

Exempel: ser ut, låter, luktar, smakar, är, blir, känns, hörs, syns

7. Jag tycker...

Fundera och diskutera

Vad tycker du? Är människor för upptagna av sig själva?

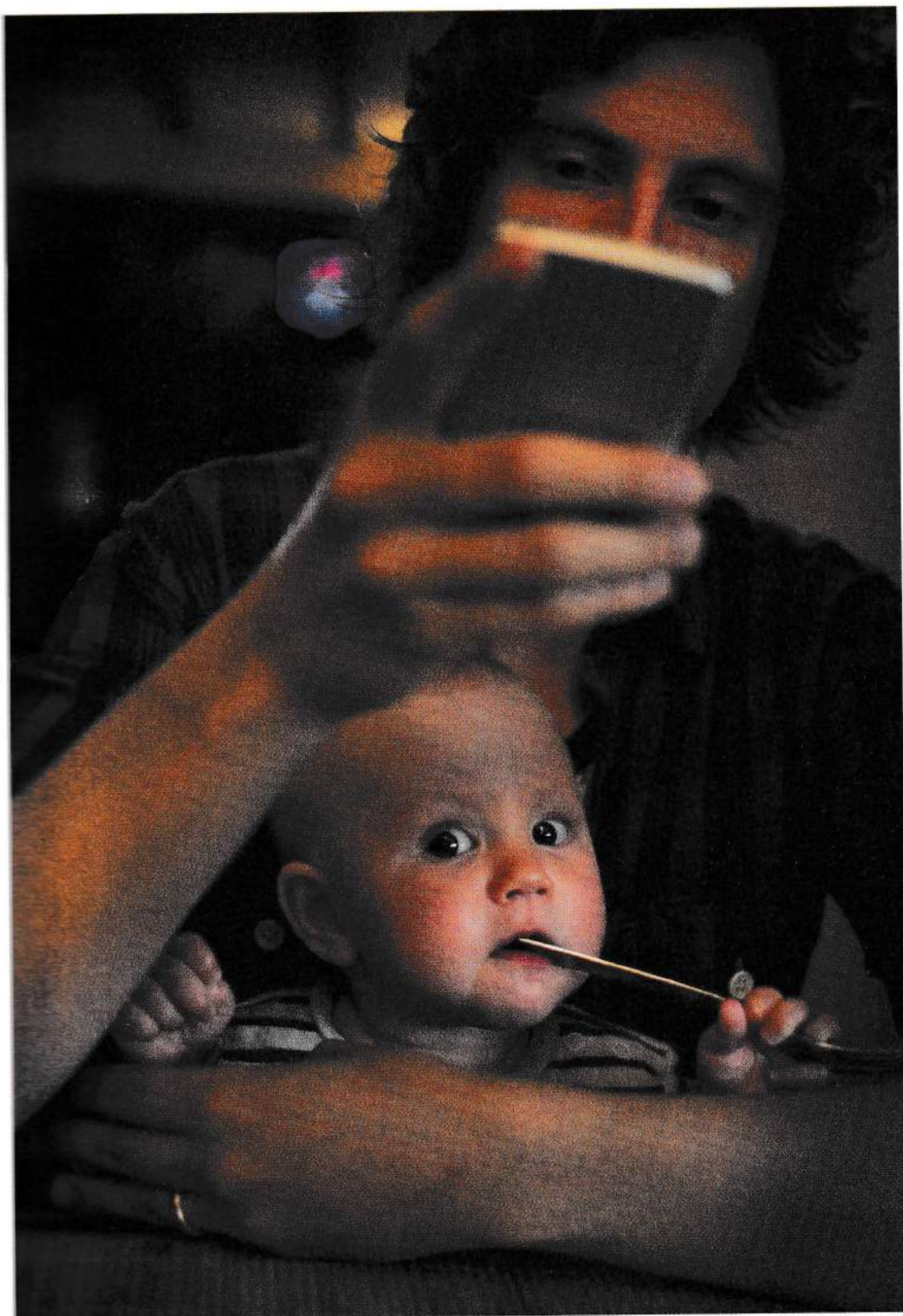
På en tidnings insändarsida publiceras brev som tidningens läsare skickar till tidningen. I texterna, som kallas *insändare*, diskuterar läsarna olika aktuella frågor som de tycker är viktiga. De för fram sina åsikter, som också kallas *teser* och argumenterar för att de är de rätta. Läs här vad en man skriver i en insändare om dagens småbarnsföräldrar.

Var inte så självupptagen! **INSÄNDARE**

Jag tycker att föräldrar borde tänka sig noga för innan de tar upp sina smarta telefoner när de är tillsammans med sina barn! Visst är det bra att ha tillgång till massor av fantastiska funktioner i telefonen, men telefonerna verkar ta precis all uppmärksamhet och barnen glöms bort. Hur många gånger har jag inte sett mammor och pappor stå på lekplatserna helt upptagna av sina små apparater? Deras små barn får klara sig själva bäst de kan! Det är verkligen en skrämmande utveckling vi ser just nu.

Vad är det som är så viktigt i mobilen som inte kan vänta till kvällen när barnen sover? Jag tycker att alla borde ta sig en funderare och sluta med sociala medier, nyhetsuppdateringar och andra digitala funktioner så länge barnen är små. Barnen är faktiskt bara små en enda gång och tiden går otroligt fort. Snart är barndomen förbi och då har föräldern missat allting!

Det här är bara en orsak att oroas, men det finns en mycket viktigare anledning: det kan vara farligt! Den som är helt försjunken i telefonens värld ser inte de faror som hotar barnen. Det finns så många. Barnen kan ramla, springa ut i trafiken, springa vilse i skogen, hoppa i vatten, börja slåss... Jag kan räkna upp hur mycket

som helst. Har ni tänkt på det, ni föräldrar som står där med ögonen klistrade på den lysande lilla skärmen?

Självklart finns det många bra saker med telefonerna också. Jag vet det, men det hjälper ju inte barnen. Så du som känner igen dig i det här – var inte så självupptagen. Tänk inte bara på dig själv! Allting är inte bara jag, jag, jag här i livet. Lägg ifrån dig telefonen när du är med ditt lilla barn!

Markus Karlsson

A Vad står det i insändaren?

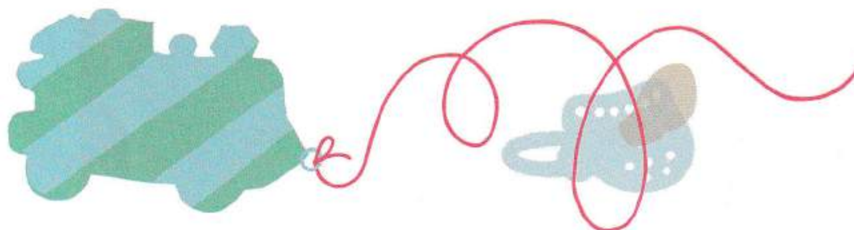
1 Vilka är skälen till att föräldrar borde tänka sig för innan de använder sina mobiltelefoner, enligt Markus Karlsson?
2 Vad är det som är skrämmande i utvecklingen just nu, tycker han?
3 Vad är det konkret han tycker att föräldrar ska sluta med?
4 Finns det något i smarta telefoner som han uppskattar?
5 Vad menar han med att föräldrar borde sluta vara självupptagna?

B Resonera

1 Vad tycker du själv om frågan Markus Karlsson väcker? Är mobiltelefoner verkligen en fara för barnen? Varför i så fall?
2 Hur ofta använder du själv din mobil? Vill du öka eller minska användningen?
3 Hur skulle du svara på Markus Karlssons insändare?

C Tes och argument

1 Vilken tes (åsikt) för Markus Karlsson fram?
2 Vilka argument *för* sin tes har han?
3 För han fram något argument som talar *emot* hans tes? Vilket i så fall?

D Ordbildning – adjektiv

1 Adjektiv kan bildas av verb genom att lägga till ändelsen *-nde* till verbets grundform, till exempel *skrämmande*, ett ord som du hittar i insändaren. Verbet är i det här fallet *skrämma*. Verbformen *skrämmande* är presens particip av verbet och fungerar som ett adjektiv. Vilka adjektiv bildas till följande verb?

lysa ____________________

springa ____________________

hoppa ____________________

klaga ____________________

oroa ____________________

2 Om verbets grundform slutar på en annan vokal än *-a* lägger du istället till ändelsen *-ende* för att skapa adjektiv. Skriv de adjektiv som kan bildas av följande verb:

slå ____________________

fly ____________________

bo ____________________

le ____________________

dö ____________________

3 Skriv en mening där du använder minst två av adjektiven i uppgift D 2.

____

____

HÖRFÖRSTÅELSE

Radioprogram med olika åsikter

1 Lyssna på *Ring P1* eller *Karlavagnen*, radioprogram dit radiolyssnare kan ringa och säga vad de tycker om olika dagsaktuella frågor.
2 Välj ut en av de personer som ringer till programmet och lyssna på just det inslaget flera gånger.
3 Vad tycker du själv om den sak det talas om?

Ord

Skriv minst tio ord som sägs i inslaget och som du vill lära dig. Slå upp ord du inte förstår. Ta reda på hur orden stavas, böjs och uttalas.

Tala

1 Sitt i grupper om 2–3 personer. Redogör mycket kort för den åsikt du har lyssnat på. Säg sedan vad du själv tycker om saken och varför du tycker så. Vad tycker dina kamrater?
2 Lyssna sedan på vad de andra i gruppen har hört för inslag i programmet.

Skriv

1 Tänk på en åsikt som du har i en aktuell fråga. Frågan kan vara något som diskuteras i tv, på radio, i sociala medier eller liknande. Formulera din åsikt i en enda mening.
2 Samla argument *för* din åsikt i en lista.
3 Samla därefter argument som kan finnas *emot* din åsikt.
4 Vilka argument är starkast, för eller emot? Varför?
5 Skriv en insändare till en dagstidning och framför din åsikt med hjälp av argumenten du samlat. Ta gärna upp något av motargumenten också och förklara varför det inte är ett tillräckligt starkt argument.

Typiskt för genren

Argumentera

Om du tycker att något är fel vill du förstås gärna tala om det för andra människor. För att få en förändring vill du förklara varför förändringen behövs, så att den skulle kunna bli verklighet. I diskussioner mellan människor vägs olika åsikter och tankar mot varandra. När du talar vill du gärna att andra ska lyssna på vad du har att säga och de vill att du lyssnar på vad de har att säga. Om du i förväg har tänkt igenom vad du tycker, och varför du tycker så, är det lättare att övertyga andra om att du har rätt.

I skriftliga debattinlägg och insändare gäller samma sak som i muntliga diskussioner. Det är viktigt att du framför en tydlig åsikt. Det kallas *en tes*. Tesen kommer för det mesta alldeles i början av inlägget och kan också stå i rubriken. Därefter följer dina viktigaste *argument*, det vill säga din förklaring till varför du tycker att du har rätt. Här kan du också ta upp de argument som talar emot din åsikt, något eller några *motargument*, och förklara varför de inte är lika starka som dina argument för.

Recept för en tydlig insändare:

1. Inled med en kort bakgrund och slå fast din tes tidigt i texten.
2. Framför minst ett argument som stöd för tesen.
3. Lyft fram något motargument och förklara varför det inte väger lika tungt som dina argument för.
4. Upprepa tesen i slutet av insändaren. Det är viktigt att påminna läsaren om din åsikt så att budskapet verkligen går fram.

8. Jag och miljön

Fundera och diskutera
Vilken är den viktigaste miljöfrågan, tycker du? Varför är den viktig?

A Lyssna
Sök på sångens titel på nätet och lyssna på sången flera gånger. Fyll i de ord som saknas. Sången handlar om allas vårt ansvar för miljön.

Änglamark SÅNG

Kalla den änglamarken eller himlajorden
om du vill,
jorden vi ärvde och lunden den ________,
vildrosor och blåsippor och lindblommor
och kamomill
låt dem få leva, de är ju så ________!

Låt barnen dansa som änglar kring lönn och alm,
leka tittut mellan ________ grenar,
låt fåglar leva och sjunga för oss sin psalm
låt fiskar simma kring bryggor och ________.

Sluta att utrota skogarnas alla djur.

Låt örnen ____________, låt rådjuren löpa!

Låt sista älven som brusar i vår ____________

____________ alltjämt mellan fjällar och gran och fur.

Kalla den änglamarken eller himlajorden

om du vill,

jorden vi ____________ och lunden den gröna,

vildrosor och ____________ och lindblommor

och kamomill

låt dem få leva, de är ju så sköna!

Text & musik: Evert Taube, 1971. © Reuter & Reuter Förlag.
Tryckt med tillstånd av Gehrmans Musikförlag AB.

B Vad står det i sången?

1 Vad är det vi kan kalla för ”änglamarken”?
2 Vad ska barn, fåglar, fiskar och djur kunna göra?
3 Vad vill textförfattaren att älven ska fortsätta göra?

C Öva ord – imperativ

I sångtexten finns det många verb i imperativ. Den verbformen används för att uppmana någon att göra något och avslutas ofta med utropstecken. Ett exempel är sångens första ord, *kalla*. Imperativ ser ut på samma sätt som infinitiv för verb i grupp 1, alltså verb som slutar på *-ar* i presens, till exempel *kallar*. De andra verbgrupperna slutar däremot på konsonant i imperativ, till exempel *lever* som har imperativ *lev*!

1 Stryk under verb i imperativ i sångtexten.
2 Vilka verb i infinitiv hittar du i texten? Rita en ring runt de verben.

D Resonera

1 När den här sången skrevs, 1975, var det många i Sverige som inte var så medvetna om behovet av att värna om miljön. Hur tycker du att det är med den saken idag?
2 Vilka miljöfrågor är mest aktuella idag, tycker du?
3 Hur ser blommorna i visan ut? Gå gärna ut och titta på blommorna om du har möjlighet.
4 Vilka träd, blommor och djur skulle du ha med om du skulle skriva en sång som handlar om samma sak?

FAKTA

Änglamark

Sången ”Änglamark” skrevs för att sjungas i en film, ”Äppelkriget”, som kom 1971. Filmen, som regisserades av författaren, komikern och filmregissören Tage Danielsson, var ett inlägg i miljödebatten och sången skrevs av Evert Taube, känd svensk författare, kompositör och trubadur. I sången, liksom i hela filmen, finns en vädjan om att vi ska bli mer medvetna om miljön. Vi människor har en plikt att ta hand om vår jord.

Scen ur filmen ”Äppelkriget” från 1971.

Fundera och diskutera

Behöver vi skydda miljön? Vad tycker du?

Vad gör du för att värna om miljön och klimatet?

INTERVJUSVAR

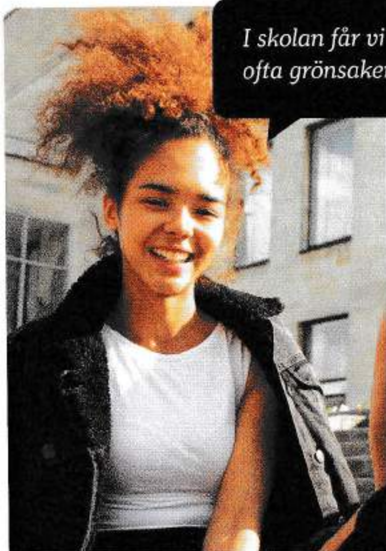
Föreningen "Global miljö" har, för en artikel i sin tidskrift, frågat människor i Sverige vad de gör i sin vardag för att värna om miljön och klimatet. De allra flesta börjar med att säga att de har dåligt samvete och att de inte gör tillräckligt, några säger att de skänker pengar till Naturskyddsföreningen, WWF eller andra organisationer. Nästan alla gör något i sin vardag när de tänker efter. Här är några av svaren:

Lennart

Jag har varit vegetarian sedan tonåren och det mår både jag och miljön bra av. Att äta kött är inte bra för miljön och nu äter alla i min familj vegetariskt. I början var det många som inte förstod mig och det var svårt att få tag på roliga grönsaker, men det har blivit mycket bättre! När jag började med vegetarisk mat i ungdomen handlade vegetarisk mat ofta om sönderkokta morötter och folk pratade om "kaninmat". Nu finns det kockar som specialiserat sig på vegetarisk matlagning och det är lätt att hitta spännande recept.

Jag blev vegetarian mest för att jag inte tyckte om att äta kött och fisk. Jag märkte dessutom att jag mådde bättre av grönsaksdieten när jag väl hade börjat. Jag är pensionär sedan några år nu och har tid att odla själv, så jag har lätt att få tag på min mat. Jag behöver inte ta bilen till affären så det är bra för klimatet också.

Leila

I skolan får vi ofta grönsaker och jag gillar det. Bäst tycker jag om rödbetor. Jag har lärt mig i skolan att det är bra för miljön om vi äter mycket grönsaker. Men jag gör det för att det är gott! Hemma sparar vi på elen – vi får inte ha tänt i rum som vi inte är i. Det är lite jobbigt, tycker jag, men jag har vant mig nu. Nu känns det faktiskt konstigt när en del av mina kompisar lämnar rum med lamporna tända. Det gör aldrig jag! Jag tycker det är hemskt att läsa om översvämningar i världen. Men vad kan vi göra för klimatet här i lilla Sverige? Jag har i alla fall slutat tjata om att vi ska ta flyget när vi åker på semester. Och jag har blivit jätteduktig på att sortera sopor!

Mariam

Sedan jag fick barn har jag blivit jättenoga med vad jag äter och jag tänker mycket på hur grönsakerna har odlats och hur djuren har det. Det är hemskt med alla gifter i vår miljö! Jag köper också miljövänliga rengöringsmedel för det mesta. Det blir nästan alltid såpa nuförtiden – det är bra och miljövänligt. Jag tvättar ofta, men jag försöker att fylla maskinen ordentligt och använda torktumlaren så lite som möjligt. Man sparar både tid och pengar genom att hänga tvätten så att den kan lufttorka.

Vi har förresten nästan inga gamla glödlampor i huset längre utan har bytt ut till lågenergilampor eller LED-lampor. Det var dyrt men jag hoppas att de håller länge. Jag önskar verkligen att jag kunde minska på bilkörningen och kanske skaffa en mindre bil, men det har tyvärr blivit mer bilkörning nu med en tvååring i familjen. Och det passar inte oss att köra en liten bil just nu. Jag hoppas att det blir bättre när vi alla kan cykla.

Wang

Jag cyklar alltid till jobbet. Det är bäst för miljön men också för min plånbok. Jag cyklar både sommar och vinter. Det kan ju kännas motigt ibland på vintern förstås, men det är en frihet att cykla som man inte får på annat sätt. Jag kan

parkera cykeln nära mitt jobb, det kostar ingenting alls och dessutom får jag daglig motion. Nej, jag kommer aldrig att sluta med det! Jag sorterar glasflaskor och tidningar och lämnar saker till återvinning men jag kan absolut bli bättre på det. Ibland känns det bara för jobbigt att alltid tänka på hur saker ska sorteras, men jag kanske vänjer mig vid det också. Det är för dyrt att köpa ekologiska matvaror, tycker jag. Annars har jag hört att det ska vara mycket godare och bättre för miljön. Jag försöker i alla fall att köpa saker från trakten. Jordgubbar som har odlats här i närheten är mycket godare än jordgubbar som har transporterats genom hela Europa! Så det fortsätter jag med.

Maria

Jag bor på landet så bilkörningen är svår att dra ner på, men jag funderar på att köpa en ny bil som är mer miljövänlig. Min gamla bil har jag haft sedan jag tog körkort och den slukar bensin! Jag vet att nyare bilar är bättre för miljön och klimatet. Jag flyger i alla fall aldrig för jag flygrädd, så det är bra. Min största insats för miljön är säkert att jag odlar mina egna grönsaker och plockar mycket bär och svamp i skogen.

Jag försöker spara energi genom att sänka temperaturen hemma, men det är svårt i ett gammalt och dragigt hus som vårt. Vi ska renovera så småningom och då blir det nog bergvärme istället för oljepanna, men vi har inte råd med det just nu.

Lilian

Jag gör inte så mycket faktiskt. Jag tror inte heller klimatet håller på att bli varmare. Det är ju mycket kallare än jag är van vid just nu i alla fall! Jag hörde nyss att ekologisk odling faktiskt är dåligt för miljön, så jag köper ingenting sådant heller. Dessutom är ekologisk mat alldeles för dyr. Vem tjänar på det? Jag är bekväm och så fort jag får råd ska jag köpa bil, så jag slipper åka buss till jobbet. Egentligen borde jag tänka på miljön men alla andra har ju bil, så varför skulle inte jag kunna ha det då? Där jag bor måste vi sopsortera, så det gör jag ju, men det är fruktansvärt jobbigt, tycker jag. Helst skulle jag faktiskt slippa.

Roberto

Jag köper sällan nya kläder eller skor utan handlar allt i second hand-butiker. Samma sak gäller möbler. Jag har nyligen flyttat till en egen lägenhet och precis allt i lägenheten har jag hittat på loppis eller fått ärva. Det är jättebra och har blivit snyggt också, tycker jag. Jag bryr mig inte om ifall kläder och möbler är lite skavda och slitna – det blir min stil.

Jag har en kompis som bara äter mat som matbutikerna inte längre får sälja. Han är ute och letar mat på kvällar och nätter. Man blir förvånad hur mycket mat han får tag på! Men det skulle ta alldeles för mycket tid för mig att göra så, och dessutom är jag vegan och lite petig med vilken mat jag vill ha. Att inte äta kött, mjölk eller ägg är i alla fall bra för miljön och klimatet och jag trivs bra med det. Jag har varit vegan sedan jag var 15.

Tarja

Jag åker alltid kommunalt till jobbet. Bilen har jag nästan slutat använda eftersom det ändå är så svårt att hitta parkering i centrum. Jag återvinner glas, kartong, tidningar, plast, metall och allt annat som man ska göra, men ibland blir jag less på det och slänger allt i tunnan för brännbart i alla fall. Jag vet att det inte är så bra och jag ska skärpa mig nu. Ekologiska grönsaker och ekologisk frukt smakar oftast bättre så jag köper det ibland, men det är ju dyrare så det blir inte särskilt ofta.

På jobbet har vi ekologiskt kaffe och ekologisk mjölk och det sägs ju vara bra. Det är synd att det är så svårt att ändra sina vanor, men jag skulle säkert flyga mindre om tågen var mer pålitliga och jag skulle garanterat äta mindre kött om det serverades okej alternativ på lunchrestaurangerna i närheten av mitt jobb. Vi har i alla fall många fler telefonmöten med kunder nu för tiden, och då och då videokonferenser istället för vanliga möten. Det görs nog mest för att spara pengar, men det är bra för klimatet.

A Vilka är skillnaderna?

1 Nämn en skillnad mellan Lennart nu och innan han blev vegetarian.
2 Vilken skillnad tycker Leila att det finns mellan henne och hennes kompisar?
3 Vilken skillnad i bilåkande har det blivit för Mariam sedan hon fick barn?
4 Vilken skillnad är det om Wang äter jordgubbar från trakten eller jordgubbar långt hemifrån?
5 Vilken skillnad skulle det bli för Maria med bergvärme istället för värmepanna i huset?
6 Vilken är skillnaden mellan att sopsortera och att inte göra det, enligt Lilian?
7 Vilken är skillnaden mellan Robertos möbler och nytillverkade möbler?
8 Vilken skillnad blir det om Tarja deltar i en videokonferens eller i ett vanligt möte?

B Resonera

1 Vem av personerna på s. 77–80 påminner mest om dig?
2 Vem av personerna är mest olik dig?
3 Vilken är den viktigaste miljöfrågan just nu, tycker du?
4 Vad skulle du kunna göra för miljön mer än vad du redan gör?
5 Arbeta i grupp och använd informationen i intervjuerna. Skriv en lista tillsammans över saker som man kan göra för att ta hand om miljön. Jämför listan med vad andra grupper skrivit.

C Öva ord

Här följer några uttryck som alla har med miljön att göra. Diskutera med en kamrat och förklara vad uttrycken innebär.

1 bränslesnål bil
2 ekologiskt jordbruk
3 hållbar utveckling
4 giftfri mat
5 förnybar energi
6 klimatsmart belysning

D Skriv

Vad svarar du själv på frågan ”Vad gör du för att värna om miljön och klimatet?” Skriv en kort text och berätta vad du gör i vardagen.

Fundera och diskutera

Hur påverkas miljön av den mat du väljer att äta?
Flera av personerna som uttalar sig på s. 77–80 berättar om hur de tänker på matens betydelse för miljön och klimatet. Läs här vad Livsmedelsverket säger om saken:

INFORMATION PÅ WEBBSIDA

Miljösmarta matval

information

I Sverige äter vi cirka 800 kg mat och dryck per person och år. Ungefär en fjärdedel av den klimatpåverkan som svenska hushåll orsakar kommer från maten vi äter.

Genom att ändra på hur vi äter skulle vi kunna halvera utsläppen av växthusgaser och samtidigt få ett bättre näringsintag.

Maten påverkar också miljön genom övergödning, utfiskning, användning av växtskyddsmedel med mera. Men maten kan också ha positiv effekt på till exempel odlingslandskapet och den biologiska mångfalden. En del mat har stor påverkan på miljön, en del har mindre. Därför spelar de val vi gör i butiken roll.

instruktion

Det finns mycket man kan göra för att minska matens miljöpåverkan:

- Minska på mängden kött, ät i stället mer vegetabilier. Pröva att byta ut några rätter av nöt, lamm, gris eller kyckling i veckan mot vegetariska rätter, eller minska på köttportionen.
- Välj fisk som är fiskad eller odlad på ett hållbart sätt, till exempel miljömärkt fisk.
- Välj frukt och grönt som tål att lagras, till exempel grova grönsaker, och välj känsliga frukter och grönsaker efter säsong.
- Dra ner på godis, läsk, bakverk och snacks – de påverkar miljön men utan att bidra med så mycket näring.
- Minska svinnet – förvara maten rätt, planera dina inköp och ta hand om rester.

Frukt och bär, grönsaker och baljväxter

För hälsan är det bra att äta 500 gram frukt och grönt per dag. Frukt och grönt innehåller fibrer, vitaminer och andra skyddande ämnen. Grova grönsaker och baljväxter, som bönor och linser, är extra värdefulla tack vare att de är så näringsrika.

Frukt, bär, grönsaker och baljväxter har mycket olika miljöpåverkan beroende på hur och var de odlas och hur ömtåliga de är. Grova, tåliga grönsaker – som rotfrukter, vitkål, blomkål och lök – odlas ofta på friland och påverkar därför klimatet mindre än grönsaker som odlas i växthus. Grova grönsaker kan också lagras längre än ömtåliga grönsaker som tomat, sallad och gurka. Frukt, bär och grönt som inte har besprutats så mycket eller inte alls, till exempel ekologiska alternativ, bidrar till en giftfri miljö.

Längre transporter orsakar ofta större utsläpp av växthusgaser än korta, men även transportsätt har betydelse. För klimatet är det därför bra med frukter, bär och grönsaker som har fraktats ”transportsnålt”.

Visste du

... att känsliga frukter och grönsaker som snabbt blir dåliga, som bär och färska baljväxter, ofta transporteras med flyg om de ska fraktas långt? Det gör att klimatpåverkan blir mycket stor.

... att frukt och grönt är de livsmedel vi slänger mest av? Man kan minska svinnet genom att förvara dem rätt, så att de håller längre, och inte köpa mer än man hinner använda.

... att bönor, linser och ärter har jämförelsevis låg miljöpåverkan – i synnerhet när de ersätter kött på tallriken?

I det här diagrammet kan du se hur stora utsläpp av växthusgaser det blir av några olika livsmedel.

diagram

Källa: www.livsmedelsverket.se

A Vad står det i texten?

1 Nämn två saker som du kan göra för att minska matens miljöpåverkan och samtidigt få bättre hälsa.
2 Varför är det bra att äta 500 g grönsaker varje dag, enligt Livsmedelsverket?
3 Varför är rotfrukter bättre för miljön än gurka?
4 Varför kan ömtåliga grönsaker vara dåliga för miljön?
5 Hur kan man minska svinnet av grönsaker?
6 Diagrammet:
  a Vilket livsmedel påverkar klimatet minst? Vilket påverkar mest?
  b Vilken slutsats drar du av diagrammet?

B Resonera

1 Varför är det nyttigt att äta mycket grönsaker och mindre kött?
2 Varför är det ohälsosamt att äta godis, läsk och bakverk?
3 Vilka av råden i listan på s. 82 följer du redan nu?
4 Vilka av råden kan du tänka dig att följa i framtiden?
5 Är det något av råden som är extra svårt att följa, tycker du? Vilket i så fall? Varför?

C Öva ord

Vilka av följande matvaror passar vid rubrikerna 1–4?
Skriv orden på raderna. Alla ord ska inte användas.

blomkål, bananer, kikärter, lingon, mango, blåbär, rödbetor, smultron, äpplen, isbergssallad, broccoli, morötter, aubergine, hallon, ris, palsternacka, ärter, apelsiner, citron, potatis, vete, havre, tomater, vitkål, purjolök, vitlök, lök, svamp, linser, päron, sojabönor, jordgubbar, kålrot, bönor

1 Baljväxter ______________________________

2 Frukter ______________________________

3 Bär ______________________________

4 Rotfrukter ______________________________

D Skriv

Välj ett av följande ämnen.

1. Hur blir din instruktion för ett mer miljövänligt liv? Skriv råd till dina kurskamrater.
2. Vilken är din favoritgrönsak? Skriv ett recept där du använder den grönsaken. Laga gärna rätten och bjud en kamrat på den.

E Skriv en instruktion

Skriv korta instruktioner om någon av följande rubriker.

1. Så här lagar du gott te.
2. Så här slår du in en present.
3. Så här sår du ett frö.
4. Så här tankar du bilen.
5. Så här sopsorterar du i Sverige.

Typiskt för genren

Instruera

en instruktion, -er = substantiv
att instruera = verb
instruktiv = adjektiv

- En instruktion är ofta kortfattad och skrivs i punktform.
- Den riktar sig direkt till läsaren.
- Meningarna är ofta korta.
- Verben är ofta i imperativ. I instruktionen på s. 82 hittar du exempelvis *minska, välj, dra, förvara*.

TIPS

Mer om instruktioner hittar du på s. 194–196.

9. Jag och mitt cv

Fundera och diskutera
Vilket är ditt drömjobb?

Här kan du läsa om Luz som nyligen fått ett nytt arbete som hon trivs alldeles utmärkt med.

Luz nya arbete

PERSONLIG REDOGÖRELSE

Namn: Luz Moreira
Yrke: miljöinspektör vid Miljökontoret i en mellanstor kommun
Utbildning: Examen från Miljö- och hälsoskyddsprogrammet
Tidigare arbeten: har feriejobbat på fabrik, hotell och lönekontor
Ålder: 28
Språk: svenska, portugisiska, spanska och engelska
Viktiga egenskaper: flexibel, social, bestämd, noggrann

Jag arbetar som miljöinspektör. Jag har haft det här arbetet i ett par månader nu och trivs bättre och bättre för varje dag. Mitt arbete är omväxlande. Ingen dag är den andra lik. Den som passar för det här jobbet kan inte vara en vanemänniska, för hela tiden händer det nya saker. Det är verkligen inget kontorsjobb åtta till fem. Men det är det som gör att jag trivs!

En bra sak med mitt nya jobb är att jag får röra på mig hela dagarna. Vi miljöinspektörer åker ut till företag och myndigheter utspridda i hela kommunen och för det mesta tar jag mig fram med cykel. Ibland blir det mer än en mil under en och samma dag. Vi kan också använda elcyklar, men jag tar för det mesta min vanliga cykel.

Om jag ska göra en inspektion långt ute på landsbygden blir det förstås bil, så ett krav för jobbet är körkort.

När det kommer en miljöinspektör till ett företag kan stämningen på företaget vara lite spänd. En del är oroliga för att vi ska hitta något som inte är bra och som kommer att kosta mycket pengar. Jag undersöker i första hand företag som handskas med kemikalier för att se till att de uppfyller lagar och regler så att det inte kommer ut förbjudna gifter i miljön. Alla förstår att det här är viktigt och jag har inga problem att motivera varför vi ska göra inspektioner, men frågan är komplex och det är inte alltid så lätt att veta vad olika produkter innehåller. Så jag kan förstå den som är orolig. Det gäller för mig att inte verka alltför skrämmande, men att ändå vara seriös och saklig.

I platsannonsen stod det, förutom att man skulle ha rätt utbildning, att det var viktigt att den sökande var flexibel och noggrann och det tycker jag att jag är, så det står i mitt cv. Nu när jag har arbetat ett tag förstår jag också varför det är så viktigt med just de egenskaperna. Något som inte stod i annonsen, men som jag skrev i mitt cv ändå, var att jag är resultatinriktad. Det kan ha varit en sådan sak som de brydde sig lite extra mycket om när de kallade mig till intervju. Jag är en mycket bestämd person som vill ha resultat och jag märker att den egenskapen passar fint i det här arbetet. En annan sak som är bra, och som jag ser som en bonus, är att jag talar flera språk flytande. Jag har redan fått nytta av min spanska flera gånger. I början oroade jag mig för att jag har en brytning när jag talar svenska, men jag anstränger mig att tala så tydligt jag kan och i den här kommunen är människor vana vid flerspråkiga personer. Med tiden har jag också lärt mig att strunta i om någon verkar ovan vid min brytning – jag låter inte sådana tankar störa mig längre. De flesta är mest nyfikna på att veta vilket som är mitt modermål. Det var värre när jag sommarjobbade på fabrik och var ganska ny i Sverige. Då var jag nog svår att förstå ibland också.

I första hand sökte Miljökontoret, där jag arbetar nu, en person med rätt utbildning och rätt erfarenheter, men när det är många sökande på varje jobb gäller det att skriva tydligt vad man är bra på och kan tillföra arbetsplatsen. Sina svagheter lyfter man ju inte fram. Jag har svårt för långa möten till exempel, men som tur är har vi sällan långa sammanträden på mitt jobb, så jag känner verkligen att jag har hamnat rätt!

Frågor till texten finns på → www.sanomautbildning.se/hjulet

Fundera och diskutera

Har det någon betydelse om det hörs att svenska inte är ens modersmål, tycker du?

I den här dikten beskriver Anamarija Todorov hur det kan kännas när man påminns om att man inte talar språket perfekt. Anamarija Todorov kom till Sverige från dåvarande Jugoslavien 1981.

Brytningen DIKT

Ibland händer det
att jag glömmer bort
var jag kommer ifrån.
Det kvittar vem jag är
och vart jag är på väg.

Jag finns bara till
och pratar
och alla de rätta orden
rinner ur mig
omsluter mig
som en het bubbelpool.
Det känns så skönt!

Och så händer det...

Någon utbrister imponerad,
intet ont anande:
Vad bra svenska du talar!
Vilket land kommer du ifrån?

Med ens ramlar jag ner
från skyarna
och krälar i stoftet.
Dödligt sårad.
Avslöjad.
Tagen på bar gärning.
En som talar med brytning.

Jag som trodde
att det inte hördes längre.

Annamarija Todorov

A Vad står det i dikten?

1 Diktjaget har inte svenska som modermål, men glömmer ibland bort det. Hur känns det?
2 Varför händer det ibland att den känslan bryts?
3 Vad tänker och känner diktjaget då?
4 Varför känns det så?

B Resonera

1 Känner du igen något i den här dikten?
2 Hur skulle du reagera om du fick samma kommentar som diktjaget?
3 Hur kan man förbättra sitt uttal? Hur arbetar du med ditt svenska uttal?

C Ordfläta

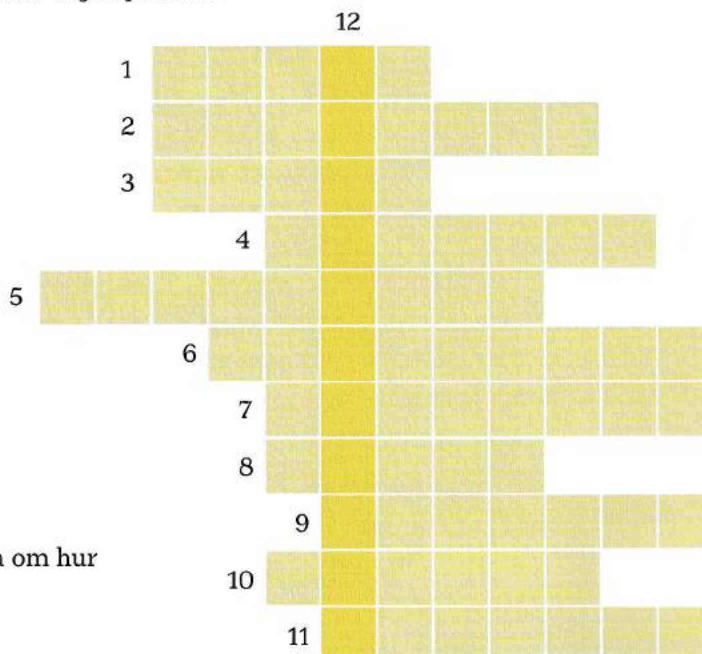
Fyll i de ord som saknas i ordflätan. Vilket ord ska stå i den lodräta raden? Ibland behöver du ändra på ordets form så att det passar i meningen.

Vågrätt

1 Det var inte mycket kvar av det som hade brunnit upp – bara lite ... på marken.
2 Det var tur att vi upptäckte fusket i tid och att bedragaren blev...
3 Han visste ingenting om vad som hade hänt och ... ont anande klev han in i rummet!
4 Barnen blev rädda när de såg ormar som ... på marken.
5 Plötsligt börjar de hurra och alla ... : ”Du vann!”
6 Det du har gjort är fantastiskt bra och jag är mycket ... av ditt arbete!
7 Han kommer från Frankrike och har en svag ..., men det är lätt att förstå vad han säger ändå.
8 Flickan blev ... av de hårda orden hon fick höra.
9 Det spelar ingen roll för mig hur det blir. Det ... helt och hållet!
10 Umeälven ... genom staden Umeå.
11 Tjuven upptäcktes direkt och blev tagen på bar ...

Lodrätt

12 Vilket ord får du fram i den skuggade lodräta raden? Ordet beskriver Luz i texten på s. 86–87.

TIPS

På s. 357–358 kan du läsa om hur du kan träna ditt uttal.

HÖRFÖRSTÅELSE

Två radioinslag

1 Skriva cv

Gå in på www.sanomautbildning.se/hjulet och lyssna på ett radioinslag om att skriva ett bra cv. I inslaget har programledaren ett samtal med Linus Zackrisson, som i sitt företag hjälper arbetssökande personer med att skriva cv, och 26-årige Jacob Axelsson som söker arbete.

Ta gärna reda på vad följande ord betyder innan du börjar lyssna:

relation, kompetens, anonym, utgå ifrån, generellt, portionera ut, konstant, framgångsrikt, snedstreck, roll, framåtblickande, nyutexad, meriterande

Lyssna på inslaget och svara på följande frågor.

1 Vilka två skäl till att ringa innan man skickar in sitt cv ger Linus Zackrisson?
2 Vad bör man lyfta fram i ett bra cv, enligt honom?
3 Varför kan det vara bra med en bild på sig själv i sitt cv, säger Linus Zackrisson?
4 Vilken slags bild bör man använda, säger han?
5 Varför bör man inte använda samma text till alla jobb man söker?
6 Varför kan det vara bra att skriva en sammanfattning med sina mål i början av ett cv, tycker Linus Zackrisson?
7 Hur bör man skriva när man berättar om tidigare arbeten man har haft?
8 Varför kan det vara bra att skriva något om andra meriter än arbeten?
9 Vad säger Linus Zackrisson om politiska engagemang?
10 Vad ska man inte ta med i ett cv, enligt honom?

2 Jobb som cykelbud

På www.sanomautbildning.se/hjulet kan du lyssna på ett radioinslag där Annika Ström träffar Jesper Wärme som arbetar som cykelbud på ett företag i Karlstad. Han berättar om sitt arbete att dela ut post och varor med cykel.

Ta gärna reda på vad följande ord betyder innan du börjar lyssna:

träningspass, konditionstest, pannben, mental, blötsnö, värdering, lager på lager, lokalsinne, varenda vrå, utkanten, moped, halvfeber, varumärke

Lyssna på inslaget och svara på följande frågor.

1. Varför sökte Jesper det här jobbet?
2. Vad liknar han sitt jobb med?
3. Vad är viktigare än bra kondition i jobbet, enligt Jesper?
4. Vad säger han om att ge sig ut även om det är 20 minusgrader, halvstorm och blötsnö?
5. Hur viktigt är det att ha lokalsinne som cykelbud?
6. Hur gör cykelbuden om de ska leverera något i utkanten av staden?
7. Hur går det om cykelbuden känner sig lite sjuka en dag?
8. Varför har cykelbuden tjänstekläder i jobbet?

Fundera och diskutera

Vad är viktigast för dig att informera om när du söker arbete?

CV

Hur får man ett arbete? Det behövs kontakter, säger någon. Det behövs en lämplig utbildning, säger en annan. Det behövs tur, säger en tredje. Vissa svarar på en platsannons och svaret ska då bestå av ett personligt brev och ett cv. Hur du än får din första kontakt med arbetsgivaren börjar din resa mot ett arbete oftast med att du lämnar in ett cv. Cv är latin och står för ”curriculum vitae”. Det betyder ”levnadsbeskrivning” på svenska. I ett cv listar du vilka kunskaper och erfarenheter du har och skriver något om dina personliga egenskaper, så att arbetsgivaren kan se om du passar för arbetet.

På arbetsförmedlingens webbplats, www.arbetsformedlingen.se, hittar du fler exempel som du kan inspireras av när du skriver ditt eget cv. Använd sökfunktionen och sök på ”exempel på cv”.

På nästa sida ser du ett exempel på ett cv.

Faridehs cv

Namn: Farideh Moradi
Personnummer: 770403-7866
Adress: Storgatan 1, 271 33 Ystad
Mobiltelefon: 076-234 56 78
Telefon: 0411-12 34 56
E-post: farideh.moradi@telia.com

Arbetslivserfarenhet

2009–2014 Arbete som byggnadsingenjör på företaget Bygg AB i Ystad
2006–2008 Arbete som postsorterare i Uppsala parallellt med studierna

Utbildning

2003–2008 Byggingenjörsutbildning vid Uppsala universitet
2001–2003 Studier i matematik, svenska som andraspråk och engelska på komvux i Uppsala
1995–2001 Kandidatexamen i datateknik och mjukvaruutveckling, Tehran Azad Polytekniska Universitet, Iran

Språk

Persiska – modersmål
Svenska – flytande i tal och skrift
Engelska – flytande i tal och skrift
Turkiska – kan tala och förstå språket

Övriga meriter

C-körkort
2010–fortfarande Lagledare i innebandy i Ystads innebandylag för ungdomar

Intressen

Mina intressen är musik, mat och sport. Jag spelar innebandy i Ystads innebandylag och är lagledare inom ungdomsklubben.

Personliga egenskaper

Som person är jag ordningsam och *pålitlig och trivs med att arbeta i grupp.*

Referenser

Maryam Ali
PostNord
[illegible]
maryam.ali@postnord.se

Karl Persson
Bygg AB
076-239 61 66
karl.persson@byggab.se

A Ordövning

Orden *ordningsam* och *pålitlig* använder Farideh i sitt cv när hon beskriver sig själv. Orden är förstås positiva. Motsatsen är *slarvig* och *opålitlig*. Här får du en lista på 25 andra positiva ord som beskriver hur anställda bör vara för att passa för olika arbeten. Alla dessa ord kommer från platsannonser.

1 Vilka av orden passar in på dig? Skriv kryss i de rutorna.
2 Vilka är motsatserna till de adjektiv du har markerat? Skriv motsatserna på raderna.
3 Skriv motsatserna till så många av de övriga adjektiven som möjligt. Arbeta tillsammans och ta hjälp av lexikon när det behövs. Skriv på raderna.
4 I vilka arbeten är det viktigt att ha de egenskaperna? Ge förslag till minst fem av egenskaperna du markerat. Jämför förslagen med en kamrat.

- ☐ noggrann ____________________
- ☐ punktlig ____________________
- ☐ flexibel ____________________
- ☐ social ____________________
- ☐ prestigelös ____________________
- ☐ omtänksam ____________________
- ☐ dynamisk ____________________
- ☐ drivande ____________________
- ☐ lösningsfokuserad ____________________
- ☐ tålmodig ____________________
- ☐ engagerad ____________________
- ☐ analytisk ____________________
- ☐ resultatorienterad ____________________
- ☐ strukturerad ____________________
- ☐ empatisk ____________________

- självständig ____________________
- kommunikativ ____________________
- pedagogisk ____________________
- stresstålig ____________________
- serviceinriktad ____________________
- kvalitetsmedveten ____________________
- lyhörd ____________________
- utåtriktad ____________________
- självgående ____________________
- yrkeskunnig ____________________

5 Leta bland aktuella platsannonser och leta efter ytterligare fem egenskaper. Skriv orden på raderna. Vad betyder orden?

____

____

____

____

____

B Skriv

Börja nu skriva på ditt eget cv. Fyll i dina uppgifter i mallen på → www.sanomautbildning.se/hjulet och fyll på med de uppgifter du har nu. För att söka arbete behöver du skriva ett personligt brev också och ett sådant kommer du att arbeta med i nästa block på s. 155. För att ange lämpliga personliga egenskaper kan du i det här läget se framför dig ett arbete du gärna skulle vilja ha.

Studietips

Ta paus!

När du studerar behöver du ta paus ibland. Då lär du dig bäst och har störst chanser att minnas vad du lärt dig. I experiment har det visat sig att den som tar korta små pauser på fem minuter varje halvtimme lär sig bättre än den som studerar i flera timmar i sträck. Varför är det så? Det finns minst två orsaker:

1 Du behöver syre för att kunna tänka och komma ihåg vad du lär dig. Om du rör på dig och andas frisk luft får du mer syre till hjärnan och studierna går bättre.

2 Genom att ta paus tvingas du gå tillbaka och repetera oftare. För att komma igång med studierna efter en paus måste du nästan alltid orientera dig för att minnas vad du gjorde före pausen. Det innebär automatisk repetition, så se den tiden som ett tillfälle till inlärning. Ett talesätt är: ”repetition är kunskapens moder”.

- Om du har svårt att bryta för paus, sätt en klocka som påminner dig när det är dags. Klockan kan också påminna om när pausen är slut.
- Om det tar tid att komma utomhus under pausen, öppna ett fönster och andas in frisk luft.
- Glöm allt som har med text och läsning att göra under pausen. Gå inte in och läs uppdateringar på sociala medier eller e-post. Spara all sådan läsning till ett annat tillfälle. Du behöver koppla av på riktigt under pausen.
- Drick lite vatten och sträck på dig så piggnar du till.

Repetition

Som du vet är det viktigt att repetera. Här kan du anteckna viktiga saker som du har lärt dig genom att arbeta med kapitel 1–9 i blocket JAG.

Ord

Vilka ord kommer du spontant att tänka på och som du har lärt dig i blocket JAG? Försök skriva minst femton ord utan att bläddra bakåt i boken.

____

____

____

____

____

Läsa olika slags texter

Vilka olika slags texter har du läst i det här blocket? Skriv minst fem olika typer.

____

____

____

____

____

Skriva olika slags texter

Vilka typer av texter har du skrivit när du arbetat med blocket?

____

____

Texterna i blocket JAG handlar om enskilda individer, vad de personerna har varit med om, vad de tycker, tänker och känner. Många texter är skrivna i jag-form. Nästa block har rubriken DU och kommer att ha ett annat fokus, men innan du börjar arbeta med det blocket, lyssna på sången "Älska mej". Sök på sångens titel på nätet. Sången får avsluta blocket JAG.

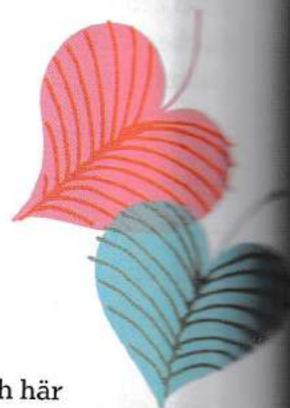
Älska mej

Se mig för här är jag
låt mig få komma nära
till era hjärtan så som den jag är
den jag försöker vara
ge mig min morgondag
min enda önskan nu och här
älska mig för den jag är

Se fjärilsvinges slag
i alla himlar fara
se alla ögon
blinka stjärneljus

Låt livet komma nära
se mig för här är jag
min enda längtan nu och här
älska mig för den jag är

Låt livet komma nära
se mig för här är jag
min enda längtan nu och här
älska mig för den jag är

Se fjärilsvinges slag
i alla himlar fara
se alla ögon
blinka stjärneljus

Låt livet komma nära
se mig för här är jag
min enda längtan nu och här
älska mig för den jag är
Min enda längtan nu och här
älska mig för den jag är

Text: Marie Nilsson-Lind
Musik: Benny Andersson

Resonera

1 Vem ser du framför dig när du hör den här sången?
2 I vilken situation har sången skrivits, tror du?
3 Vilka känslor väcker sången, tycker du?
4 Är det någon rad i sången du tycker extra mycket om? Vilken i så fall?
5 Hur kan man förstå att det här är en sång och inte en dikt?

DU

I blocket DU kommer du att läsa texter i flera genrer; dikter, utdrag ur romaner, brev, recept, intervjuer, och andra texter. Ibland är texterna riktade till en enskild person och tilltalsordet är många gånger ”du”. Det gäller i till exempel meddelanden och personliga brev, men också i manualer och instruktioner av olika slag. Språket ändras beroende på vem du riktar dig till eller vem du kommunicerar med och du får öva på att skriva och tala på olika sätt beroende på mottagare.

10. Vem är du?

I det här kapitlet finns fyra texter. Det är två dikter och två sånger som innehåller ordet ”du”. Men vem är egentligen ”du” i de olika texterna? Vem skriver textförfattarna till?

Fundera och diskutera

Vad är det finaste och vackraste du vet? Är det något i naturen, en person, ett ord, en sång, en idé eller vad?

A Lyssna

”Sång till friheten” heter den här mycket omtyckta sången. Sök på sångens titel på nätet och lyssna på den flera gånger. Fyll i de ord som saknas.

Sång till friheten SÅNG

Du är det finaste jag vet, du är det dyraste i världen.
Du är som ______________, som vindarna, som vågorna,
som fåglarna, som blommorna på ______________.

Du är min ledstjärna och vän, du är min tro, mitt hopp, min kärlek.
Du är mitt blod och mina lungor, mina ____________, mina skuldror,
mina händer och mitt ____________.

Friheten är ditt vackra namn, ______________ är din stolta moder,
rättvisan är din broder, freden är din syster,
kampen är din fader ______________ ditt ansvar.

Du är det finaste jag vet, du är det ________________ i världen.

Du är som stjärnorna, som vindarna, som vågorna,

som fåglarna, som blommorna på marken.

Innan tystnaden (1982) Svensk text: Björn Afzelius. Originaltitel: El día feliz que está llegando
Musik: Silvio Rodriguez Domínguez. Tryckt med tillstånd av Notfabriken Music Publishing AB/Faber Music Ltd.

B Vad står det i sångtexten?

1 Vem är "du" i den här sången?
2 Nämn tre liknelser som textförfattaren använder.
3 Vad är mor, syster, bror och far till det fina som han sjunger om?
4 Vems ansvar är framtiden, enligt textförfattaren?

C Läs mellan raderna

Varför är det just blod, lungor, ögon, skuldror, händer och hjärta som nämns i sångtexten och inga andra kroppsdelar, tror du?

D Resonera

Håller du med textförfattaren om vad som är finast i världen? Varför? Varför inte?

E Öva ord

1 Följande ord i sångtexten har positiv betydelse. Vilka är motsatserna?

a frihet ____________________

b vänskap ____________________

c rättvisa ____________________

d fred ____________________

2 Vilka av följande ord med positiv betydelse skulle också kunna passa i sången, tycker du? Välj två och skriv också motsatserna till de orden.

kärlek, solidaritet, demokrati, integritet, självständighet, omtänksamhet

____

____

3 Stryk under de ord i sångtexten som är kroppsdelar.

4 Titta på bilden på nästa sida. Vad heter de delar av kroppen som pilarna pekar på? Skriv kroppsdelarna på raden. Använd lexikon och ordböcker.

ögonlock

Fundera och diskutera

Vad brukar du tänka på när du ser stjärnor på himlen?

Du går icke ensam **DIKT**

Om bland tusen stjärnor
någon enda ser på dig,
tro på den stjärnans mening,
tro hennes ögas glans.

Du går icke ensam.
Stjärnan har tusen vänner;
alla på dig de skåda,
skåda för hennes skull.

Lycklig du är och säll.
Himlen dig har i kväll.

Carl Jonas Love Almqvist

A Vad står det i dikten?

1 Vad sägs i dikten om stjärnorna?
2 Vad sägs om "dig" i dikten?

B Läsa mellan raderna

1 Vem är "du" i den här dikten?
2 Är dikten uppmuntrande eller sorglig, tycker du?
3 Vad tror du att Carl Jonas Love Almqvist ville säga med dikten?

C Resonera

1 Vilka talesätt om stjärnor finns i ditt modersmål? Hur skulle du översätta dem till svenska?
2 Dikten innehåller rim. Vilka ord rimmar?
3 Flera ord upprepas i dikten. Vilka? Varför, tror du?

FAKTA

Carl Jonas Love Almqvist

Carl Jonas Love Almqvist (1793–1866), som skrivit dikten ”Du går icke ensam”, var en ovanlig person som levde ett kringflackande liv. Han föddes i Stockholm 1793 men växte upp på landsbygden i Uppland. Han studerade i Uppsala, arbetade därefter som tjänsteman i Stockholm under några år innan han sa upp sig för att försöka sig på ett liv som bonde i Värmland. Det gick inte särskilt bra så han återvände till Stockholm för att arbeta som lärare och rektor, men på grund av sina radikala idéer tvingades han sluta. Han försökte då leva enbart på sitt skrivande.

Han skrev artiklar i tidningen *Aftonbladet* men hans ekonomi var usel och han måste låna pengar för att försörja sig. När han var 58 år tvingades han fly till USA misstänkt för bedrägeri och försök till giftmord på en person som lånat honom pengar. Efter många år i USA återvände han till Europa och bosatte sig i Bremen i Tyskland, där han sedan dog ensam och utfattig år 1866.

Under sitt liv skrev Almqvist många olika typer av texter, till exempel dikter som han själv tonsatte, romantiska berättelser och dramatik. Hans roman *Det går an*, som publicerades redan 1839, är en samhälls- och äktenskapskritisk bok som var mycket radikal för sin tid.

TIPS

Läsförståelsefrågor till texten om Almqvist finns att ladda ner på
→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Fundera och diskutera

Hur tror du det såg ut på den plats där du befinner dig just nu för flera miljoner år sedan?

Tänk alla miljoner år... DIKT

Tänk alla miljoner år
som inte du var född
Då fanns det gräs och träd
och flugor
Men inte samma gräs
som nu
och inte samma träd
och inte samma flugor

Tänk alla miljoner år
som inte du var född
Då fanns det hus
och djur och stigar
Men inte samma hus
som nu
och inte samma djur
och inte samma stigar

Tänk alla miljoner år
som inte du var född
Då fanns det människor
som nu
och hav och stenar
Men inte samma människor
som nu
Men samma hav
och samma stenar

Barbro Lindgren

A Vad står det i dikten?

1 Vad såg likadant ut på jorden innan du föddes? Vad var olikt?

B Läs mellan raderna

1 Vem är "du" i den här dikten?
2 Vad är orsaken till att samma hav och stenar finns nu som fanns för flera miljoner år sedan, men inte samma hus och stigar?

C Resonera

1 Hur tror du att det kommer att se ut på jorden flera miljoner år framåt i tiden?
2 Vad tror du att Barbro Lindgren vill säga med den här dikten?

FAKTA

Barbro Lindgren

Barbro Lindgren (född 1937) är mest känd som barn- och ungdomsboksförfattare, men hon har också skrivit böcker för vuxna. Hon har fått många litterära priser och tilldelades Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne (ALMA) 2014. Hon är en både originell och personlig författare med läsare i alla åldrar. Små barn tycker om böckerna om Max eller böckerna om den vilda bebin. Äldre barn läser hennes böcker om Loranga eller böckerna om Sparvel. Vuxna tycker om hennes prosaberättelser och vackra poesi. De korta och enkla bilderböckerna om Max räknas till de svenska barnboksklassikerna.

Fundera och diskutera

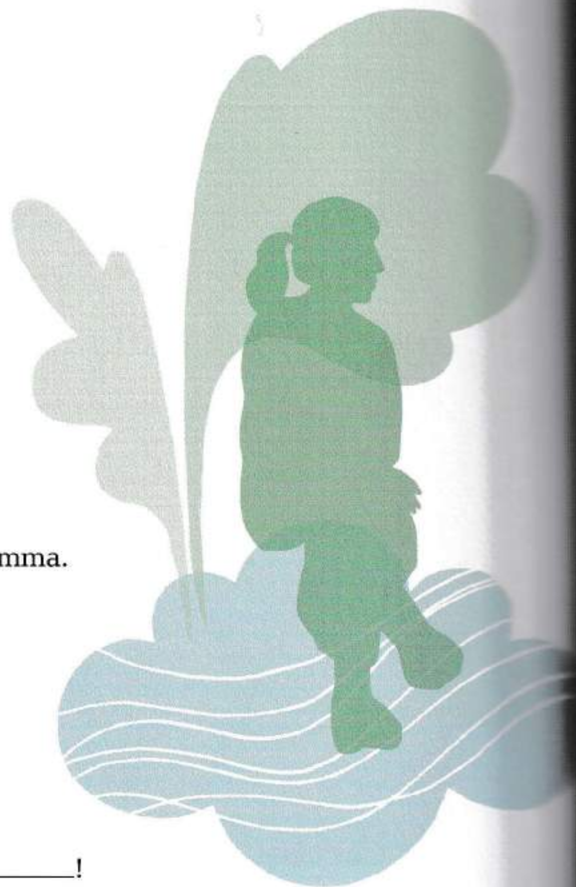
Hur är det att älska någon i hemlighet?

A Lyssna

”Du är den ende” heter den här kända sången. Sök på sångens titel på nätet och lyssna på den flera gånger. Fyll i de ord som saknas.

Du är den ende SÅNG

Du är den ende som hemligen ser mig,
___________ ingen har talat,
du vet vad jag ___________ dig.
Min ___________________ är bara du.
Blott du mig ger
ett enda litet ord, är jag din.

Refräng

Du är den ende jag aldrig kan ______________,
din mun, dina ______________, din lugnande stämma.
Och därför jag ber dig nu
Blott du mig ger
ett enda litet ord, är jag din.

Ingen som du, fast du hör till en annan,
du skänker mig kärlek, hos dig vill jag ______________!
Mitt öde det är att bli din i min fantasi,
del av den ___________ som är din.

Du är den ende som får mig att __________,

den ende som anar vad tårarna gömma.

Min __________ är bara du.

Om blott du ger ett enda litet ord

är jag din.

B Vad står det i sångtexten?

1 Vad längtar sångens "jag" efter?
2 Varför är den längtan hemlig?
3 Vad kan sångens "jag" inte glömma?

C Läs mellan raderna

1 Vem är "du" i den här sången?
2 Vad vet sångens "du" om den längtan som "jag" känner, tror du?
3 Älskar båda varandra, tror du?

D Resonera

1 Vilken stämning ger den här sången, tycker du? Välj bland följande ord:
vemod, passion, depression, glädje, sorg, lycka, förväntan

E Ordbildning

2 Ordet *hemligen* är ett ganska ovanligt adverb bildat av adjektivet *hemlig*. Bilda adverb av följande vanliga adjektiv på samma sätt. Använd därefter adverben i egna meningar. Skriv adverben på raderna.

tydlig __________

vanlig __________

daglig __________

trolig __________

3 a *Längtan* är ett substantiv som bildats av verbet *längta* genom tillägg av *n*. Gör på samma sätt och bilda substantiv av följande verb.
önska, överklaga, ansöka, vänta, tveka, frukta

b Skriv egna meningar med tre av substantiven i övning 3 a.

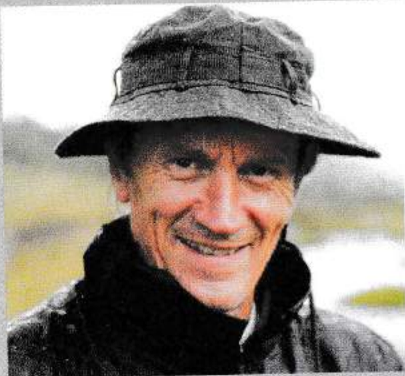
Vem är du? INTERVJUSVAR

Ibland behöver du presentera dig kort för andra människor. Varje människa har sitt svar på frågan "Vem är du?". Hur svaret blir beror förstås på vem som frågar och i vilket sammanhang. Vi har alla en roll i familjen och en annan i skolan eller på arbetet. Hur presenterar du dig själv för nya grannar, nya klasskamrater, nya arbetskamrater och nya vänner?

Vahideh

Jag är småbarnsmamma från Teheran i Iran. Jag är skådespelare till yrket och älskar mitt jobb. Jag gillar svensk schlagermusik.

Åke

Jag är nybliven farfar och fritidsfiskare. Jag är norrbottning och gruvarbetare i Kiruna. När jag inte är ute och fiskar tycker jag om att titta på film, allra helst på bio om det är möjligt.

Dong-Sun

Jag är storasyster och fotbollsälskare. Jag är student från Seoul i Sydkorea och har just börjat lära mig svenska. Mitt största intresse förutom fotbollen är att spela poker.

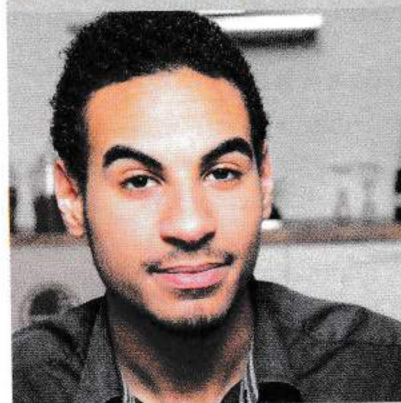
Annelise

Jag är nybliven sambo med en svensk och har flyttat hit från Ebeltoft i Danmark. Jag jobbar i en second hand-butik i Västerås och ska snart resa på semester till Chile och hälsa på min sambos släkt. Det jag helst vill göra på fritiden är simma – jag simmar flera gånger i veckan i simhallen.

Abbas

Jag är pappaledig med tvillingar nu och har fullt upp på dagarna. Jag är också fritidspolitiker och intresserad av arbetsmarknadspolitik. Jag lyssnar gärna på musik – jag skulle vilja lära mig spela ett instrument, till exempel klarinett, men just nu har jag inte tid till något sådant.

A Skriv

Vem är du? Hur svarar du själv på frågan? Tänk dig att du ska presentera dig för en ny person. Börja med att muntligt träna på att presentera dig för de kurskamrater som du inte känner så väl. Skriv sedan på raderna.

B Resonera

Skulle du presentera dig på något annat sätt när du möter en blivande arbetsgivare? Vad är skillnaderna mellan de olika situationerna?

Studietips

Planera din tid

För att lyckas med dina studier behöver du lägga ner tid. Det är inte alltid lätt eftersom det finns mycket annat än studier som lockar. Om du studerar och har småbarn kan det vara svårt att få tid över till studierna. Arbete och studier kan också vara svårt att kombinera. Många som studerar tycker att de aldrig är lediga. Då är det bra att göra en planering för när, vad och var du ska studera. På så sätt frigör du tid och blir effektivare när du väl studerar.

Gör så här:

- Fundera över hur mycket tid du lägger ner på dina studier. Fyll i ett tidsschema där du registrerar allt du gör under en vecka. Ett veckoschema hittar du på → www.sanomautbildning.se/hjulet, men du kan använda vilken kalender som helst, till exempel en digital kalender. Det viktiga är att du får överblick. Var ärlig och skriv in allt du gör, även mat- och fikaraster. Räkna samman hur många timmars studier det blev när veckan är slut. Tänk på att heltidsstudier innebär 40 timmars arbete i veckan.
- Gör därefter en ny planering. Lägg först in minst en hel dag i veckan, helst två, då du tar ledigt från studier. Markera alla tider som är bundna och planera därefter in de timmar du behöver för hemuppgifter, repetition, förberedelser för nästa dag och så vidare. Markera alla övriga tider som ledig tid då du kan göra annat.
- Ägna dig enbart åt studier under den tid du reserverat för studier. Undvik sociala medier, e-post, spel, tv, kompisar och allt annat under den tiden. Vänta tills du är klar – då kan du istället belöna dig själv med att göra vad du vill. Schemat hjälper dig att hålla din planering.
- Räkna med korta pauser på fem minuter åtminstone en gång i timmen, så blir det lättare att hålla koncentrationen och du lär dig mer.
- Försök få balans mellan studier, ledighet och sömn.

11. Hur mår du?

I det här kapitlet får du läsa texter som handlar om vad du själv kan göra för att må bra, samt öva på ord som har med kropp och hälsa att göra.

På svenska används sällan ”Hur mår du?” i möte med nya människor. Det kan uppfattas som påträngande att fråga om någons hälsa om du inte känner personen eller vet något om personens hälsa. På svenska är det nämligen vanligt att ge ett någorlunda ärligt svar på frågan ”Hur mår du?”, det vill säga att faktiskt berätta om hälsotillståndet, bra *eller* dåligt. Och du vill kanske inte berätta för en vilt främmande person att du har ont i magen just nu.

För den som vill använda en allmän hälsningsfras brukar ”Hur är det?”, ”Hur är läget?” eller bara ”Läget?” fungera bättre. En sådan fras behöver inte innebära en fråga om just kropp och hälsa och kan besvaras med ett kort ”Bra”, ”Bara bra” eller liknande. Om du vill nyansera svaret kan du säga ”Jodå” (= kanske inte helt bra just nu, men fråga inte mer nu), ”Det knallar (och går)” (= rätt OK, men inte mer), ”Sådär” (= allt är inte bra – fråga gärna vad som är problemet), Finfint (= bättre än vanligt), Toppen (= jättebra, fråga gärna mer) eller liknande. Om du inte vill ha något samtal om saken alls, eller om det inte finns tid att prata, kan frågan ”Allt väl?” fungera. De flesta svarar helt enkelt ”Ja, och du?” och väntar sig ingen direkt konversation då.

Men om du faktiskt *vill* prata om hälsa är det ”Hur mår du?” som gäller. Då menas såväl hur du mår fysiskt som psykiskt. Och många människor är verkligen intresserade av kropp och hälsa, både hur de själva och andra mår. Det är inte bara sjukdomar som intresserar utan också bästa sättet att hålla sig frisk.

Fundera och diskutera

Vad kan en arbetsgivare göra för att anställda ska vara friska och må bra?

Ordet *vård* kanske får dig att tänka på *sjukvård* men faktum är att ordet *friskvård* också finns. I följande text får du läsa om vad ordet betyder och vilken funktion friskvård har.

Friskvård

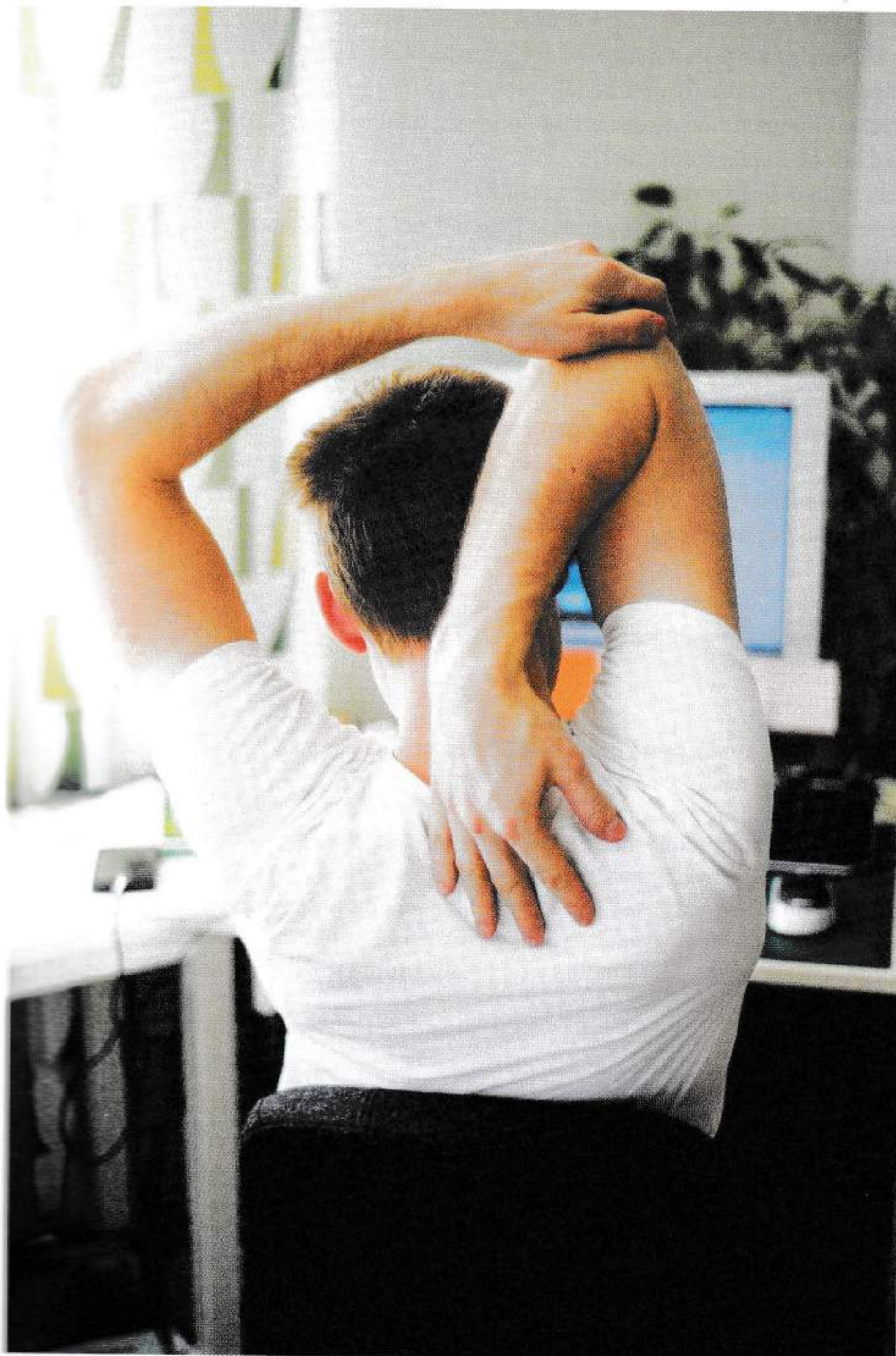
FÖRKLARANDE TEXT

Ordet *friskvård* betyder "vård för att hålla sig frisk" till skillnad från ordet *sjukvård* som mer handlar om att bota sjuka människor så att de blir friska. Många tränar regelbundet utan att kalla det just friskvård, men arbetsgivare kan också ge sina anställda olika möjligheter att ägna sig åt friskvård på arbetstid eller ge ett bidrag, så att det inte ska kosta så mycket för de anställda. Sådana förmåner ges för att arbetstagarna ska må bättre och undvika sjukdomar.

Arbetsgivare kan ge bidrag till exempelvis massage, kostråd, motion och andra insatser som förbättrar de anställdas hälsa. På vissa arbetsplatser erbjuds gratis frukt, rökavvänjning och till och med fria läkarbesök. Det är vanligt med rabatter för att gå på gym eller till idrottsanläggningar för att träna efter arbetstid. Vissa arbetsplatser har egna träningslokaler. Ibland finns möjlighet till friskvård på arbetstid och träning kan på vissa arbetsplatser ge anställda extra ledighet.

En arbetsgivare måste betala ut sjuklön för anställda som blir sjuka och det blir också mindre gjort när personal är frånvarande. Det är anledningarna till att friskvård är lönsamt för arbetsgivaren, trots att det kostar en del. De anställda mår bättre, håller sig friskare, orkar mer och lever längre. Det finns också studier som visar att träning gör de anställda effektivare på arbetet.

Det är inte bara träning utan också kost och vikt som spelar roll för hälsan. Många sjukdomar och besvär kan kopplas till mat, exempelvis övervikt. För mycket socker, fett och salt är exempel på orsaker till hjärt-kärlsjukdom, som är en av de sjukdomar som flest dör av i västvärlden. Därför kan förebyggande arbete för att äta bättre också räknas som friskvård.

A Vad står det i texten?

1 Vilka är skillnaderna mellan friskvård och sjukvård?
2 Ge exempel på aktiviteter som arbetsgivare kan ge bidrag för.
3 Varför tycker många arbetsgivare att det lönar sig med friskvård även om det kostar en del för företaget?
4 Vilka resultat har studier om friskvård visat?
5 Varför är det viktigt med förebyggande arbete när det gäller kosten?

B Resonera

1 Vilken slags friskvård skulle du själv välja som anställd?
2 Vilken typ av friskvård tycker du att en arbetsgivare i första hand borde satsa på? Varför?
3 Vad är viktigast – bra sjukvård eller goda möjligheter till friskvård? Varför?
4 Ägnar du dig åt friskvård? Vilken i så fall? Dela gärna med dig av dina bästa tips till kurskamraterna.

C Ordfläta

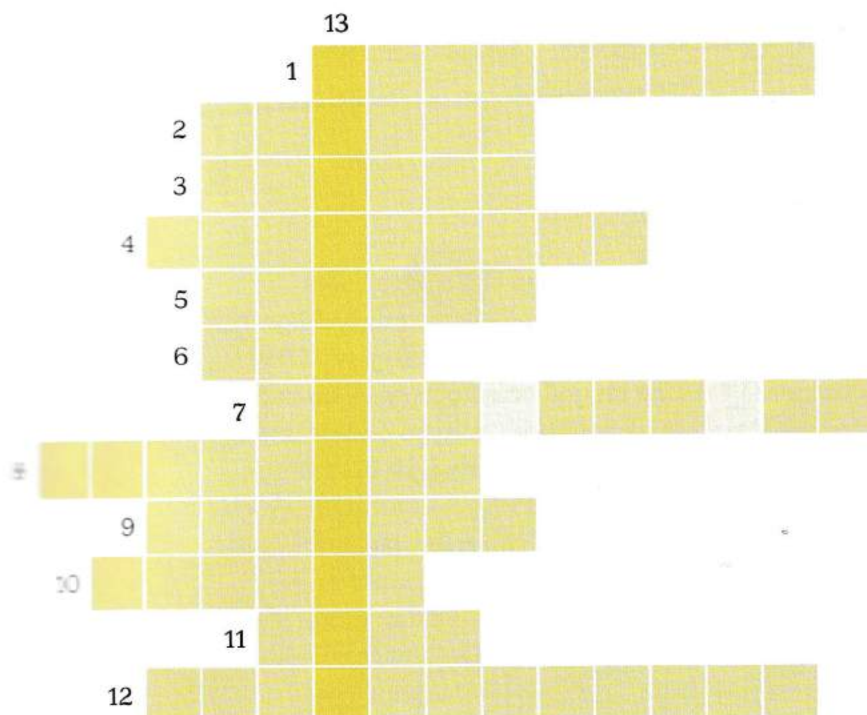
Fyll i de ord som saknas i ordflätan. Vilket ord ska stå i den lodräta raden?

Vågrätt

1 Alla ... på företaget kunde träna på arbetstid, men många hade ändå svårt att hinna med det.
2 Studiebidrag är en ... för den som studerar.
3 Jag kunde köpa mitt gymkort till ett lägre pris eftersom jag fick ...
4 En ... till att jag tränar är att jag vill må bättre.
5 Om du cyklar till jobbet varje dag får du bra ... eftersom du rör på dig regelbundet.
6 Den som äter mycket onyttig mat kan behöva råd om sin ... för att må bättre.
7 På lördagar brukar Nils ... ... simning eftersom det är bra träning för kroppen.
8 ... och fetma är stora hälsoproblem idag.
9 Du bör ... mycket fett, socker och salt i maten om du vill leva hälsosamt.
10 Affären gick bra och var ... eftersom många kunder bodde i närheten och handlade där ofta.
11 Han var för trött för att ... skriva mer.
12 Det är bra att göra något ... så att man inte blir sjuk i framtiden.

Lodrätt

13 En ... betalar lön till sin personal varje månad.

D Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten "Friskvård" och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

____

E Skriv – berätta om dig själv

Skriv en kort text och berätta om vad du gör för att må bra.

Vad gör oss lyckliga? FAKTABESKRIVNING

Fundera och diskutera

Vad gör dig lycklig?

Det finns forskning om vad som får oss att må bra och vad som gör oss lyckliga. Likaså görs årliga undersökningar av hur lyckliga människor i Sverige upplever att de är. I en undersökning av SOM-institutet svarade personer i Sverige att god hälsa och familjen var allra viktigast för deras personliga välbefinnande. Även goda vänner hamnade högt upp på listan över vad som betyder något för välbefinnandet. Däremot hamnade "att se bra ut", "socialt anseende" och "religiöst" respektive "politiskt engagemang" långt ner på listan. Inte heller "en trygg boendemiljö" eller "en god privatekonomi" var lika viktigt för människor som god hälsa och familjen. Detta stämmer bra med internationell forskning om vad som gör oss människor lyckliga.

Man har också undersökt vad de människor, som säger sig vara lyckliga, gör för att må bra och vilken inställning till livet de har. Här är några av de saker man sett hos lyckliga människor:

- De hittar tid i vardagen för att varva ner.
- De bryr sig inte så mycket om vad andra tycker utan följer sina egna idéer och ideal.
- De ser till att ta ledigt och ladda batterierna.
- De säger inte ja till sådant de inte själva vill och säger vad de tycker.
- De släpper ut sina känslor – gråter ibland och visar när de blir arga.
- De har vänner som stödjer.
- De tänker på vad de har som är bra och uttrycker tacksamhet för det.
- De vet att man inte kan planera allt och när tråkiga saker händer tänker de på vad de kan lära sig av det.
- De fortsätter att lära hela livet och lär av sina misstag.

A Vad står det i texten?

1 Vad var viktigast för välbefinnandet enligt de personer som svarade på undersökningen?
2 Vad var mindre viktigt?
3 Vad säger internationell forskning om vad som gör oss lyckliga?

B Resonera

1. Både forskning och undersökningar är i första hand gjorda i rika länder med fred. Vad har det för betydelse för resultaten, tror du?

2. Vad tycker du själv är viktigast för att känna dig lycklig? Hur stämmer det med undersökningen? Välj bland följande påståenden.

   god hälsa, familjen, goda vänner, ett bra boende, en trygg boendemiljö, god privatekonomi, inre harmoni, ett kärleksförhållande, ett meningsfullt arbete, allmänbildning, en rik fritid, att hjälpa andra, motion/träning, naturupplevelser, framgång i arbete/studier, socialt anseende, att vara snyggt klädd, spänning i tillvaron, att se bra ut, politiskt engagemang, en religiös tro

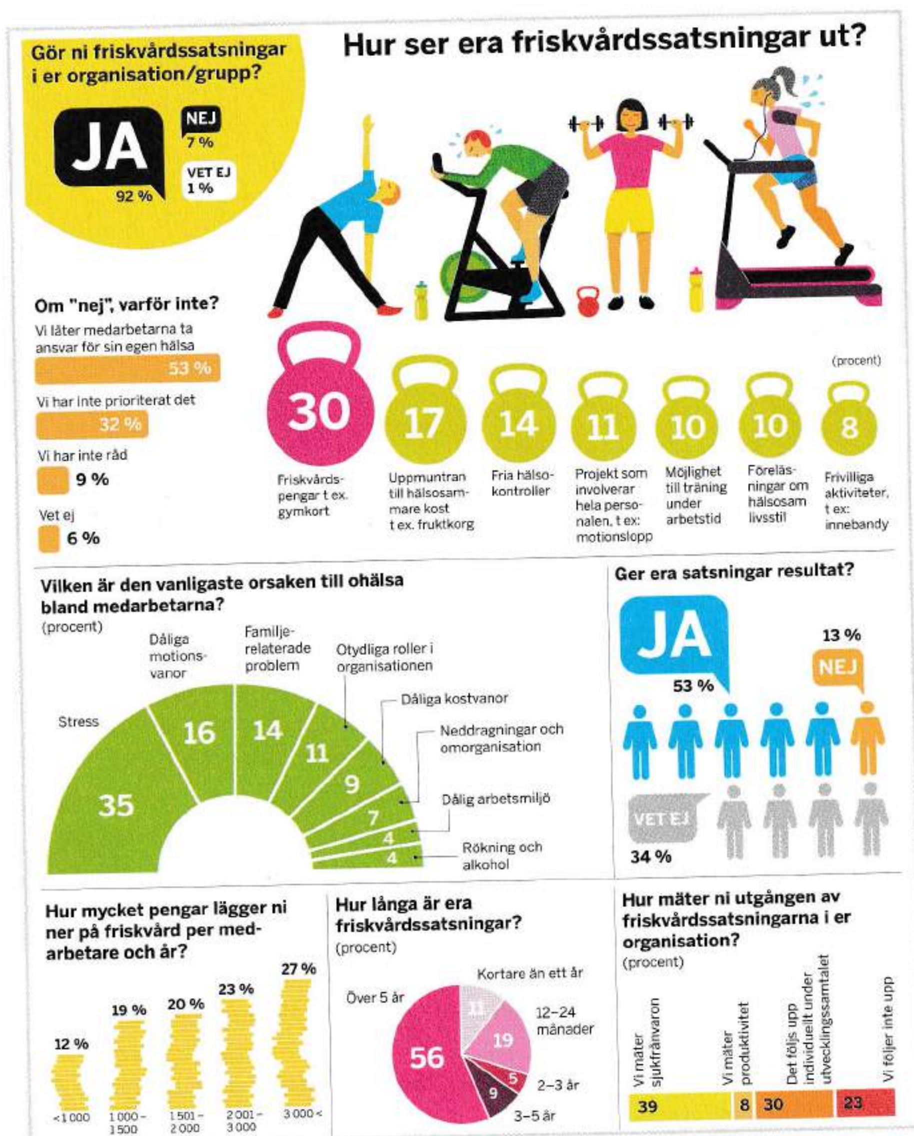
3. Kan man själv påverka och ändra sitt beteende för att känna sig lyckligare, tror du? Varför? Varför inte?

Fundera och diskutera

Vilka är de vanligaste orsakerna till ohälsa på ett företag, tror du?

Friskvårdssatsningar DIAGRAM

Tidningen *Chef* gjorde en undersökning om friskvård.
Så här blev svaren från de 577 företag som svarade:

A Vad står det i diagrammet?

Läs vad som står i diagrammet på s. 120 och skriv svaret på raden.

1 Hur många procent av företagen svarar att de satsar på friskvård? ______

2 Hur många procent av företagen satsar på projekt som hela personalen kan delta i? ______

3 Vilken är den vanligaste satsningen på friskvård? ______

4 Hur många procent av företagen erbjuder fria hälsokontroller? ______

5 Hur många procent av företagen säger att dåliga motionsvanor är orsaken till ohälsa? ______

6 Vilken är orsaken till ohälsa enligt de flesta företag som deltagit i enkäten? ______

7 Hur många procent av företagen vet inte om deras satsning på friskvård ger resultat? ______

8 Hur mycket pengar lägger de företag som lägger minst på friskvård? ______

9 Hur mycket pengar lägger de flesta företag ner? ______

10 Hur långa är de flesta satsningarna? ______

11 Vilket är det vanligaste sättet att mäta om satsningarna har betydelse? ______

B Resonera

1 Blev du förvånad över något av svaren från företagen? Vilket i så fall och varför?

2 Vad kan vara orsaken till de olika svaren från företagen?

Fundera och diskutera

Vilken form av motion tycker du är roligast? Varför?

Kroppen behöver röra sig

FÖRKLARANDE TEXT

Varför ska du röra på dig?

Kroppen behöver röra sig. Vi människor är gjorda för att röra oss, men idag är det många som har stillasittande arbeten och som förflyttar sig i bilar eller bussar och alltså inte rör på sig så mycket i vardagen. Av det följer övervikt, sömnproblem, depressioner och på sikt olika sjukdomar. Men forskning har visat att bara 30 minuters extra rörelse om dagen kan göra stor skillnad för hälsan och humöret. Även måttlig motion har stor betydelse för välbefinnandet. Det är många som önskar att de var piggare, starkare, smalare eller friskare och ett bra hälsorecept är då att börja motionera.

Vad händer i kroppen när du rör på dig?

När du rör på dig ökar blodcirkulationen och kroppen får mer syre. Då kan kroppen lättare ta hand om blodfetter och stresshormoner. Det är bra för ditt hjärta och förbättrar dessutom din sömn och ditt humör.

En annan sak som händer är att energiförbrukningen ökar, vilket gör att du kan gå ner i vikt och att blodsockernivån sjunker. Det innebär också att flera sjukdomar motverkas, till exempel övervikt, typ 2-diabetes, blodpropp och högt blodtryck. Risken för värk i lederna, demens, depression, benskörhet och bröstcancer minskar också. Ibland kan fysisk aktivitet komplettera läkemedel och till och med ersätta läkemedel.

Också hjärnan påverkas positivt på flera sätt av rörelse. Inlärningsförmåga, förmåga till problemlösning, minne och koncentrationsförmåga kan förbättras och depression och smärta kan motverkas. Endorfiner, som ibland kallas för kroppens eget morfin, frigörs och det kan hjälpa dig att känna dig nöjd och belåten. Studier har visat att den som har ett stillasittande arbete höjer sin mentala prestationsförmåga vid regelbunden träning, eftersom blodcirkulationen i hjärnan förbättras.

Hur mycket energi förbrukar du vid motion?

När du promenerar i långsam takt förbrukar du hela 40 gånger mer energi än om du sitter stilla. Det visar mätningar som har gjorts. Om du väljer trapporna istället för hissen förbrukar du omkring 15 gånger så mycket energi. På lång sikt har sådan daglig fysisk aktivitet stor betydelse för din hälsa. Din kroppsvikt och ditt välbefinnande påverkas också.

Hur kommer du igång?

Viktigast av allt är att minska på stillasittandet. Rör på dig minst 30 minuter om dagen. Försök då att göra något som känns lite ansträngande så att du andas lite fortare och pulsen ökar lite.

Du behöver inte röra på dig i 30 minuter i sträck utan kan dela upp det i 15 minuter åt gången. Kom ihåg att rörelse i vardagen är viktigast. För att få in rörelse i vardagen kan du tänka på följande:

- Ta trapporna istället för hissen eller rulltrappan.
- Gå av en hållplats tidigare och promenera sista biten om du brukar åka buss.
- Gå korta promenader under lunchrasten.
- Ta för vana att promenera med barnen till förskola eller skola istället för att ta bil eller buss.
- Res dig från skrivbordet då och då och rör dig i rummet.
- Rör på dig istället för att sitta framför tv:n eller datorn.

Det är också bra att göra något som är lite mer ansträngande någon eller några gånger i veckan. Motionera då så att du blir lite svettig. Då ökar din kondition. Välj något som du tycker är roligt att göra: promenader, simning, cykling, innebandy, löpning eller vad som passar dig. Det viktigaste är att du motionerar regelbundet och att motionen blir av – inte vad du gör.

Ge inte upp!

Det kan förstås ta emot ibland om du är trött och inte känner dig på humör för att motionera. Men försök att göra motionen till en vana och träna ändå. Tänk på att det oftast känns mycket bättre efteråt. Om det inte gör det kanske du har valt fel typ av motion eller tränar alldeles för hårt. Försök i så fall att byta till något som du gillar bättre.

A Vad står det i texten?

1 Vilka orsaker till att människor inte rör på sig tillräckligt i vardagen nämns i texten?
2 Vad händer i kroppen när blodcirkulationen ökar?
3 Vissa sjukdomar motverkas av att man rör på sig. Vilka sjukdomar nämns i texten?
4 Vad står det i texten om hur hjärnan påverkas av rörelse?
5 Vilken skillnad i energiförbrukning finns mellan att sitta stilla och att promenera i långsam takt?
6 Nämn två saker man kan göra för att få in rörelse i sin vardag.
7 Varför ska man ibland motionera så att man blir svettig?

5 Vad rekommenderas i texten för den som tycker att det tar emot att motionera?

B Resonera

1 Vilket av råden om motion i vardagen tycker du är lättast att följa? Vilket är svårast? Varför?
2 Vilka råd skulle du ge den som vill må bra och hålla sig frisk?
3 Vilket sätt att öka konditionen skulle vara bäst för dig?
4 Vilken är den största orsaken till att människor rör på sig mindre nu än tidigare, tror du?

C Ordbildning

1 Du kan bilda ett substantiv av ett verb genom att lägga till *-ning* som när verbet *simma* blir *simning* och *löpa* blir *löpning*. Skriv rätt verb eller substantiv enligt samma mönster.

Verb	Substantiv
a ______	lösning
b rida	______
c ______	plogning
d röka	______
e ______	solning
f tömma	______
g ______	nysning
h städa	______
i ______	landning

2 Om verbet är ett partikelverb kan du bilda substantiv genom att partikeln sätts i början av ordet. Exempel: *lämna in* blir *inlämning*

Bilda substantiv av följande partikelverb.

a dela ut ______
b läsa upp ______
c spela in ______
d fråga ut ______

D Motsatser

1 Vilka är motsatserna till följande adjektiv i texten? Skriv motsatserna på raderna.

pigg ______________ stark ______________ smal ______________

frisk ______________ nöjd ______________ högt (blodtryck) ______________

2 Skriv egna meningar och använd orden du skrivit på raderna i uppgift D 1.

E Samtala

1 Vad vet du mer om några av de sjukdomar som tas upp i texten? Se nedan. Arbeta i grupper om tre och berätta för varandra vad ni vet.

övervikt, typ 2-diabetes, blodpropp, högt blodtryck, värk i lederna, demens, depression, benskörhet, bröstcancer

2 Ta reda på mer om någon av sjukdomarna. Presentera för dina kamrater i gruppen.

Pausgympa HÖRFÖRSTÅELSE

Om du sitter mycket stilla kan du lätt bli stel i kroppen och till och med få ont. Om du står på samma sätt under en lång tid är det också lätt att stelna till, men det finns rörelser som du kan göra för att mjuka upp kroppen. Gå in på → www.sanomautbildning.se/hjulet och titta på pausgympa. Det tar bara 3–4 minuter att göra rörelserna.

1 Lyssna först på instruktionen utan att titta på filmen och gör som rösten säger.

2 Titta därefter på filmen medan du lyssnar. Gjorde du rätt? Titta en gång till och prova att göra alla rörelser på samma sätt som på filmen. Instruera en kamrat på samma sätt.

Skriv

Välj ett av följande ämnen.

1 Några kurskamrater vill ha råd om hur de ska röra sig mer i vardagen. Skriv några av dina bästa råd till dem.

2 Vilken typ av motion trivs du bäst med? Skriv och motivera varför din motionsform är den bästa för dig.

Vad gör du för att må bra? **INTERVJUSVAR**

Louise, bor i Stockholm

Det viktigaste för mig är att jag har familj och vänner runt omkring mig. Om de mår bra mår jag också bra. Sen är det förstås viktigt att röra på sig och att äta bra, men bara det räcker inte. Jag har börjat löpträna nu tillsammans med en kompis och det är perfekt för mig. Vi brukar springa på helgerna och efter jobbet någon gång i veckan. Vi springer i alla väder. Det är så jag har bestämt – annars blir det inte av.

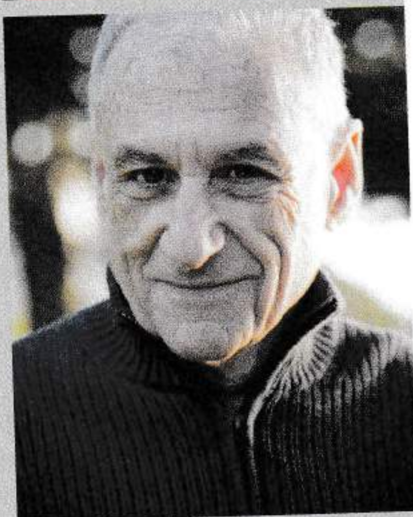
Michael, bor i Borås

Jag mår bra som det är, så jag gör ingenting över huvud taget. Jag lever ett bekvämt liv och trivs med det – ingen träning för min del! Jag hatar svettiga gympasalar, men gillar mat och smarriga efterrätter. Jag äter det jag tycker är gott och tänker aldrig på vitaminer och sådant. Mitt stora intresse är att spela på datorn och när jag vinner mår jag som allra bäst.

Vera, bor i Luleå

Jag prioriterar god mat och äter tillsammans med familjen varje dag. För mig är det viktigt att använda bra råvaror och jag försöker köpa ekologiskt så ofta jag kan. Motion är jag inte så mycket för. Det blir stressigt, tycker jag. Men man borde kanske börja med styrketräning. Jag har märkt att jag börjat få ont i nacken eftersom jag sitter mycket framför datorn på jobbet.

Christoph, bor i Malmö

Jag älskar att simma och gör det flera gånger i veckan. Jag går ofta med stavar i skogen också och det är jätteskönt. Det är bra för hälsan att vara ute i naturen så ofta som möjligt.

Jonas, bor i Karlstad

Jag försöker att uppskatta vardagen och inte klaga för mycket. Det är viktigt att tänka så positivt som möjligt. Som idag, när regnet öser ner. Då tar jag fram regnkläder istället för att bara tänka på att det är dåligt väder. Jag är ute ändå.

David, bor i Knivsta

Jag tränar mycket, faktiskt varje dag. Jag är pappaledig just nu så jag springer med vår dotter i vagnen och försöker vara ute tillsammans med henne så ofta det går. När min sambo kommer hem sticker jag och tränar. Målet är Stockholm maraton. Om jag har ett tydligt mål mår jag bra.

Samantha, bor i Västerås

Det viktigaste är att få ordning på mat och sömn. Jag försöker ha regelbundna matvanor och sova på bestämda tider. Det är inte alltid så lätt, speciellt inte när jag är ute och reser i jobbet. Jag funderar på att byta jobb på grund av det här, för jag får svårare och svårare att koppla av när jag är ute på jobbresa. Jag kanske behöver börja motionera, men det är långt till gymmet och jag får lätt ont i knäna om jag tränar, så jag har inte kommit mig för än.

A Resonera

1 Vem av personerna *liknar* du mest själv?
2 Vem av personerna tror du har den bästa hälsan? Varför tror du det?
3 Är det någon av personerna som skulle må bra av att ändra sin livsstil, tror du? Varför tror du det?
4 Vilka av personerna tror du kommer att må bäst om några år? Varför?

B Intervjua varandra

1 Sitt i par och intervjua varandra om vad ni gör för att må bra. Anteckna stödord.
2 Sätt er sedan i grupper om fyra, det vill säga två par som intervjuat varandra i varje grupp. Berätta vad ni har fått fram om varandra.

Skrivtips

Skiljetecken

När du skriver måste du tänka på läsaren och ge läsaren möjlighet att förstå vad du skriver. Hur du bygger meningar spelar roll och i det arbetet har du god hjälp av bland annat skiljetecken. De hjälper läsaren att förstå när du ställer en fråga, när du gör en paus, när du är klar med en mening eller när du uppmanar någon att göra något. Frågetecken, kommatecken, punkter och utropstecken är de vanligaste skiljetecknen, men det finns andra, som kolon, semikolon, tankstreck, bindestreck, citattecken, parentes med flera. En lista med skiljetecken hittar du på s. 360–361.

: , . ? ! ” ” – ; ( )

Uppgifter

1 Vad heter de olika skiljetecknen på svenska? Titta på skiljetecknen i rutan och säg namnet på dem.
2 Vet du hur skiljetecknen i rutan används? Läs på s. 360–361 och skriv därefter meningar där du använder dem.

Styckeindelning

Styckeindelning gör en text överskådlig och tydlig. Genom att börja på nytt stycke visar du att ett resonemang är slut och att du börjar på ett nytt tema. Du ger läsaren möjlighet att få en paus i läsningen, precis som när du sätter punkt eller utropstecken. Läsaren får då tid att tänka på vad du skrivit, innan det nya temat kommer.

Att ett nytt stycke börjar visar du antingen genom att lämna en blankrad eller genom att göra ett litet indrag på den nya raden. Illustrationen på nästa sida visar hur de båda sätten kan se ut. Den text som visas består av tre stycken ur ”Friskvård” på s. 114. Det är viktigt att du följer ett av sätten och inte blandar, och gör indrag ibland och blankrad ibland. Var konsekvent. Ett stycke består för det mesta av mer än en eller två meningar, gärna fler.

Blankrad	Indrag

Blankrad

Friskvård

Ordet *friskvård* betyder "vård för att hålla sig frisk" till skillnad från ordet sjukvård där det mer handlar om att bota sjuka människor så att de blir friska. Många tränar regelbundet utan att kalla det just friskvård, men det är också så att arbetsgivare kan ge sina anställda olika förmåner för att kunna ägna sig åt friskvård. Det görs för arbetstagarna ska må bättre och kunna undvika sjukdomar.

→

Arbetsgivare kan göra avdrag på skatten för till exempel massage, kostråd, motion och andra insatser som förbättrar de anställdas hälsa. På vissa arbetsplatser erbjuds de anställda gratis frukt, rökavvänjning och till och med fria läkarbesök. Det är vanligt med rabatter för att gå på gym eller till idrottsanläggningar för att träna efter arbetstid. Vissa arbetsplatser har egna träningslokaler. Ibland finns möjlighet till friskvård på arbetstid och träning kan ibland göra att de anställda sparar ihop extra ledighet.

→

Arbetsgivaren måste betala ut sjuklön för anställda som blir sjuka och det blir mindre gjort när personal är frånvarande. Det är anledningen till att friskvård är lönsamt för arbetsgivaren, trots att det kostar en del. De anställda mår bättre, håller sig friskare, orkar mer och lever längre. Det finns också studier som visar att träning gör de anställda effektivare på arbetet.

Indrag

Inget indrag efter rubrik ↘

Friskvård

Ordet *friskvård* betyder "vård för att hålla sig frisk" till skillnad från ordet *sjukvård* där det mer handlar om att bota sjuka människor så att de blir friska. Många tränar regelbundet utan att kalla det just friskvård, men det är också så att arbetsgivare kan ge sina anställda olika förmåner för att kunna ägna sig åt friskvård. Det görs för arbetstagarna ska må bättre och kunna undvika sjukdom

indrag → Arbetsgivare kan göra avdrag på skatten för till exempel massage, kostråd, motion och andra insatser som förbättrar de anställdas hälsa. På vissa arbetsplatser erbjuds de anställda gratis frukt, rökavvänjning och till och med fria läkarbesök. Det är vanligt med rabatter för att gå på gym eller till idrottsanläggningar för att träna efter arbetstid. Vissa arbetsplatser har egna träningslokaler. Ibland finns möjlighet till friskvård på arbetstid och träning kan ibland göra att de anställda sparar ihop extra ledighet.

indrag → Arbetsgivaren måste betala ut sjuklön för anställda som blir sjuka och det blir mindre gjort när personal är frånvarande. Det är anledningen till att friskvård är lönsamt för arbetsgivaren, trots att det kostar en del. De anställda mår bättre, håller sig friskare, orkar mer och lever längre. Det finns också studier som visar att träning gör de anställda effektivare på arbetet.

Uppgifter

Titta i en bok och undersök styckeindelningen i den.

1 Används indrag eller blankrad?
2 Hur långa är styckena?
3 Läs meningen i slutet av ett stycke. Vad står det?
4 Läs första meningen i början av följande stycke. Vad handlar det nya stycket om?
5 Gör på samma sätt med en annan text, till exempel i en tidning eller ytterligare en bok.

12. Tack för ditt brev

Vi människor har utbytt information och tankar i brev alltsedan vi lärde oss skriva. Tidigare använde vi penna och skrev på papper, men idag är elektroniska brev och meddelanden mycket vanligare. Genom att skriva brev kan du komma i kontakt med någon som befinner sig långt bort eller med någon som du kanske inte skulle prata med annars.

Ett brev kan inledas och avslutas på en mängd olika sätt, beroende på vem som skriver och vem som är mottagare av brevet. I det här kapitlet kommer du att få läsa några brev skrivna av svenska författare och öva på att skriva egna brev.

Astrid Lindgren i sitt sommarhus.

ur "Dina brev lägger jag under madrassen"

Fundera och diskutera

Har du någon favoritförfattare? Vad skulle du i så fall skriva i ett brev till den personen?

Boken "Dina brev lägger jag under madrassen" innehåller de brev som tonårsflickan Sara Ljungcrantz och författaren Astrid Lindgren skrev till varandra. Det var Sara som skrev första brevet år 1971. Hon var då 12 år. Brevväxlingen mellan dem fortsatte sedan under många år. Astrid Lindgren skrev sitt sista brev till Sara 1992. Bokens rubrik är ett citat ur ett av Saras brev.

I sitt första brev berättade Sara att hon ville bli skådespelerska. Hon kritiserade också tv-serien om Pippi Långstrump och klagade på Astrid Lindgrens senaste bok om Emil i Lönneberga. Sara bad också att Astrid Lindgren skulle göra så att Sara fick en skådespelarroll i en film. Det svar hon fick av den berömda författaren gjorde henne så besviken och skamsen att hon rev sönder brevet. Men efter ett tag skrev Sara ett långt och ångerfullt svarsbrev. Astrid Lindgren svarar här på det brevet.

[1972-03-27] BREV

Kära Sara Ljungcrantz, gud vet hur länge ett brev från dig har legat här obesvarat, hemskt länge tror jag, och antagligen har du själv glömt det vid det här laget. Det var ett riktigt intressant brev där du vänder ut och in på dig själv och anklagar dig själv för att ha "skrivit dumt" till mig, nej, det var inte dumt och du är inte dum – kanske skrev jag något till dig som gjorde dig ledsen, jag minns inte så noga, men det var i varje fall inte min avsikt. Voj voj voj, vi skriver alla ibland saker som vi inte menar! Vad jag tycker är rysligt, det är att du – efter ditt öppenhjärtiga brev – gick där länge och väntade på svar, förlåt mig om du kan. Jag är ofta ute och reser, och när jag sen kommer hem ligger där stora brevhögar och väntar, och ditt brev har jag nog lagt åt sidan, därför att det krävde lite mer svar än de där breven som bara behöver ett par rader.

Hur som helst, Sara, så hoppas jag att du har det bra i ditt liv just

nu. Du skrev i ditt brev om en kamrat som har hållit på och tryckt ner dig i flera år – jag tror inte att du i längden låter någon göra det, men jag förstår att det var hemskt medan det höll på.

Var inte ledsen på mig som inte har svarat förr, var inte det! Må vårsolen skina på dig och på mig.

Astrid Lindgren

A Vad står det i Astrid Lindgrens brev?

1 Varför ursäktar sig Astrid Lindgren för att hon inte svarat på Saras brev tidigare?
2 Vad är orsaken till att svaret dröjt, säger hon?
3 Vilket problem i Saras liv tar Astrid Lindgren upp?

Här kan du läsa delar av det svar som Sara skrev nästan en månad senare.

[1972-04-04]

SUCKA INTE! du behöver inte läsa allt. – Det låter väl konstigt men många ord och uttryck, och meningar ur dina böcker kommer jag aldrig att glömma. De har gått rakt in i hjärtat.
OBS: Låt detta helst vara hemligt!
Jag kan knappt fatta att personerna i dina böcker inte finns.
Det känns som om dom lever ...

Till Astrid Lindgren.
Jag såg ett brev ligga på bokhyllan.

Ett brev till mej, tänkte jag. Ser jag i syne? Jag rev upp det, läste adressen till vänster. Och hjärtat började banka. (Jag förstår det inte, men mitt hjärta börjar alltid banka i tid och otid.) Tack. Tusen tack för brevet! Aldrig i mitt liv kommer jag att glömma breven från/till dej. När jag skrev det där första brevet. Usch, åh jag blir knallröd bara jag tänker på det! Och sedan när du svarade! Först blev jag förbannad och ledsen och tänkte skriva ett utskällningsbrev till dej. Men sen så tänkte jag på det och kom på att du faktiskt hade rätt. Det retade mej lite. Värst var det när jag tänkte på att du måste tyckt illa om mej. (Jag som tyckte så bra om dej, jag menar dina böcker och lite när jag

sett dej i TV.) Därför skrev jag tillbaks. Jag ångrade verkligen att jag skrivit det dumma brevet. (Det var verkligen urdumt.)

Jag hoppades kanske i början på svar. Men man kan ju inte begära allt. Jag kan inte fatta att du helt hederligt svarar på alla brev och slösar 65-öres frimärken.

Just nu har jag väl det bra. Men för några månader sen gjorde jag en massa "bus". Rymde, snodde, skolkade m.m., m.m. Jaha. Det blev inte roligt det för jag skickades på Ungdomspsykiatriska kliniken i Borås. Tyvärr tror många att det är mentalsjukhus. Hoppas att du *inte tror det. Där är i alla fall ett hem för 12–18-åringar med problem.* Ex. knarkande, nervösa, supande, m.m. Jag var där för jag är väldigt mörkrädd och det var alltid bråk hemma.

Sen flyttade jag hem och bodde hos några grannar några månader, men det blev bråk där också, så jag flyttade hem igen.

Att en tjej tryckte ner mej i skorna när jag var mindre var kanske delvis mitt eget fel. Jag fattade nämligen inte att för att klara sej här i livet måste man alltid hålla med och ställa in sej hos dom som har makten (populära kompisar). Om man nu inte råkar vara mycket, mycket populär redan från allra första början. Och jag kan för det mesta inte stå emot om någon skulle "bråka" med mej. Jag är väl för vek, tyvärr. Om det var hemskt ... Oj, oj, oj! Aldrig har någon varit

hemskare mot mej. Kanske en person som spred ut i skolan att jag varit på psyket. Jag tar allting så hårt.

/ ... /

Det ska inte vara som ett tvång för dej att svara, jag fattar om du tycker det räcker med brev till mej redan. Sara

P.S.

/ ... /

Om jag skulle önska mej något riktigt självviskt, kan någon då gissa vad det skulle vara? Det börjar på Sk. Skådesp. Just det. Jag skulle kunna BETALA för roller. När jag var liten ville jag bli författare, men jag kan inte börja skriva på en bok utan att tröttna efter 10–15 sidor. SVARA INTE! om du inte vill förstås. Jag tror att jag såg dej i TV en gång och då sa du att man vill ju svara när en unge gjort sej besvär med att skriva. Men det var inget besvär, utan skoj.

FÖRLÅT detta långa, tråkiga, larviga, slarviga brev

Från Sara 13 år.

ful
dum
larvig
lat

Mitt märke

Tänk, vad mycket jag har berättat om mej, ändå vet du inte en tusendel. Och det är som om jag kände dej, men det gör jag förstås inte alls. SLUT.

B Vad står det i Saras brev?

1 Varför blir Sara "knallröd" bara hon tänker på brevet hon tidigare skrev till Astrid Lindgren?
2 Varför är Sara förvånad över att Astrid Lindgren har skickat ett brev till henne?
3 Vad berättar Sara om den ungdomspsykiatriska kliniken och varför har hon varit där?
4 Hur har hon det i skolan?
5 Hur beskriver Sara sig själv?

Här kan du läsa delar av det brev som Astrid Lindgren skrev som svar på Saras andra brev.

Lördag [April 1972]

Sara mi Sara, det var ett långt och väldigt fint brev du skrev till mig tycker jag och jag kan inte låta bli att gå och fundera på dig. Jag förstår att du hör till dem som kan ha det svårt, just därför att du är intellektuellt utrustad och har känsliga nerver – det är alltid såna ungdomar som tar åt sig och som s e r hur mycket sorgligt och tokigt det finns här i världen.

/.../

Om du har något litet foto på dig själv skulle jag bli så glad åt att få det. Du, finns det verkligen ingen teaterverksamhet i Ulricehamn? Vid Stadsbiblioteket? Jag kan förstå att du känner att du skulle få utlopp för en massa inom dig ifall du fick spela teater. Skådespelerska på allvar kan du kanske också bli, men jag tror inte att några filmroller i tonåren åstadkommer så mycket till planernas förverkligande. Däremot skolunderbyggnad – tyvärr, för du är ju så lat säger du! Utan skolunderbyggnad tror jag inte någon kan komma nån vart som skådespelerska, så du får nog försöka jobba på i skolan. Inte för att det kanske betyder något för dig, men kan du inte försöka känna hur i n t e n s i v t jag vill att du ska klara dig. Så att du inte ”rymmer, snor eller skolkar” något mer.

Är det möjligt för dig att hålla såna här brev olästa av andra? Kan jag skriva vad som helst till dig? Ajö, Sara mi Sara!

Astrid

ur *”Dina brev lägger jag under madrassen”* av Astrid Lindgren & Sara Schwardt

C Vad står det i Astrid Lindgrens brev?

1. Varför har Astrid Lindgren gått och tänkt på Sara och vad säger hon kan vara orsaken till att Sara har det svårt?
2. Vad tror hon om Saras chanser att bli skådespelerska?
3. Vad ger hon för råd till Sara?

BOKTIPS

Läs hela boken ”Dina brev lägger jag under madrassen” som innehåller alla brev som Sara och Astrid skrev till varandra.

D Läs mellan raderna i de tre breven

1 Varför tror du att Astrid Lindgren tycker det är viktigt att be Sara om ursäkt för att det första brevet har dröjt så länge?
2 Hur har Sara det hemma och i skolan, tror du?
3 Varför skriver Sara att Astrid Lindgren inte behöver svara på hennes brev?
4 Varför uppmuntrar inte Astrid Lindgren Saras skådespelarplaner?
5 Varför frågar Astrid Lindgren om hennes brev till Sara kan få vara hemliga, tror du?
6 Hur märker man att det är stor åldersskillnad mellan de båda brevskrivarna?

E Resonera

1 Vad tror du att Astrids brev betydde för Sara? Vad betydde Saras brev för Astrid?
2 Har du själv brevväxlat under en längre tid med någon? Vad betydde/betyder den brevväxlingen för dig?
3 Vad betyder det för en tonåring att brevväxla med en vuxen, tror du?

F Öva ord

1 Använd verb från texten.

Sitt i grupper om cirka fyra personer och resonera om följande:

a Vem kan vilja *rymma*?
b Har du någonsin *skolkat*?
c Hur låter det när du *suckar*? Varför suckar man?
d När brukar du *banka* på dörrar?
e Varför *retar* barn varandra?
f Berätta om något som du *ångrar*.

2 Använd adjektiv från texten.

Sitt i grupper om cirka fyra personer och resonera om följande:

a Vad tycker du är *rysligt*?
b När kan man bli *knallröd* i ansiktet?
c När var du senast *förbannad*?
d Vad tycker du är *sorgligt* just nu?
e Hur blir man en *hederlig* människa?
f Vem känner du som är *slarvig*?
g Vem känner du som är *lat*?

G Ordfläta

Fyll i de ord som saknas i ordflätan. Vilket ord ska stå i den lodräta raden?

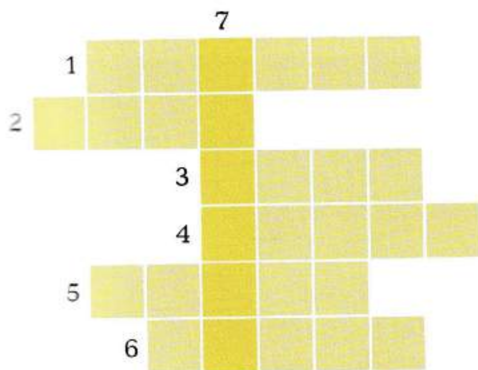
____

Vågrätt

1 Hon gjorde sig ... att skriva ett långt brevsvar.
2 De kunde inte hålla sams utan det var ... hela tiden.
3 Han tjatade och frågade saker i tid och ...
4 Fången försökte ... genom att lura vakterna.
5 För att förklara måste jag ... ut och in på mig själv.
6 Vid det här ... har du kanske glömt bort mig, eftersom det har gått så lång tid.

Lodrätt

7 Hon var inte snäll utan tryckte ner mig i ...

ur *En ö i havet*

I det här avsnittet får du möta tolvåriga Steffi från Wien, en annan flicka som skriver brev.

Fundera och diskutera

Vad berättar du om ditt liv i Sverige för någon som inte känner till Sverige?

I ungdomsromanen *En ö i havet* av Annika Thor följer vi de båda judiska systrarna Steffi och Nelli som kommer som flyktingar till Sverige under andra världskriget. De har lämnat sin mamma och pappa, som är kvar i staden Wien i Österrike, där det blivit allt svårare för dem att leva. Flickorna får sitt nya hem på en liten ö i Göteborgs skärgård i väntan på att föräldrarna ska komma efter. Systrarna skiljs åt redan första dagen i Sverige och placeras i olika fosterfamiljer.

Steffi skriver hem för att berätta om resan och om att systrarna nu är på plats i det nya landet.

Första brevet hem

UTDRAG UR ROMAN

Steffi tassar tyst uppför trappan och in i det lilla rummet med snedtaket. Hon drar ut den understa byrålådan och tar fram sitt brevpapper och reservoarpennan. Pennan är ny. Hon fick den av pappa sista kvällen hemma.

– För att du ska kunna skriva vackra brev, sa han när hon tog upp den ur den lilla asken med mörkblått sammetsfoder.

Steffi tar med sig papper och penna och sätter sig i fönstersmygen. Hon skruvar av hylsan på reservoarpennan och tittar ut genom fönstret.

Genom byarna av regn som piskar mot fönsterrutan urskiljer hon en stenig sluttning som sträcker sig ner mot vattnet. Med enstaka gräsbevuxna fläckar och några knotiga enbuskar. Närmast vattenbrynet är stranden täckt av stora och små stenar i tusental. Vågorna slår mot strandkanten med ett dån som tränger in genom det stängda fönstret. Allt är grått – grå sten, grått hav. Grå himmel.

Älskade mamma och pappa, skriver hon. *Jag saknar er så. Nu är vi framme där vi ska bo. Det är på en ö i havet. Vi åkte båt hit, jag vet inte hur länge, för jag mådde illa och somnade.*

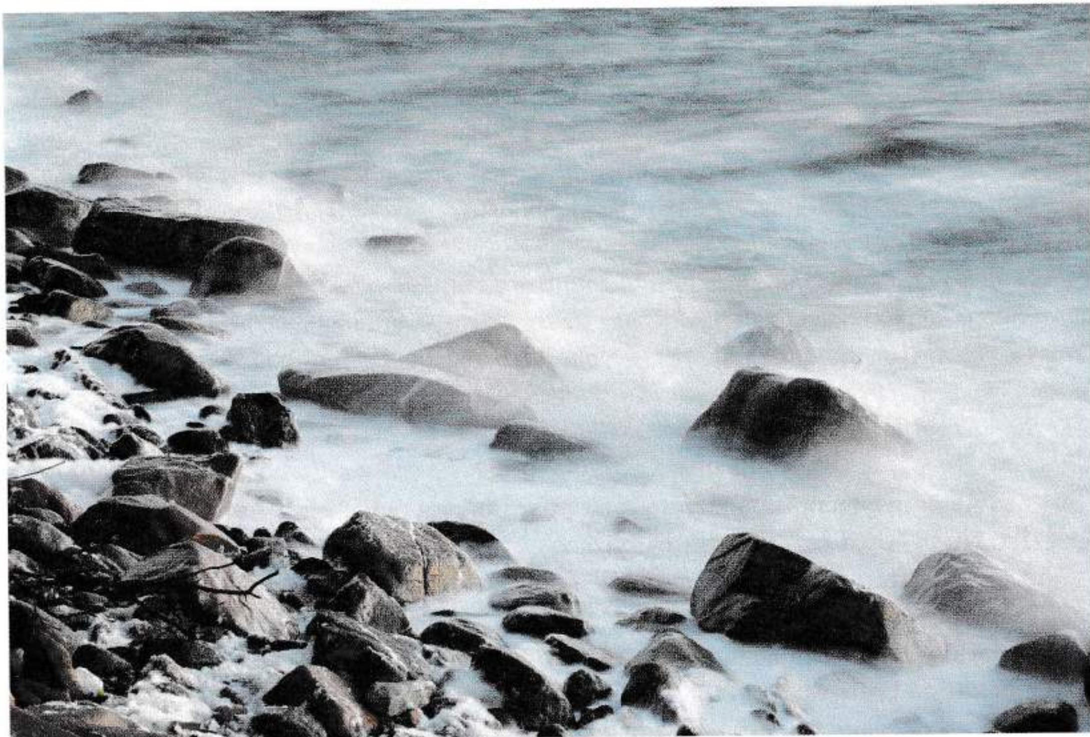
Nelli och jag får inte bo hos samma familj. Jag vet inte varför. Nellis tant heter Alma och är snäll. Hon har två egna små barn. Jag ska bo hos tant Märta. Hon är ...

Steffi hejdar sig med pennan mot papperet. Hur ska hon beskriva tant Märta? Hon ser hennes ansikte framför sig med det stramt bakåtstrukna håret. De skarpa linjerna runt munnen, ögonen som är så ljust blågrå att de nästan verkar färglösa.

Fiskögon, tänker Steffi och ryser.

... ganska sträng, skriver hon. *Hon talar ingen tyska. Det gör inte Nellis tant heller. Jag vet inte om det finns någon här som vi kan prata med, utom varandra.*

Någonting vått faller på brevsidan och suddar ut det sista ordet till en plump.

Mamma! skriver hon. *Snälla mamma, kom och hämta oss. Här finns bara hav och sten. Här kan jag inte leva. Hämta mig, annars kommer jag att dö.*

Hon lägger ifrån sig brevet. Gråten värker i strupen. Den går inte att hejda. Hon rusar in i det lilla rummet och tänker just kasta sig på sängen. När hon kommer ihåg att hon måste akta överkastet. I stället sjunker hon ner på golvet lutad mot sängkanten.

När snyftningarna till slut avtar känner hon sig tom, som om hon hade ett stort hål inuti. Hon går ut i tvättskrubben och sköljer ansiktet noga med kallt vatten.

Brevet ligger kvar på fönsterbänken. Steffi tar upp det och läser igenom det. *"Kom och hämta oss!"* Hur skulle det gå till? Mamma och pappa har ju inga inresetillstånd till Sverige. De kan inte komma, även om de skulle vilja.

Hon kan inte skicka ett sådant brev till mamma och pappa. Mamma skulle bli ledsen och kanske ångra att hon hade låtit dem resa. Pappa skulle bli besviken på Steffi, sin "stora flicka".

Beslutsamt knycklar hon ihop brevet till en hård boll. Hon ser sig om efter en papperskorg, men hittar ingen. Inne i hennes rum, bredvid fönstret, sitter en liten lucka med ett snöre. Hon drar i snöret så att luckan öppnar sig och proppar in pappersbollen där. Sedan lägger hon brevpapperet ordentligt framför sig på bordet och börjar skriva ett nytt brev.

Kära mamma och pappa! Nu är vi framme där vi ska bo. Det är på en ö i havet. Vi åkte båt hit. Det var spännande. Jag har fått ett rum på övervåningen med utsikt över havet. Alla är snälla mot oss. Vi har redan lärt oss lite svenska. Det är inte så svårt.

Jag hoppas att ni snart får inresetillstånden till Amerika. Då kan vi vara tillsammans alla fyra igen. Men till dess har Nelli och jag det bra här. Här finns till och med en hund. Den är brun och vit. Vi får leka med den så mycket vi vill. Jag skriver snart och berättar mera.

Er Steffi

Hon skriver adressen utanpå kuvertet, stoppar i brevet och slickar igen det. Nu behöver hon bara ett frimärke.

Tant Märta sitter vid köksbordet med en halvt urdrucken kopp kaffe. Steffi visar henne kuvertet.

– Frimärke, försöker hon säga. Jag behöver ett frimärke.

Hon pekar på hörnet upptill till höger, där frimärket ska sitta. Tant Märta nickar och säger något på svenska. Steffi tycker sig höra ordet

”post”. De kanske måste köpa frimärken på posten. Så är det nog.

– Kaffe? säger tant Märta och pekar på sin kopp. Steffi skakar på huvudet. Kaffe är för vuxna. Tant Märta går till skafferiet och tar fram mjölktillbringaren. Medan hon håller den i ena handen låtsas hon föra ett glas till munnen med den andra. Steffi nickar och ler. Det ser rätt komiskt ut när tant Märta försöker prata med henne.

Vi är som två dövstumma, tänker Steffi. Dövstumma på varsitt språk.

Hon får ett glas mjölk och dricker ur det. Sedan lägger tant Märta båda handflatorna mot varandra, lutar kinden mot händerna och sluter ögonen. Steffi nickar igen. Hon är verkligen trött.

– God natt, säger hon och går uppför trappan.

Hon tar på sig sitt långa flanellnattlinne, tvättar sig och borstar tänderna. Sedan viker hon noggrant ihop sängöverkastet och hänger det över sänggaveln vid fotändan. Kläderna har hon lagt i en prydlig trave på stolen.

Det är skönt att krypa ner under täcket. Fast sängkläderna har en främmande lukt. Hon begraver näsan i nallebjörnens mjuka päls och drar in hans välbekanta doft.

Trots att hon är dödstrött kan hon inte somna. En lång stund ligger hon vaken och lyssnar på regnet som smattrar mot taket. Hon har aldrig hört ljudet av regn så tydligt inomhus. Efter ett tag smyger hon upp och kikar ut genom fönstret. Bara mörker utanför. Inte ens en gatlykta.

– När du fyller tolv ska du få eget rum, brukade mamma och pappa säga medan de fortfarande bodde kvar i den stora lägenheten. Då såg hon fram emot att slippa dela barnkammaren med Nelli. Nu är hon *tolv år och har fått ett eget rum. Men i fel hus. I fel land.*

Till slut börjar kroppen domna bort och Steffi sjunker in i ett varmt mörker. Hon sover nästan, när dörren skjuts upp på glänt. Med slutna ögon hör hon hur steg närmar sig sängen. Hastigt, som i en dröm, snuddar en hand vid hennes kind. I nästa ögonblick dras dörren igen.

ur *En ö i havet* av Annika Thor

BOKTIPS

En ö i havet följs av ytterligare tre böcker om Steffi och hennes syster. Läs gärna hela serien.

A Vad står det i texten?

1 Vad är det för väder när Steffi sätter sig för att skriva brevet till sina föräldrar?
2 Varför börjar Steffi gråta?
3 Vad vill Steffi egentligen berätta i det första utkastet till brevet hem?
4 Varför knölar Steffi ihop det första hon skriver?
5 Var slänger hon brevet?
6 Vilket blir budskapet i det brev som hon till slut skriver?
7 Varför är samtalet mellan Steffi och tant Märta som två dövstumma som talar med varandra?
8 Varför är inte Steffi glad över att hon har fått ett eget rum?

B Läs mellan raderna

1 Hur ser tant Märta ut, så som Steffi beskriver henne?
2 Vem är det som kommer in i Steffis rum på kvällen, tror du?
3 Varför har Steffi svårt att somna fast hon är mycket trött?

C Resonera

1 Gör Steffi rätt som inte skriver hela sanningen om hur hon har det till sina föräldrar?
2 Hur tror du att det känns för Steffi att hennes lillasyster bor hos en annan familj?
3 Steffi tycker att tant Märta verkar "sträng". Hur påverkar det Steffi, tror du?
4 Steffi kommer från en storstad, Wien, och känner sig helt främmande för miljön på den lilla ön. Hur påverkar det henne, tror du?
5 Vad berättar du själv för anhöriga eller vänner i ditt tidigare hemland om ditt liv i Sverige, till exempel när du skriver brev eller ringer och pratar med dem?

D Öva ord

1 **Verb**

Sitt i par. Visa varandra hur det ser ut när ni gör det som står nedan. Visa fem verb var.

tassar	skruvar	pekar	ryser	rusar
knycklar	nickar	kikar	snuddar	slickar

2 **Partikelverb**

Verben a–e står i texten tillsammans med partiklar. Skriv egna meningar där du använder de blå partiklarna tillsammans med verben.

bort ut ihop in upp

a sudda ______________________

b proppa ______________________

c vika ______________________

d domna ______________________

e skjuta ______________________

3 **Meningar**

Skriv meningar där du använder tre av verben i uppgift D 1 och tre av partikelverben i uppgift D 2.

4 **Vilka adjektiv passar?**

De här adjektiven finns i texten. Välj tre av dem och använd i egna meningar.

stenig, knotig, stram, skarp, sträng, besviken, komisk, noggrann

____

____

____

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten "Första brevet hem" och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

____

F Skriv

Du vill trösta Steffi och skriver därför ett brev till henne.

FAKTA

Annika Thor

Författaren Annika Thor föddes i Göteborg 1950 och växte upp där. Hon har skrivit böcker både för barn, ungdomar och vuxna och också filmmanus. Hon har fått många utmärkelser och priser, bland annat Nils Holgersson-plaketten och Astrid Lindgren-priset. Boken *En ö i havet* följdes av ytterligare tre böcker där läsaren får följa Steffi och Nelli och deras liv i Sverige. Bokserien har sänts som tv-serie. Annika Thor har också skrivit bland annat *Om inte nu så när*, en annan roman som behandlar exil och flyktingskap i Sverige vid tiden kring andra världskriget.

Skriv

E-post

Astrid Lindgren och Sara, liksom Steffi, satte på frimärken och skickade sina brev med posten. Idag är det vanligare att man mejlar, både privat och i arbetslivet.

Tänk dig nu att du får ett mejl från en person som du lärde känna för något år sedan, men som har flyttat och som du inte har hört av på länge. På nästa sida kan du läsa mejlet.

PRIVAT E-POSTMEDDELANDE

Från: Vän från X-stad
Till: Mig <xxx.xxx@gmail.com>
Ämne: Hur har du det?

Hej!

Det var alldeles för länge sedan vi sågs! Jag har varit dålig på att skriva sedan vi skildes åt och du har väl haft fullt upp med kursen, och med att lära dig mera svenska. Men hur har du det nu för tiden? Det skulle vara så roligt att ta upp kontakten igen och att få höra lite om ditt liv idag. Sedan jag flyttade tillbaka till min hemstad har inte mycket nytt hänt egentligen. Jag känner ju till allting här hemma sedan tidigare. Vi har flyttat in i en nybyggd lägenhet, men den ligger inte långt från mitt barndomshem så allt är bekant sedan tidigare. Som du vet jobbar jag ju också på samma företag som tidigare. Hela familjen mår bra och vi trivs jättebra här, men du har säkert mer att berätta om dig och ditt liv! Jag skulle bli så glad om du hörde av dig!

Kram
Din vän från X-stad

1 Skriv ett svar på e-postmeddelandet.

Sms

Ett annat vanligt sätt att kommunicera skriftligt är via sms. Sms är ofta mycket korta meddelanden som besvaras så fort som möjligt.

2 Formulera och skicka iväg flera sms till personer som du kommunicerar med på svenska, gärna någon eller några kamrater i klassen. Fråga om olika saker i sms:en, till exempel:

... om ni ska träffas för att fika
... vad ni har för läxa till nästa dag
... om du kan få låna kamratens lärobok till nästa dag
... om ni ska ses på biblioteket
... om du kan få hjälp med en uppgift i skolan

3 Vad får du för svar? Skriv av ett av svaren här:

____

____

Fundera och diskutera

Vad är det för skillnad mellan att längta som barn och när man är vuxen?

A Lyssna

Sök på den här sångens titel på nätet. Sången är skriven av den kände poeten och visförfattaren Evert Taube. Lyssna på sången flera gånger och fyll i de ord som saknas.

Brevet från Lillan SÅNG

Pappa, kom hem, för vi längtar efter dig.
Kom innan sommar'n är slut, lilla Pappa.
Åskan har gått, och om kvällen blir det ________________.
________________ syns nu på himlen igen.

Allt jag vill ha är ett halsband av korall.
Ingenting annat, det kostar för mycket.
På våran tomt är det nu så mycket __________
och fullt med ________________ har fåglarna här.

__________ är så varm och vi badar varje dag
och jag hoppar i utan att bli rädd
för nu ________________ jag så bra.

Vi har så fint, nu i vårat lilla skjul
och en liten __________ har vi också sett
en som vi kan ha till __________.

Detta har jag
skrivit nästan bara __________,

och jag skall börja i skolan till hösten.

Pappa, kom hem, jag vet något som du ________.

Nu slutar brevet från din Ellinor.

Text och musik: Evert Taube, Körling Förlag AB

B Vad står det i sångtexten?

1 Varför skriver Ellinor brev till sin pappa?
2 När vill hon att pappan ska komma hem?
3 Vad är det enda hon vill ha?
4 Vad har hänt hemma under sommaren?
5 Vad ska hända till hösten?

C Resonera

1 Känner du igen något som du själv har varit med om i sången? Vad i så fall?
2 Ellinor har inte skrivit brevet helt själv. Vem tror du har hjälpt henne?
3 Hur länge har pappan varit borta, tror du? Varför tror du det?
4 Vad tror du att pappan svarade på brevet?
5 Kan man märka att författaren är uppvuxen i Sverige, tycker du? På vilket sätt märks det i så fall?

FAKTA

Evert Taube

Evert Taube (1890–1976) är en mycket känd poet och visförfattare. Han gick till sjöss i sin ungdom och reste till många länder i hela världen. Mycket av det han upplevde under sina resor finns med i hans visor och sånger. Många av sångerna handlar om livet som sjöman och om exotiska platser, men också om den svenska naturen. I sången "Änglamark" kan vi ta del av Evert Taubes önskan att skydda och vara rädd om naturen. Evert Taube räknas som en av Sveriges nationalskalder och finns på 50-kronorssedeln.

Skrivtips

Meddelanden och brev

Sms

Sms är meddelanden som skrivs i mobiltelefoner. De är för det mesta korta och innehåller bara det allra viktigaste. Många som skriver sms undertecknar inte meddelandet med sitt namn, eftersom det alltid framgår ändå vem som har skrivit det. Däremot kan man gärna skriva en hälsningsfras, till exempel *Hej!* även om inte alla gör det. Många avslutar också med något, exempelvis *Vi ses!* Eller kanske *Kram!* beroende på hur väl man känner varandra. Alla bryr sig inte om hur de stavar orden i ett sms, men det kan innebära att mottagaren inte förstår. Stavningskontroll kan hjälpa till så att sms:et blir rätt stavat. Det är vanligt med symboler för att uttrycka exempelvis känslor. Samma sak gäller i andra elektroniska meddelanden, i sociala medier till exempel.

Privata mejl

Det är inte så stor skillnad på att skriva e-post och att skriva brev på papper, men de flesta e-postmeddelanden (mejl) är ganska korta. Ibland är det tydligt i e-postprogrammet vem avsändaren är, men det är ändå alltid vanligt att underteckna mejl med sitt namn, eftersom namnet inte alltid framgår i adressen. Däremot behöver inte e-post dateras så som brev på papper. En hälsningsfras är däremot bra att skriva. Den allra vanligaste hälsningsfrasen är Hej + namnet och därefter utropstecken eller kommatecken. Det passar både om du känner mottagaren väl och om du inte känner personen alls. Kära + namn är däremot reserverat för en mottagare du älskar och är idag helt olämpligt att skriva till obekanta personer. Även mejl kan innehålla bildsymboler av olika slag. Avsluta mejlet med något, till exempel *Hälsningar, Vänliga hälsningar, Med vänliga hälsningar, Varma hälsningar* eller *Kram* beroende på hur väl du känner personen du skriver till.

Brev på papper
Brev som skrivs på papper dateras uppe i högra hörnet. Det är också vanligt att skriva var man befinner sig när brevet skrivs, till exempel så här:

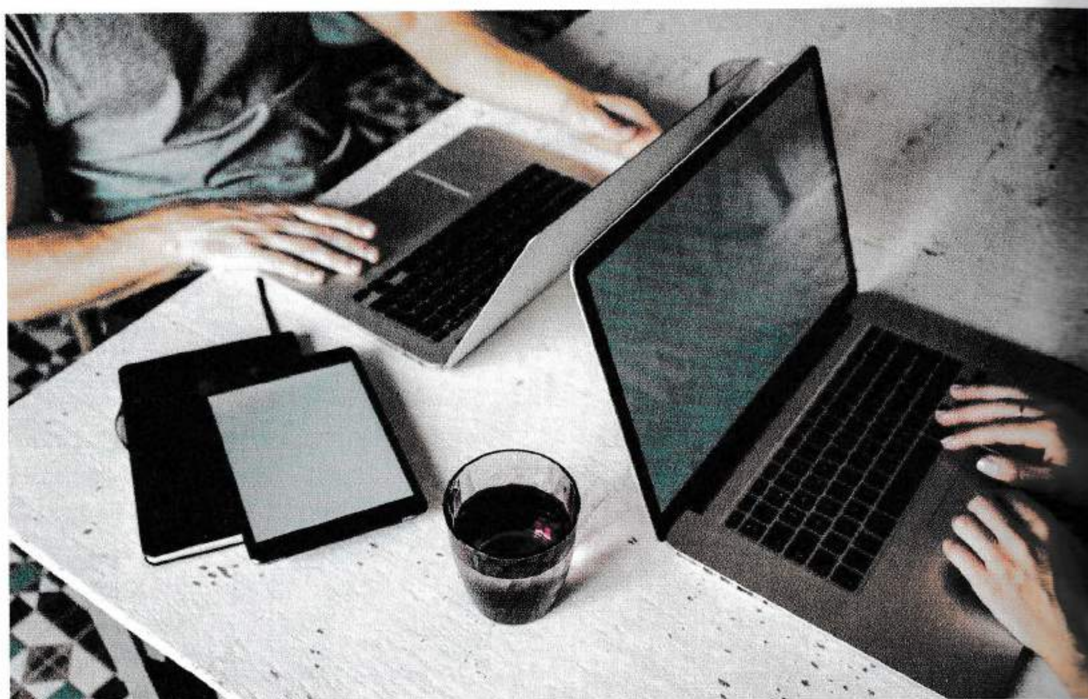

13. Är du den vi söker?

Det här kapitlet handlar om att söka arbete. Du kommer att läsa platsannonser och öva på att skriva brev för att söka arbete. Du får också läsa ett utdrag ur en roman, där huvudpersonen är på intervju för ett arbete hon har sökt.

Platsannonser

Du vill gärna ha ett arbete, men hur gör du? Hur hittar du det? Var börjar du leta? Arbetsgivare har olika sätt att leta personal. Ett sätt är att annonsera på olika ställen, till exempel på Linkedin, hos Arbetsförmedlingen eller i en tidning.

Fundera och diskutera

Vad är viktigast för att få jobb i Sverige idag, tror du? Här kan du läsa en kort platsannons. Vad är det för person som företaget söker?

Annons 1 PLATSANNONS

Är du den vi söker?

Vi söker dig som gillar utmaningar och som vill arbeta i en spännande och omväxlande miljö.

På Kommunikation & kompetens AB finns många spännande arbetsområden med goda utvecklingsmöjligheter och förutsättningar för egna initiativ. Arbetet styrs av mål vilket innebär mycket frihet under ansvar.

Olika kompetenser

Hos oss behövs människor med många olika kompetenser. Framför allt behöver vi ingenjörer, allt från radiotekniker till it- och stödsystemskunniga. Marknadsinriktad personal är en annan viktig kugge i hjulet. I takt med att vår kundkrets ökar krävs utveckling av vår marknads- och försäljningsavdelning, och därför behövs marknadsorienterad personal som har en grundförståelse för teknik.

På Kommunikation & kompetens AB anser vi att olikheter mellan människor bidrar till ett kreativt, dynamiskt och utvecklande arbetsklimat. Vi ser därför varje rekrytering som ett sätt att öka mångfalden i företaget.

Låter framtidens kommunikation som din framtid? Då är du välkommen till Kommunikation & kompetens AB.

Läs mer på www.kompetens.se.

A Resonera

1 Vad menas med att det finns ”goda utvecklingsmöjligheter” på företaget, tror du?
2 Vad kan det betyda för den anställde att det finns ”förutsättningar för egna initiativ”?
3 Hur är det på ett arbete där du har ”mycket frihet under ansvar”?
4 Vad menas med att vara ”en viktig kugge i hjulet”? Varför används just ett sådant bildspråk i annonsen, tror du?
5 Vad kan det betyda att företaget ser ”varje rekrytering som ett sätt att öka mångfalden i företaget”? Hur märker man att det finns mångfald på en arbetsplats?

Annons 2 PLATSANNONS

Ibland finns det möjlighet att göra en så kallad öppen ansökan, där du anmäler ditt intresse och visar att du finns och hoppas på att någon arbetsgivare hittar just dig. Här kan du läsa en annons från ett företag som specialiserat sig på att matcha företag med arbetssökande personer.

Fundera och diskutera

Vad skulle du skriva om dig själv om du anmälde ditt intresse till det här företaget?

Intresseanmälan – är det dig vi söker?

På JobMatch är vi experter på att hitta just dig som har de rätta personliga förutsättningarna för att göra bästa möjliga jobb på en viss befattning.

Därför söker vi dig som har drivet och viljan att göra det där lilla extra för att överträffa omgivningens förväntningar.

Fyll i nedanstående formulär för att göra en öppen ansökan.

För- och efternamn

Postadress

Postnr och ort

E-post

→ *nästa*

A Resonera

1 Hur kan du visa att du har ”drivet och viljan att göra det där lilla extra för att överträffa omgivningens förväntningar”?

2 Hur kan du ta reda på vilka förväntningar en arbetsgivare har?

Ansökningsbrev

Här kan du läsa ett ansökningsbrev som kommit in till en restaurang som söker personal. Den person som söker har bifogat ett personligt brev och sitt cv till ett mejl som hon skickar till restaurangen. I själva mejlet skriver hon bara kort att hon söker arbetet. Annonsen hon svarar på kan du läsa på s. 157.

Hej!

Jag söker den utannonserade tjänsten som servitris hos Pastakungen, ref nr 25.

Vänliga hälsningar

Zohreh Yousefvand

Så här står det i det bifogade brevet:

Stockholm 20XX-03-31 ← *Här skriver Zohreh ort och datum.*

Pastakungen

Nytorget 14

127 60 Skärholmen ← *Här står adressen till företaget.*

Ansökan om arbete som servitör/servitris, ref nr 25 ← *Här står en tydlig rubrik och referensnummer för tjänsten.*

Som rutinerad servitris skulle ett arbete på restaurang Pastakungen passa mig perfekt! Jag har sju års erfarenhet av att arbeta inom restaurangbranschen och trivs med att möta nya människor, så den utannonserade tjänsten som servitris hos Pastakungen stämmer väl in på mig. Jag började mitt yrkesliv som diskare i ett sjukhuskök i Sundsvall. Där lärde jag mig att vara noggrann och effektiv. Det var viktigt med hygienen på sjukhuset och arbetstempot var högt.

← *Hon inleder med en intresseväckande mening som visar varför hon passar för jobbet.*

← *Hon skriver varför arbetet intresserar henne.*

← *Zohreh ger ett konkret exempel på vad hon lärde sig av jobbet som diskare.*

→

När jag senare flyttade till Stockholm arbetade jag under en sexmånadersperiod på ett cateringföretag. Företaget hade kunder i hela Stockholm och förutom packning av matportioner tog jag emot beställningar och skötte kundkontakter. Därefter började jag servera på en liten restaurang i Solna, Pizzeria Sorrento, och kände direkt att servitrisjobb är något för mig. Jag tycker om att ha kontakt med många olika människor och att arbeta i grupp. För mig är det viktigt att restaurangens gäster trivs och får bästa service.

Zohreh berättar mycket kort om tidigare arbeten. Mer står i [illegible]

Under mina sju år i branschen har jag deltagit i flera kurser, bland annat i barkunskap, och det skulle vara roligt att få använda mina kunskaper. Jag har lätt för att lära mig nya saker och det skulle vara utvecklande att pröva något nytt. Jag kommer snabbt till Skärholmen med t-bana från mitt hem, trivs bäst med omväxlande arbetstider och skulle se fram emot att få arbeta tillsammans med er.

Här visar hon sitt intresse för just den arbetsgivare hon skriver till.

Med vänlig hälsning
Zohreh Yousefvand
Lillgränd 3
123 45 Stockholm
076-234 545
zohreh.yousefvand@mail.com

Zohrehs kontaktuppgifter är uppdaterade och korrekta.

Zohrehs e-postadress gör ett seriöst intryck och det går att nå henne via adressen.*

**forskning har visat att smeknamn och oseriösa ord i e-postadresser ger sämre jobbchanser.*

Servitör/Servitris; ref nr 25

Ort: Skärholmen
Yrke: Servitör/Servitris
Sista ansökningsdag: 20XX-04-18

Restaurang Pastakungen ligger i Skärholmen med gångavstånd till buss och t-bana. Här serveras lunch och à la carte på kvällarna. Stängt söndagar.

Vi söker nu en servitris/servitör till vår restaurang/bar i Skärholmen. Du som söker ska ha erfarenhet av yrket och gärna barkunskap. Anställningen är på heltid och innefattar kvällar och lördagar. Du ansöker genom att mejla oss.

Varaktighet/Arbetstid
Tillsvidare
Heltid
Servering lunch- och kvällstid

Tillträde
Omgående

Lön
Fast månads-, vecko- eller timlön

Ansökan
Sista ansökningsdag: 20XX-04-18
Endast ansökan via e-post.
Vi tar emot ansökan via e-post: pastakungen@restaurang.se

Kontaktpersoner: Mikael Berg, 08-234 567 00

Arbetsgivare: Pastakungen
Postadress: Pastakungen, Nytorget 14, 127 60 Skärholmen
Besöksadress: Nytorget 14, Skärholmen
Telefon: 08-234 567 00
E-post: pastakungen@restaurang.se
Webbplats: www.pastakungen.restaurang.se

A Vad står det i Zohrehs brev?

1 Vad har Zohreh för erfarenhet av arbete på restaurang?
2 Varför tycker hon att hon är lämplig för jobbet?
3 Vad är det som gör att Zohreh trivs med att arbeta som servitris, säger hon?

B Resonera

1 Vad tror du arbetsgivaren tycker om Zohrehs brev? Har Zohreh chans att få jobbet? Varför? Varför inte?
2 På vilket sätt anpassar Zohreh sitt brev efter annonsen?

C Skriv

Välj en av följande uppgifter.

1 Du skrev ett cv i kapitel 9 och nu är det dags att skriva det personliga brev som ska följa med ditt cv när du söker arbete. Leta bland aktuella platsannonser och skriv ett personligt brev som svar på en annons om ett arbete som du skulle vilja ha.
2 Fantisera att du är en annan person. Skriv ett personligt brev som svar på någon av annonserna på s. 153 och 157.

Att tänka på:

När du funderar på vad du ska skriva i det personliga brevet är det viktigt att du tänker på att anpassa brevet efter just det arbete du söker och att skriva så att arbetsgivaren ser dina meriter och blir intresserad av just dig. Ett personligt brev ska vara kort, helst inte mer än en sida långt och ge tydlig information om dig, vilka kunskaper, erfarenheter och övriga meriter du har. Tips om hur du kan utforma ett sådant brev får du i slutet av det här kapitlet på s. 167.

ur *Små citroner gula*

Fundera och diskutera

Vad är viktigast – att ha ett jobb över huvud taget eller att det är rätt jobb för just dig?

Romanen *Små citroner gula* handlar om Agnes som är i restaurangbranschen. I det här avsnittet har hon nyligen förlorat sitt jobb som servitris på en fin restaurang i centrala Stockholm och söker nu nytt servitrisjobb, men det är inte så lätt. Efter en tids arbetslöshet har hon till slut blivit uppringd av Micke, som äger Pastakungen i Skärholmen, och de har bestämt tid för en intervju. Pastakungen är en helt annan slags restaurang än de restauranger hon arbetat på tidigare och Agnes är ganska tveksam. Men hon behöver ett jobb så hon åker till Skärholmen ...

När kan du börja? UTDRAG UR ROMAN

Halv tre tog hon tunnelbanan ut mot Skärholmen. Restaurangen låg inne i det inglasade centret. Lokalen var ganska mörk, det fanns inga fönster, utom de som målats direkt på väggen med utsikt mot hav och blånande berg. Till vänster om entrén var en liten "uteservering". På borden låg rödrutiga dukar och bredvid de obligatoriska salt- och pepparkaren stod ljus nerstoppade i flaskor täckta med tjocka klumpar av stearin. De verkade ha inrett med Lady och Lufsen som förebild. Kocken, som hon fick en skymt av genom köksdörren, hade till och med en sådan där fånig kockmössa.

En kille i skinnjacka stod vid kassapparaten. Agnes gick fram och presenterade sig. Killen, som visade sig vara Micke, bad henne vänta vid ett av borden medan han gjorde färdigt det han höll på med. Det luktade gammal askkopp om den bruna heltäckningsmattan. Duken hade små brännhål och den mörka bordsskivan under lyste igenom. I en hörna av lokalen satt två slitna farbröder och drack öl. Micke kom fram till bordet och ursäktade sig. Han såg ut att vara drygt fyrtio, hade ring i örat och bakåtkammat, lite flottigt hår med en utväxt blondering i topparna. Han tittade granskande på henne medan han satte sig.

”Jaha, när kan du börja?” var det första han sa. Agnes släppte ner locket till väskan, hon hade precis varit på väg att plocka fram sina betyg.

”Ja, jag skulle väl i princip kunna börja i morgon.”

”Bra. Vi har lunchservering mellan elva och två och sedan börjar kvällen vid fem-sex. Köket har öppet till tio. Vi stänger elva. Jag är för det mesta här, men jag har en restaurang i Farsta också, så ibland är jag där.” Agnes nickade.

”Har ni många middagsgäster?”

”Inte sådana som käkar. Det blir mest öl på kvällarna.” Agnes sneglade bort mot gubbarna i hörnan. Hon kunde tänka sig precis vilken sorts gäster som dominerade.

”Har ni rullande schema eller, mellan luncher och kvällar?”

”Nej. Du jobbar halv elva till halv tre och sedan sex till halv elva. Ledig lördag förmiddag, måndag kväll och hela söndagen.”

”Och så är man ledig mellan halv tre och sex, då?” Agnes tittade frågande på Micke. Hon var van vid dåliga scheman, det var inte det, men det här verkade vara sällsynt uselt.

”Ja. Är det något problem? De flesta som jobbar här bor ju i närheten.”

”Nej, nej, det går nog bra ...” Det skulle ta en halvtimme att sig hem och en halvtimme att ta sig tillbaka igen. Hon skulle få två timmars resväg per dag för att ta sig mellan Aspudden och Skärholmen.

”Annars är det inget särskilt. På lunchen handlar det ju mest om att stå i kassan. Kunderna hämtar maten i luckan där.” Han pekade bort mot en serveringslucka bredvid kassan. ”Ja, och så diskplockning, förstås. Och så får du se till att det finns bestick i lådorna, servetter, salt och peppar och så. Och hälla upp dryck. Det brukar bli en hel del öl på luncherna också.” Agnes nickade. Hon kunde tro det. ”På kvällarna har vi bordsservering. Vi brukar ha två specialare, en pasta och en husman.”

”Ingen à la carte?”

”Nej, vi har lagt ner det. Folk vill ändå bara ha det billigaste.”

Han tystnade och tittade på henne, uppifrån och ner. ”Det brukar inte bli några stora summor i dricks, men det är klart, det är ju upp till dig själv också. En bra servitris vet ju hur det där funkar.” Han blinkade med ena ögat. ”Nå, vad säger du, är du intresserad?”

”Absolut.” Agnes ljög. Att jobba på Pastakungen hade ingenting med intresse att göra. ”Och lönen?”

”Ja, just det ...” Micke skruvade på sig. ”Det kan vi ju lägga upp på

lite olika sätt det där ..." Agnes förstod vad som skulle komma, det var inte första gången hon blev erbjuden svart lön. Hon gillade det inte. Visst, när hon var yngre hade det varit häftigt, pengarna rätt ner i fickan. Men nu, hon hade väl blivit gammal, men hon tyckte inte det var helt oviktigt med sjukförsäkring och pensionspoäng. Micke verkade ha upptäckt hennes motvilja för han ändrade sig snabbt. "Ja, vi behöver ju inte köra allt svart, vi kan ju säga fifty-fifty. Vad säger du om det? Men då blir det inget ob förstås."

"Det skulle det bli om jag tog allt svart, menar du?"

"Ja, då skulle jag kunna lägga på en tusenlapp i månaden."

Han lutade sig bakåt och log. Han kände sig uppenbarligen generös. Agnes såg hur en guldtand glimmade till i överkäken.

"Jag tror nog ändå jag föredrar att ta så mycket som möjligt vitt", sa hon nervöst. Det var jobbigt att prata pengar. Micke såg sur ut.

"Visst, det är upp till dig. Tio och fem i månaden är det som gäller i så fall. Plus dricks, då." Agnes nickade. Det var inte mycket men det skulle i alla fall täcka kostnaderna för lägenheten. Äta fick hon väl göra på jobbet.

"Och så drar vi femhundra spänn i månaden för personalkäk", la Micke till, som om han läst hennes tankar. Agnes tvekade.

"Och om jag skulle ta en liten del svart?"

"Då kan vi säga sju på papper och tre i handen". Agnes gjorde ett snabbt överslag. Det blev några hundralappar mer på det sättet, men det var en dålig förhandling för hennes del. Hon skruvade på sig. Hon blev obehaglig till mods av att prata pengar. Framför allt svarta. "Okej", sa hon till sist. Hellre avsluta här och ta upp det igen om en månad eller så.

De reste sig upp och Micke visade Agnes runt i lokalen. Hon hälsade på kocken i den löjliga mössan. Han verkade inte kunna någon svenska, men log vänligt där han stod och skalade lök. Förutom köket var det inte mycket att se. En liten personaltoalett där man kunde byta om, och ett kontor där en dator stod och surrade.

Så sa de adjö och Micke önskade henne välkommen tillbaka dagen efter. Precis när hon skulle gå, undrade han om hon inte kunde tänka sig att börja redan samma kväll. Agnes svamlade ihop en ursäkt om att hon var upptagen. Micke såg sur ut, men så fick det bli. Hon behövde en kväll för att samla sig. Och, uppriktigt sagt, hade hon inte så bråttom att börja på Pastakungen.

ur *Små citroner gula* av Kajsa Ingemarsson

! **TIPS**

Lyssna på Owe Thörnqvists sång "Dagny", som är en hyllning till en servitris på ett kafé. Sök på sångens titel på nätet.

A Vad står det i texten?

1 Hur såg det ut i Pastakungens lokaler?
2 Hur såg Micke ut?
3 Varför brydde sig inte Agnes om att ta fram sina betyg?
4 Vad hade restaurangen för gäster på kvällarna?
5 Varför tyckte Agnes att arbetstiderna var ovanligt dåliga?
6 Vad skulle Agnes ha för arbetsuppgifter under luncherna?
7 Varför serverade inte restaurangen någon à la carte längre?
8 Varför tvekade Agnes om lönen?
9 Varför bestämde hon sig till slut för att tacka ja till att ta emot en del av lönen svart?
10 Varför ville inte Agnes börja direkt samma kväll?

B Läs mellan raderna

1 Vilken stämning ger beskrivningen av restaurangen? Varför beskrivs den så, tror du?
2 Hur beskrivs Micke? Varför beskrivs han så?
3 Hur beskrivs Agnes? Varför beskrivs hon så?

C Resonera

1 Vilka var orsakerna till att Micke var i så desperat behov av personal redan samma kväll, tror du?
2 Varför tror du att Micke ville att Agnes skulle ta emot en stor del av lönen svart?
3 Vilka risker finns det med att arbeta svart?
4 Varför skulle det inte bli så stora chanser att få dricks på Pastakungen, tror du?
5 Hur tror du att Agnes skulle trivas med arbetet på restaurangen?

D Öva ord

1 **Beskrivning**

a I texten beskrivs restaurangen på ett ganska negativt sätt. Leta i texten efter ord och beskrivningar med en negativ klang och skriv dem på raden.

____

b Varför har orden negativ klang just när det handlar om en restaurang, tror du? Diskutera med en kamrat.

c Hur ser det ut på restauranger i det land där du växte upp? Vilka skillnader finns mellan Sverige och det landet? Diskutera med en kamrat.

2 **Ord om tveksamhet**

Arbeta med en kamrat och svara på följande frågor. Prata så mycket ni kan om frågorna. Alla kursiverade ord har med osäkerhet och tveksamhet att göra.

a Hur ser en *frågande* person ut?
b Vad kan vara orsaken till att man *tvekar*?
c I vilken situation kan man *skruva på sig*?
d När kände du dig *obehaglig till mods* senast?
e Hur vet du när någon bara *svamlar ihop* en historia?
f Varför *sneglar* man ibland och hur ser det ut när man gör det?

3 Synonymer

Vilka synonymer kan du hitta till följande ord i texten? Diskutera med en kamrat om hur orden används. Välj därefter ut *tre* av orden och skriv en mening där du använder alla tre orden i samma mening.

a fånig ______________________________

b sliten ______________________________

c flottig ______________________________

d usel ______________________________

e häftig ______________________________

f generös ______________________________

Mening med tre av orden a–f:

____

4 Ord på restaurang

Följande ord kan du stöta på i yrkeslivet, speciellt på restaurang. Diskutera frågorna muntligt i par. Prata så mycket som möjligt om varje fråga.

a När har man rätt till *ob*?
b Varför är det bra att ha en *sjukförsäkring*?
c Hur gör man för att samla *pensionspoäng*?
d Hur skulle ett bra *schema* på en arbetsplats se ut för dig?
e Vad gör den som sysslar med *diskplockning*?
f Ge exempel på rätter som brukar kallas för *husmanskost*.
g Varför serverar inte alla restauranger rätter *à la carte*?
h Hur mycket *dricks* tycker du är lämpligt att ge?

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten "När kan du börja?" och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

F Skriv – Mitt första jobb

Välj en av följande uppgifter.

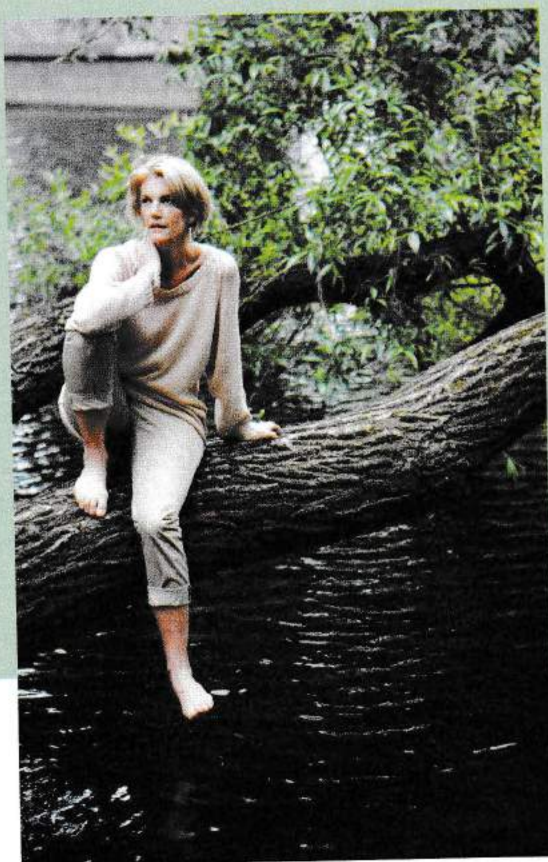
1 Berätta kort för en kamrat om ditt allra första jobb. Skriv därefter en text där du svarar på en eller flera av följande frågor: Hur gammal var du? Vad gjorde du? Hur fick du jobbet? Hur länge stannade du? Hur trivdes du? Vad fick du i lön? Vad lärde du dig av jobbet?

2 Skriv och berätta om din första dag på ditt allra första jobb.

FAKTA

Kajsa Ingemarsson

Kajsa Ingemarsson (född 1961) är författare, komiker och programledare. Hennes romaner utspelar sig i samtiden och handlar ofta om sådant som många känner igen, gärna om vändpunkter i livet då något händer som ändrar på ens liv. Romanen *Små citroner gula* kom 2004 och blev snabbt en av Sveriges mest sålda böcker. 2013 hade en film som baserades på romanen premiär.

HÖRFÖRSTÅELSE

Två personer talar om arbete

1 Flytta?

Ibland kan det bli nödvändigt att flytta för att få ett jobb. Men det är inte lätt för någon att tvingas flytta. Lyssna på en ung kvinna som berättar varför hon trivs i den lilla orten där hon bor, och därför inte skulle kunna tänka sig att flytta till Stockholm eller någon annan storstad.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Läs först frågorna nedan och lyssna därefter på inspelningen om "Flytta" utan att följa med i texten. Försök svara på frågorna direkt. Lyssna igen och följ med i texten. Jämför dina svar med en kamrat.

Frågor

1 Vad är orsaken till att kvinnan inte vill flytta till en större stad?
2 Hur reagerar hon på att vissa tycker att det är "skvallrigt" där hon bor?
3 Hur har platsen förändrats på senare tid, säger hon?
4 Vad är orsaken till att man håller koll på varandra i hennes hemby?
5 Vad gör vissa familjer för barn som har det svårt i den lilla byn?
6 Vilken skillnad finns det mellan en stor stad och det lilla samhället?

2 Skiftjobb

Lyssna på en man som talar om sitt arbete. Han arbetar skift och berättar om varför han tycker att det går bra. Mannen kommer från Bara i Skåne och talar skånska.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Läs först frågorna och lyssna därefter på inspelningen om "Skiftjobb" utan att följa med i texten. Försök svara på frågorna direkt. Lyssna igen och följ med i texten. Jämför dina svar med en kamrat.

Frågor

1 Vad är det mannen gillar med sina arbetstider?
2 Vad gör han när han kommer hem klockan tolv på natten?
3 Vad tycker han om nattlivet?

Skrivtips

Ansökningsbrev

När du ska skriva ett brev för att söka arbete är det bra att tänka på det här:

- Brevet ska ge ett seriöst intryck. Laborera inte med olika typsnitt och färger. Följ en tydlig och enkel mall.
- Skriv redan i början av brevet vad det gäller, till exempel en rubrik där det framgår vilket arbete du söker.
- Arbetsgivaren kommer troligtvis att läsa många ansökningsbrev så försök fånga intresset tidigt i brevet.
- Gör texten lätt att läsa. Skriv inte alltför långa stycken och lämna luft mellan styckena.
- Du kan använda punktlistor, men gör det med måtta. Fetstil kan fungera någon enstaka gång om du vill lyfta fram en viktig sak, men använd det sparsamt.
- Ta fram de viktigaste argumenten till varför just du passar för arbetet, men lista inte precis alla argument. En del av argumenten kan du spara och presentera vid intervjun i stället.
- Låt gärna en vän läsa ditt brev innan du skickar det. Vännen kan låtsas vara arbetsgivaren och försöka se brevet med en arbetsgivares ögon.

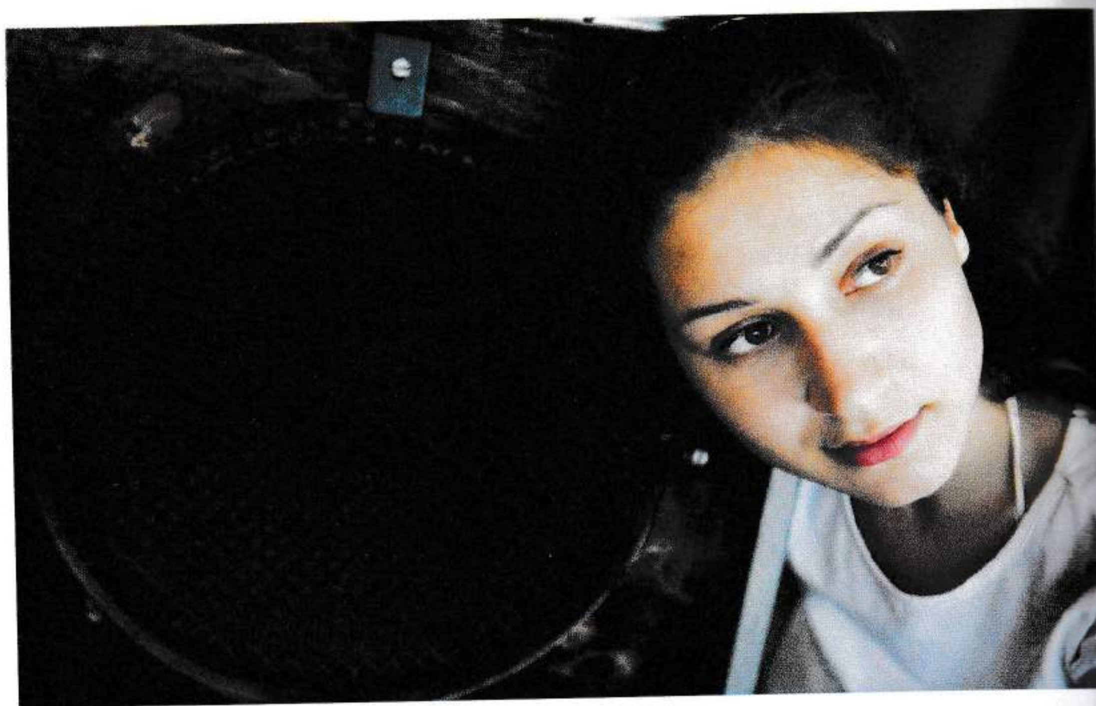
14. Vilka språk kan du?

Det här kapitlet handlar om språk. Du kommer att läsa om vilka olika språk och dialekter som talas i Sverige och möter bland annat Laleh som är en språkkunnig svensk artist. Dessutom får du diskutera frågan om det går att rädda språk och dialekter som riskerar att dö ut.

Fundera och diskutera

Vilket språk sjunger du helst på? Varför?

Sångerskan Laleh har vuxit upp med många språk omkring sig, bott i flera länder och skriver låttexter både på svenska och engelska. Hon tycker att olika språk har olika färger. När hon var i början av sin musikkarriär blev hon intervjuad i *Språktidningen* om sitt förhållande till olika språk. Läs här vad hon svarade då:

Laleh målar med hela språkpaletten

INTERVJU

– Jag har en ganska avslappnad relation till språk, eftersom jag inte haft någon livslång relation till något av dem. Förut var ryskan det språk som låg mig närmast, men orden har ramlat av mig. Min persiska sida är fortfarande ett mysterium. När jag sjunger på persiska dyker en ny klang upp i min röst som jag inte riktigt vet varifrån den kommer.

Blir det inte rörigt att hitta rätt bland alla språk?

– På ett sätt svävar jag omkring i en virvelvind av olika språk, där alla ord har olika färg. Svenskan är lila, ryskan är ljusblå, engelskan är grön, spanskan orange. Det enda man behöver minnas är att när man har tagit tag i ett ord med en viss färg, ska man fortsätta med ord i samma färg. Utöver det är ord bara ord, och när de väl fastnat i mig är de mina.

Hur målar du med svenska ord?

– Svenska texter är svåra att skriva, om de ska vara trovärdiga och sanna. Det är därför jag bara skrivit ett dussintal svenska låtar, och det har fått ta sin lilla tid. Engelskan flyter på mer och är lättare att leka med. Till exempel har jag i låten Simon says på skivan Me and Simon hittat på ordet mon-did-and-done som betyder mindre roliga vardagssysslor. Men låtar bygger på mycket mer än text. Man får hela tiden avväga om melodin är rätt för texten och texten rätt för melodin. Alla språk har sin ton.

Ryskan och persiskan har du levt med, engelskan har du studerat. Vad blir skillnaden?

– Det är kul att veta hur ett språk är uppbyggt så man kan välja att bryta strukturen, eller göra nya kombinationer för att få fram en lekfullhet. Men ju mer jag lär mig desto petigare blir jag och på senare tid lägger jag mer tid på mina engelska texter. Jag älskar språk och ord, det är en av de främsta orsakerna till varför jag vill skriva låtar. Att sitta och pilla med en låttext är lite som att äta glass direkt ur paketet. Man tar en bit, ställer in paketet i frysen och låter det stå en tid. Bit för bit blir låten klar och plötsligt har man skrivit en låt.

Mats Bax, *Språktidningen*

A Vad står det i texten?

1 Hur förklarar Laleh sin avslappnade relation till språk?
2 Vilket språk har legat henne nära, men som hon börjar tappa nu?
3 Vilka färger har svenskan och engelskan för Laleh?
4 Vilka är skillnaderna mellan att skriva låtar på svenska och på engelska, tycker hon?
5 Varför måste hon avväga om text och musik passar ihop?
6 Vad säger Laleh om att skriva svenska texter?
7 Vilken fördel finns det med att känna till ett språks struktur, enligt Laleh?
8 Vilken är den viktigaste orsaken till att Laleh vill skriva egna låtar?
9 Vad tycker Laleh att låtskrivande liknar?

B Läs mellan raderna

1 Vad menar Laleh med att hon svävar omkring i en virvelvind av språk?
2 Vilket språk verkade Laleh föredra när den här intervjun gjordes, tycker du? Varför tror du det?
3 *Vad menar Laleh när hon säger att hon leker med språk, tror du?*

C Resonera

1 Tycker du som Laleh att språk har olika färger? Vilka färger i så fall?
2 Känner du igen det Laleh säger om att ord i ett språk "ramlar av" henne (i hennes fall ryska ord)? Hur känns det i så fall, tycker du?
3 *Har du något språk som du tycker är lätt att leka med? Vilket i så fall,* och varför är det lätt att leka med?

D Öva ord

Arbeta i par och diskutera följande frågor. Tala så mycket som möjligt om varje fråga.

1 Vilken *vardagssyssla* tycker du är roligast att göra?
2 Vad tycker du är *rörigt*?
3 Vad tycker du är ett *mysterium*?
4 Vilka *toner* tycker du är svåra att sjunga?
5 Hur beskriver du den grammatiska *strukturen* i en bisats på svenska?
6 Hur blir en *relation* till en annan människa stark, tycker du?
7 Vad gör du om ett oväntat besök plötsligt *dyker upp*?
8 Berätta om något som brukar *sväva omkring*.
9 Var vill du inte *fastna*?
10 När är det bra med *lekfullhet*?

E Ordfläta

Vilket ord bildas i den lodräta raden när du har skrivit in alla vågräta ord?

___

Vågrätt

1 Relationen mellan föräldrar och barn varar hela livet – den är ...

2 Färgen lila är en ... av färgerna blått och rött.

3 Försäljaren verkade inte ... och jag litade inte alls på honom.

4 Jag måste noga ... alla tänkbara alternativ innan jag bestämmer mig för hur jag ska göra.

5 Leila är ... med språket och vill att allt hon skriver ska bli rätt.

6 Det är en vacker ... i pianot och jag älskar att lyssna på musiken som spelas på det.

7 Hemma kände sig Li Mei alltid lugn och ... så det gick lätt att göra läxorna där.

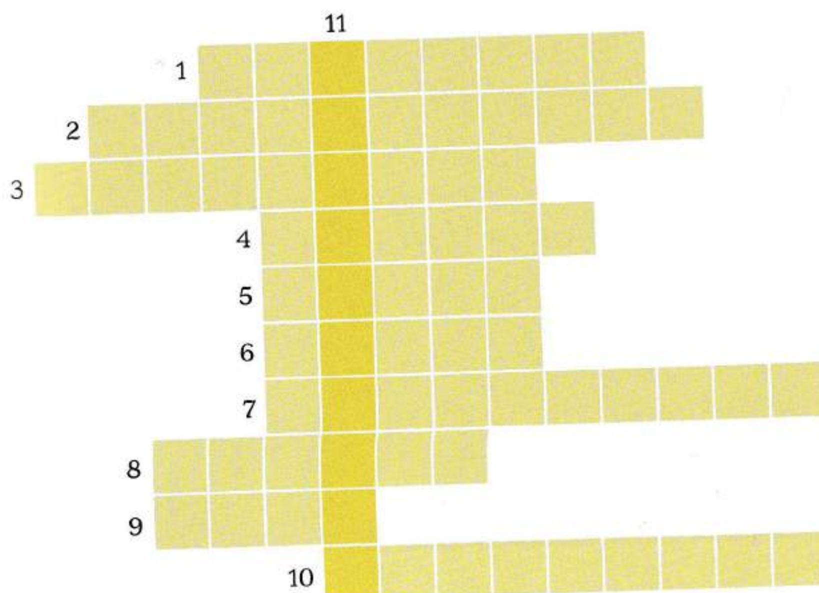
8 Det blir ... och otydligt om du byter ämne flera gånger i texten, sa läraren till eleven.

9 Jag kan inte tro att Svetlanas berättelse var ... eftersom hon såg så besvärad ut när hon berättade den och alla som lyssnade såg misstänksamma ut.

10 I paketet låg ett ... ägg som alla hade blivit för gamla.

Lodrätt

11 En ... kom och blåste snabbt bort alla löv som låg på gatan.

F Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten ”Laleh målar med hela språkpaletten ” och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

G Skriv

1 Berätta om dig själv.
En journalist vill intervjua dig inför en artikel i en tidning. Journalisten skickar fyra frågor i förväg och ber dig svara skriftligt på dem.

Så här lyder frågorna:

a Vilka språk kan du?
b När använder du dina olika språk?
c Hur tycker du det känns att använda de olika språken?
d Varför känns det så?

2 Intervjua en kamrat.
Ställ samma frågor som i uppgift G 1 till en kamrat och skriv därefter och berätta om kamraten.

3 Intervjua en person du känner.
Ställ frågorna i uppgift G 1 till en person du känner, en släkting eller privat vän. Du behöver inte göra intervjun på svenska. Skriv sedan om de svar du får på svenska.

TIPS

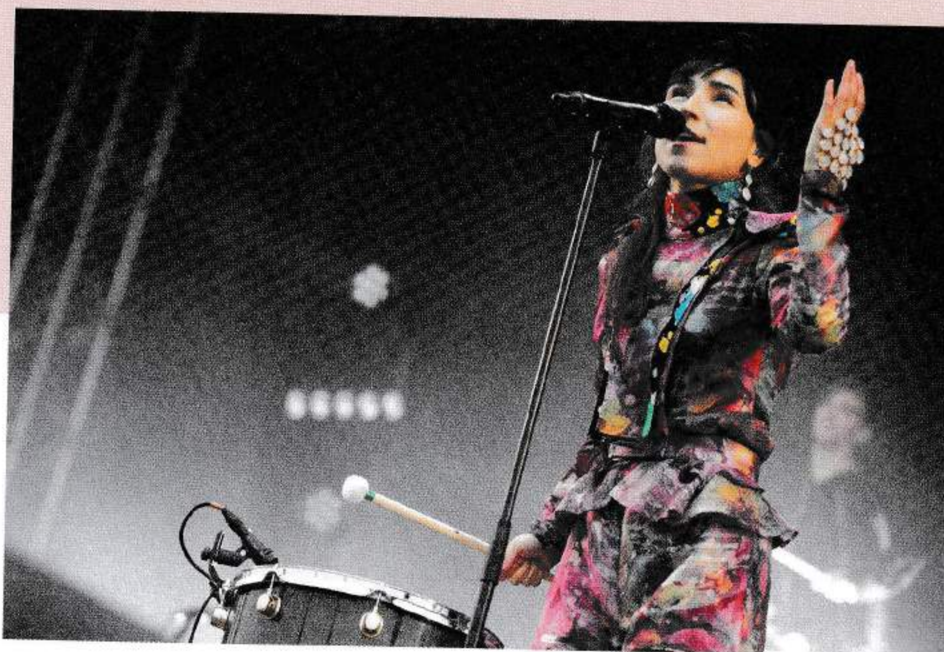
Lyssna på någon av Lalehs sånger på svenska, till exempel ”Vårens första dag”, ”En stund på jorden”, ”Goliat” och ”Solen och dagen”. Sök på sångtitlarna på nätet.

FAKTA

Laleh

Laleh Pourkarim har blivit känd under sitt artistnamn Laleh. Hon föddes i Iran 1982 och har bott i Sverige sedan hon var 10 år. Laleh är sångare, kompositör och dessutom producent. Hon debuterade med ett album 2005, vilket snabbt följdes av fler album. Hon har fått ta emot ett stort antal priser och utmärkelser sedan det första albumet kom. Laleh skriver texterna till de flesta av sina sånger. Många är på engelska, men hon skriver också på svenska. Dessutom händer det att hon sjunger på persiska, som är hennes modersmål, men det blir inte så ofta. När hon var barn bodde hon en tid i Minsk i dåvarande Sovjetunionen och gick i skolan där, så hon kan också tala ryska.

När familjen kom till Sverige blev Hammarkullen i Göteborg hennes hemort och det var där hon började med musik. Lalehs sånger handlar ofta om livet och döden, och hon hämtar sin inspiration från olika musikstilar och musiker i olika länder, bland dem Cornelis Vreeswijk (svensk musiker som kom till Sverige som 12-åring från Nederländerna) och Cat Stevens (brittisk sångare med svensk-grekiskcypriotisk bakgrund).

HÖRFÖRSTÅELSE

Intervju med Laleh

Här får du lyssna till en intervju med Laleh, där hon pratar om att sjunga på olika språk. Lyssna på intervjun och svara sedan på frågorna.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Frågor

1 Vad handlar den skiva om som Laleh berättar om i intervjun?
2 Hur använder hon kören i låten?
3 Varför blandar Laleh språk i skivan?
4 Hur beskriver Laleh svenska språket?
5 ”Den som sa det han var det” är ett uttryck som Laleh använder sig av i en av sångerna. Vem riktar hon sig till i den sången?*
6 Varför väljer Laleh att skriva de flesta av låtarna på engelska?
7 Vilka låtar spelade hennes mamma när hon var liten?
8 När kom svenskan in i hennes liv?
9 Hur är hennes persiska, säger hon?
10 Varför tycker hon att det inte blir riktigt ärligt när hon sjunger på persiska?

* ”Den som sa det han var det” är ett uttryck som används av många barn i Sverige. Det används när någon retas och till exempel säger: ”Du är ful!” till någon. Den som blivit retad kan då svara: ”Den som sa det han var det!” och på så sätt kasta tillbaka påståendet till den som retas.

Fundera och diskutera

Hur många språk tror du talas i Sverige?

På Institutet för språk och folkminnens webbplats kan du bland annat läsa om språk och dialekter i Sverige. Förutom svenska, talas många andra språk i Sverige. Så här står det om de olika modersmål som talas i Sverige:

Många modersmål FÖRKLARANDE TEXT

I Sverige har de flesta svenska som modersmål. Modersmål är det språk som man lärt sig som barn och det språk ens föräldrar talar till en. Det finns också många i Sverige som har ett annat språk som modersmål. Det kan vara finska, arabiska, tigrinska eller något annat. Den som kommit från något annat land och bosatt sig här har rätt till undervisning i svenska. De flesta som har något annat modersmål än svenska och bor i Sverige kan också svenska.

Varför så många språk?

Varför finns det då så många modersmål i Sverige? Det finns språk som talats i Sverige sedan många år. Ja, finska och samiska har nog talats lika länge som svenska. Också romska, jiddisch och meänkieli har talats länge här. Riksdagen har beslutat att alla de språken (finska, jiddisch, meänkieli, romska, samiska) är våra nationella minoritetsspråk. Med minoritetsspråk menas att de inte talas av så många personer. Man tror att finska talas av runt 300 000 personer i Sverige medan jiddisch kanske bara talas av runt 4 000 personer. Du kan se att det inte är så många om du tänker på att det bor runt 10 miljoner (10 000 000) i Sverige. Men ingen vet exakt hur många som talar ett visst språk, för ingen har frågat alla som bor i Sverige vilket modersmål de har.

Så finns det andra modersmål därför att många personer har flyttat till Sverige från andra länder. De kanske har flytt från krig eller så vill de bara hellre bo här. Om man försöker räkna ihop alla språk som talas som modersmål i Sverige, så får man det till omkring 200 olika språk. Exakt vet man inte.

Språk och folkminnens webbplats

A Vad står det i texten?

1 Vad menas med modersmål?
2 Ge exempel på några språk, förutom svenska, som har talats länge i Sverige.
3 Vilka språk räknas som de nationella minoritetsspråken?
4 Varför vet man inte exakt hur många som talar de olika språken i Sverige?
5 Ungefär hur många olika språk talas i Sverige?

B Resonera

1 Har du hört någon tala något av de nationella minoritetsspråken? Vilket av språken var det i så fall? Hur lät det?
2 Vet du hur många människor i Sverige som talar ditt modersmål? Ungefär hur många i så fall?
3 Vilka fördelar ser du med den flerspråkighet som finns i Sverige? Finns det också nackdelar? Vilka i så fall?

(Meänkieli för "Vad heter du?")

Fundera och diskutera

Vilken dialekt talas där du bor nu?

Förutom flera språk talas olika dialekter i Sverige. I landets olika delar talas svenska på olika sätt – från Malmö i söder där malmöitiska talas, till Överkalix i norr med Överkalixmålet. Så här skriver Institutet för språk och folkminnen om skillnaden mellan dialekt och språk:

Dialekter

FÖRKLARANDE TEXT

Vad är en dialekt och vad är ett språk?

I ett språk brukar det finnas olika dialekter. En dialekt är en variant av ett språk, och den varianten talas i ett visst geografiskt område. Ibland kan man undra varför något är en dialekt och inte ett eget språk. I Kina är dialekterna så olika varandra att talarna av två olika dialekter inte alls kan förstå varandra. Andra gånger kan det vara tvärtom. Språken norska och svenska är så lika varandra att svenskar och norrmän ofta förstår varandra väldigt väl. Men skillnaden är att Norge och Sverige är två självständiga nationer. Kina är en enda jättestor nation. Det är ofta nationsgränserna som avgör var man drar gränsen mellan olika språk.

Skala från dialekt till standardspråk

Man kan tala dialekt på olika sätt. Vissa pratar mycket dialekt, så mycket att det är svårt eller omöjligt för personer som inte kan dialekten att förstå dem. Andra pratar knappt någon dialekt alls. Att prata utan dialekt kallas för att tala standardspråk. Då går det inte ens att höra vilken del av landet den som talar kommer ifrån. Man kan placera in de olika varianterna av talat språk på en glidande skala:

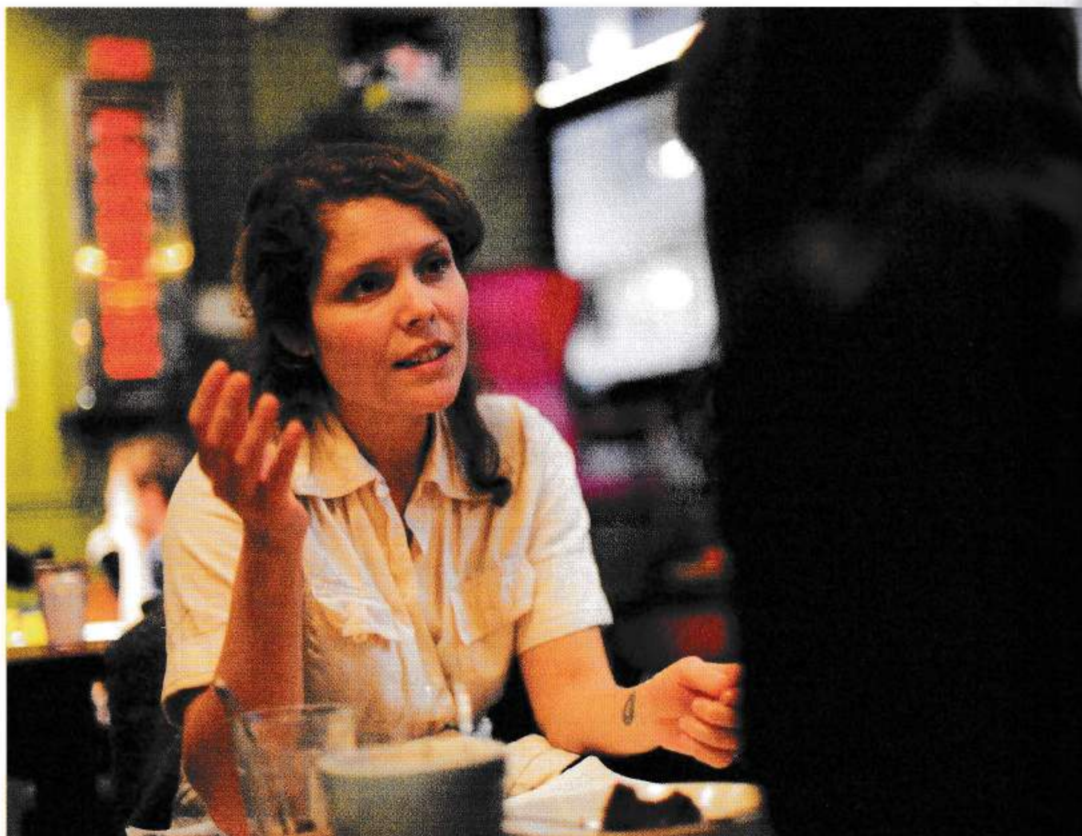
ur *Institutet för språk och folkminnens faktahäfte om dialekter för skolan*

A Vad står det i texten?

1 Vad är det för skillnad på språk och dialekt?
2 Vad brukar det språk kallas som en person utan dialekt talar?
3 Vad kännetecknar ett sådant språk?
4 Hur kan skillnaden mellan tal utan dialekt och tal med mycket dialekt beskrivas?

B Resonera

1 Vilken dialekt talas på den plats där du bor just nu?
2 Talar du själv någon dialekt på ditt modermål? Vilken i så fall? Hur skiljer sig den dialekten från standardspråket?
3 Vilka dialekter i Sverige har du hört? Hur låter de?
4 Vilken dialekt har du svårt att förstå?

C Ordfläta

Fyll i de ord som saknas i ordflätan. Vilket ord ska stå i den lodräta raden?

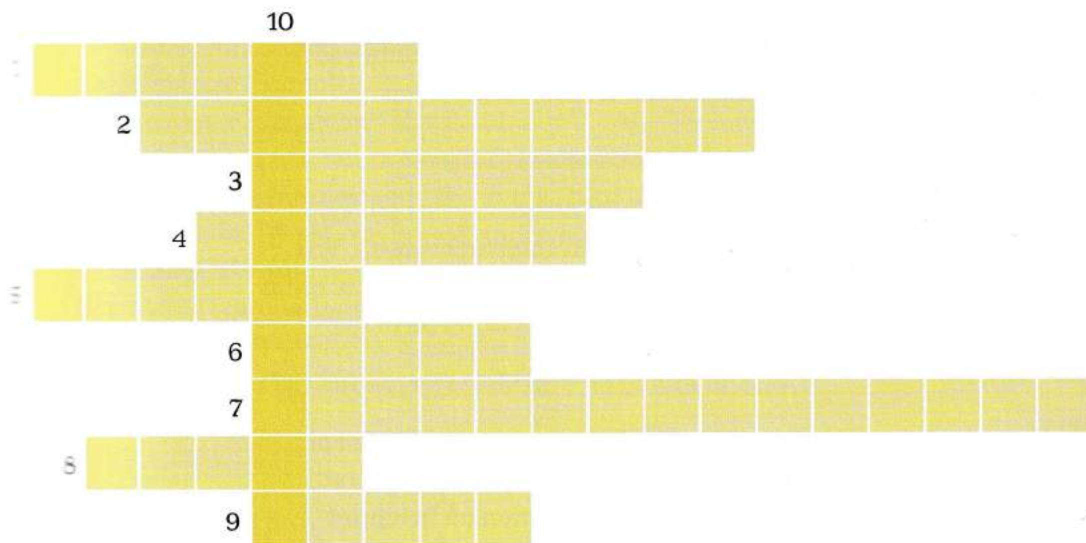
___

Vågrätt

1 I Sverige bor svenskar, i Danmark bor danskar och i Norge bor ...
2 Ett ... område med höga fjäll finns i nordligaste Sverige.
3 Det hörs varifrån man kommer när man talar ...
4 Katrin ville inte klä sig i starka färger utan brukade välja beige, som är en ... färg.
5 Domaren ska ... om den anklagade är skyldig eller ej.
6 En ... som visar temperatur är uppkallad efter en vetenskapsman som hette Celsius.
7 Samiska är exempel på ett nationellt ...
8 En dialekt är en variant av ett ...
9 Frågan om en ny skola i vårt bostadsområde är en fråga som är enbart ... . Den intresserar inte alla människor i landet.

Lodrätt

10 Vahideh och Hossein talar många språk, men deras ... är persiska.

Dialekter HÖRFÖRSTÅELSE

På internet finns inspelningar av personer som talar dialekt. *Nyare dialektinspelningar* hittar du på Swedia 2000 där det finns både text och "översättning" till standardsvenska. På webbplatsen för Institutet för språk- och folkminnen kan du också lyssna till *äldre inspelningar*. Du hittar länkar på → www.sanomautbildning.se/hjulet.

Uppgifter

1 Lyssna även på en inspelning där *en kvinna från Ankarsrum* i Småland talar om sin dialekt.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Lyssna först utan att titta på texten och försök svara på frågorna. Läs därefter texten och följ med i inspelningen. Kontrollera om du har svarat rätt.

Frågor:

a Vad skiljer kvinnan som talar från äldre personer, säger hon?
b Vad brukar folk tycka om hennes dialekt?
c Varifrån trodde damen på kattutställningen att hon kom?
d Vilken dialekt tycker hon att hennes dialekt liknar?
e Varför tror hon att dialekten inte låter som i centrala Småland?

2 Välj en del av Sverige som du är intresserad av på Swedia 2000 och lyssna på en inspelning därifrån. Följ med i texten. Sammanfatta vad personen pratar om i en kort mening. Skriv meningen på raden.

____

3 Lyssna på en inspelning från den del av landet där du bor just nu och skriv minst ett ord som du inte känner igen som standardsvenska. Vad betyder ordet? Fråga någon som är uppvuxen på platsen om du inte hittar ordet i ett lexikon eller en ordbok. Skriv ord och förklaring på raden.

____

4 Arbeta i grupp och ta reda på mer om den dialekt som talas där ni bor. Vad kallas dialekten? Vad är typiskt för den? Hur låter den? Vilka ord är speciella för dialekten? Ni hittar mycket information på Institutet för språk och folkminnens webbplats. Träna också på att säga en mening var på dialekten. Presentera sedan vad ni kommit fram till för resten av klassen och säg era meningar.

Fundera och diskutera

Vissa språk är på väg att försvinna. Vilka känner du till?

Hotade språk FAKTABESKRIVNING

Det talas många olika språk i världen och varje språk är en del av hela världens kulturarv. Men antalet språk i världen minskar för varje år. När språk försvinner innebär det att många generationers kunskap förloras. Ett språk räknas som hotat när de människor som talar språket försvinner eller byter till ett annat språk. Ofta byter de då till ett större språk som talas av en grupp människor med mer makt. När barnen inte längre lär sig språket, eller om man inte talar det så ofta utan bara i vissa sammanhang, riskerar språket att dö.

FN-organet UNESCO visade år 2009 att 2 500 av världens 6 000 språk är hotade och att hundratals språk redan är utdöda. Dessutom har antalet hotade språk ökat dramatiskt. Det beror på stora samhällsförändringar. Om man vill rädda ett språk från att dö ut är det viktigt att skapa möjligheter att tala språket. Samhället måste skydda språket och det måste finnas ett utbildningssystem med modersmålsundervisning.

Exempel på hotade språk är de samiska språken. Språken talas av samer, som sedan urminnes tider har levt i ett område som kallas Sápmi (Sameland). Idag sträcker sig detta område över fyra länder, Kolahalvön i Ryssland, nordligaste Finland, delar av norra Sverige samt norra Norge. I de olika delarna av detta område talas olika varianter av samiska språk, men samiska talas också av samer som flyttat och bor på andra håll. UNESCO räknar alla samiska språk som hotade språk, men genom att samiska år 2000 fick status som nationellt minoritetsspråk i Sverige har det en större chans att överleva. Samiska barn har till exempel fått rätt till modersmålsundervisning, vilket de inte hade före år 2000.

A Vad står det i texten?

1 Vad får det för följder när ett språk dör ut?
2 När anser man att ett språk är hotat?
3 Vilket slags språk är vanligast att byta till när man byter från ett hotat språk till ett annat?
4 När riskerar ett språk att dö ut?
5 Hur många av världens språk var hotade år 2009?
6 Vad beror det på att antalet hotade språk har ökat dramatiskt?
7 Vad behöver göras för att rädda hotade språk?

B Debatt

1 Hotade språk

Som du har läst på s. 181 finns det risk för vissa språk i världen att försvinna. Men är det verkligen ett problem? Vad tycker du – är det viktigt att rädda språk från att dö ut? Skulle det inte vara enklare om det fanns färre språk, så att fler kunde förstå varandra?

Arbeta i smågrupper om cirka fyra personer och ordna en debatt om språk som kan dö ut.

a Förbered debatten genom att halva gruppen skriver argument *för* att rädda hotade språk. Andra halvan skriver argument *emot*. Varje grupp skriver minst fem argument var. Försök att hitta argument även om du själv inte står bakom argumenten i den här debatten.
b Diskutera frågan och för fram argumenten för och emot.
c Vilka av argumenten är starkast? Varför?

2 Dialekter

Borde vi bevara våra dialekter? Är det kanske bättre att arbeta bort dialekten så att det inte hörs varifrån man kommer? Vad tycker ni? Arbeta i grupper om fyra personer och ordna en debatt om saken på samma sätt som i övningen om hotade språk.

3 Debatt om valfritt ämne

Välj ett ämne som är aktuellt just nu och debattera i gruppen på samma sätt.

Typiskt för genren

I en förberedd debatt vägs olika åsikter och tankar mot varandra. Om du har tänkt igenom vad du tycker, och varför du tycker just så, är det lättare att övertyga andra om att du har rätt. Det gäller att ta fram så bra *argument* som möjligt som stödjer din åsikt.

Argumentera muntligt

Att argumentera är att försöka övertyga andra om att man har rätt. En åsikt som förs fram kallas *en tes.*

Bevis som visar varför tesen är den rätta kallas för *argument.* Argumentet *stödjer* tesen.

Det finns tre olika typer av argument:

1 Argument som hämtas ur din egen erfarenhet och används för att den som lyssnar ska tycka att du är pålitlig och trovärdig.
2 Argument som grundar sig på fakta och förnuft.
3 Argument som väcker känslor hos den som lyssnar, gärna med personliga exempel.

Motargument är argument som bevisar att tesen är fel.

Inför en debatt är det bra att förbereda sig på olika motargument i förväg och *bemöta* dem på ett genomtänkt sätt.

15. Vad vill du ha till midda

I det här kapitlet kommer du att läsa olika texter som handlar om mat och matvanor. Du får läsa om husmanskost och vad det är samt åter träffa Agnes, som fick jobbet hos Pastakungen. Dessutom får du både läsa och skriva recept.

Fundera och diskutera

Vilken maträtt är din favoriträtt?

Husmanskost KRÖNIKA

Rotmos med fläsklägg
Kålpudding
Stekt sill med löksås
Köttbullar och potatis
Krusbärskräm med mjölk
Ärtsoppa
Ostkaka
Dillkött
Kroppkakor
Fläskpannkaka med lingonsylt
Rårakor med lingonsylt
Raggmunk
Janssons frestelse
Stekt strömming med potatismos
Mannagrynspudding
Havregrynsgröt med äppelmos
Lingonpäron
Pytt i panna
Falukorv
Bruna bönor och stekt fläsk
Spenatsoppa med kokt ägg

Allt detta är husmanskost. Husmanskost brukar vi kalla traditionella svenska maträtter. Mat som inte är fin och tjusig, men god vardagsmat som svenskar gärna äter.

En del av de här maträtterna har vi lagat och ätit under flera hundra år. Recepten har förändrats under tiden, då både tillgången på råvaror, inte minst kryddor, och redskapen i köket har ändrats. Jag vet inte om en person från 1500-talet skulle gilla den ärtsoppa jag bjöd honom eller henne på. Men han eller hon skulle i alla fall veta vad de åt. Vilket inte är lika troligt om de blev bjudna på en thai-inspirerad kycklinggryta eller min favoritlasagne.

Alla, eller nästan alla, vi som är svenskfödda och har svenskfödda föräldrar har ett känslomässigt förhållande till husmanskosten. Vi har ätit den hemma och vi har ätit den i skolan. Skolmaten är väl inte alltid så populär, och själv har jag inte så många glada minnen av den.

Min mamma däremot, hon hade en väl utvecklad talang för god vardagsmat. Jag lagar många maträtter som hon aldrig lagade. Men när jag gör kålpudding eller rotmos, då slår minnets smaklökar ut i full blom och jag försöker att få maten att smaka precis som jag minns att mammas mat smakade.

Många av de maträtter som räknas till den traditionella husmanskosten tar ganska lång tid att laga. Det blir mycket långkok och en hel del pyssel. Därför går många av dessa rätter att köpa färdiglagade. De finns färdigförpackade i mataffärernas kyl- och frysdiskar och ibland i den manuella delikatessdisken. Ja, rotmos finns till och med att köpa som pulver. Något jag inte kan rekommendera.

Många restauranger serverar också husmanskost, oftast under en särskild rubrik i menyn. När fina och dyra restauranger har husmanskost på menyn brukar de ta ordentligt betalt för den. Det kan de göra för att maten är så populär. De som har pengar betalar gärna för den.

Det är vanligare att äldre människor både äter och lagar traditionell husmanskost än att yngre människor gör det. Men vad äter då den yngre moderna normalsvensken hemma?

Ja, det varierar förstås. Men mycket pasta blir det. I olika former och med olika tillbehör. Till den moderna husmanskosten kan vi nog räkna både spagetti med köttfärssås och korv av alla sorter. Och fiskpinnar. Och hamburgare. Och kyckling. Pizza med alla möjliga smaker är också populärt. Många av oss har dubbla inställningar till matlagning. I veckorna orkar vi inte laga riktig mat utan köper färdigt och halvfärdigt. På helgerna tillbringar vi istället mycket tid i köket och äter gärna gott och länge.

Jag tycker om mat. Jag tycker om olika sorters mat. Ni får gärna bjuda mig på middag och den kan vara indisk eller italiensk eller libanesisk eller thailändsk eller, förresten, varför inte bjuda mig på ...

Stekt sill med löksås och krusbärskräm med mjölk
eller ...
Dillkött och lingonpäron
eller ...

Agneta Lindén, lärare och skribent

A Vad står det i texten?

1 Vilken slags mat kallas husmanskost, enligt Agneta Lindén som skrivit texten?
2 Varför har recepten till den traditionella husmanskosten ändrats genom åren?
3 Varför har så många svenskfödda personer ett känslomässigt förhållande till husmanskosten?
4 Hur får Agneta Lindén ”minnets smaklökar” att slå ut i full blom?
5 Varför går många av husmanskostens rätter att köpa färdiglagade?
6 Vad rekommenderar hon inte alls?
7 Hur förklaras det i texten att restauranger kan ta mycket betalt för husmanskosten på sina menyer?
8 Vilken skillnad är det mellan yngre och äldre människor när det gäller vilken mat de tycker om?
9 Vilka rätter kan sägas ingå i den ”moderna husmanskosten”?

B Resonera

1 Har du smakat någon av rätterna som nämns i texten? Vad tyckte du?
2 Vilken ”traditionell svensk husmanskost” har du smakat?
3 När börjar ”minnets smaklökar” blomma för dig? Vilka maträtter räknar du till din husmanskost?
4 Vad tycker du om att pröva maträtter som du inte har tidigare erfarenhet av? Är det spännande och roligt, eller föredrar du sådant du är van vid? Varför?
5 Vilken maträtt skulle du aldrig vilja äta? Varför inte?

C Öva ord

Arbeta i par och diskutera följande frågor. Tala så mycket som möjligt om varje fråga.

1 Vilket *recept* kan du utantill?
2 Vilka *råvaror* tycker du är svåra att få tag på?
3 Vilken *krydda* saknar du i Sverige?
4 Vilket *redskap* i köket har du svårt att klara dig utan?
5 Vilken mat har du ett *känslomässigt* förhållande till?
6 Vilken *talang* skulle du vilja ha?
7 Vilken maträtt som kräver *långkok* känner du till?
8 Vilken maträtt brukar du köpa *färdiglagad*?
9 Vad brukar du köpa som *pulver*?
10 Hur många timmar brukar du *tillbringa* i köket varje dag?

Att återge en text med egna ord

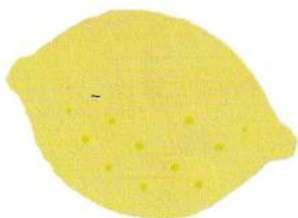
Om du ska återge vad som står i en text kan du göra så här:

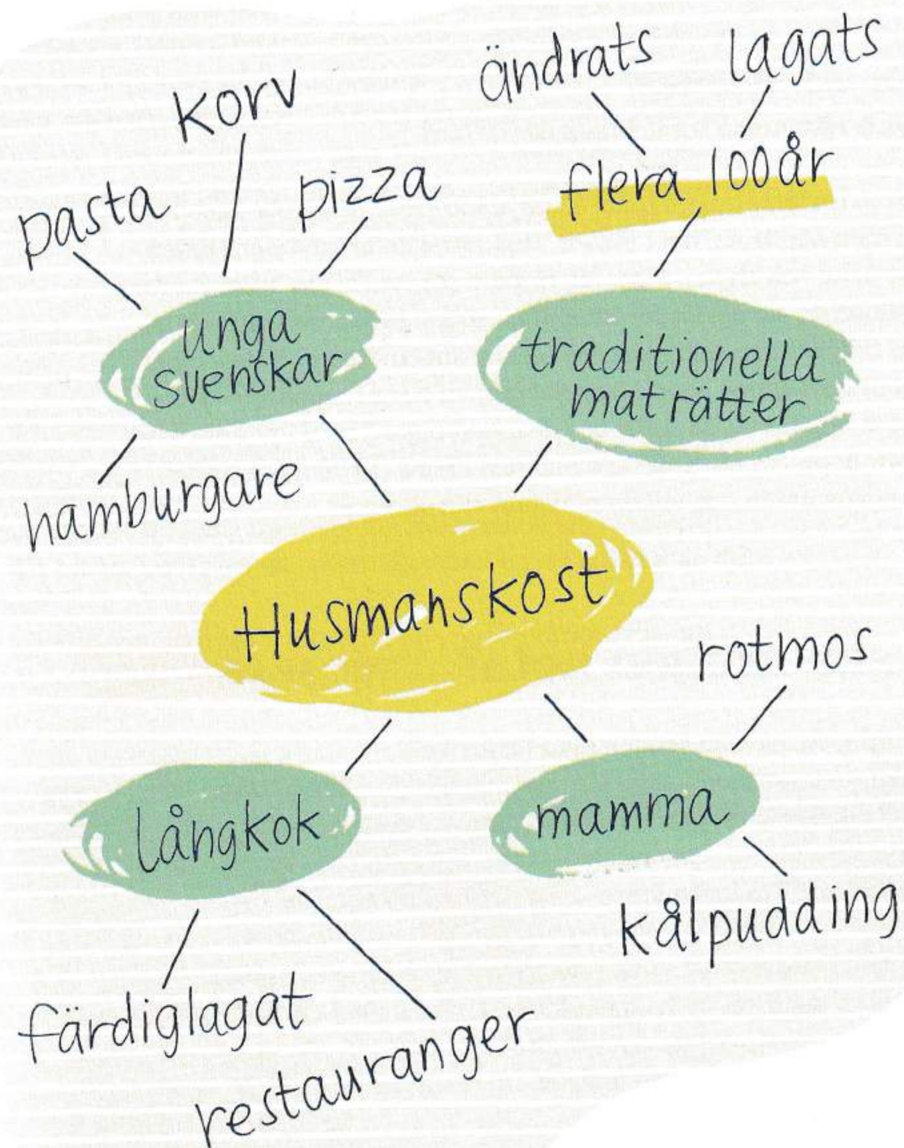
- Läs igenom hela texten en gång och tänk på vad texten handlar om.
- Formulera en mening som kortfattat visar vem som skrivit texten, vilken rubrik den har och vad den handlar om. Skriv meningen på ett papper.
- Läs därefter stycke för stycke och stryk i varje stycke under några ord eller en hel mening, som är central för styckets innehåll. Skriv gärna upp några ord som stödord.
- Gör gärna en tankekarta som hjälper dig att få överblick över texten. Du kan läsa om tankekartor på s. 202 och 207.
- Titta på dina stödord eller på tankekartan och återge texten med egna ord. Titta på stödorden eller tankekartan, men inte i texten, medan du skriver.
- För att visa att du återger vad en annan person har skrivit börjar du med en mening som säger vem som skrivit texten och vad den heter.
- Det är också bra att då och då nämna författaren även i resten av texten, så att läsaren påminns om att du återger vad som står i en annan författares text.
- Din egen text ska vara mycket kortare än ursprungstexten, så tänk på att du inte kan ta med allt, inga detaljer till exempel, utan bara det viktigaste. Du väljer själv vad du ska ta med.
- Kontrollera med ursprungstexten när du är klar med din egen text så att du inte har glömt något viktigt.

Skriv

Återge texten ”Husmanskost” med egna ord. Ta hjälp av tankekartan på nästa sida och korta ner texten så att den blir betydligt kortare än ursprungstexten.

Korv
ändrats
lagats
pasta
pizza
flera 100år
unga svenskar
traditionella maträtter
hamburgare
Husmanskost
rotmos
långkok
mamma
kålpudding
färdiglagat
restauranger

ur *Små citroner gula*

Fundera och diskutera

Vilken sorts restaurang borde finnas där du bor?

Agnes, som du läste om i kapitel 13 på s. 159–162, fick jobbet hos Pastakungen, men hon trivs inget vidare. Hon har usla arbetstider, maten är riktigt dålig och chefen visar sig föredra personal som arbetar svart. Hon bestämmer sig därför för att sluta. I följande avsnitt träffar hon Kalle, en tidigare arbetskamrat, på restaurangen Picnic. Kalles plan är att inom kort öppna egen restaurang, men hans kompanjon Stefan har nyligen hoppat av, så Kalle är i desperat behov av hjälp. Agnes har därför gott hopp om att Kalle ska anställa henne. De diskuterar här restaurangens namn och vilken mat som ska serveras.

Vad ska krogen heta? UTDRAG UR ROMAN

”Maten, då? Och vad ska krogen heta förresten?”

”Ja, det är det där med namnet ... Jag och Stefan hade bestämt oss för att kalla den Två krögare, men det går ju av naturliga skäl bort.”

”Ja.” Agnes sa inte att hon tyckte det var lika bra. ”Två krögare” lät tråkigt, lite som ”Två lantmätare” eller ”Två bibliotekarier”.

”Jag har tänkt och tänkt, men jag har inte kommit på något ännu, Sofia har försökt att hjälpa till, vi skulle ha brainstorming häromkvällen, men det gick inget vidare. Det enda vi kom på var Bistro Karl, men jag vet inte om det är så lyckat.”

”Det säger ju kanske inte så mycket om restaurangen ...”

Agnes försökte vara försiktig.

”Du får hemskt gärna komma med förslag. Om du har några.”

Agnes nickade. ”Jag ska fundera. Vad ska det vara för kök?”

Det var lite underligt att de inte hade talat om det tidigare, det borde ha varit den första frågan, men dels hade hon ganska bra koll på Kalles smak efter tiden på Picnic, dels hade det varit så mycket annat i vägen. Damm, till exempel. Agnes nös.

”Är du förkyld?”

”Nej, men du borde kanske överväga att byta städpersonal.” Hon drog med fingret längs arbetsbänken, det blev ett streck i dammet.

”Jag ska ta upp det med dem.” Kalle flinade. ”Maten? Det blir mycket Medelhav, Italien, förstås. Örter, oljor, skaldjur och fisk, en del färsk pasta, mycket smårätter. Asiatiska influenser. Inga gräddiga såser, ingen upphottad husman – det har jag gjort så det räcker på Picnic. Det ska vara rena ingredienser, inte för överarbetat, enkla uppläggningar. Citron, salvia, timjan, vitlök ...”. Agnes nickade medan Kalle pratade på. Det var precis det här hon hade hoppats på. Hon fyllde på.

”Lime.”

”Och koriander ...”

”Chili ...” De tittade på varandra och skrattade.

”Du verkar förstå vad jag pratar om.”

”Absolut. Jag tycker det låter fantastiskt! Kan jag hjälpa till med något förresten?”

”Hemskt gärna. Du kan slipa bort de där spackelskarvarna på väggen där borta. Det finns en gammal overall inne i köket som du kan ta på.”

Agnes gjorde som hon blivit tillsagd. Spackeldammet yrde om henne när hon jämnade till väggytan med sandpapper. Det kändes

bra. Med Kalle, med restaurangen. Hon rös när hon tänkte på att hon egentligen borde ha stått på Pastakungen just nu och sålt spagetti frutti di mare gjord på färdig tomatsås och burkräkor så små att de knappt kunde upptäckas i mikroskop. Det kunde bara bli bättre, det var alltid någon tröst.

”Jo, förresten ...” Kalle slog av slipen igen. ”Vi har ju inte sagt något om lönen.”

”Nej.” Agnes kände sig dum.

”Som du förstår kan jag inte erbjuda så mycket, jag har inte ens räknat med att kunna ta ut någon lön själv de tre första månaderna. Jag kommer givetvis att betala dig, men ...”

”Kalle, jag litar på dig. Jag inser att det inte blir så mycket ...”

”Till en början!”

”Till en början. Jag har hyra, lån och lite räkningar att betala. Mycket mer behöver jag inte. Kan du erbjuda det så är jag nöjd. Jag räknar med att du förbättrar det så fort det går.”

”Agnes, du är en pärla, vet du det?” Kalle blev nästan tårögd.

”Tack för förtroendet, du kommer inte att ångra dig”.

Det trodde inte Agnes heller. Eller hoppades åtminstone.

ur *Små citroner gula* av Kajsa Ingemarsson

A Vad står det i texten?

Läs texten och svara kort på frågorna.

1 Vilket namn hade Kalle tänkt ha på krogen?
2 Vad tyckte Agnes om det namnet?
3 Varför nös Agnes?
4 Hur beskrev Kalle den mat han planerade för restaurangen?
5 Vad började Agnes hjälpa till med?
6 Varför tänkte Agnes att det bara kunde bli bättre nu?
7 Vad sade Kalle om den lön som Agnes skulle kunna få?
8 Varför blev Kalle nästan tårögd?

B Läs mellan raderna

1 Varför sa inte Agnes direkt till Kalle vad hon tyckte om namnet han tänkte ge restaurangen?
2 Agnes förstod vilken slags mat Kalle hade tänkt sig. Hur märks det i texten?
3 Agnes trodde att Kalles restaurang skulle bli bättre än Pastakungen? Hur märks det i texten?
4 Varför var Agnes nöjd, trots att hon inte skulle få mycket i lön, tror du?

C Resonera

1 Vad tycker du om menyn på Kalles restaurang? Skulle du gilla den?
2 Tycker du att Agnes gjorde rätt som litade på att Kalle skulle erbjuda henne högre lön senare?
3 Hur tror du att det går för Agnes i fortsättningen?

D Öva ord

Arbeta i par och diskutera följande frågor. Tala så mycket som möjligt om varje fråga.

1 Nämn något som du *inser* nu, men som du inte förstod när du var yngre.
2 Vad kan vara orsaken till att man *ryser*?
3 Hur ser det ut när dammet *yr*?
4 Vad tycker du om *gräddiga* såser?
5 Vilket beslut skulle du *överväga* innan du fattade det?
6 Varför *erbjuder* många arbetsgivare låg lön i början?
7 Vad används ett *mikroskop* till?
8 När behövs *sandpapper*?
9 När brukar du *nysa*?
10 När kallar man någon för *en pärla*?

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten ”Vad ska krogen heta?” och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

____

BOKTIPS

Läs hela boken *Små citroner gula*, så får du veta hur det går för Agnes på nya jobbet.

Fundera och diskutera

Vilket matrecept vill du dela med dig av?

Rostade rotfrukter **RECEPT**

Rotfrukter är billiga och nyttiga grönsaker. De odlas i Sverige och går att få tag på året om. Här är ett recept på rotsaker som rostas i ugn. Receptet kan varieras på många olika sätt beroende på smak och tillgång på grönsaker. Rotfrukterna kan serveras som de är med en klick crème fraîche och gott bröd eller tillsammans med kött, fisk eller andra tillbehör.

← *Inleds med en kort beskrivning.*

Ingredienser

- ca 1,5 kg blandade rotfrukter, till exempel morötter, rotselleri, palsternacka, rödbetor och potatis
- ca 2 msk olivolja
- 2 tsk flingsalt
- 2 tsk timjan (eller annan örtkrydda)

← *Skrivs ofta i punktform.*

Gör så här:

1 Sätt ugnen på 225°C.
2 Skala rotfrukterna. Skär potatisen i klyftor och de andra rotfrukterna i jämnstora bitar.
3 Bred ut rotfrukterna på bakplåtspapper i en långpanna.
4 Ringla över olivolja och salta.
5 Strö 1 tsk timjan över rotfrukterna.
6 Rosta rotfrukterna i mitten av ugnen tills de är mjuka och har fått fin färg, ca 40 minuter.
7 Strö över 1 tsk timjan strax före servering.

← *Riktar sig direkt till läsaren. Verb i imperativ. Instruktioner ställs ofta upp med siffror i olika steg.*

A Öva ord

Skriv exempel på ingredienser som man kan ...

ringla ______________________________

strö ______________________________

bre ______________________________

skära ______________________________

rosta ______________________________

B Skriv ett eget recept

Skriv receptet på någon av dina favoritmaträtter. Se på s. 196 hur instruktioner ska skrivas. Visa receptet för en kamrat. Hjälp varandra att rätta era recept språkligt så att de blir helt korrekta. Avsluta arbetet med att samla hela klassens recept i en gemensam ”kokbok”. Kanske kan ni laga maten och ordna ett knytkalas?

Matprogram HÖRFÖRSTÅELSE

1 Lyssna på ett avsnitt av exempelvis programmet "Meny" på P 1 i Sveriges Radio, eller titta på ett tv-program om matlagning.
2 Anteckna receptet på någon maträtt i programmet som du tror att du skulle tycka om. Skriv också stödord om hur maträtten ska tillagas.
3 Använd därefter dina anteckningar och berätta för en eller två kamrater om receptet och om hur rätten tillagas. Berätta också *varför* du tror att du skulle gilla maten.
4 Laga gärna maträtten och berätta sedan vad du tyckte om den.

Typiskt för genren

Instruera

- Instruktioner finns att läsa i till exempel recept, manualer, på skyltar, i information om mediciner, i skoluppgifter med mera.
- En instruktion måste vara tydlig så att den går lätt att förstå. Enkla bilder kan göra skriftliga instruktioner tydligare.
- I början av instruktionen finns ofta en kortare beskrivning som förklarar vad instruktionen har för syfte.
- Ofta används verbformen imperativ, som till exempel *skala, ringla, strö, rosta.* Imperativformen är ofta densamma som verbets grundform.
- En instruktion kan också skrivas i presens. Då används *man* eller *du*, som i *Du skalar rotfrukterna* och *Man skär potatisen i klyftor*.
- En instruktion följer en logisk tidsordning och därför ställs den ofta upp i punktform eller med siffror i olika steg.

Uppgift

Leta efter instruktioner i tidningar, böcker, manualer eller andra texter. Stryk under det som är typiskt för en instruktion och ta med din text till skolan och visa dina kamrater. Diskutera sedan om instruktionen är tydlig eller inte och varför.

Om instruktionen är otydlig: Formulera tillsammans om instruktionen så att den blir tydligare.

16. Dua eller nia?

Fundera och diskutera

Hur tilltalar och hälsar du på obekanta personer på ditt modersmål när du är artig och visar respekt?

I Sverige är det vanligast att säga *du* till anhöriga, vänner och obekanta, men så har det inte alltid varit. Här kan du läsa om hur *du* blev det vanligaste tilltalsordet i Sverige.

Från God dag direktör Berg till Hej Ann! FAKTABESKRIVNING

Våra svenska umgängesvanor har ändrats på många sätt under de senaste 50 åren. Ett område där skillnaderna varit genomgripande är hur vi tilltalar och hälsar på varandra.

Vid mitten av förra seklet var titelbruket utbrett och utanför privatsfären undvek man ofta direkt tilltal. På ett kontor kunde det låta såhär mellan chef och anställd: ”God dag direktör Andersson, direktören har besök av herr Berg”, ”tack fröken Bengtsson, fröken kan visa in herr Berg genast”. Det var omöjligt att använda *du* utan att först ha lagt bort titlarna (vilket var en komplicerad procedur) och inte heller *ni* var gångbart. Till skillnad från tyskans *Sie* eller franskans *vous* saknade svenskan ett neutralt tilltalspronomen för möten med obekanta eller för lite formellare situationer. Orsaken var att *ni* hade använts nedåtriktat, dvs. en person som saknade titel kunde nias, men förväntades att titulera ”uppåt” i hierarkin. Därmed var skadan skedd; *ni* kom av många att uppfattas som nedlåtande. Det ledde i sin tur till diverse undvikarstrategier, som tilltal i tredje person (”Kan damen säga vad klockan är?”) och passiver (”Önskas något mera?”).

När vi blev hej och du med alla

Under 1960-talet blåste radikala vindar och ett jämlikt och okomplicerat duande låg i tiden. Övergången till *du* gick på tio år och har gått till historien som du-reformen. Den brukar ofta tillskrivas chefen för Medicinalstyrelsen, Bror Rexed, som 1967 var först ut med att lägga bort titlarna med personalen och införa allmänt dutilltal på myndigheten. Snart följde många arbetsplatser efter och vid slutet av 1970-talet var *du* det enda tänkbara tilltalet, med få undantag (som kungafamiljen). Den snabba utvecklingen stöddes av en informalisering i samhället. Parallellt med duandet kom också det informella *hej* att etableras som den omarkerade, neutrala hälsningsfrasen.

Bror Rexed.

Ny-niandet och förnamnstilltal

Runt 1985 började dock niandet dyka upp igen, men nu begränsat till servicesituationer där yngre personal kunde nia äldre kunder för att visa artig respekt. Paradoxen är att den grupp (äldre) som kan bli niade i dag samtidigt är de som tycker sämst om bruket. Studier av samtida språkbruk visar dock att *du* behållit sin position som det omarkerade tilltalsordet – niandet har inte spridit sig vidare. Men en trend i dag är att bruket av förnamn tycks öka. Vi säger kanske inte bara "Hej" när vi möter en bekant utan t.ex. "Hej Ann". När *du* i praktiken blivit det enda möjliga tilltalspronomenet kan förnamnsbruket vara ett sätt att markera närhet.

Catrin Norrby, professor i nordiska språk, Stockholms universitet

A Vad står det i texten?

1 Vad innebar det att "lägga bort titlarna" vid mitten av 1900-talet?
2 Hur skiljer sig det svenska språket från tyska och franska när det gäller tilltalsord?
3 Varför kom tilltalsordet *ni* att uppfattas som nedlåtande i Sverige?
4 Vad menas med "undvikarstrategier"?
5 När började du-tilltal bli på modet i Sverige och varför?
6 Hur lång tid tog det att övergå till ett allmänt du-tilltal?
7 Vem sägs ha inlett du-reformen?
8 Vad mer än tilltalsordet *du* tillkom under den här perioden när *du* blev vanligt i Sverige?
9 Varför gick det så snabbt att börja använda *du*?
10 I vilka situationer började *ni* komma tillbaka i mitten av 1980-talet?
11 Vilken paradox nämner Catrin Norrby i sin artikel?
12 Vilken trend när det gäller tilltal finns idag, enligt henne?
13 Hur vet Catrin Norrby att ni-tilltal inte har spridit sig utanför servicesituationer?

B Läs mellan raderna

1 Vad säger citaten i första stycket om sättet att tala vid mitten av 1900-talet?
2 Vad betyder det att "skadan redan var skedd"? Vad var det som hade "skadats"? Vilka följder fick det?
3 Varför låg ett "okomplicerat duande" i tiden på 60-talet?

C Resonera

1 Varför har vi behov av både ord som signalerar närhet och ord som signalerar distans, tror du?

2 Hur visas artighet och respekt på svenska, tycker du? Det finns ju inte tilltalsord som *Sie* eller *vous* i svenska språket.

3 I vilka situationer används *ni* som tilltalsord idag, enligt din erfarenhet?

D Ordbildning

Prefix (= förstavelser) kan användas för att ändra ett ords betydelse, så att ordet blir en motsats. I texten finns exempel på två prefix, dels *o-*, som i *obekant*, dels *in-*, som i *informell*. Om ett ord får prefixet *o-* betonas prefixet när man uttalar det.

Skriv motsatser till följande ord från texten. Se exemplen. Använd lexikon eller ordbok om du behöver. Vilket prefix är vanligast?

bekant *obekant*

formell *informell*

a jämlik ______

b tänkbar ______

c direkt ______

d artig ______

e komplicerad ______

f möjlig ______

g begränsad ______

h *markerad* ______

E Öva ord

Arbeta i par och diskutera följande frågor. Tala så mycket som möjligt om varje fråga.

1. Hur har du ändrat dina *umgängesvanor* sedan du kom till Sverige?
2. Vad vill du helst *undvika*?
3. Vad tycker du är *komplicerat*?
4. Vad gör du om du vill vara *neutral* i en konflikt?
5. Hur ser ett *jämlikt* samhälle ut?
6. Nämn en *myndighet* i Sverige som du har erfarenhet av.
7. Nämn någon regel utan *undantag*.
8. Vilket svenskt *förnamn* tycker du bäst om?
9. Hur visar du *respekt* mot äldre människor?
10. Vilka *trender* för klädmodet har du lagt märke till just nu?

F Fraser

Det tilltalsord du använder har betydelse för hur den du talar med uppfattar dig. Vissa fraser passar att använda till vissa personer i vissa sammanhang, men inte i andra. Här följer en lista med några vanliga sådana fraser:

Krya på dig!
Vad synd!
Vi ses!
Puss och kram!
Vilket väder!
God morgon!
God natt!
Tack för allt!
Hejsan!
Det var länge sen!
Hälsa!
Hur är det?
Tusen tack!

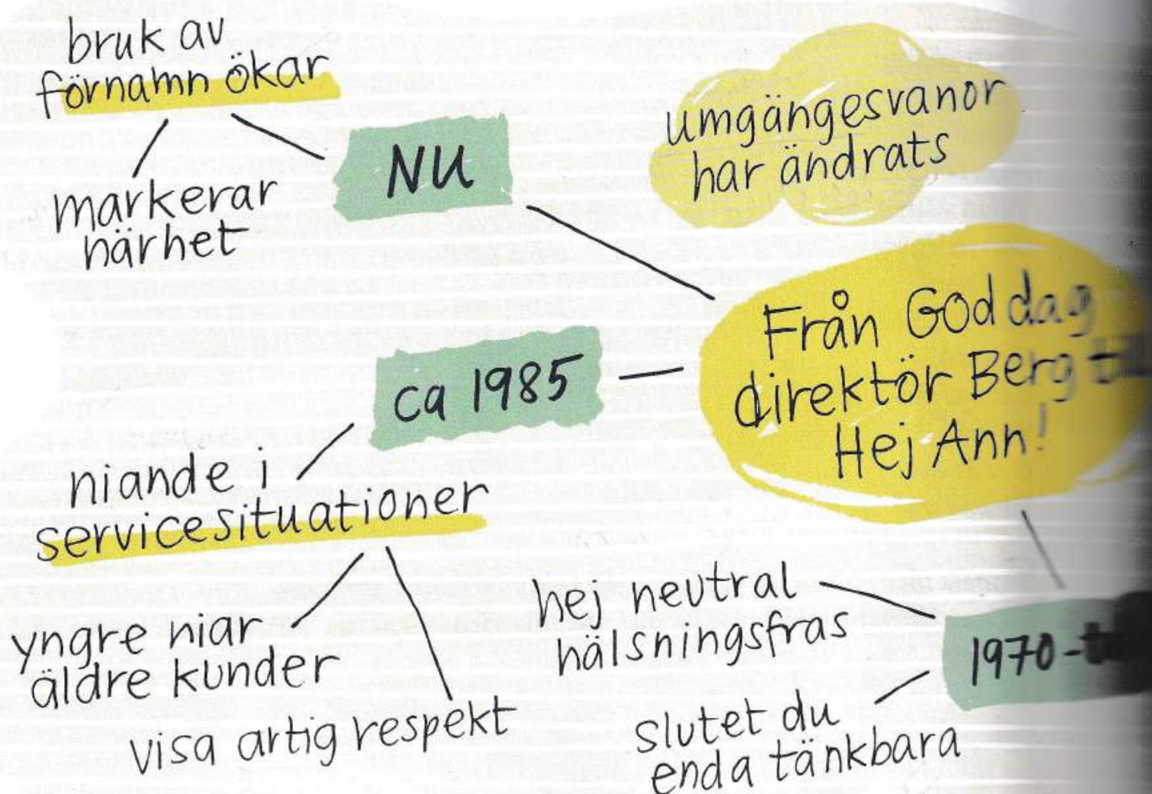
1. Samtala med en kamrat om när fraserna skulle kunna användas.
2. Vilka artighetsfraser känner du till? Samtala med en kamrat om vad de betyder.

G Tankekarta

Ett sätt att arbeta med en text för att få förståelse är att göra en tankekarta. När du har läst igenom texten och arbetat med frågorna som hör till, stryker du under det viktigaste i den genom att stryka under i texten eller anteckna på separat papper, gärna med olika färger eller med enkla teckningar.

Tänk på att göra korta anteckningar. Anteckningen ska fungera som en påminnelse om det som står i texten, men inte vara utförlig. För att få plats med allt du vill ha i tankekartan är det bäst att lägga papperet med långsidan nedåt. Då finns det plats att komplettera om du tycker att något saknas när du är klar.

Så här kan du göra en tankekarta för texten "Från God dag direktör Berg till Hej Ann!" på s.197. Läs tankekartan från mitten och tänk på den som en klocka där du börjar klockan 13.00. Som du ser är tankekartans anteckningar mycket kortfattade, aldrig fler ord än fyra i taget.

Uppgifter

1 Arbeta i par och återberätta texten muntligt för varandra genom att titta på tankekartan.

2 Gör en tankekarta till en annan text i den här boken, till exempel "Friskvård" på s. 112 eller någon annan text som du nyligen har läst. Använd därefter din tankekarta för att återberätta texten för en kamrat.

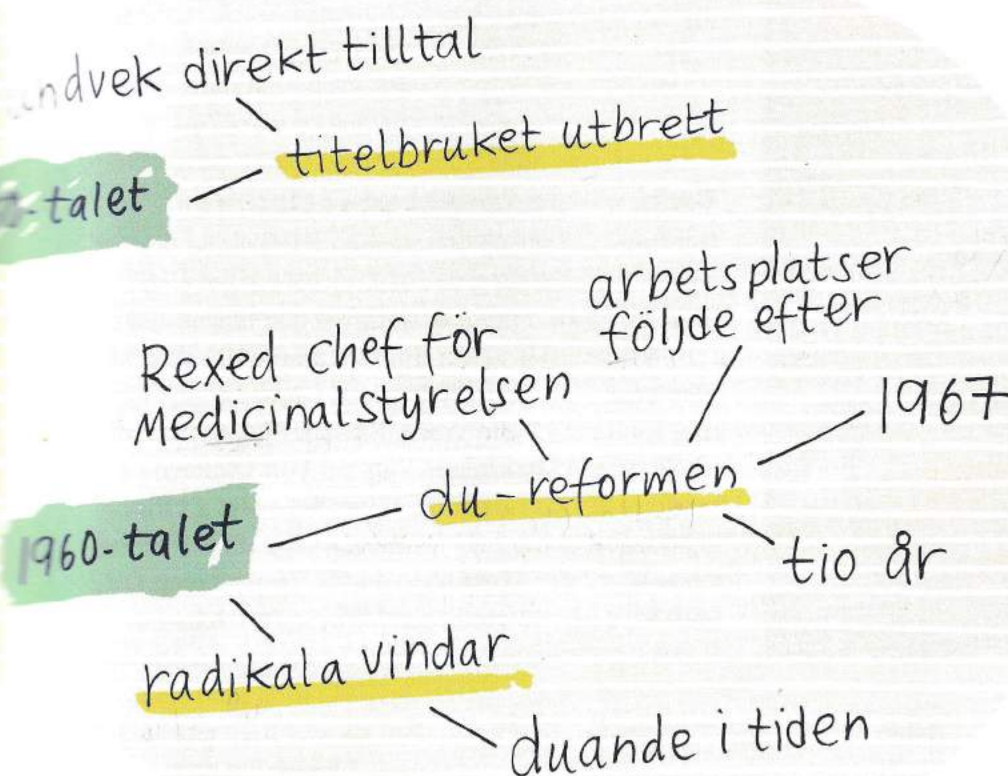

H Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten " Från God dag direktör Berg till Hej Ann!?" och du ska bara skriva några rader.

I Intervjua

Arbeta i par och intervjua varandra om tilltalsord och hälsningsfraser i de språk ni talade som barn. Vad sa du till dina lärare? Vad sa du till föräldrar och syskon, till släktingar, till vänner, till obekanta, i affärer ...

Fyra röster om att dua eller nia

Fyra olika personer fick svara på om de säger *du* eller *ni* till obekanta och hur de visar artighet mot personer de inte känner. Så här svarade de.

Jill – expedit i klädaffär

Jag jobbar i affär och säger aldrig *ni* till någon – jag är van att säga *du* och jag har förstått att en del kunder blir sura så jag skulle aldrig säga *ni*. Jag visar respekt genom att se kunderna i ögonen, genom att inte vara framfusig och genom god service. Men jag undviker att säga *du* om jag träffar en kund som är riktigt gammal, eftersom jag tycker att det är för stor åldersskillnad mellan oss. Man vet aldrig hur de kunderna vill ha det. Men det finns alltid sätt att undvika *du*. Jag kan till exempel fråga ”Passar den här storleken?” istället för ”Vill du ha den här storleken?”.

Barbro – pensionerad socionom

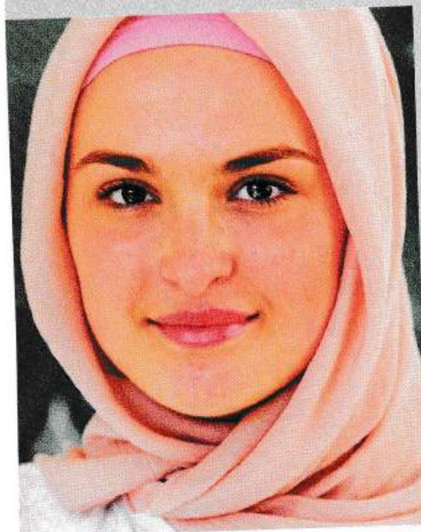
Det finns ingenting som är mer irriterande och störande än ungdomar i affärer som säger *ni* till mig. Då känner jag mig gammal och blir faktiskt förolämpad. Dessutom undrar man ju om de pratar med någon annan också när de säger *ni*! Nej, för mig funkar *du* i alla lägen. Så säger jag själv och så säger alla jag känner. Jag har bott i Österrike i många år och första tiden var det svårt att lära sig österrikarnas sätt att tilltala varandra. När jag växte upp fick vi inte säga *du* till läraren, men det ändrades när du-reformen kom, tack och lov!

Reza – läkare

När jag var ny i Sverige var det faktiskt svårt för mig att säga *du* till alla. Jag saknade verkligen ett ord på svenska som gjorde att jag visade respekt för den jag talade med. Jag tyckte att det kändes för personligt att säga *du* men min svensklärare hade sagt att vissa blir arga när man säger *ni*. Nu när jag har bott i Sverige i mer än tio år tycker jag att det är skönt att kunna säga *du* till vem som helst. Som läkare pratar jag med patienter hela dagarna och idag är det bara någon enstaka gång som jag känner mig osäker på vad jag ska säga. Men vissa äldre patienter har jag svårt att tilltala med *du* även om jag vet att det är okej i Sverige. Då försöker jag formulera mig extra artigt och undvika *du*. Det går oftast rätt bra.

Soheila – arbetar på en resebyrå

Jag säger *du* till alla som är i min egen ålder och *ni* till alla andra. Jag tycker det är praktiskt och jag tror att många uppskattar att jag är artig på det sättet. Det är ett enkelt sätt att visa sig extra artig mot kunder som är äldre. Men det är bara här på jobbet som jag säger så – annars funkar det bäst med *du* i alla lägen. Och jag säger hej till alla, inte god dag. Det skulle kännas väldigt gammaldags! Min morfar berättade en gång att han aldrig ens sa *du* till sina egna föräldrar när han var liten. Hans föräldrar var födda på 1800-talet och det var en helt annan barnuppfostran på den tiden.

A Vad svarar personerna i de fyra texterna?

1 Vem av de fyra vill aldrig använda *ni* som tilltalsord?
2 En av dem säger *ni* ibland. När?
3 Hur kan man göra för att undvika tilltalsord över huvud taget? Varför skulle man göra det?
4 Hur kan man visa att man är artig på annat sätt än genom ord, enligt en av de tillfrågade?

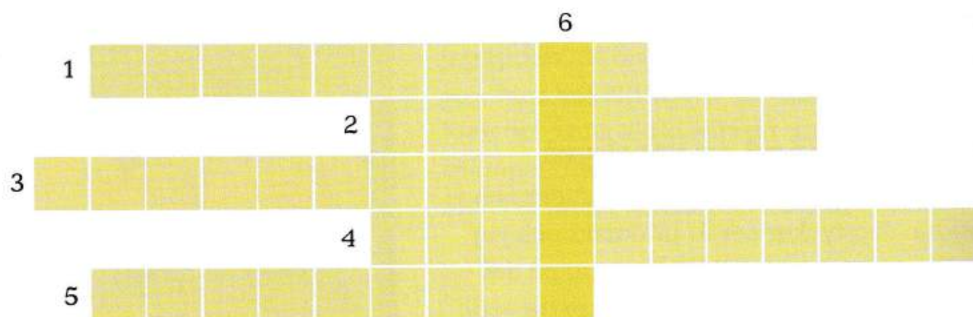
B Ordfläta

Fyll i de ord som saknas i ordflätan. Vilket ord ska stå i den lodräta raden?

___

Vågrätt

1 Kvinnan kände sig ... när mannen som krockat med henne började skrika att hon var en oduglig bilförare.
2 Det är ... när grannarna spelar hög musik sent på kvällen.
3 Det kändes alldeles för ... att journalisten började fråga partiledaren om hennes privatliv under intervjun.
4 Det är ... att jag alltid glömmer portkoden till min farmors port.
5 Det är oartigt att vara ... och tränga dig fram i kön före alla andra.

Lodrätt

6 Föräldrarna uppfostrade sonen att vara ... och hälsa på alla grannar.

Skriv motsatsen till ordet i den lodräta raden här:

___

C Skriv

Säga *du* eller *ni* – vilken betydelse har tilltalsordet när vi vill vara artiga och visa andra människor respekt? Vad tycker du?

Skriv en kort text där du reflekterar över frågan. Förklara varför du tycker som du gör.

Dua eller nia HÖRFÖRSTÅELSE

Här utreder språkhistorikern Viveka Adelswärd frågan om att dua eller nia:

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Lyssna på inslaget och svara sedan på följande frågor:

1 Vilken händelse brukar man säga markerade du-reformen?
2 Varför fick du-reformen ett så snabbt genomslag, enligt Viveka Adelswärd?
3 Vad hade äldre människor för problem med tilltalet före reformen?
4 Varför började det så kallade service-niet komma in i språket på 1980-talet, enligt Viveka Adelswärd?
5 Vilket behov fyller service-niet, säger hon?
6 Vad tror hon om framtiden för det här nya niandet?
7 Vad tycker hon om det?

Studietips

Tankekarta

En tankekarta ...

- gör du i liggande format om du använder papper och penna
- kan också göras i olika datorprogram och appar
- skrivs medsols med början klockan 13.00 på en tänkt urtavla
- kan med fördel färgläggas och innehålla egna teckningar
- ger dig repetition medan du arbetar med den
- bör inte innehålla för många ord
- kan användas när du sammanfattar vad du har läst
- ger dig överblick över vad som står i en text
- kan användas för repetition
- kan användas för att planera en text du ska skriva.

17. Du är den jag älskar

Fundera och diskutera

Det finns ett talesätt på svenska som säger ”Gammal kärlek rostar aldrig”. Stämmer talesättet med verkligheten, tycker du?

A Lyssna

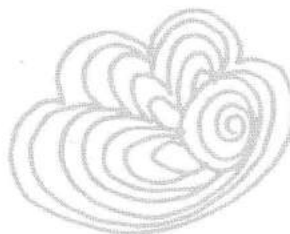
Här möter du hiphopartisten Petter som ofta hämtar inspiration till sina låtar från skönlitteratur och klassiska romaner.

Den här låten av hiphopparen Petter handlar om känslor som har hållit sig kvar trots att åren gått. Sök på sångens titel på nätet och lyssna på den flera gånger. Fyll i de ord som saknas.

Gatukonst, okänd konstnär.

Längesen HIPHOPLÅT

Refräng:

Varje gång är som den
första gång vi sågs
även om det är över nu
Allting har förändrats men du finns kvar
Allt var svävande men nu så ser jag klart
Mina minnen höll mig uppe varje dag
Du är som att andas för
jag gav aldrig upp dig när du försvann
Långa dagar blev till nätter
sen till år

Du var gammal, jag var äldre,
och nu sågs vi igen, gått så lång tid så länge sen,
decennier tillbaks, men jag minns det så väl,
varför kärleken brunnit, utav olika ____________ ,
varför jag aldrig släppt det, aldrig gett upp,
trots min väg vart lång, kantats med gupp,
jag stått utanför din ____________ så många gånger,
så många brev, många sånger,
minns varje ord, varje rad jag skrivit,
en längtan så stor, minns varje dag jag ____________ ,
har gått genom livet med en övertygelse,
att jag satt något spår som har haft betydelse,
aldrig besvarad, aldrig tillmötes,
en kärlek så varm, utan den vilket ____________ ,

från vinter till vår, sen sommar till höst,
trots att tiden vart svår så gav kärleken ______________,
hjärtan som slår, vi står där vi stod,
minns det som igår, första gången du ______________,
som om jag snubblade pladask
på marken och bara dog

Refräng

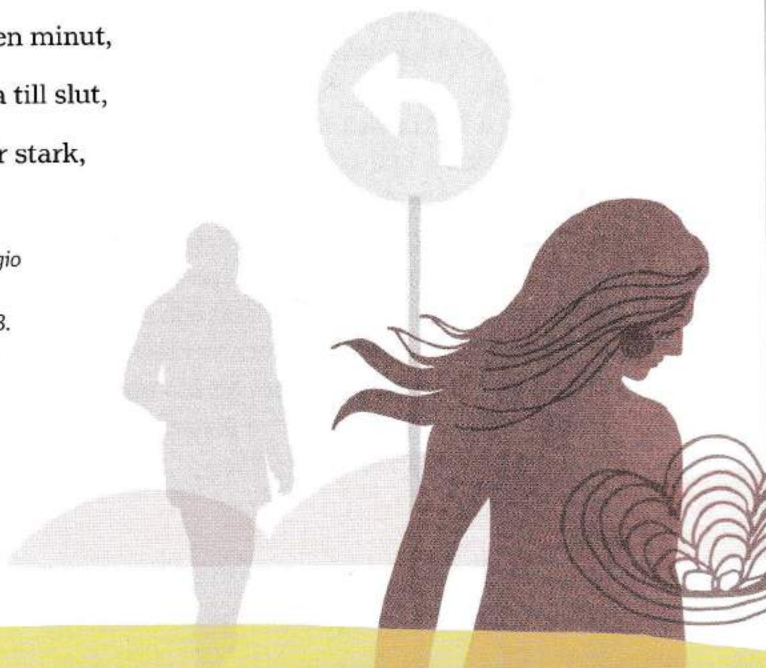
jag var ung du var yngre, när vi sågs första gången,
rusade förbi mig snabbt på perrongen,
blev hjälplöst förälskad, obeskrivligt tagen
som om jag låg ner på marken och blev ______________,
betraktade ditt hår när det fångades av vinden,
som att svimma på en ______________ utav svindeln,
sen den stunden satt jag fast i ett nät förtrollad,
bunden,
tappa hjärtat i ______________, kunde inte tänka logiskt
eller sunt
och för varje sekund som du inte fanns där blev
det tungt,
började sakta uppvakta på avstånd med brev,
men det spelade ingen roll vad jag skrev,
du hade inte fastnat än, inte ______________ än,
vilken kärlek som fanns att bara hämta hem,
men efter ett tag, det började korresponderas,
mina ______________ de väcktes för att sen raseras,

du flyttade utomlands någon annanstans,
gav bort din hand till en annan man
och breven som skrevs de kom aldrig fram,
men mitt hjärta det ______________ och min åtrå var sann

Refräng

nu står du där på gatan, sargad av ____________________,
huden är grå och din hållning förvriden,
vill säga någonting, men jag kan inte tänka klart,
känslor ____________________ upp utan att tänka tillbaks,
trevar mig fram för att etablera ____________________,
tar tag i din hand, du brister ut i ett skratt,
det var så länge sen, men den finns där än,
för passionen vi kände kommer alltid igen,
har ett hjärta utan rynkor, det består intakt
och drömmar i mitt liv har jag aldrig ____________________,
aldrig nått fram så jag älskat på ____________________,
nu är det mitt tåg och dags för avgång,
stiga på, aldrig __________________ en minut,
för att allt som flyger upp måste landa till slut,
kan inte titta tillbaks trots min vilja är stark,
vi vandrar iväg utan vidröra mark

Text: Petter Alexis Askergren och Veronica Maggio
Musik: Patrik Collén © Sidelake Publishing/
Alexis Publishing/Universal Music Publishing AB.
Tryckt med tillstånd av Gehrmans musikförlag

B Vad står det i hiphoplåten?

1 Vad har "jaget" i hiphoplåten gjort för att visa sin kärlek?
2 Vad hände när den älskade log för första gången?
3 Hur beskrivs den första gången de sågs?
4 Varför raserades allt hopp efter ett tag?
5 Hur ser den älskade ut när de ses igen efter många år?
6 Vad händer när de hälsar på varandra igen efter så många år?
7 Vad händer till slut?

C Läs mellan raderna

1 Petter använder sig av ovanliga liknelser för att beskriva känslor, till exempel "tappa hjärtat i knät". Ge fler exempel i texten.
2 Vilka ord som rimmar hittar du i texten?
3 Hur förklarar låtens "jag" att kärleken är lika stark som förr?
4 Vad får vi veta om den älskades känslor?

D Resonera

1 Tar de båda upp kontakten efter det här mötet? Varför? Varför inte?
2 Känner du igen situationen från andra berättelser eller från ditt eget liv?

E Ordfläta

Fyll i de ord som saknas i ordflätan. Vilket ord ska stå i den lodräta raden?

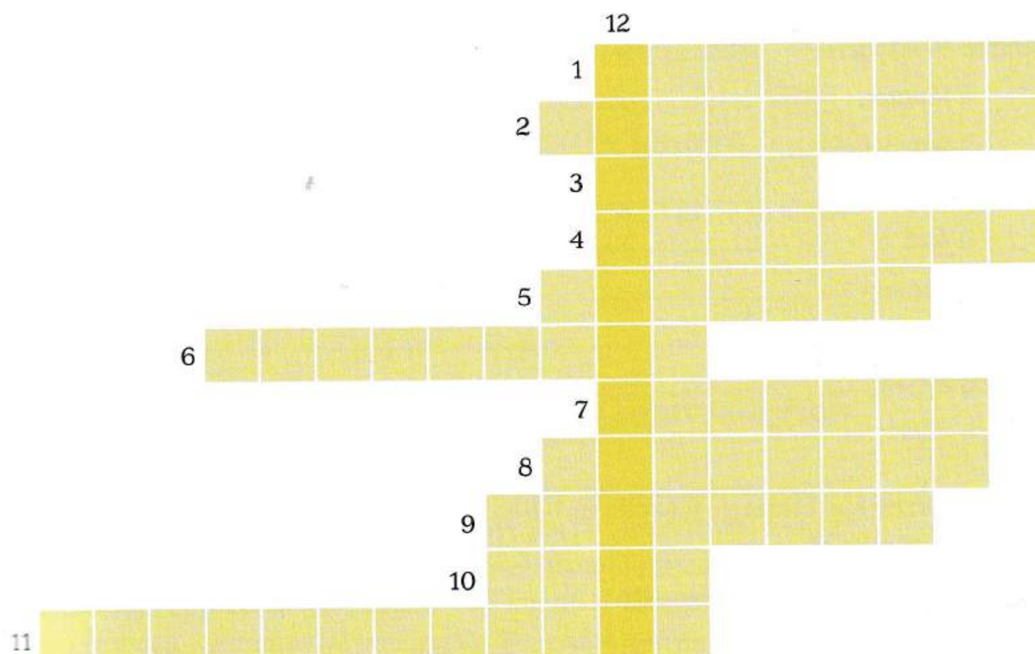
Vågrätt

1 Bilen ... på den leriga vägen och vi kunde inte komma loss.
2 Det blev kärlek direkt. Han har varit ... ända sedan den första gången de sågs.
3 Jag fick fruktansvärt bråttom och måste ... till tåget.
4 Ingen kunde hjälpa honom. Han kände sig helt ...
5 Självklart blir det mörkt, när solen har gått ner. Det är helt ...
6 Från en ... får man fin utsikt över hela dalen och omgivningarna.
7 Det var halt ute och jag föll ... på en isfläck!
8 Han hade ... på en trottoarkant och skadat sig i foten.
9 Anna blev blek i ansiktet och yr i huvudet precis innan hon ...
10 Om du vill leva ... är det bra att äta mycket grönsaker och frukt.
11 Hur ska jag kunna beskriva platsen? Det är så fint där – det är ... vackert.

Lodrätt

12 Han hade en ... om att de båda skulle bli ett par i framtiden.

F Ordbildning

Använd gärna ett lexikon eller en ordbok för att lösa följande uppgifter.

1 I texten finns flera adjektiv som är bildade av verb. De är perfekt particip-former av verben. Skriv verben i presens på raden. Vad betyder de? Diskutera med en kamrat.

	adjektiv	**verb**
Exempel:	förtrollad	förtrollar
a	bunden	
b	slagen	
c	tagen	
d	besvarad	
e	förvriden	

2 Bilda verb till följande substantiv från texten. Skriv verben i presens.

	substantiv	verb
Exempel:	övertygelse	övertygar
a	längtan	
b	betydelse	
c	tröst	
d	åtrå	
e	kontakt	
f	skratt	
g	avgång	
h	vilja	

3 Vilka substantiv kan bildas av följande verb från texten? Skriv också rätt artikel, *en* eller *ett*.

	verb	substantiv
Exempel:	minnas	ett minne
a	uppvakta	
b	le	
c	korrespondera	
d	rasera	
e	flytta	
f	tveka	
g	lida	
h	landa	

4 Välj två av verben du skrivit, samt två av substantiven och skriv egna meningar där du använder dem.

ur *16 rader*

Fundera och diskutera

Vad tror du att Petter tänkte på när han skrev låten ”Längesen”?

I boken *16 rader* berättar Petter om vad han tänkte på när han skrev olika hiphoplåtar. Här skriver han om ”Längesen”.

Om ”Längesen” **PERSONLING REFLEKTION**

”Längesen” har både som text och låt en lång historia bakom sig. Till inspelningen av samlingsalbumet *X* hade jag fått musik från Oskar Linnros, ett vackert stycke med en liten röstsampling från Veronica Maggio som upprepade just frasen ”Det var så längesen”.

Jag satt och funderade på vad jag skulle kunna skriva till musiken. På något sätt ville jag utmana mig själv och försöka skriva en bra historia.

Hur börjar man? Hur slutar man? Vad händer i historien?

Jag har dessutom svårt att skriva texter som inte bygger på mitt eget liv. Det finns nästan alltid något i det jag skriver, en rad, ett ord, en hel vers och ibland hela låten, som går att betrakta som självbiografiskt.

Medan tankarna knakade och jag funderade för fullt kom jag att tänka på en otroligt fin bok jag fått av en vän några år tidigare. Boken hette *Kärlek i kolerans tid* av den colombianske författaren och Nobelpristagaren Gabriel García Márquez. Den beskrev en väldigt fin historia om olycklig kärlek.

Jag hade inte boken just där jag satt, så jag ringde runt till bokhandlarna men den var slut överallt. Jag kunde inte släppa tanken på att försöka arbeta utifrån boken så jag sprang ut på Södermalm för att leta efter ett antikvariat som kunde ha den.

Efter ett par försök fann jag ett trasigt och slitet ex och sprang tillbaka till mitt kontor och började läsa. Samtidigt som jag läste skrev jag texten.

Först och främst inspirerades jag av tidslinjen i boken.

Den handlar om olycklig kärlek som håller i sig mycket länge. Den

unge Florentinos kärlek till Fermina vägrar att dö. Beskrivningen av att aldrig ge upp tron på kärleken trots hinder och problem är makalöst snyggt skriven och berättad.

Jag började plocka in delar ur mitt eget liv. Gånger då jag stått utanför en flickas port, skrivit brev, blivit lämnad, men ändå inte släppt taget. Även om historien i *Kärlek i kolerans tid* inte stämmer in på mitt eget liv, använder jag mig av vissa händelser för att väcka den rätta och trovärdiga känslan. Alla minns vi vår första kärlek och hur det kändes i kroppen.

Jag beskriver den känslan i vers två: "rusade förbi mig snabbt på perrongen, blev hjälplöst förälskad, obeskrivligt tagen som om jag låg ner på marken och blev slagen /.../ kunde inte tänka logiskt eller sunt och för varje sekund som du inte fanns där blev det tungt."

Intressant var också hur själva dispositionen skulle läggas upp i låten, för det mest naturliga var att berätta historien kronologiskt. Men precis som i texten "Rostig kärlek" från skivan *God Damn It* där jag valde tre olika personer att utgå ifrån, växlar jag här mellan två olika tidsperspektiv i varje vers.

Första versen börjar med att jag berättar om hur jag möter henne i dag som gammal man, men det övergår snabbt till att jag minns hur dynamisk och hejdlöst stark kärleken varit. Att beskriva mötet som att jag dog när jag såg henne första gången var kraftfullt.

Andra versen handlar om hur jag blev fångad av hennes skönhet och våldsamt förälskad, men hur hon sen lämnar mig för en annan.

Vers tre är en sorts summering, men berättar också om hur vi står där som ett gammalt par som aldrig släppt taget. Trots att det gått ett helt liv är kärleken mellan oss vid fullt blommande, lika stark. För ett hjärta kan aldrig åldras om vi talar om kärlek.

Det här är ett av mina bästa exempel på hur litteratur inspirerat mig och sått frön till en fantastisk historia som blivit en uppskattad text. Kärlek är något vi alla på något sätt kan relatera till.

ur *16 rader* av Petter Alexis Askergren

A Vad står det i texten?

1 Varför hade Petter först svårt att komma igång att skriva texten?
2 Vilken författare inspirerade honom att berätta kärlekshistorien i låttexten?
3 Varför letade han efter boken på antikvariat?
4 Nämn något i texten som är självbiografiskt.
5 Vad säger Petter om dispositionen i texten?
6 Vad säger han om sitt sätt att beskriva första mötet med den älskade?
7 Varför är kärleken lika stark nu fast tiden har gått, säger han?
8 Varför tänker han sig att alla kan relatera till den här texten?

B Resonera

1 Håller du med Petter om att kärlek aldrig kan åldras? Varför? Varför inte?
2 Lyckas Petter få fram den känsla han säger att han vill få fram i låten? Varför? Varför inte?
3 Förstår du låttexten bättre efter att ha läst Petters egna reflektioner? Varför? Varför inte?

C Öva ord

Arbeta i par och tala om följande frågor.

1 Använd verb från texten

a Varför behöver vi ibland *upprepa* saker som vi har sagt?
b På vilket sätt skulle du vilja *utmana* dina vänner att göra något bra?
c Hur låter det när det *knakar* i golvet?
d Vem har du *inspirerats* av?
e Vad skulle du *vägra* göra?
f Vid vilken tid på året är det bäst att *så* i den del av Sverige där du bor?

2 Använd adjektiv från texten

a Vad äger du som är *trasigt*?
b Vad brukar du göra med saker som är *slitna*?
c Vem känner du som är *makalös*?
d Varför är det viktigt att en politiker är *trovärdig*?
e Berätta om din dag hittills i *kronologisk* ordning.
f Vilken känd person tycker du är *dynamisk*?
g Vem behöver en *kraftfull* röst?
h Vilken mat brukar bli *uppskattad* av barnen?

D Berätta om en bok eller film om kärlek

Petter nämner en bok som han hade läst och blivit inspirerad av när han skrev låten. I texten med reflektioner skriver han namnet på författaren samt bokens titel och berättar kort vad boken handlar om. Han återger något av bokens handling och ger en bild av bokens innehåll.

Har du själv läst en bok eller sett en film om kärlek nyligen? Berätta om den för en kamrat. Gör så här:

- Anteckna nyckelord av det du minns från boken eller filmen.
- Gör därefter en disposition över vad du vill ta med och i vilken ordning. Gör gärna en tankekarta för att få överblick. Se tankekartan på s. 202–203.
- Lyft fram det viktigaste.
- Tala först om *vad* det är du har läst, hört eller sett.
- Använd sedan nyckelorden när du berättar om boken eller filmen med egna ord.

E Skriv

1 Skriv en kort text på ungefär en halv sida och berätta om boken eller filmen i uppgift D. Om du har tillgång till boken eller har möjlighet att se filmen igen, kan du kontrollera om du minns rätt, men skriv texten med egna ord. Avsluta med en kort reflektion på en eller två rader om hur berättelsen skulle kunna inspirera till en låttext.

2 Om du vill kan du sedan skriva en låttext, antingen på egen hand eller tillsammans med andra.

F Resonera

1 *Romeo och Julia* är en av alla berömda kärleksberättelser som finns. Vilka andra kärleksberättelser känner du till? Det kan vara en saga, en dikt, en film, en pjäs eller något som hänt i verkligheten. Vilken av dem är din favoritberättelse?

2 Hur ska en riktigt bra kärleksberättelse vara, tycker du?

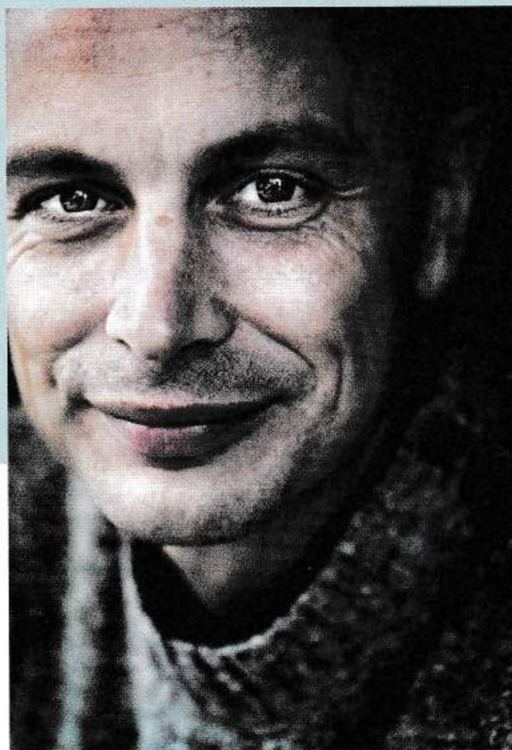
3 Alla berättelser om kärlek har inte lyckliga slut. Hur viktigt tycker du att slutet på kärleksberättelsen är? Varför?

FAKTA

Petter

Petter är ett artistnamn för Petter Alexis Askergren (född 1974) från Stockholm. Han är hiphopartist och slog igenom med albumet *Mitt sjätte sinne* 1998. Han har tilldelats flera priser för sin hiphopmusik, bland annat som textförfattare. Petter har läs- och skrivsvårigheter och har arbetat mycket med sitt språk och texterna till sina låtar. Han har själv sagt att han inte lärde sig skriva ordentligt förrän i vuxen ålder då han gick på komvux. Som vuxen fick han diagnosen ADHD, något han både rappat och skrivit om. 2013 kom hans första bok, *16 rader*. Titeln syftar på att 16 rader är den vanligaste verslängden inom hiphop. I boken berättar han om sitt skrivande, om hur orden kommer från hans hjärta och om intryck han får av att läsa andras texter.

För boken fick han Begriplighetspriset 2014. Det priset delas ut till en person eller organisation som lyckats göra ett svårt ämne lättare att förstå. Petter fick priset för att hans bok inspirerat ungdomar med läs- och skriv-svårigheter att börja läsa.

ur *New Delhi–Borås*

Boken *New Delhi – Borås. Den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till kärleken i Sverige* berättar en sann historia om Jagat Ananda Pradyumna Kumar Mahanandia, kallad Pikej. Han föddes som kastlös, "oberörbar", på 1960-talet i en fattig liten by i östra Indien. Pikej gick bara några år i skolan i hembyn, men eftersom han var skicklig på att teckna lyckades han komma in på en konstskola i New Delhi. Under studierna försörjde han sig på att teckna på gator och torg. Han tecknade av flera presidenter samt Indiens dåvarande premiärminister Indira Gandhi, men också en ung kvinna från Sverige som hette Lotta. Hon var turist i Indien och de förälskade sig, men redan efter några veckor reste hon hem till Sverige och Pikej blev ensam kvar. Han hade inte råd att åka till Sverige och Lotta kom inte tillbaka. Hon ville bli klar med sin utbildning först.

Fundera och diskutera

Kan kärleken övervinna allt, även långa avstånd?

Pikej fick ett halvt löfte om arbete som frimärkstecknare i New Delhi, men när två år hade gått sedan han träffade Lotta längtade han så mycket att han gav sig iväg mot Sverige på en begagnad cykel. Han tänkte att det måste gå om man bara är envis och håller ut. Med stor uppfinningsrikedom lyckades han efter många, många mil på cykel äntligen ta sig till Sverige och träffa sin Lotta den 28 maj 1977. Hon blev överraskad när han kom, men han fick genast flytta in hos henne på Ulvens gata i Borås. När han hade bott hos henne en tid började han dock tvivla på att det skulle bli de två i framtiden.

Varför gråter du? UTDRAG UR ROMAN

Det finns en man som inte har cyklat flera hundra mil över berg och genom öknar, han har ingen astrologisk profetia som säger att han ska gifta sig med en musikalisk kvinna född i oxens tecken, han har inte svultit, sovit under broar, försökt ta sitt liv och tecknat av presidenter och premiärministrar. Men han är blond, ljushyad och svensk, ser prydlig och snäll ut, kan spela flöjt, tala perfekt svenska, missuppfattar inte ständigt de sociala och kulturella spelreglerna och känner Lotta väl, eftersom de sjungit i samma kör i många år.

Dessutom heter han Bengt, vilket är lättare att uttala än Pradyumna Kumar.

En kväll är Bengt på besök på Ulvens gata. Han pratar och pratar och tittar forskande på Pikej och Lotta. Han pratar så forcerat och tittar med så besynnerlig blick att Pikej börjar tro att han inte är riktigt frisk.

Timmarna går, kvällen blir natt, men Bengt vägrar att gå hem.

– Varför stannar Bengt så länge? undrar Pikej när klockan är tre och Bengt har gått på toaletten.

Till slut orkar han inte sitta uppe och försöka följa med i gästens monolog på svenska. Han går ut och tar en promenad, tänker att det kanske får gästen att gå hem och sova.

Men när han kommer tillbaka ser han att Bengt är kvar – med rödkantade ögon och våtblanka kinder. Plötsligt reser han sig, går ut i hallen, slår igen dörren, försvinner nedför trapporna och lämnar dem äntligen ensamma. Pikej hör hur porten nere på gatan slår igen. Det blir tyst.

– Varför grät han? frågar Pikej.

– Vi har känt varandra länge. Vi är vänner, inget mer, men nu har jag förstått att han är kär i mig. Han klarar inte av att du bor här med mig, förklarar Lotta och berättar att Bengt tycker att Pikej är trevlig och sympatisk, men att han inte vill att Pikej ska bo hos henne.

Pikej ligger bredvid Lotta i sängen och tittar på skuggorna från gatan som dansar i taken men kan omöjligt somna. Om och om igen tänker han: Det skulle finnas en till Lotta, en till mig och en till Bengt.

Nästa morgon förklarar han för Lotta att han ska gå till cykelaffären.

– Varför det? undrar hon.

– Jag ska köpa en cykel.

Hon tittar förundrat på honom.

– En bra och hållbar cykel som håller hela vägen tillbaka till Indien.
Lotta börjar gråta. Pikej går sin väg.

Pikej tänker på Bengt hela nästa dag. Det är smärtsamt att inse att Bengt passar så bra för Lotta. Han ältar sitt nederlag när han går till cykelaffären och ser ut en modell som han ska komma tillbaka och köpa nästa dag. Han träffar flera nyfunna vänner på Borås gator och berättar för dem att han ska cykla hem igen. Flera av dem skrattar, men Pikej är allvarlig och står på sig. Då tystnar skratten.

– Finns det ingen kärlek, vad gör jag då här? säger Pikej.

Hemresan kommer att gå fortare. Nu blir det raka vägen, berättar han. Nu ska han cykla så mycket han orkar från morgon till kväll. Han ska hem till New Delhi och gå till postens huvudkontor och höra om illustratörsjobbet fortfarande är ledigt. Är det inte det tar han bussen till Himalaya, letar reda på ett vackert beläget buddistkloster och blir munk.

Han vill ha ett hem. Det är inte själva huset han tänker på. Det är inte viktigt hur det ser ut. Det är tryggheten och en fast plats i tillvaron han längtar efter.

Kvällen efter triangeldramat med Bengt sitter Pikej och Lotta tillsammans hemma i soffan.

– Jag har inte ändrat mig, säger han. Jag ska cykla tillbaka till New Delhi.

Lotta gråter.

– Varför gråter du?

– För att jag inte vill att du ska köpa en cykel och ge dig av.

Hon lutar sig närmare, kramar om honom. Han låter henne krama. Kanske är det en avskedskram.

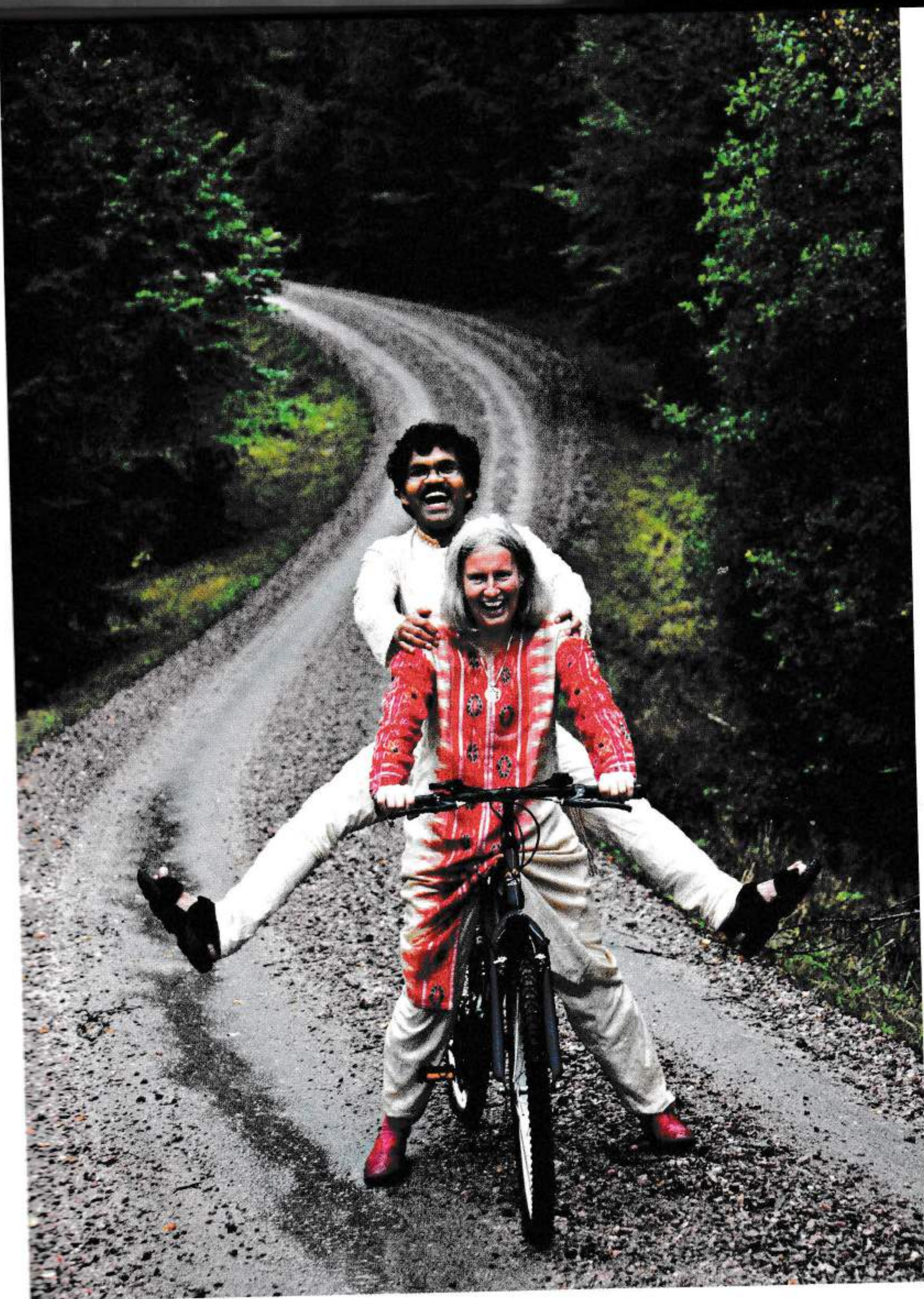
– Ska jag gå nu? undrar han.

– Nej, jag vill inte att du åker. Jag bryr mig inte om Bengt. Jag visste inte ens att han var kär i mig. Jag vill hänga ihop med dig – som en klump – hela livet, snörvlar och hulkar Lotta.

ur *New Delhi–Borås. Den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till kärleken i Sverige.*
Per J. Andersson

A Vad står det i texten?

1 Nämn minst tre saker som skiljer Bengt och Pikej åt.
2 Varför börjar Pikej tro att Bengt inte är riktigt frisk när han besöker Lotta och Pikej en kväll?

Pikej och Lotta gifte sig och fick två barn, som nu är vuxna. Här cyklar de på en väg i Kroksjöås där de bor nu.

3 Varför tar Pikej en promenad klockan tre på natten?
4 Vad gör Bengt när han till slut lämnar Lottas lägenhet?
5 Hur förklarar Lotta Bengts beteende?
6 Varför kan inte Pikej sova den natten?
7 Varför går han till en cykelaffär?
8 Hur reagerar Pikejs vänner på hans beslut?
9 Vad planerar Pikej att göra när han kommer tillbaka till New Delhi?
10 Hur reagerar Lotta på Pikejs beslut om att åka tillbaka till Indien?

B Läs mellan raderna

1 Varför tycker Pikej att Bengt är perfekt för Lotta?
2 Varför gråter Bengt när Pikej kommer tillbaka från promenaden, tror du?
3 Varför bestämmer sig Pikej plötsligt för att ta sig hem till Indien?
4 Hur känner sig Lotta när hon förstår att Pikej ska åka tillbaka, tror du?
5 Hur kan man förklara att Bengt, Lotta och Pikej gör som de gör?

C Resonera

1 Pikej tänker sig att Bengt passar bäst för Lotta eftersom de har så mycket mer gemensamt än han och Lotta. Hur viktigt är det för ett kärleksförhållande att man är lika varandra, tycker du? Eller är det inte alls viktigt?
2 Hur tror du att Pikej och Lottas förhållande utvecklas i fortsättningen?

D Öva ord

Arbeta i par och tala om följande frågor.

1 Vem känner du som ser *prydlig* ut?
2 Vilka *spelregler* tycker du att man måste följa?
3 Vilken sång skulle du vilja sjunga i en *kör*?
4 Vad tycker du att man ska *vägra* göra?
5 Vem känner du som är *sympatisk*?
6 Vad är lätt att *älta*?
7 Vad gör dig *förundrad*?
8 Vad *orkar* du inte göra just nu?
9 När brukar man *snörvla*?
10 Hur låter det när man *hulkar*?

BOKTIPS

Läs gärna hela boken *New Delhi–Borås. Den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till kärleken i Sverige* av Per J Andersson för att se hur det går för Lotta och Pikej.

Repetition

Här kan du anteckna viktiga saker som du har lärt dig genom att arbeta med kapitel 10–17 i blocket DU.

Ord

Vilka ord kommer du spontant att tänka på och som du har lärt dig i blocket DU? Försök skriva minst femton ord utan att bläddra i boken.

Läsa olika slags texter

Vilka olika slags texter har du läst i det här blocket? Skriv minst fem olika typer.

Skriva olika slags texter

Vilka typer av texter har du skrivit när du arbetat med blocket?

Författare

Skriv namnet på minst en författare som du har läst en text av i det här blocket.

____

____

____

____

Texterna i det här blocket handlar om kontakter människor emellan. Några av texterna är skrivna med du-tilltal. Nästa block har rubriken VI och kommer att ha ett annat innehåll. Men innan du börjar arbeta med blocket VI, lyssna på den här psalmen genom att söka på psalmens titel. Psalmen får avsluta blocket DU.

 Du vet väl om att du är värdefull PSALM

Du vet väl om att du är värdefull
Att du är viktig här och nu
Att du är älskad för din egen skull
För ingen annan är som du

Det finns alltför många som vill tala om
Att du bör vara si och så
Gud Fader själv, han accepterar dej ändå
Och det kan du lita på

Du vet väl om att du är värdefull
Att du är viktig här och nu
Att du är älskad för din egen skull
För ingen annan är som du

Du passar in i själva skapelsen
Det finns en uppgift just för dej
Men du är fri att göra vad du vill med den
Säga ja eller nej

Du vet väl om att du är värdefull
Att du är viktig här och nu
Att du är älskad för din egen skull
För ingen annan är som du

Psalm 791
Text och musik: Ingemar Olsson

Resonera

1 Vem riktar sig den här psalmen till?
2 I vilken situation har sången skrivits, tror du?
3 Vilka känslor väcker psalmen, tycker du?
4 Är det någon rad i psalmen du tycker extra mycket om? Vilken i så fall? Varför?

På nästa sida får du veta vad en psalm är. ⟶

FAKTA

Vad är en psalm?

Psalmer har sjungits i kyrkan och i religiösa sammanhang i hundratals år. De passar bra att sjunga tillsammans i allsång. Vissa av psalmerna i *Den svenska psalmboken* är från 1600-talet. Med tiden har nya psalmer lagts till de ursprungliga sångerna i boken. Idag finns det en psalmbok med över 1 000 psalmer, där både gamla och nyskrivna texter ingår.

Några av de äldsta psalmerna är mycket älskade och används även i andra sammanhang än religiösa. Så är exempelvis fallet med "Den blomstertid nu kommer", som många i Sverige förknippar med skolavslutningar. Psalmen "Du vet väl om att du är värdefull" är en av de nyskrivna psalmerna som blivit mycket populär tack vare budskapet som många kan ta till sig.

VI

I det här blocket finns en blandning av texter i flera genrer: dikter och sånger, berättelser, reportage, krönikor, en novell samt facktext och diagram. Texterna handlar om vårt gemensamma liv i samhället. ”Vi” kan här betyda familjen, samhället, naturen eller kanske alla vi människor på jorden. I flera av texterna presenteras och beskrivs situationer och samhällsfrågor på ett neutralt och sakligt sätt och du får också öva på att skriva på det sättet, bland annat genom att referera det som du har läst. I blocket får du också lära dig att föra fram åsikter i olika frågor genom att debattera muntligt men också genom att skriva insändare eller debattinlägg som riktar sig till en större grupp läsare.

18. Vi och vår familj

Fundera och diskutera

Vad tänker du på när du hör ordet "familj"?

Ofta tänker vi kanske på vår familj när vi använder ordet "vi". Men ordet familj kan betyda olika saker beroende på hur gammal man är och i vilken tid man lever. I det här kapitlet hittar du texter som handlar om släkt och familj.

Släkt och familj

Vad är egentligen en familj och vilka personer räknas till familjen? Svaret kan vara olika beroende på vem man frågar, men med ordet "familj" på svenska tänker nog många på ett antal personer som bor tillsammans. Familjemönstren i Sverige ändras hela tiden. Antalet ensamhushåll ökar, speciellt i storstäder. Många slutar använda ordet "familj" om sina syskon och föräldrar när de flyttat hemifrån och särskilt kanske när de skaffat egen familj. Men föräldrar och syskon kallas inte heller "släkt" även om de så klart är det, utan det blir "min syster", "min far" och så vidare. Kusiner, fastrar, mostrar, morbröder och farbröder brukar däremot benämnas släktingar, speciellt om man inte bor tillsammans med dem. Frågan "Har du familj?" är egentligen i första hand en fråga om man har man/fru/sambo/särbo och barn och sällan om man har föräldrar eller syskon, åtminstone inte om frågan ställs till en vuxen person.

Här berättar några personer om hur deras familjer ser ut:

Hur ser din familj ut? INTERVJUSVAR

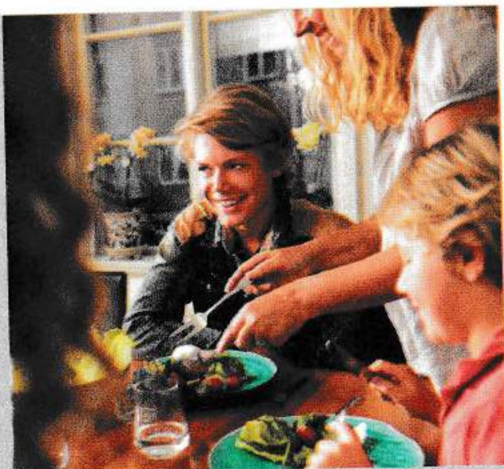
Anna, 15 år: Jag bor med min mamma och hennes nya familj varannan vecka och med min pappa varannan vecka. Min familj är stor, eftersom mammas nya man har fyra barn och jag tänker på dem som mina syskon nu. Mina föräldrar bor nära varandra sedan några år, men tidigare tog det lite tid att ta sig emellan mina föräldrar och då bytte jag inte bostad lika ofta. Jag trivs bra med det här och skulle inte vilja ha det på något annat sätt.

Olle, 40 år: Vår familj är liten. Vi har bara ett barn så vi är tre personer. Ibland räknar vi in katten Tussan i familjen också, men det är ju bara på skoj. Mina syskon har mycket större familjer, men i min frus släkt har de flesta små familjer.

Linnéa, 23 år: Vi är en stor familj! Min mamma är omgift och jag har tre halvsyskon förutom mina två helsyskon. Pappas nya sambo har två små barn från sitt tidigare förhållande, så vi är många när vi ses allihop tillsammans. Det sker inte ofta, men när min mormor fyllde 70 träffades hela stora familjen tillsammans med alla övriga släktingar. Jag har både mammas och pappas efternamn. I min familj har vi förresten olika efternamn allihop utom mina båda yngsta halvsyskon som har samma.

Malin, 48 år: Jag är sambo sedan 10 år. Min sambo har två barn från ett tidigare äktenskap. Hennes barn bor hos oss varannan vecka. Men barnen börjar bli stora, så de kommer och går lite som de vill och är ofta här hos oss. Jag träffar mina föräldrar och mina bröder ganska ofta, men vi bor ju inte i samma stad så våra möten kräver lite mer planering nuförtiden.

Ester, 69 år: Jag växte upp i en stor familj; förutom mina föräldrar så trängde mormor och vi fem barn ihop oss i en liten lägenhet på 60 kvadratmeter. Men min pappa var sällan hemma eftersom han arbetade på sjön. Vi syskon delade rum för det mesta under hela min uppväxt. Nu när jag är vuxen trivs jag bra med att ha en egen lägenhet och eget sovrum och att inte behöva samsas om utrymmet. Jag är särbo och har inga planer på att ändra på det.

Sara, 7 år: Vi bor i ett jättestort hus fast vi bara är fyra i familjen, jag, min pappa och min syster och min bror. Min mamma dog när jag var två år. Ibland kommer farmor och bor hos oss i flera dagar – det tycker jag är roligt. Men hon måste ju ta hand om farfar också ibland, så hon kan inte stanna hos oss så länge som jag skulle vilja. Allra roligast är det när vi träffas hela släkten – mina mostrar och fastrar och så min mormor, min farmor och farfar. Då får jag leka med mina kusiner.

A Resonera

1 Känner du någon familj i Sverige som liknar någon av familjerna du har läst om här? På vilket sätt är de lika?
2 Hur ser din egen familj ut? Berätta för en kamrat.
3 Anna trivs bra med att bo hos sin mamma varannan vecka och hos sin pappa varannan. Varför har familjen valt en sådan lösning, tror du?
4 Anna trivs med att byta bostad varje vecka, men alla barn gör inte det. Vad tror du är bäst för barn med skilda föräldrar? Varför?
5 Ester delade rum med sina syskon när hon växte upp. Vilka fördelar och vilka nackdelar finns det med det?

B Skriv

Välj ett av följande ämnen. Skriv en kort text och berätta om

1 ... din familj när du växte upp.
2 ... en familjemedlem som du tycker mycket om.
3 ... en släkting som du har starka band till.
4 ... en familj i Sverige som du känner till.

Efternamn FAKTABESKRIVNING

För många är efternamnet det som visar vilken släkt och familj de tillhör. En gammal tradition i Sverige är att barn och föräldrar har ett gemensamt efternamn, oftast faderns, men idag finns det många varianter och det är ganska vanligt att byta efternamn. Det är inte längre självklart att det är faderns efternamn som förs vidare till barnen. Vissa har båda sina föräldrars efternamn och andra byter namn under uppväxten.

Den som vill byta efternamn gör det genom att anmäla bytet till Skatteverket. Man vill kanske byta till ett namn som finns i släkten eller till ett helt nytt efternamn som ingen annan har. Ett helt nybildat efternamn måste godkännas av Patent- och registreringsverket (PRV). Alla namnförslag går inte igenom. Det finns krav som måste uppfyllas. Namnet ska till exempel inte kunna förväxlas med firmamärken, litterära verk eller andra kända släkters efternamn.

I Sverige bildas efternamn ofta av naturord, exempelvis "alm" (= ett träd) eller "berg" som förled och "kvist" eller "ström" som slutled. Ibland kan man då få en tydlig bild av något i naturen, som i efternamnet "Almgren". Det är inte lika självklart vad "Berggren" egentligen betyder, men ändå tänker nog ingen att namnet skulle vara ologiskt. Den sortens namn är vanliga i Sverige.

A Vad står det i texten?

1 Varför måste nybildade efternamn anmälas till Patent- och registreringsverket?

2 Vilka delar består namnen *Eklund* och *Forsberg* av och vad betyder de delarna?

B Skriv

Skriv och berätta om vilka traditioner som finns kring efternamn där du växte upp.

HÖRFÖRSTÅELSE

Förnamn

Även förnamn kan säga mycket om vilka vi är. Lyssna på ett avsnitt i ett radioprogram som handlar om förnamn. Det är Emilia Aldrin, som forskar om namn i Sverige, som intervjuas om förnamn och namnmode av Pia Johansson i radioprogrammet Karlavagnen.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Frågor

1 Varför är forskaren Emilia Aldrin intresserad av namn, säger hon?
2 Vilka är de vanligaste flicknamnen idag, enligt henne?
3 Vilka är de vanligaste pojknamnen?
4 Varför är det just de här pojknamnen som är populära, tror hon?
5 Vilken trend finns i Sverige när det gäller att ge namn till sina barn?
6 Hur lång tid tar det för ett namn att bli på modet igen, enligt Emilia Aldrin?

Skriv

Ta reda på fakta om ditt eget namn, eller om något annat namn som du tycker om. Skriv därefter en kort text där du berättar om namnets ursprung, förklarar vad det betyder och avslutar med en reflektion om vad du tycker om namnet.

hon fick veta att hennes föräldrar och hela släkten hade mördats i en massaker. Nu kommer allt det där svåra ut i ljuset igen. Hon andas kort och hastigt och hennes svar blir bara en viskning.

– Jo, viskar hon, det stämmer. Det är jag som är Dominga och jag är adopterad från Guatemala.

– Bra, säger kvinnan, då kan jag hälsa från din mormor. Du har en mormor som letar efter dig. Hon säger att hon inte kan dö förrän hon vet vad som hänt med hennes barnbarn.

Glädjen far iväg som raketer mot den mörka vinterhimlen utanför fönstret. Ändå tiger hon för hon vet att om hon säger något nu kommer hon att börja gråta.

– Har du en penna? hör hon den okända kvinnan säga i telefonen.

Med lätt skakande händer tar hon fram ett block och en blyerts-penna och antecknar sin mormors namn: Juana Garcia och en adress i staden Rabinal i Guatemala.

Då först kan hon tala.

– Jo, hon som skötte adoptionen sade till mig att alla, mina föräldrar och hela min släkt, hade dödats i en massaker.

– Det stämmer att dina föräldrar dödades, sade kvinnan, men många i din släkt överlevde. Som din mormor.

– Så hon som skötte adoptionen ljög? Varför gjorde hon det?

– Hon trodde att adoptivbarn skulle anpassa sig bättre om de inte visste något om sitt ursprung. Hon trodde att det var bra att alla banden klipptes av. Sen dess har hon lärt sig bättre.

Den natten kan Dominga inte sova.

Inte nästa heller.

Det kvinnan berättat pumpar runt i huvudet. Hon är glad och förtvivlad om vartannat. Hon är inte bara svensk. Hon har en mormor i Guatemala som inte vill dö förrän hon hört av sig. Och där i Guatemala finns det en massa mayaindianer som hon är släkt med.

Efter två sömnlösa nätter sätter hon sig vid köksbordet för att skriva till sin mormor Juana Garcia i Rabinal.

Spanskan hon läste i sjuan har hon glömt. Hon får skriva på svenska, sen får hon väl använda google translate eller be någon hjälpa henne att översätta brevet. Det måste vara på spanska för det är viktigt att hennes mormor kan läsa det hon skriver.

Men vad ska hon skriva?

Kära mormor, börjar hon, sen blir det stopp.

Foton, tänker hon. Min indianmormor måste få foton. Hon väljer bilder av sig själv i olika åldrar. Av sina föräldrar. Av pojkvännen. Av Vilhelmina på vintern. Av mammas affär. Av huset där hon växt upp. Och så några vackra foton för att visa hur det ser ut i Sverige under sommaren. Det blir 40 foton.

Hon stoppar fotona i ett kuvert. Sen tar hon itu med brevet. Nu går det lättare. Hon skriver att du ska inte ha dåligt samvete för att du lämnade bort mig till nunnorna för tack vare det fick jag ett bra liv i Sverige. Jag älskar mina svenska föräldrar och har en stor svensk släkt. Och många vänner. Och nu har jag en pojkvän som jag bor ihop med.

Sist i brevet skriver hon: En dag kommer jag och hälsar på. När det blir vet jag inte. Men bara att veta att jag har en mormor i Guatemala gör mig lycklig. Det har gjort mig hel. Nu vet jag vem Dominga är. På riktigt.

ur *"Den enda indianen i Vilhelmina"* av Monica Zak

BOKTIPS

Novellen heter ”Den enda indianen i Vilhelmina” och finns med i novellsamlingen *Dog boy är död* av Monika Zak. Läs gärna hela novellen så får du veta vad som fick Domingas mormor att söka kontakt med sitt barnbarn.

Både romanen *Gul utanpå* av Patrik Lundberg och *Blod är tjockare än vatten* av Astrid Trotzig handlar om unga människors funderingar kring att vara adopterade och vad det betyder att ha sitt ursprung i ett annat land. Författarna, som båda föddes i Sydkorea, åker dit för att söka sina rötter och berättar om det i böckerna.

A Vad står det i texten?

1. Vad är det som gör att Domingas hjärta börjar rusa?
2. Vilken hälsning har Domingas mormor skickat till sitt barnbarn?
3. Varför blir Dominga först alldeles tyst i telefonen?
4. Varför hade inte den kvinna som skötte adoptionen sagt sanningen till Dominga tidigare?
5. Varför har Dominga svårt att sova efter telefonsamtalet?
6. Varför skriver hon brevet på svenska?
7. Vad föreställer fotona hon skickar till sin mormor?
8. Vad skriver hon om i brevet?

B Läs mellan raderna

1. Hur beskrivs Domingas glädje när hon får höra att hennes mormor lever?
2. Varför är det till en början svårt för Dominga att skriva brevet, tror du?
3. Vad får henne att komma igång med brevskrivandet?
4. Varför berättar Dominga för sin mormor att hon blir lycklig bara av att veta att mormor finns, tror du?

C Resonera

1. Vad tänkte du att texten skulle handla om när du först läste rubriken ”Den enda indianen i Vilhelmina”?
2. Vad tycker du om att kvinnan som skötte adoptionen inte sa sanningen från början?
3. Hur viktigt tror du att det är för den som är adopterad att veta något om sin biologiska släkt och familj?
4. Vad tror du att mormodern kände när hon fick se bilderna och läste brevet från Dominga?
5. Hur tror du att livet blir för de båda efter det här?

D Öva verb

1 Verben nedan handlar om att använda munnen och skapa mer eller mindre ljud. Två av verben finns i texten och betyder att vara helt tyst eller tala mycket tyst. Stryk under de verben. Stryk också under det verb som betyder att tala ganska tyst och otydligt.

hojta, tiga, skräna, ropa, viska, babbla, vråla, skrika, mumla, tjuta

2 Ge exempel på situationer när de andra verben kan användas. Använd ordbok eller lexikon och diskutera dina exempel med en kamrat.

E Ordbildning – adjektiv med suffix

1 Med hjälp av suffixet *-lös*, som läggs till ett substantiv, kan man bilda adjektiv som betyder att något (positivt) saknas, som exempelvis ordet sömnlös i texten. Bilda adjektiv med suffixet -lös av följande substantiv:

a arbete ____________________

b hopp ____________________

c föräldrar ____________________

d barn ____________________

e bostad ____________________

2 Om du istället vill markera att det är något du vill slippa använder du suffixet *-fri*, som i ordet *avgiftsfri*. Bilda adjektiv på samma sätt med suffixet *-fri* av följande substantiv:

a moln ____________________

b kostnad ____________________

c gift ____________________

d socker ____________________

e risk ____________________

3 Skriv egna adjektiv med suffixen *-lös* och *-fri* på raderna.

____

____

FAKTA

Monica Zak

Monica Zak föddes i Dresden i Tyskland 1939, men kom till Sverige som mycket liten och växte upp i Örebro. Hon utbildade sig till journalist och har skrivit för flera olika tidningar, men skriver nu framför allt böcker. Många av dem utspelar sig i Central- eller Sydamerika där hon har varit många gånger och också bott i under lång tid. Hon har fått flera priser för sina böcker och ungdomsromanen *Pumans dotter* har också filmatiserats. Zaks böcker är översatta till flera olika språk.

Studietips

Utvärdera

Nu har du kommit en bit på väg i dina studier i svenska. För att lyckas med studierna är det bra att då och då utvärdera hur det går. Kanske behöver du ändra på något i ditt sätt att studera eller också bara bekräfta att du är på rätt väg.

Fundera först på dessa frågor:

1 Hur många timmar i veckan ägnar du åt dina studier i svenska?
2 Vilka rutiner för att repetera har du?
3 Tar du regelbundna pauser när du sitter och läser?
4 Har du några strategier för att lära och repetera nya ord?
5 Hur mycket svenska läser du vid sidan av studierna?
6 Hur ofta använder du svenska utanför studierna, muntligt eller skriftligt?

Planera tiden

1 Om du studerar på heltid bör du lägga ner minst 40 timmar i veckan på studierna. Kom ihåg att språkinlärning kräver tid! Skriv gärna upp allt du gör under en vecka. Fundera på vilka aktiviteter du kan ta bort under studieperioden och göra på fritiden istället. Tänk också på att verkligen ta ledigt ibland. Om du vilar från studierna ibland lär du dig mer.

Studiedagbok

2 Genom att skriva upp viktiga saker som du gör varje dag i en studiedagbok med datum kan du varje dag gå tillbaka ett dygn, en vecka och en månad i anteckningarna och aktivera minnet.

Ta pauser

3 Att bara sitta still och läsa i flera timmar gynnar inte din inlärning. Ta korta pauser regelbundet, till exempel en gång varje halvtimme. Res dig upp, rör på dig, drick lite vatten, öppna gärna ett fönster och koppla av. När du tar itu med läsningen igen är du piggare och kommer att minnas mer. Kanske måste du läsa om det du nyss läste? Det är bara bra för då får du repetition.

Repetera nya ord

4 Slå upp ord du inte förstår. Skriv upp dem. Läs dem många gånger och återkom till orden med jämna mellanrum. För att minnas nya ord kan du använda olika minnestekniker. En av dem går ut på att associera till sådant som redan är bekant, till exempel en sak och kombinera med en plats. Försök hitta likheter med ord du redan kan. Försök också se orden som bilder. Använd din fantasi för då blir det lättare att lära sig.

Läs mycket

5 Använd biblioteket och låna böcker och läs så mycket som möjligt på svenska. Läs också tidningar och andra texter så ofta du kan. Det finns många lättlästa böcker för vuxna som du med fördel kan läsa i början. Efter hand kan du försöka dig på texter som inte är förenklade. Låna gärna inlästa böcker. Lyssna och följ med i texten. Prata med en bibliotekarie om vad som kan passa dig och tipsa varandra om bra böcker! Läs också böcker på ditt modersmål. Att läsa mycket på modersmålet gör dig också till en bra läsare på svenska.

Prata svenska

6 Ta så många chanser som möjligt att prata svenska utanför skolan. Finns det någon läxläsningsverksamhet på biblioteket som du kan gå till? Gå gärna med i någon förening eller ägna dig åt någon idrott du tycker om. Genom föreningsverksamhet kan du träffa andra och prata svenska i andra sammanhang än i skolan.

19. "Vi och dom"

Fundera och diskutera

Varför har vi fördomar om andra människor, tror du?

Fördomar om andra FAKTABESKRIVNING

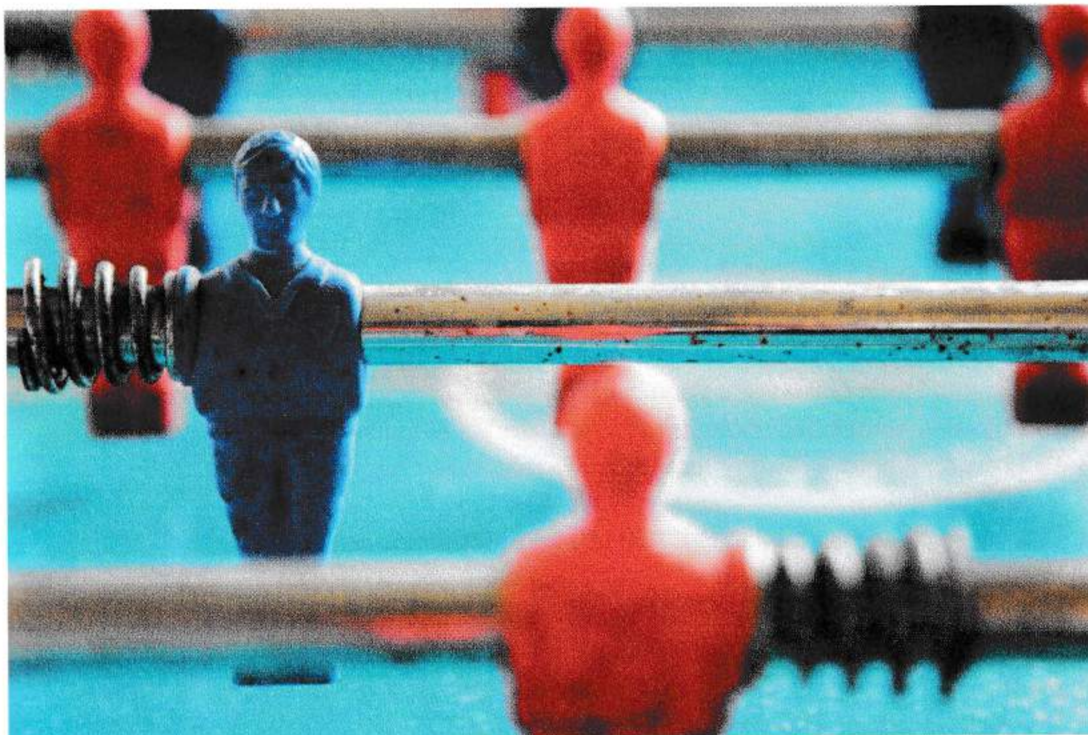
Det är ett känt psykologiskt fenomen att människor ofta tycker att den egna gruppen är bättre än andra grupper. Den som hejar på Sverige i någon idrott talar gärna om det svenska laget som "vi" när spelet går bra, men som "dom" när det går sämre. Tre olika studier i psykologi visar hur våra attityder till andra påverkar vårt sätt att handla och uttrycka oss.

"Vi är bäst. De är dåliga"

Marie Gustafsson Sendén är filosofie doktor i socialpsykologi och forskar om hur språket förmedlar värderingar om människor. I sin doktorsavhandling har hon studerat hur personliga pronomen, som "vi", "jag", "han", "hon" och "dom" används och kombineras i media. Med hjälp av modern datorteknik och statistik har hundratusentals texter analyserats för att se vilka värderingar som märks tillsammans med dessa pronomen. Ett resultat av undersökningen är att pronomen som refererar till ens egen grupp eller till en själv, exempelvis "vi" och "jag" oftare kombineras i meningar med positivt innehåll, medan "hon", "han" och "dom" oftare kombineras i meningar med negativt innehåll.

Personlighetsdrag och fördomar

En doktorsavhandling av Robin Bergh visar att de flesta människor till en början har avvaktande attityder mot okända grupper. Dessutom är det många som spontant associerar negativa egenskaper till personer i utsatta grupper, som exempelvis personer med funktionsnedsättningar. På dessa punkter är vi alla ganska lika, enligt studien. Däremot finns det olikheter hos oss människor beroende på hur vi

hanterar våra attityder och associationer. Olikheterna beror enligt studien på vår grundläggande personlighet. Den som är vänlig och öppen för nya erfarenheter är inte lika fördomsfull som andra och arbetar också mer aktivt med sina fördomar för att inte uttrycka dem öppet. Den som uttrycker nedvärderande attityder har däremot en mindre vänlig personlighet och är mindre öppen för nya erfarenheter, visar studien.

Könsstereotyper och skolresultat

Nazar Akrami är docent i psykologi och har tillsammans med några kollegor gjort en studie där man studerat omedvetna fördomar hos cirka 300 000 personer i 34 länder med ett datorbaserat test. Det mäter omedvetna associationer genom att jämföra hur snabb man är på att sortera vissa kombinationer av ord och bilder. Testresultaten har sedan jämförts med de olika ländernas skolresultat i matematik och naturvetenskap. Studien visar att om det finns starka associationer

mellan "man" och "naturvetenskap" samt mellan "kvinna" och "humaniora" i ett land så är också pojkarnas skolresultat jämfört med flickornas bättre i ämnena matematik och naturvetenskap. Det betyder att stereotypa uppfattningar om kön kan vara en av förklaringarna till varför flickor och pojkar presterar olika bra i dessa ämnen.

A Vad står det i texten?

Läs texten och svara kort på frågorna.

1 Vilka pronomen kopplades ofta ihop med negativa attityder, enligt den studie som Marie Gustafsson Sendén gjort?
2 Hur gjordes hennes undersökning av pronomenanvändningen i media?
3 Vad beror olikheterna i attityder mot andra människor på, enligt Robin Berghs forskning?
4 Vilka är skillnaderna mellan den som uttrycker fördomar och den som inte gör det, enligt hans studie?
5 Hur påverkar omedvetna fördomar skolresultaten i matematik och naturvetenskap, enligt den undersökning som Nazar Akrami arbetat med?
6 Hur gick Akramis undersökning till?

B Resonera

1 Vad tror du själv är orsaken till att "jag" och "vi" används mer i meningar med positivt innehåll?
2 Vad beror det på att vi har olika personlighetsdrag, till exempel när det gäller vänlighet och öppenhet? Föds vi med det eller beror det på sådant som händer en i livet, tror du?
3 Kan vi förbättra skolresultaten genom att ändra på våra attityder till ett ämne, tror du? Vad har du själv för inställning till matematik och naturvetenskap exempelvis?
4 Vilka fördomar har du själv haft, men som du har ändrat uppfattning om? Varför ändrade du uppfattning?
5 Vilka fördomar är allvarligast, tycker du? Varför är de allvarligast?
6 Har du stött på fördomar i Sverige som du inte mött tidigare? Vilka i så fall?

C Ordbildning

I texten finns flera verb som slutar på *-era*, till exempel *prestera*. Substantiv kan bildas genom att lägga till *-tion* till verbet, till exempel *prestation*. Det här sättet att bilda ord gäller oftast ganska abstrakta ord.

1 Fyll i de substantiv och verb som saknas i listan:

	Verb	**Substantiv**
a	prestera	______
b	______	information
c	associera	______
d	______	publikation
e	kombinera	______
f	______	irritation
g	immigrera	______
h	______	prenumeration
i	multiplicera	______
j	______	komplikation

2 Ibland bildas substantiv av verb som slutar på *-era* på andra sätt. Vilka substantiv kan bildas av följande verb? Använd gärna ordbok.

Exempel: *analysera*	*en analys, -er*
a studera	______
b referera	______
c konferera	______
d summera	______
e motionera	______

3 Välj ut tre av verben och tre av substantiven och skriv egna meningar där du använder dem. Skriv på separat papper.

D Öva ord

1 Följande adjektiv i texten kan beskriva människors egenskaper. Hur är en person med de här egenskaperna? Känner du sådana personer? Samtala med en kamrat.

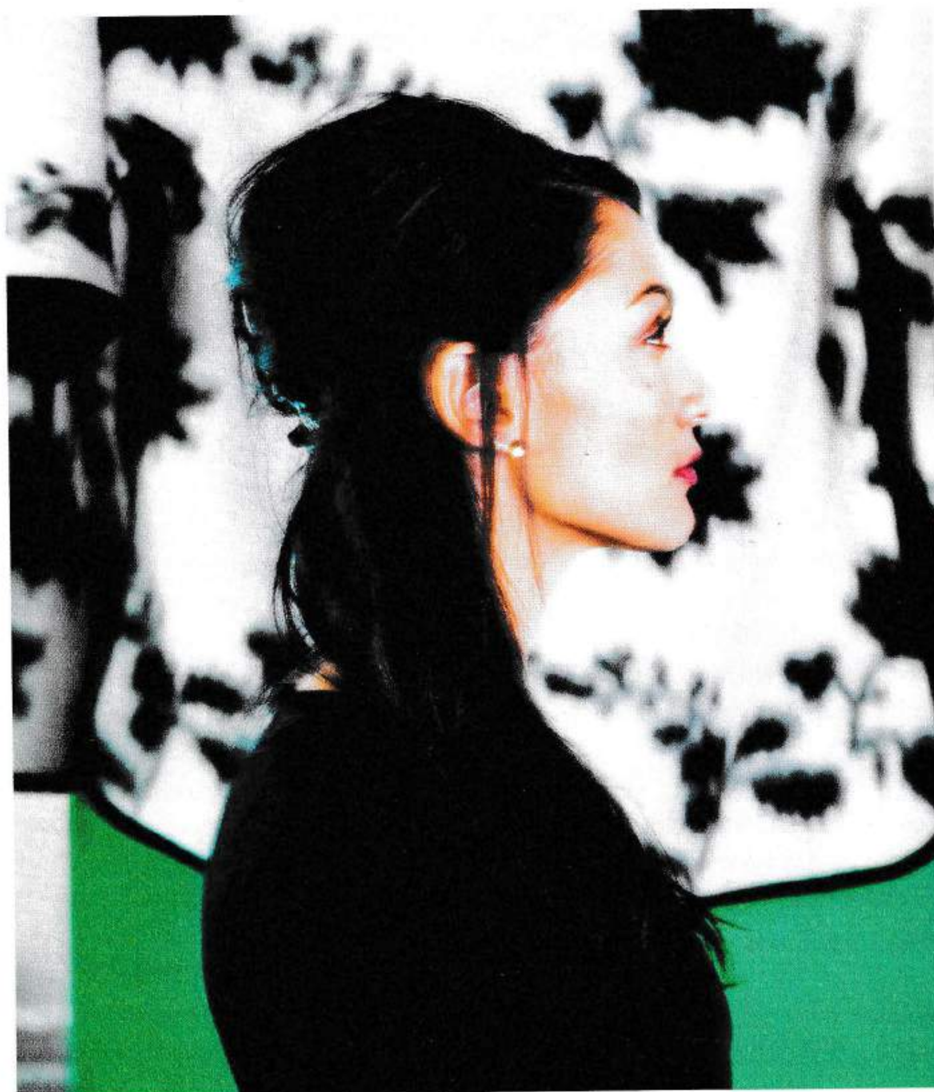
spontan, fördomsfull, nedvärderande, negativ, omedveten, avvaktande

2 Vilka är motsatserna till orden i uppgift D 1? Hur är en person med de egenskaperna? Samtala med en kamrat.

Fundera och diskutera

När kan svåra upplevelser göra att en person får kraft att hjälpa andra, tror du?

I ”Inte en främling, 41 berättelser om identitet och mångfald”, berättar 41 kända och okända personer om sina personliga erfarenheter av utanförskap, identitet och diskriminering i det svenska samhället. En av dem är Arghavan Agida, med artistnamnet Arghavan.

Var tacksam. För att du är fri. KRÖNIKA

Vi är många som jag. Många som varit tvungna att fly från sina hem. Många av oss lever i två olika världar, vi har lärt oss att dela vår kultur mellan Europa och den plats där vi en gång föddes. Men det är något bra med det också. Vi kan förstå och känna medkänsla med varandra. Vi kan inspirera varandra. Vi är fria att leva det liv vi önskar. Var tacksam. För att du är fri. För att du inte måste rymma och lämna dem du älskar.

Mitt namn är Arghavan och jag är kvinna. Jag är en dotter, en syster, vän och en sångerska. Detta kan jag säga utan att bli hotad eller riskera mitt liv. Jag kom till Sverige när jag var fem år gammal. Trots att vi hade gått igenom en otroligt svår flykt hade vi änglavakt och hamnade i Sverige. På den tiden när invandrare fortfarande var exotiska.

Vi kom till staden Grästorp där det fanns fem andra familjer som liksom vi hade varit tvungna att fly. Det kändes som om hela staden välkomnade oss, varje gång man möttes på gatan hälsade man artigt på varandra. Vi kände att vi var på rätt väg. Vi fick flytta till Göteborg på grund av att pappa kom in på konstskola, det var tre steg framåt eftersom han aldrig fått yttra sig genom sin konst, men också två steg tillbaka eftersom det fanns människor som var uppdelade i samhället. Vi kände orättvisan.

Jag började lågstadiet och från den tiden fram till gymnasiet blev jag slagen och mobbad för hur jag såg ut, och för att jag vågade säga emot när jag såg orättvisor. Jag var splittrad i så många olika världar att jag kände mig som en främling i mitt eget skinn. Skulle jag vara med mina svenska skolkamrater som bodde i villa och kallades "plugghästar", eller skulle jag vara lojal mot invandrarkompisarna? Från alla håll och kanter var jag fel, jag valde mitten. Varje dag som gick kände jag pulsen av att inte höra hemma någonstans. Alla var uppdelade. Alla var främlingar.

Men när jag såg mig själv i spegeln visste jag varför vi kommit till Sverige och varför mina föräldrar ville ge mig och mina systrar en bättre framtid. Jag tog vara på all frihet jag hade fått och började resa runt i världen.

Genom mina livserfarenheter, Iran–Irak-kriget, flykten, det nya landet Sverige, alla resor jag gjorde, förgylldes jag av olika människors

historier och kulturer, men kunde aldrig blunda för att det fanns människor som inte varit så lyckosamma som jag.

Jag började söka mig tillbaka till landet vi hade varit tvungna att fly ifrån. Jag började lägga kraft och energi på att förstå hur och varför jag hade kunnat hitta styrka i Sverige och mina år som mobbningsoffer. Jag visste att jag en dag skulle kunna vara en röst för de röstlösa. I Iran finns det tusentals tjejer vars talanger, kreativitet och kvinnlighet begränsas dagligen. Det finns tjejer som önskar att de var i mina skor. Drömmer om att få stå emot orättvisor. Drömmer om att få sjunga.

Jag valde att sprida deras röster. Jag känner mig fortfarande som en främling då jag aldrig känt mig hemma vare sig i Sverige eller i Iran. Men vi är många som känner så, låt oss ta vara på vår yttrandefrihet istället och göra skillnad i världen.

Jag hittar endast hem när jag står på en scen. Endast då kan jag känna mig fri.

ur *Inte en främling, 41 berättelser om identitet och mångfald* av Arghavan Agida

A Vad står det i texten?

Läs texten och svara kort på frågorna.

1 Vad säger Arghavan att vi ska vara tacksamma för?
2 Hur gammal var Arghavan när hon kom till Sverige och hur var attityden mot invandrare i Sverige då, säger hon?
3 Varför flyttade familjen till Göteborg?
4 Varför blev det "två steg" tillbaka när familjen kom till Göteborg?
5 Vad hände när hon började lågstadiet?
6 Varför började hon resa runt i världen?
7 Vilkas röster vill hon sprida?
8 Var känner hon sig fri?

B Resonera

1 Hur har Arghavan hittat kraften att "ge röst åt de röstlösa", tror du?
2 Känner du igen något av det Arghavan talar om? Vad i så fall?
3 Arghavan säger att hon inte känner sig hemma vare sig i Iran eller i Sverige. Är det viktigt att "känna sig hemma" i något speciellt land, tycker du? Varför? Varför inte?

C Ordbildning – sammansatta ord

När du sätter samman två eller flera olika ord till ett bildas ett *sammansatt ord*. Det finns många sådana ord i svenskan. Du kan till exempel sätta ihop adjektiv + substantiv, substantiv + substantiv, verb + substantiv eller preposition + substantiv. Det nya ordet får alltid samma form som det sista ordet i sammansättningen. Betoningen ligger alltid både på det första ordet och det sista i sammansättningen. Här ser du exempel från texten:

substantiv + substantiv
ett yttrande + en frihet = en yttrandefrihet

adjektiv + substantiv
låg + ett stadium = ett lågstadium

verb + substantiv
plugga + en häst = en plugghäst

preposition + substantiv
med + en känsla = en medkänsla

s
Ibland läggs ett *s* in mellan orden:
ett liv + en erfarenhet = en livserfarenhet
en mobbning + ett offer = ett mobbningsoffer

1 Vilka sammansättningar bildas av följande ord? Skriv orden på raderna. Hur uttalas sammansättningen?

a spela + ett kort ______________________________

b frisk + en vård ______________________________

c med + en vind ______________________________

d sy + en maskin ______________________________

e motion + en vana ______________________________

[redacted]

3 Vilka sammansättningar bildas av följande ord? Skriv orden på raderna. Hur uttalas sammansättningen?

1 under + ett vatten + en båt ______________________

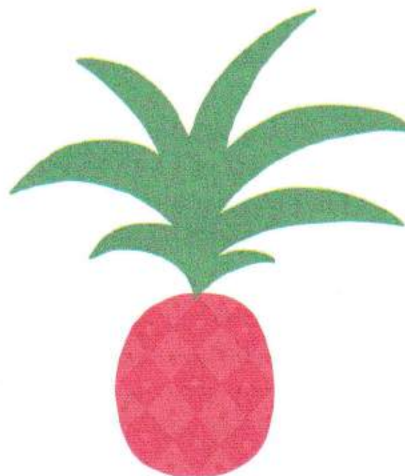
2 grön + en sak + en rätt ______________________

3 sov + ett rum + ett fönster ______________________

4 jul + en afton + en kväll ______________________

D Öva ord

Arbeta med en kamrat och svara på följande frågor. Prata så mycket ni kan om frågorna.

1 Vilken *talang* har du?
2 Vem är du alltid *lojal* emot?
3 Vad tycker du är *exotiskt*?
4 När vill man gärna *rymma*?
5 Skulle du gärna vilja stå på en *scen*?
6 När känner du dig *splittrad*?
7 Hur hjälper man bäst den som blir *mobbad*?
8 Vad tycker du skulle *förgylla* den här dagen?
9 När använder du din *kreativitet*?
10 Vad kan *inspirera* till att lära sig svenska?

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst "Var tacksam. För att du är fri." och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

____

F Skriv

Skriv en text liknande den krönika av Arghavan som du just har läst. Berätta om din första tid i Sverige och om hur du upplevde den tiden. Hur tänkte du då? Hur tänker du nu?

Fundera och diskutera

Vad tänker du när du ser en ung människa i rullstol?

Här följer en krönika där Aron Andersson berättar om hur han ser på sitt liv i rullstol.

Vi har alla ett val KRÖNIKA

När jag var sju år gammal satt jag, mina två yngre bröder, mamma och pappa i bilen på väg från Stockholm ner till Göteborg. Vi skulle dit för att fira jul. Efter en dryg timme i bilen började jag klaga. Jag började klaga på att jag hade ont i rumpan när jag satt.

Vad ingen anade då var att denna värk bara skulle bli värre. Att det till slut skulle göra så ont att mamma tog med mig till vårdcentralen. Hur läkaren där skulle konstatera att det var "växtvärk" och skicka hem oss. Hur jag en vecka senare skulle få en kraftig feber och hur vi till slut skulle åka in till akuten.

Väl på akuten kunde läkarna efter många prover och röntgenundersökningar konstatera att jag hade cancer. En cancertumör som satt i mitt bäcken och orsakade smärtan. En dryg vecka senare fyllde jag åtta år och på min åttonde födelsedag fick jag min första cellgiftsbehandling.

Efter den följde ett drygt år av behandlingar. Det var cellgifter och strålning men hur mycket man än behandlade försvann inte cancern.

Till slut återstod bara ett alternativ för att rädda livet på mig.

Operation.

Jag opererades i mer än 12 timmar. När jag vaknade upp från operationen var mitt liv annorlunda för alltid. Operationen hade gått bra, cancern var borta men många nerver till benen hade skadats och jag var dömd till ett liv i rullstol.

När folk frågar mig vad jag föreläser om brukar jag säga att jag föreläser om ett val. Nämligen det valet som vi alla gör när det händer svåra saker i våra liv.

Väljer vi att lägga oss ner, tycka synd om oss själva och se oss som ett offer. Eller väljer vi att göra det absolut bästa vi kan av vår situation.

När jag var 10 år gammal och hamnade i rullstol valde jag det sistnämnda.

Det hade varit lätt att välja att tycka synd om mig själv, att se mig själv som ett offer och se det som en ursäkt för att inte leva mitt liv fullt ut. Istället valde jag att göra det bästa av min situation, istället valde jag att leva livet fullt ut.

Har det varit lätt hela vägen? Nej verkligen inte. Jag har prövats gång på gång, misslyckats flera gånger än du kan ana men när det är svårt påminner jag mig själv om det där beslutet och väljer att hedra mitt ord till mig själv. Väljer att hedra mitt ord till 10-åriga Aron.

För om jag idag skulle kunna åka tillbaka till 10-åriga Aron skulle jag med stolthet kunna säga att allt blev bra. Jag skulle kunna säga åt

honom att när han är 26 år gammal lever han ett liv som han älskar, jobbar med något han brinner för och har vänner som alltid finns där.

Jag tog beslutet att göra det bästa av min situation – vilket beslut tar du?

ur *Inte en främling, 41 berättelser om identitet och mångfald* av Aron Andersson

Aron Andersson är inte som andra. Han har inte samma förutsättningar som alla andra och framför allt – han gör inte som alla andra. För gör man som alla andra – då får man precis samma resultat som alla andra. Aron går mot strömmen, banar sin egen väg och visar för omvärlden att det faktiskt är möjligt. Att det faktiskt är möjligt att besegra cancern fyra gånger, att cykla till Paris med bara armarna och att man som rullstolsburen faktiskt kan bestiga Kebnekaise! Och att man vid 25 års ålder faktiskt redan kan vara professionell föreläsare.

A Vad står det i texten?

1 Hur gammal var Aron när han först kände av sin sjukdom?
2 Vad var det som fick dem att åka till akuten?
3 När fick Aron sin första cellgiftsbehandling?
4 Vad hände vid operationen?
5 Vad handlar Arons föreläsningar om?
6 Hur ser Aron på sin situation?
7 Vad gör han när han tycker att det känns svårt?
8 Vad skulle han vilja berätta för den 10-åriga Aron?

B Läs mellan raderna

1 Vilket budskap vill Aron ge i texten?
2 Aron berättar utförligt om både sjukdom och behandling. Varför gör han det, tror du?
3 I slutet ställer Aron frågan: ”Vilket beslut tar du?” Varför riktar han sig direkt till läsaren där, tror du?

C Resonera

1 Kan du känna igen något från ditt eget liv i den här texten? Vad i så fall?
2 Aron ger ett intryck av att vara stark. Varför är han så stark, tror du?
3 Hur skulle du reagera i hans situation?
4 Kan Arons föreläsningar och till exempel den här texten fungera som en hjälp till andra i samma situation?

D Synonymer

Vilka av följande verb och verbuttryck betyder ungefär samma sak? Dra ett streck mellan de verb som passar ihop. Se exemplet.

1 ana	a vara kvar
2 hedra	b säga säkert
3 bestiga	c klättra upp på
4 konstatera	d tro men inte vara säker
5 återstå	e vinna över
6 besegra	f visa respekt

E Öva ord

Arbeta med en kamrat och svara på följande frågor. Prata så mycket ni kan om frågorna.

1 Vad *brinner* du för just nu?
2 Vad händer när man tar *cellgifter*?
3 På vilka olika sätt är det bra med *rullstol*?
4 Vad känner du *stolthet* över?
5 Vem känner du som går emot *strömmen*?
6 Varför gör man en *röntgenundersökning*?
7 Vem känner du som är *rullstolsburen*?
8 Hur vet man att någon är *professionell*?
9 Vilket berg skulle du vilja *bestiga*?
10 Vilken *föreläsare* skulle du vilja lyssna på?

LÄSTIPS

Läs hela boken *Inte en främling*, som innehåller 41 personliga och korta berättelser om tillhörighet, identitet och mångfald.

Skrivtips

Skriva referat

För att skriva ett referat kan du göra så här:

1 Läs igenom texten och arbeta med den tills du förstår den.

2 Stryk under ord och uttryck i texten som är centrala för innehållet. Ta bara med det viktigaste och inga detaljer.

3 Gör gärna en tankekarta för att få en struktur på det du ska skriva. Utgå från det som du har strukit under.

4 Skriv ett utkast och återge *med egna ord* vad som står i texten du läst. Det är viktigt att du inte skriver av exakt vad författaren skriver utan skriver en egen text. I ett referat ska du skriva din egen version av författarens text, samtidigt som författarens budskap självklart inte får gå förlorat. Enklaste sättet att undvika att skriva av är att aldrig titta i texten medan du skriver, utan hålla dig till understrykningar, tankekarta eller andra anteckningar. När du skrivit klart kan du kontrollera om du har fått med allt.

5 För att visa att det är ett referat börjar du med att skriva textens titel, var man kan läsa texten och också vem som författat den.

6 Medan du skriver din text kan du då och då påminna läsaren om att det är ett referat. Det gör du genom att använda så kallade *referatmarkörer*. Du kan då växla mellan att använda ordet författare, författarens namn eller ett pronomen. Så här kan du exempelvis skriva:

Författaren *berättar* ...
Enligt författaren ...
Författaren *menar* att ...
..., *skriver* författaren.
Författaren *avslutar* artikeln med ...
Inledningsvis *anser* författaren att ...
Författaren *förklarar* att ...

7 Om du vet vilken typ av text det handlar om är det bra om du skriver det i början, till exempel ”artikel”, ”reportage”, ”krönika”, ”novell”, ”roman” eller något annat.

20. Vi och våra barn

Fundera och diskutera

Barn har stor förmåga att fantisera. Tror du att den förmågan försvinner när vi blir vuxna? Vad fantiserade du själv om när du var barn?

A Lyssna

”Det gåtfulla folket” är en sång som handlar om barn och om barns fantasi. Många känner igen sig själva i sången, antingen som barn eller

[redacted]

Det gåtfulla folket SÅNG

Barn är ett folk och de bor i ett främmande land, detta land är ett regn och en ________

Över den pölen går pojkarnas båtar ibland och de glider så fint utan köl

Där går en flicka som samlar på stenar, hon har en ________

Kungen av träd sitter stilla bland grenar i trädkungens tron

Där går en pojke som skrattar åt snö

Där går en flicka som gjorde en ö av femton ________

Där går en pojke och allting blir glass som han snuddar

Alla är barn och de tillhör det gåtfulla folket

Barn är ett folk och de bor i ett främmande land, detta land är en äng och en vind

Där finner kanske en pojke ett nytt Samarkand och far bort på en svängande ________

Där går en flicka som sjunger om kottar, själv äger hon två

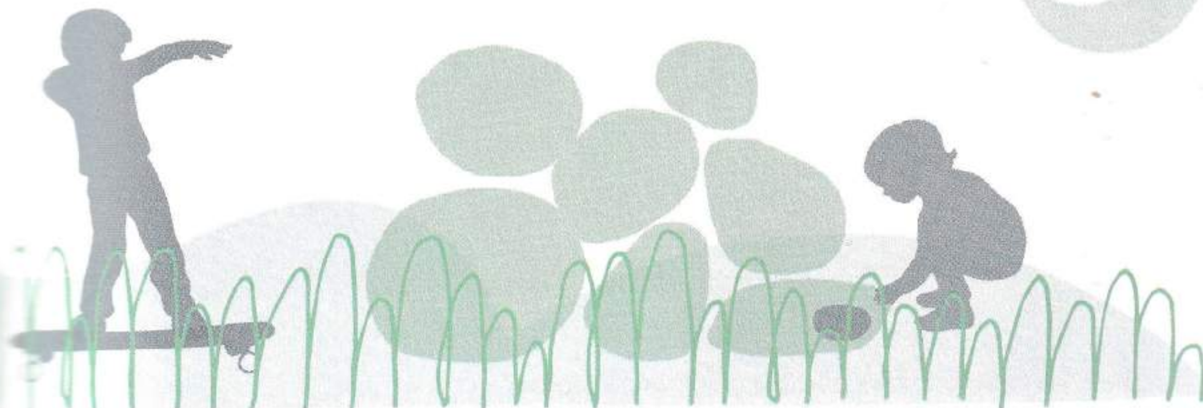
Där vid ett plank står en pojke och klottrar att jorden är blå

Där går en pojke som blev ________

Där, där går kungen av skugga runt stan och skuggar bovar

Där fann en flicka en festlig grimas som hon ________

Alla är barn och de tillhör det gåtfulla folket

Barn är ett folk och de bor i ett främmande land, detta land är en gård och ett skjul

Där sker det farliga tågöverfallet ibland, vackra kvällar när ________________ är gul

Där går en pojke och ________________ på bilar, själv vinner han jämt

Fåglarnas sånger i olika stilar är magiska skämt

Där blir en värdelös sak till en ________________

Där, där blir sängar till fartyg en natt och går till månen

Där finns det riken som ingen av oss tar ifrån dem

Alla är barn och de tillhör det gåtfulla folket

Text: Beppe Wolgers
Musik: Olle Adolphson

B Läs mellan raderna

1 Vad menar sångtextförfattaren med ordet ”gåtfull” tror du?
2 Vad vill författaren säga med texten?
3 Vad i texten visar på det gåtfulla hos barn, tycker du?

C Resonera

1 Ge tre exempel på saker som barn i sången fantiserar om.
2 Är det någon av de sakerna som kan kallas gåtfulla, tycker du? Varför tycker du att de är gåtfulla i så fall?
3 Känner du igen någon av de fantasier som barnen i sången har? Vilken i så fall?
4 Berätta om något du lekte med när du var liten.
5 Berätta om något du trodde på när du var liten.
6 I vilken ålder slutar barn tillhöra det ”gåtfulla folket”, tycker du?

D Öva ord

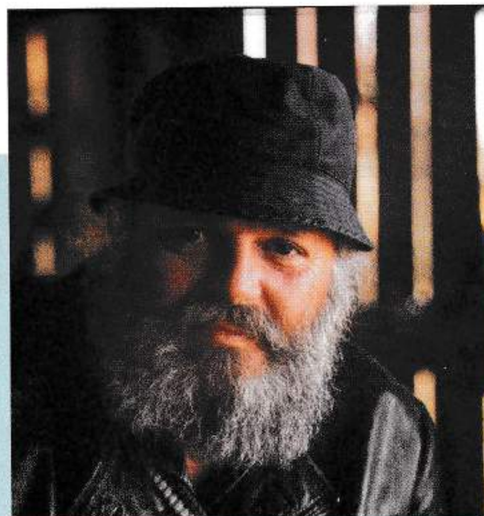
Sitt i grupper om cirka fyra personer och tala om följande.

1 Hur ser en *tron* ut?
2 Hur ser det ut när man *snuddar* vid något?
3 Vad finns på en *äng*?
4 Var kan du hitta *kottar*?
5 Vilken slags färg använder den som *klottrar* på väggar?

6 Vem brukar *skugga* andra människor?
7 Gör en ful *grimas*.
8 Vad kan man använda ett *skjul* till?
9 Vad äger du som är *värdelöst*?
10 När såg du ett *fartyg* senast?

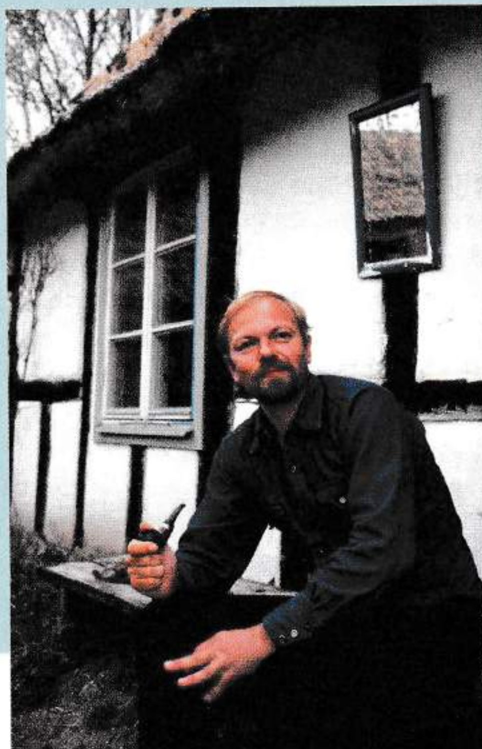
FAKTA

Beppe Wolgers

Beppe Wolgers (1928–1986) var poet, textförfattare, skådespelare, författare, underhållare, konstnär och också översättare. Han debuterade som poet men är kanske mest känd som sångtextförfattare och tv-underhållare. Visan "Det gåtfulla folket" har blivit en svensk klassiker.

Olle Adolphson

Olle Adolphson (1934–2004) var en vissångare och gitarrist som också skrev egna visor. Ett av de verk som han är mest känd för är just visan "Det gåtfulla folket" som han skrev tillsammans med Beppe Wolgers 1959.

Fundera och diskutera

Vad vet du om föräldraförsäkringen och vilka rättigheter nyblivna föräldrar har i Sverige?

Föräldraförsäkringen FAKTABESKRIVNING

Sedan 1974 finns det möjlighet för både mammor och pappor att ta ut föräldraledighet för att vara med sina barn. Tidigare var det bara mamman som kunde ta ut sådan ledighet. Föräldraförsäkringen är något som de politiska partierna ständigt diskuterar och det finns många olika åsikter om hur försäkringen ska utformas. Så här skriver Statistiska centralbyrån om föräldraförsäkringen i en översikt där mäns och kvinnors arbetstid jämförs:

Föräldraförsäkringen infördes 1974 och gav såväl mammor som pappor möjlighet att vara borta från jobbet för att ta hand om sina barn. År 1985 tog mammorna ut 94 procent av dagarna, och papporna resterande 6 procent. Tio år senare reserverades en månad till papporna och 2002 ytterligare en månad. Det fick direkt en effekt på deras uttag av dagar, och andelen pappor som inte tog ut några dagar alls minskade kraftigt. År 1994, året innan den första pappamånaden infördes, var andelen män som inte tog ut några dagar alls 55 procent. Påföljande år hade andelen sjunkit till 25 procent.

Totalt omfattar föräldraförsäkringen 480 dagar, där 60 dagar är reserverade för mamman respektive pappan. De flesta dagarna tas ut under barnets första två år. 2010 hade kvinnor i genomsnitt tagit ut 281 dagar under barnets två första år och männen 59 dagar.

A Vad står det i texten?

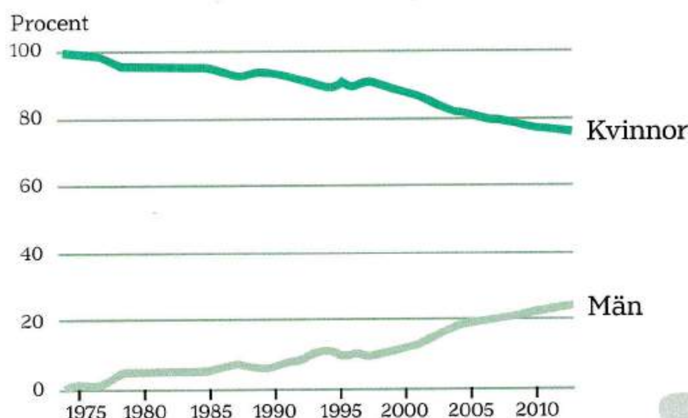
1 Hur länge har det funnits möjlighet för både mammor och pappor att ta ut föräldraledighet i Sverige?
2 Hur förändrades reglerna för föräldraförsäkring 1995 och 2002?
3 Vilken effekt fick de nya reglerna som infördes då?
4 När under barnets uppväxt tas flest föräldradagar ut?

B Resonera

1 Vad tycker du om att mammor och pappor delar på föräldraledigheten?
2 Vilka fördelar finns det med att båda föräldrarna delar lika på föräldraledigheten? Vilka nackdelar kan det finnas?
3 Känner du till hur regler kring föräldraledighet fungerar i något annat land? Vilka fördelar och nackdelar finns i så fall med det?

I det här diagrammet kan du se hur könsfördelningen har förändrats när det gäller uttaget av föräldradagar sedan den så kallade pappaledigheten infördes.

Ersatta dagar med föräldrapenning 1974–2013 DIAGRAM

Källa: Försäkringskassan

C Vad står det i diagrammet?

Studera diagrammet och svara sedan på följande frågor.

1 Hur har mammornas uttag av föräldrapenning förändrats sedan 1974?
2 Hur har pappornas uttag förändrats under samma tid?
3 Hur stor andel pappor tog ut föräldradagar år 2005?
4 Hur fördelade sig uttaget av föräldrapenning mellan kvinnor och män år 2013?

B Resonera

1 Vilken är den största orsaken till att fler pappor nu tar ut föräldrapenning, tror du?
2 Spelar det någon roll för barnen vem av föräldrarna som är hemma mest, tror du? Vilken roll i så fall?

C Debatt

Föräldraledighet är en politisk debattfråga som diskuteras flitigt. Någon tycker att föräldrar ska dela helt lika, det vill säga vara hemma halva tiden var, andra tycker att varje familj själv ska bestämma hur de vill göra med föräldradagarna. Vad tycker ni?

Ordna en debatt där ni diskuterar vem som ska ta ut föräldraledighet när barnen är små. Gör så här:

1 Arbeta i grupper om cirka sex personer. Halva gruppen hittar argument för att dela föräldradagarna lika, alltså 50 % av tiden till mamman och 50 % av tiden till pappan, och den andra halvan hittar argument emot. Alla funderar också på tänkbara motargument och försöker bemöta dem.
2 Debattera frågan muntligt i hela gruppen. Presentera era argument och försök att hålla er till de argument ni tagit fram, även om ni inte själva håller med.
3 Skriv ner de viktigaste argumenten som framkommit i debatten när ni är klara. Skriv därefter en insändare där du ger din egen åsikt i den här frågan. Se på s. 73 hur du kan skriva en insändare.

D Ordfläta

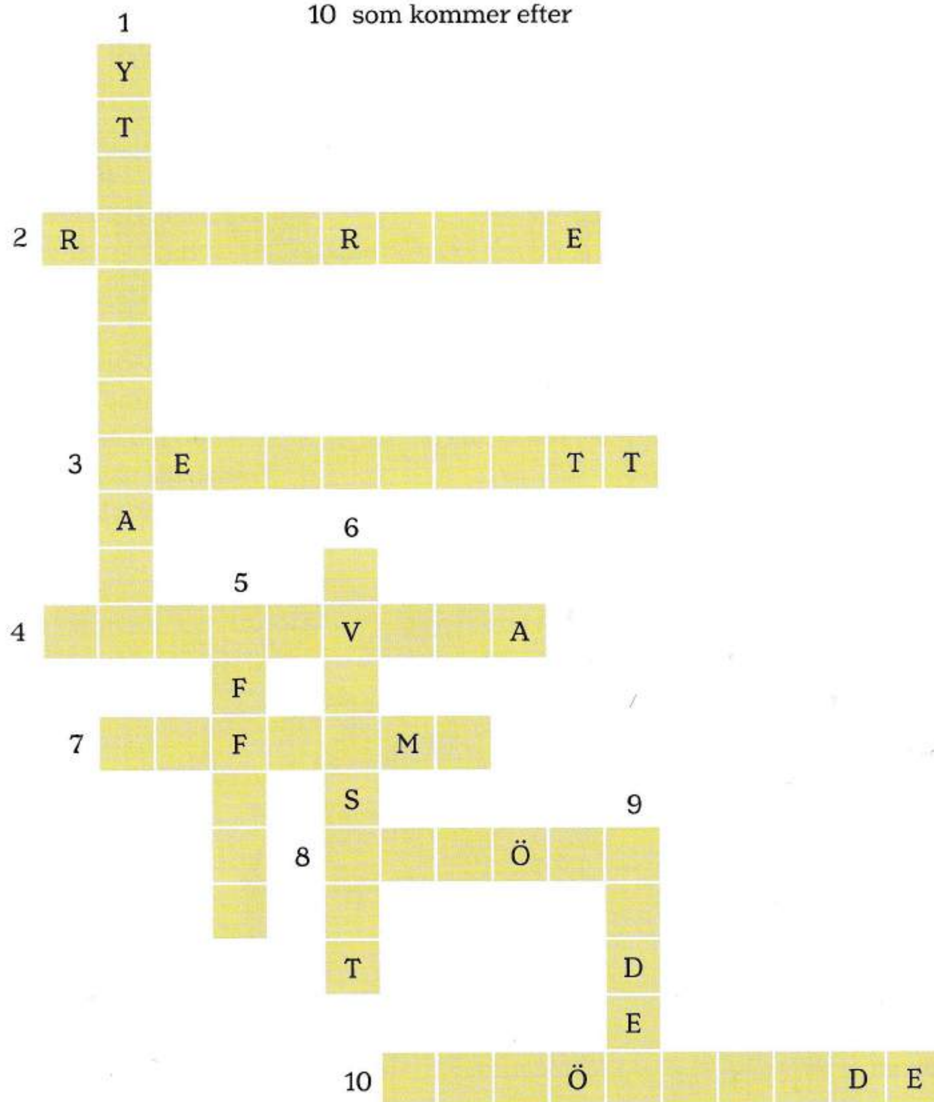
Skriv synonymer till orden i 1–10 i ordflätan. Alla ord finns i texten ”Föräldraförsäkringen” på s. 264. Fyll i de bokstäver som saknas.

Lodrätt

1 fler
5 påverkan
6 sammanfattning
9 del

Vågrätt

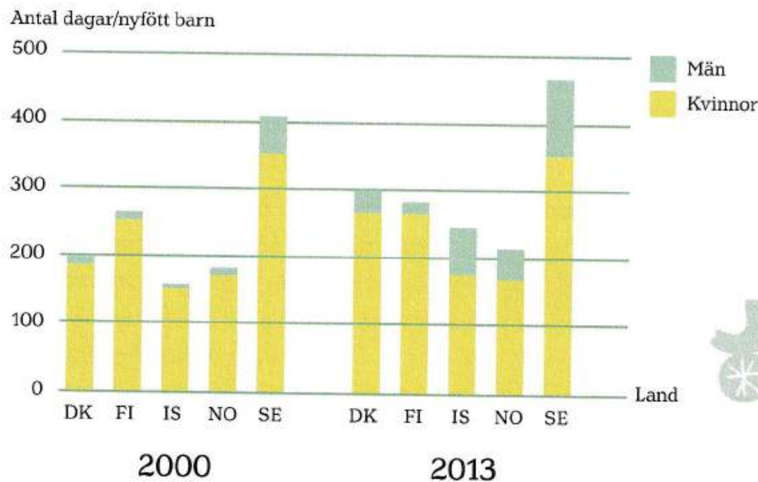
2 som finns kvar
3 medeltal
4 förbehålla
7 utarbeta
8 lansera
10 som kommer efter

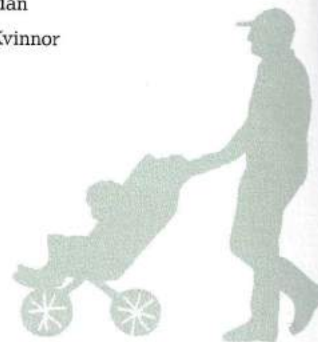

Uttag av föräldradagar

I det här diagrammet kan du se hur uttaget av föräldradagar skiljer sig i de nordiska länderna Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt hur det har förändrats över tid.

Antal ersatta dagar med föräldrapenning per nyfött barn DIAGRAM

Källa: NOSOSCO:"Social protection in the Nordic Countries"

A Vad står det i diagrammet?

1 Hur har antalet dagar som tas ut förändrats i länderna mellan år 2000 och 2013?
2 Hur har fördelningen mellan män och kvinnor förändrats under samma tid?
3 I vilket land togs flest föräldradagar ut år 2013?
4 I vilka länder har antalet uttagna föräldradagar ökat nämnvärt under perioden?
5 I vilket land har andelen pappor som tar ut föräldradagar ökat mycket under perioden?

B Resonera

1 Vad kan skillnaderna mellan de nordiska länderna bero på, tror du?
2 Hur tycker du att föräldraförsäkringen borde förändras i framtiden?

HÖRFÖRSTÅELSE

Lyxigt att vara pappaledig

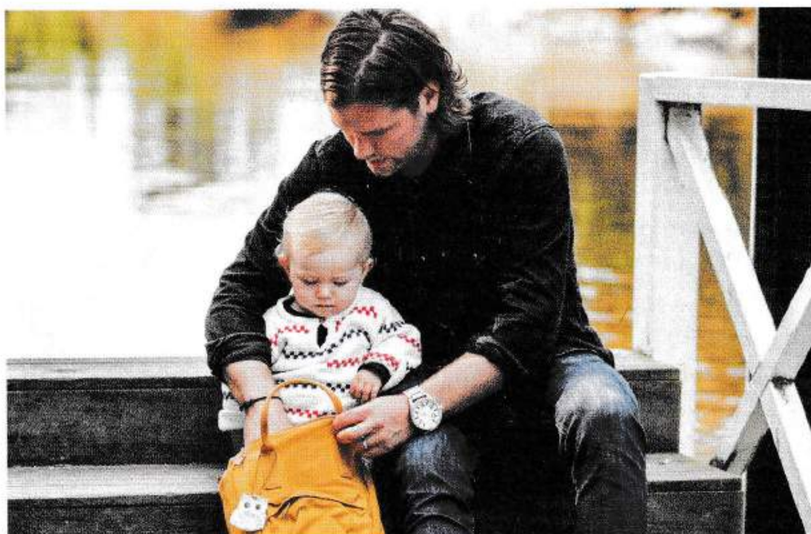
Lyssna på ett radioprogram där Jonatan berättar om sin pappaledighet med dottern Azalea.

Läs först frågorna och lyssna därefter på inspelningen. Försök svara på frågorna direkt. Lyssna igen och jämför sedan dina svar med en kamrat.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Frågor

1. Hur reagerar vissa av Jonatans manliga arbetskamrater på att han är hemma med sin dotter?
2. Vilka ord använder Jonatan när han ska beskriva sin tid som pappaledig?
3. Hur lång ledighet kommer han att ta ut?
4. Nämn tre olika saker som far och dotter gör på dagarna.
5. Vad tror Jonatan är orsaken till att det oftast är modern som är hemma med barnen?
6. Vad svarar Jonatan på frågan om han också var gravid när paret väntade sin dotter?
7. Vad är det bästa med att vara pappaledig, säger Jonatan?

ur *Sommarboken*

Fundera och diskutera

Vad kan en gammal farmor och hennes lilla barnbarn ha att prata om en tidig morgon vid havet?

Många barn har många och nära kontakter med äldre släktingar, till exempel far- eller morföräldrar. Barnens föräldrar kan vara stressade och ha mycket att göra, men kanske har den äldre generationen mer tid för barnen. Här kan du läsa en text av den finlandssvenska författaren Tove Jansson. I *Sommarboken* berättar hon om en sommar då en liten flicka, Sophia, kommer till den ö i den finska skärgården där hennes farmor tillbringar sommaren. Sophia och farmor kommer varandra nära och utbyter många tankar om livet, döden och om sina rädslor.

Badmorgon

UTDRAG UR ROMAN

Det var en tidig mycket varm morgon i juli och det hade regnat på natten. Det nakna berget ångade men mossan och skrevorna var dränkta av fukt och alla färger hade fördjupats. Nedanför verandan var växtligheten en regnskog, ännu i morgonskugga, täta elaka blad och blommor och hon måste akta sig för att bryta dem medan hon letade, med handen för munnen och hela tiden rädd att tappa balansen.

Vad gör du? frågade den lilla Sophia.

Ingenting, svarade hennes farmor. Det vill säga, tillade hon argt, jag letar efter mina löständer.

Barnet kom ner från verandan och frågade sakligt: Var tappade du dem?

Här, sade hon. Jag stod just där och de föll nånstans mellan pionerna.

De sökte tillsammans.

Låt mig, sade Sophia. Du kan inte stå på benen. Maka på dig. Hon dök in under trädgårdens blommande tak och kröp mellan de gröna stammarna, härnere var det skönt och förbjudet, svart mjuk mark och där låg tänderna, vita och skära, en hel munfull av gamla tänder, jag har dem! skrek barnet och reste sig. Sätt in dem.

Men du får inte se på, sade farmorn. Det här är privat. Sophia höll tänderna bakom ryggen. Jag vill se på, sade hon. Då satte hennes farmor in sina tänder med ett glapp, det gick helt behändigt och var egentligen ingenting att tala om.

När dör du? frågade barnet.

Och hon svarade: Snart. Men det angår dig inte det minsta.

Varför? frågade barnbarnet.

Hon svarade inte, hon gick ut på berget och vidare mot ravinen.

Det där är förbjudet! skrek Sophia.

Den gamla svarade föraktfullt: Jag vet. Varken du eller jag får gå till ravinen men nu gör vi det i alla fall för din pappa sover och vet inte om det.

De gick över berget, mossan var hal, solen hade hunnit en bra bit upp och nu ångade allt, hela ön var full av soldimma och mycket vacker.

Gör de en grop? frågade barnet vänligt.

Jo, svarade hon. En stor grop. Och tillade lömskt: Så stor att vi allihop får rum.

Varför det? frågade barnet.

De gick vidare mot udden.

Så här långt har jag aldrig varit, sade Sophia. Har du?

Nej, svarade hennes farmor.

De gick ända ut till udden där berget sjönk i mörkare och mörkare terrasser, varje steg ner mot mörkret var kantat av en ljusgrön frans av sjögräs, den svepte fram och tillbaka med vattnets rörelser.

Jag vill bada, sade barnet. Hon väntade på motstånd men det kom *inte. Då klädde hon av sig, långsamt och ängsligt. Man kan inte lita på* den som bara låter allting hända. Hon stack benen i vattnet och sade: Det är kallt.

Naturligtvis är det kallt, svarade den gamla kvinnan med tankarna på annat håll. Vad hade du väntat dig.

Barnet gled ner till midjan och väntade i spänning.

Simma, sade hennes farmor. Du kan ju simma.

Det är djupt, tänkte Sophia. Hon har glömt att jag aldrig har simmat på djupt vatten utan att ha nån med mig. Och därför steg hon upp igen och satte sig på berget och förklarade: Det blir tydligen fint väder idag.

Solen hade hunnit högre. Hela ön glimmade, och havet, luften var mycket lätt.

Jag kan dyka, sade Sophia. Vet du hur det är när man dyker?

Hennes farmor svarade: Visst vet jag. Man släpper allting och tar sats och bara dyker. Man känner tångruskorna utmed benen, de är bruna och vattnet är klart, ljusare uppåt, och bubblor. Man glider. Man håller andan och glider och vänder sig och stiger uppåt, låter sig stiga och andas ut. Och sen flyter man. Bara flyter.

Och hela tiden med öppna ögon, sade Sophia.

Naturligtvis. Ingen människa dyker utan att öppna ögonen.

Tror du på att jag kan det utan att jag visar dig? frågade barnet.

Jo, jo, svarade farmorn. Klä på dig nu så hinner vi hem innan han vaknar.

Den första tröttheten kom närmare. När vi är hemma, tänkte hon, när vi är inne igen så tror jag att jag sover ett tag. Och jag måste komma ihåg att säga åt honom att det här barnet fortfarande är skrämt för djupt vatten.

ur *Sommarboken* av Tove Jansson

FAKTA

Tove Jansson

Tove Jansson (1914–2001) föddes i Helsingfors och tillhörde den svenskspråkiga minoriteten i Finland. Hon var författare, konstnär, illustratör och serieskapare och är framför allt känd för sina böcker och tecknade serier om mumintrollen. Den första boken om mumintrollen publicerades redan 1945 och hon fortsatte skriva böcker om trollen ända in på 1970-talet. Tove Jansson tilldelades många priser, bland annat H.C. Andersen-medaljen för sitt författarskap inom barnlitteraturen 1966, Finlandspriset 1993 och Svenska Akademiens stora pris 1994. Mumintrollen har fått en egen temapark i Nådendal i Finland och på konstmuseet i Tammerfors kan man se Tove Janssons donerade konstverk med mumintroll.

A Vad står det i texten?

1 Vad gjorde farmodern i början av berättelsen?
2 Varför kröp Sophia in bland blommorna?
3 Vad svarade farmodern när Sophia skrek att det var "förbjudet" att gå till ravinen?
4 Var hade varken farmodern eller Sophia varit tidigare?
5 Varför var Sophia ängslig när hon klädde av sig för att bada?
6 Varför gick Sophia upp ur vattnet utan att simma fastän hon kunde simma?
7 Vad skulle farmodern göra när hon kom hem?

B Vad ser du i texten?

1 Vilken stämning ger beskrivningen av ön? Varför beskrivs den så, tror du?
2 Hur beskrivs farmodern? Varför beskrivs hon så?
3 Hur beskrivs Sophia? Varför beskrivs hon så?
4 Stryk under meningar i texten som visar hur barnbarnet och farmodern ser på varandra.
5 Varför håller farmodern handen för munnen medan hon letar bland växterna i början av novellen, tror du?
6 Varför vill Sophia se på när farmodern sätter in löständerna?
7 Vad tänker båda två på flera gånger, men inte riktigt vill prata om?
8 Varför blir Sophia orolig när hennes farmor inte protesterar när hon vill bada? Och varför protesterar inte farmodern, tror du?
9 Hur talar de om Sophias pappa?
10 Varför vill inte Sophia visa sin farmor att hon kan dyka fast hon säger att hon kan det?

C Resonera

1 Har du minnen av egna kontakter med far- eller morföräldrar eller andra äldre släktingar som betytt mycket för dig. Varför har de betytt mycket i så fall?
2 Vem har mest glädje och nytta av kontakter mellan den äldre och den yngre generationen, barnet eller den äldre?
3 Berättelsen är mycket kort. Vad är det i texten som gör att vi får veta mycket om de båda personerna, trots att det egentligen inte händer så mycket?

D Skriv recension

En recension kan man läsa när man vill veta vad någon tycker om en bok, en film, en teaterpjäs eller ett musikstycke till exempel. Den som skriver en recension av en roman eller en novell *utvärderar* romanen eller novellen.

1 Skriv en recension av berättelsen "Badmorgon". Läs på s. 276 hur en recension kan vara uppbyggd. Mall för recension hittar du på

→ www.sanomautbildning.se/hjulet.

2 Skriv därefter en recension av en bok du nyligen har läst. Visa gärna din recension för kamraterna i studiegruppen för att ge goda råd om böcker att läsa (eller inte läsa).

E Öva ord

1 Beskrivning

a Naturen beskrivs på flera ställen i texten. Leta efter ord och uttryck som beskriver hur det ser ut på ön.

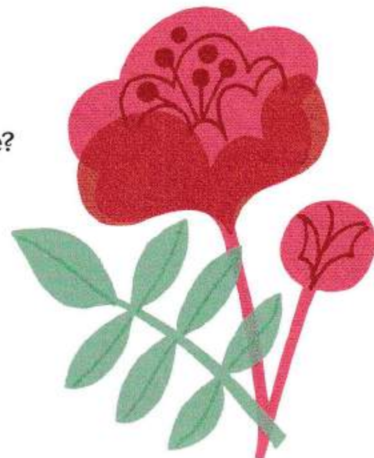
b Vad ser du framför dig när du läser följande ganska ovanliga metaforer i texten? Diskutera med en kamrat om varför författaren skriver just så.

"det nakna berget ångade", "nedanför verandan var växtligheten en regnskog", "täta elaka blad och blommor", "hon dök in under trädgårdens blommande tak"

2 Använd orden

Arbeta med en kamrat och svara på följande frågor. Prata så mycket ni kan om frågorna.

a Hur känns det när man går på *mossa*?
b Vad kan man göra på en *veranda*?
c Ungefär hur stora brukar *pioner* bli?
d Vilken färg har *stammen* på en tall?
e Vilken fråga tycker du *angår* varenda människa i Sverige?
f Vad behöver man för att gräva en *grop*?
g När känner du dig *ängslig*?
h Var finns det något som *glimmar* i din närhet just nu?
i Vad tycker du om att *dyka*?
j Hur länge kan du *hålla andan*?

3 Verb

Diskutera med en kamrat om vad följande korta verb i texten betyder. Välj därefter ut *tre* av dem och skriv en mening där du använder alla tre verben i en och samma mening.

ånga svepa glida dyka glimma flyta

Skriv en mening med tre av orden: ______________________________

____

F Skriv personporträtt

Gör ett personporträtt av en äldre person som du känner, en släkting eller någon annan. Beskriv personen med ord på ett så levande sätt som möjligt.

Typiskt för genren

Recension av bok

- I *inledningen* står titel på boken samt författarens namn. Ofta står det också när boken gavs ut.
- Därefter presenteras *huvudpersonerna* i boken, *miljön* där handlingen utspelar sig och kort vad texten handlar om. Allt återges inte utan det är oftast bara en kortare redogörelse.
- I *omdömet* presenteras recensentens personliga åsikter om boken. Åsikterna motiveras gärna med exempel ur texten. Orden är varierade, sällan bara orden *bra* eller *dålig*.
- Recensionen avslutas med en formulering som sammanfattar recensentens tankar om boken. Det kan vara en rekommendation att läsa (eller inte läsa) boken eller någon annan personlig reflektion.

FAKTA

Svenskan i Finland

Finland och Sverige har en lång gemensam historia och i flera hundra år var Finland en del av Sverige. I Finland är inte bara finska nationalspråk utan också svenska. Det står i grundlagen sedan 1919 då Finland hade blivit ett självständigt land. Både svenska och finska är obligatoriska skolämnen i Finland och i tvåspråkiga kommuner kan gatuskyltar vara skrivna på båda språken. Det finns platser i landet där en majoritet talar svenska i nästan alla sammanhang, exempelvis i Vasa, i Ekenäs och på hela ön Åland, men på de flesta platser utgör finlandssvenskarna en minoritet.

Svenskan i Finland räknas som en svensk dialekt och kallas i Sverige för "finlandssvenska". Den största skillnaden mellan svenskan i Sverige och den i Finland är kanske uttalet och språkmelodin. En del ord är också olika. Det kan vara ord som enbart förekommer i finlandssvenskan, till exempel *simstrand* istället för *badstrand* och *julgubbe* istället för *jultomte*. Det kan också vara ord som används på olika sätt i Sverige och i Finland. Ordet *semla* i finlandssvenskan är det som i Sverige kallas *fralla* eller *vetebulle*. Det svenska ordet *semla* heter i Finland *fastlagsbulle*, ett bakverk med grädde och mandelmassa.
Ord kan också stavas och uttalas på olika sätt som till exempel siffran 18 som i Finland uttalas *aderton* och i Sverige *arton*.

21. Vi på jobbet

[redacted]

5 Hur har siffrorna ändrat sig över tiden, tror du?

6 Hur skiljer sig den svenska synen på yrken för kvinnor respektive män mot vad du är van vid från det land där du växte upp?

7 Hur kommer det att vara om 10 år när det gäller kvinnor och män i olika yrken i Sverige, tror du?

De 10 största yrkena 2013 DIAGRAM

Antal och könsfördelning (%).

Ge beröm

Slösa med beröm när dina kollegor gjort något bra. Beröm stärker självförtroendet och ger god stämning.

Våga skämta

Ett gott skratt förlänger livet! Humor smittar, och den som skämtar får många glada skratt tillbaka.

Bjud på dig själv

Att bjuda på sig själv genom att våga berätta om tillkortakommanden och glädjeämnen i livet ger en mer öppen och trivsam atmosfär.

Ta ditt ansvar

Du har väl ställt in kaffekoppen i diskmaskinen? Att ta sitt ansvar minskar irritationsrisken.

Ta hand om nyanställda

Fråga de nya om de vill hänga med på lunch eller komma med på kafferasten.

Resonera

1 Vilket av tipsen tycker du är allra viktigast? Varför är det viktigt?
2 Vilket tips skulle du vilja lägga till i den här listan?
3 Skulle de här tipsen passa i andra sammanhang än på jobbet, tycker du?

På webbsidan chefguiden.se finns information till chefer om hur de bäst kan skapa trivsel på jobbet:

Hur skapar man trivsel på jobbet?

I en Sifo-undersökning gjord av kontorsföretaget Regus har 1 000 personer fått rangordna vilka förmåner som betyder mest för harmoni på jobbet.

Det visade sig vara tillgång till friskvård som massage och gym som kom på första plats. Därefter kom rena lokaler samt en trevlig och stilfull arbetsmiljö. Vidare menade personerna i undersökningen att fungerande kontorsmaskiner och bra stöd från reception och vaktmästare också hade betydelse i hur effektiva de var på sitt jobb. Gratis frukt och gott kaffe kom längst ner på listan för vad som betydde mest för undersökningspersonerna.

De faktorer som får oss att vantrivas på jobbet är exempelvis rökning, alkohol, dålig lukt och snusk i köket och på toaletterna. Det visade sig också att många irriterar sig på sina kollegor – ständigt försenade arbetskamrater, högljudda personliga samtal, skvaller och personer som förnekar att de gjort misstag hör till saker som man gärna vill slippa på sin arbetsplats.

Resonera

1 Hur skulle du rangordna de förmåner som nämns i texten? Varför rangordnar du så?

2 Hur rangordnar du de faktorer som ger vantrivsel? Varför rangordnar du så?

Själv har han inte mötts av fördomar på grund av sitt yrkesval. Snarare tvärtom, många tycker att det verkar givande att arbeta inom äldrevården och säger att alla borde prova på yrket. Inte heller har han mötts av negativa attityder från vårdtagarna.

– De gamla har livserfarenhet. Jag tror att de är kloka nog att genomskåda könets ringa betydelse, säger Robin Seyfi.

Under en arbetsdag besöker han i genomsnitt fyra till fem hushåll runt om i Uppsala. Där sköter han allt från hushållssysslor till medicinering och personlig hygien. Det är ett slitigt jobb, främst mentalt och känslomässigt. För det mesta har han tid att slå sig ner en stund och prata med vårdtagarna. Det är en förutsättning, menar Robin.

– Att hinna sitta ner och prata med de äldre är ett måste. Vi ska vara ett hjälpmedel för dem, inte någon som tar med sig

stress in i deras hem. Om jag inte ens har tid att ta av mig jackan då jag kommer gör jag inget bra jobb.

– Jag är deras armar och ben och vid demens även deras hjärna. Då måste man ha tid att lyssna, annars är det ohållbart.

Just den här söndagen när vi ses är Robin ledig, annars jobbar han ofta kvällar och helger. Att få ihop vardagen är inte alltid lätt för familjen Seyfi. Robins fru Lily är egenföretagare och även hon arbetar oregelbundna tider.

– Då är det viktigt med en familj som ställer upp. Ett tag skjutsade jag min dotter Vanessa till skolan varannan vecka, vilket gjorde att jag var tvungen att börja senare på morgnarna. Det är tur att jag har en förstående chef, säger Robin samtidigt som sonen, Marwin, pockar på hans uppmärksamhet.

Robin Seyfi har inte funderat så mycket på sitt yrkes status, kanske för att han inte tycker det är viktigt.

– Status är ett påhittat och falskt livsvärde. Det säger ingenting om dig som människa, det finns människor med pengar och människor utan, du är varken bättre eller sämre för det, anser han.

Inte heller håller han med om att lön och status nödvändigtvis går hand i hand, även om han tycker att lönen är för låg inom hans sektor.

– Att jobba med människor borde premieras mera, jag tycker inte riktigt att vi får betalt för det viktiga arbete vi utför. Kanske handlar det om att vårdyrket traditionellt setts som ett kall och inget man får betalt för, funderar han.

– Samtidigt är pengar inget som gör mig lyckligare, jag är glad så länge lönen räcker till och om jag kan lägga undan lite är det ett plus.

Men man måste sätta saker i perspektiv, alla hushåll har inte två löntagare. Tänk om jag hade varit själv med barnen, då hade vi aldrig kunnat bo kvar här, säger Robin och i samma stund ringer telefonen.

Det är dottern Vanessa som undrar när de ska ut och åka pulka. Medan Robin dukar bort kaffekoppar och ritblock säger han att trots slitet och att vardagen ibland är svår att få ihop är han nöjd med sitt yrkesval, att jobbet får honom att uppskatta livet.

– Det jag ser i mitt arbete får mig att bli ödmjuk. Mitt yrke är långt ifrån glamour och flärd, men man får möta människor med livsvisdom och man får en insyn i åldrandet. Jag vet hur det kommer sluta för oss alla, säger Robin samtidigt som han fångar upp Marwin som har förflyttat sig till legolådan på golvet.

Maria Carlsson, Upsala Nya Tidning

A Vad står det i texten?

Läs texten "Han trivs med jobbet i äldrevården" (s. 283–285) och svara kort på frågorna.

1 På vilket sätt har bilden av den som arbetar med vård och omsorg (vårdarbetaren) förändrats?
2 Varför tycker Robin att det inte är relevant att prata om skillnader mellan kvinnor och män?
3 Hur har folk reagerat på att han som man arbetar inom äldrevården?
4 Vad har Robin för arbetsuppgifter under en arbetsdag?
5 Varför är det viktigt att ta av sig jackan när man kommer till vårdtagarna, enligt Robin?
6 Varför är det svårt för Robin och hans fru att "få ihop" vardagen ibland?
7 Vad säger Robin om sitt yrkes status?
8 Vad säger han om lönen?
9 Varför är han nöjd med sitt yrkesval?

B Läs mellan raderna

1 Hur förstår vi att texten är ett reportage? Ge exempel ur texten.
2 Vilka ord skulle du använda för att beskriva Robins arbetssituation?
3 Hur skulle du beskriva Robin som person?

C Resonera

1 Stämmer det som Robin säger om könets "ringa betydelse" på en arbetsplats, tycker du? Varför? Varför inte?
2 Varför betonar han att det är viktigt att ge sig tid med de gamla han besöker?
3 Är du intresserad av att ha ett jobb liknande det som Robin har? Varför? Varför inte?

D Öva ord

1 Diskutera följande frågor som har med yrkeslivet att göra. Frågorna innehåller ord som förekommer i texten.
   a Vilken egenskap tycker du är allra viktigast hos en *kollega*?
   b Vad skulle du syssla med om du blev *egenföretagare*?
   c Vilken *sektor* på arbetsmarknaden är du mest intresserad av?
   d Vilket *yrkesval* skulle du troligen ångra?
   e Vilka yrken har traditionellt varit ett *kall*?
   f Vilket yrke har högst *status* för dig?

2 Följande frågor innehåller ord som har med arbete inom äldrevård att göra.

a Varför är det viktigt att äldre människor får god *omsorg*?
b Vilka *vårdtagare* tror du är svårast att hjälpa?
c Vem ansvarar för *medicinering* till den som är sjuk?
d Varför är det viktigt att få hjälp att sköta sin personliga *hygien* om man inte kan klara det själv?
e Hur märker man att någon har *demens*?
f Vad känner du till om *åldrande*?

E Ordövningar – suffix och prefix

Suffixet *-bar* ger ett adjektiv som betyder "som kan", till exempel: hålla + *-bar* = hållbar. Som du ser försvinner bokstaven *a* i slutet av verbets infinitiv.

1 Vilka adjektiv bildas genom att sätta suffixet *-bar* till följande verb? Vad betyder de? Diskutera med en kamrat.

dricka, sälja, söka, äta, läsa, mäta, höra

2 Ibland kan man sätta prefixet *o-* framför ett adjektiv och få fram motsatsen, som i *ohållbar*.

Hur blir adjektiven i övning E 1 om du sätter prefixet *o-* framför? Hur uttalas de? Vad betyder de? Diskutera med en kamrat.

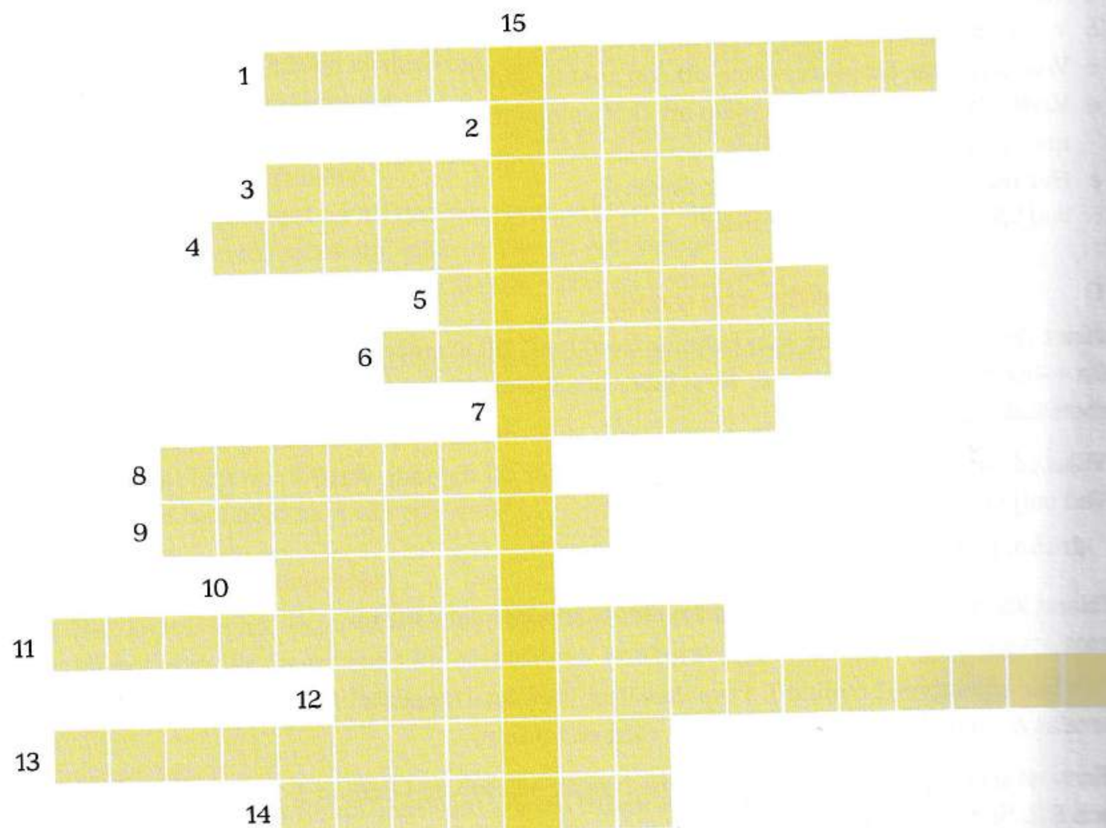
3 Skriv en mening där du använder minst fyra av adjektiven i övning E 1 och E 2. Skriv på raden.

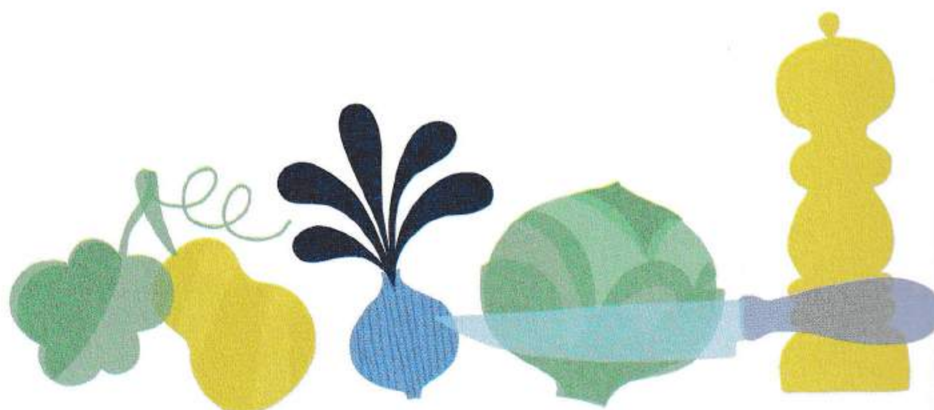
____

F Ordkryss

Vilket ord bildas i den lodräta raden när du har skrivit in alla vågräta ord?

Vågrätt

1 Att börja gråta är en ... reaktion på något.
2 Vi vill gärna veta mer och kräver därför att få full ... i frågan.
3 En ... fråga på en anställningsintervju är vad den arbetssökande har sysslat med tidigare.
4 Han kunde ... honom och visste nu att han inte talade sanning eftersom han tittade bort när han skulle berätta var han hade varit.
5 Vårdarbete kan vara jobbigt både fysiskt och ...
6 Robin har inte mött några ... mot att han är man och arbetar inom ett vårdyrke. Många tycker att det verkar vara ett givande yrke och att yrket passar honom.
7 Den som inte säger sanningen är ...
8 Samir har ingen bil och blir glad om någon vill ... honom.
9 Han hade arbetat bra på jobbet och chefen ville ... honom för det så han fick högre lön.
10 Robin säger att det är helt nödvändigt, ja ett ... att man har tid att sitta ner med vårdtagarna.
11 Många vårdyrken har ... arbetstid, vilket betyder att man ibland arbetar tidiga morgnar och ibland sena kvällar.
12 Den ... han tycker bäst om är att laga mat och diska.
13 Den som är ... är inte längre ung, men inte heller riktigt gammal.
14 Med en positiv ... blir man oftast trevligt bemött av andra människor.

Lodrätt

10 Gamla människor har mycket ..., säger Robin.

G Skriv

1 I artikeln på s. 283 kan vi läsa Robins svar, men inte de direkta frågor som journalisten ställer. Läs artikeln en gång till och skriv därefter ner alla frågor du tror att Robin fått av journalisten. Skriv på separat papper.
2 Ställ dina frågor till en person du vill intervjua om jobbet. Skriv svaren på separat papper.
3 Skriv och berätta om den person du har intervjuat och berätta hur personen trivs på sitt jobb och varför.

ur *New Delhi–Borås*

Fundera och diskutera

Är det möjligt att klara av ett lärarjobb om man inte kan språket, tror du?

Innan man kan prata om gemenskap och trivsel på jobbet måste man förstås ha ett jobb, något som inte är så lätt alla gånger. Här möter du Pikej från Indien som du läste om på s. 221. Han har nu börjat ett helt nytt liv i Sverige. Mycket är nytt och okänt för honom i början, bland annat språket, men ganska snart vill han ha ett jobb. Eftersom han är mycket duktig på att teckna, och också har gått på konstskola i New Delhi, får han idén att söka ett vikariat som bildlärare (som på 70-talet kallades teckningslärare) på en skola.

Och vad har du sysslat med då?

UTDRAG UR ROMAN

Han går en fyramånaderskurs i svenska för invandrare och jobbar hårt på att smälta in i det nya hemlandet. Han är van att gå barfota och glömmer ofta att ta på sig skorna när han ska gå ut, trots att det är vinter. Han sätter ner sina nakna fötter i snöblasket på farstubron och hinner känna kylan och vätan innan han inser sitt misstag.

Det blir ett vikariat ledigt som teckningslärare i Borås. Pikej söker tjänsten, trots att han pratar väldigt dålig svenska. Men konsten är universell, tänker han. Alla förstår en bild. Det behövs inget språk. Han kallas till kommunkontoret för intervju, tar på sig skorna, kammar sig och går dit. Han känner sig mycket civiliserad. Nästan som en svensk.

När personalchefens besökslampa lyser grön kliver han nervöst in i rummet. Han andas lugnt för att dölja sin oro. Personalchefen går av och an, spänner ut sina hängslen med tummarna och sviktar på tårna. Men säger inget. Han blir ännu nervösare och inser att han inte knäckt just den kulturella koden. Spänna ut hängslena? Vicka på tårna? Vad kan det betyda?

Plötsligt frågar kommunaltjänstemannen:

– Och vad har du sysslat med då?

Han har lärt sig verbet "arbeta", han har till och med lärt sig "jobba", men han har ännu inte hört svenska arbetsförmedlingens favoritbegrepp "sysselsättning" och vet därför ännu inte vad "syssla med" kan tänkas betyda.

Den första svensk han träffade i livet var filmaren Jan Lindblad. Han var i Pikejs hemby i den stora skogen 1968 för att filma djurlivet i Tikarpada Wildlife Reserve. Tonårige Pikej var inspelningsteamet hack i häl och såg med fascination när de släpade och riggade kameror och kopplade sladdar mellan apparaterna.

Jan Lindblad gillade Pikej och kallade honom djungelpojken. Han var så rolig och vänlig och han behandlade de oberörbara som om de vore lika mycket värda som han själv.

Jan Lindblad gick ofta omkring och visslade i skogen för att locka till sig fåglar. Han var jättebra på att vissla. Han visslade olika melodier och härmade djur så att Pikej skrattade tills han fick ont i magen.

Plötsligt förstår Pikej där han sitter i personalchefens rum på Borås

kommun. Den svenska tjänstemannen frågade alldeles nyss om han kan vissla. Ja, självklart! Allt verkar logiskt. Att kunna vissla är givetvis en viktig egenskap i Sverige. Som lärare, tänker han, måste man kunna vissla på barnen när de ska komma in från rasten. Det är så man gör här i Sverige.

Han tar en djup yogaandning och börjar vissla, högt och kraftigt. Han visslar allt vad han orkar för att visa Sverige att han tänker som Jan Lindblad, att han är som en svensk, att han är kompetent för jobbet som teckningslärare.

Men personalchefen ser inte glad ut. Han fryser till och sätter upp handflatan och, har han förstått senare, signalerar till honom att genast sluta. Men Pikej förstår inte. Sätter man upp handflatan så där i Indien betyder det "Bra, mycket bra, fortsätt så". Så han fortsätter, ännu högre, ännu mer entusiastiskt.

Han visslar tills han får ont i kinderna. Och sedan slutar han. Det känns som om det borde räcka.

Personalchefen tittar bort. Sedan spänner han ögonen i Pikej och ställer ett tiotal korta frågor om hans utbildning och bakgrund. Sedan frågar han inget mer. Han går istället och öppnar dörren. Pikej samlar ihop sina papper. Personalchefen säger bestämt:

– Tack och adjö!

Det låter nästan argt, tycker Pikej.

Efter intervjun grubblar han länge på personalchefens beteende. Varför fick han så bråttom? Dög han inte? Visslade han inte tillräckligt högt? Visslade han fel melodi?

Men några dagar senare ringer rektorn på Engelbrektsskolan och undrar om Pradyumna Kumar Mahanandia kan tänka sig att ta ett vikariat som teckningslärare och börja jobba redan tidigt nästa morgon.

ur *New Delhi–Borås: den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till Sverige för kärlekens skull*
av Per J Andersson

A Vad står det i texten?

Läs texten och svara kort på frågorna.

1 Hur tänkte Pikej när han bestämde sig för att söka jobbet som teckningslärare, trots att han inte kunde språket?

2 Varför blev Pikej nervös när han såg personalchefen gå fram och tillbaka och spänna hängslena?

3 Varför förstod inte Pikej att personalchefen frågade vad han hade arbetat med tidigare?
4 Varför träffade Pikej en svensk i Indien när han var barn?
5 Varför gillade Pikej den svenske mannen?
6 Varför visslade han i skogen?
7 Varför trodde Pikej att en lärare kunde ha nytta av att kunna vissla?
8 Varför började Pikej vissla under anställningsintervjun?
9 Varför förstod inte Pikej att personalchefen ville att han skulle sluta vissla?
10 Vad grubblade Pikej över efter intervjun?
11 Vilket besked fick han några dagar senare?

B Läs mellan raderna

1 Hur förstår vi att Pikej är ovan vid livet i Sverige? Ge exempel ur texten.
2 Håller du med Pikej om att det inte behövs så mycket språk om man jobbar med bilder?
3 Hur beskrivs personalchefen i det här utdraget? Varför beskrivs han så?

C Resonera

1 Känner du igen något i det som berättas i det här utdraget? Vad i så fall?
2 Hur tror du att det gick för Pikej på jobbet?

D Öva ord

Arbeta med en kamrat och svara på frågorna. Prata så mycket ni kan om frågorna.

1 När gick du *barfota* i gräset senast?
2 Vad ska man inte *dölja*, tycker du?
3 Vad brukar du *syssla* med på fritiden?
4 När måste man vara *logisk*?
5 Vem tycker du är *entusiastisk*?
6 Vilket *beteende* tycker du inte om?
7 När brukar du *vissla*?
8 När brukar du *grubbla*?

Och gör nu detta:

9 *Härma* en fågel.
10 Visa din *handflata*.

E Uttryck

Para ihop meningar som hör ihop.

1 Han gick av och an.
2 Han följde hack i häl.
3 Han spände ögonen i sin vän.
4 Han ville smälta in på jobbet.
5 Han vill knäcka koden.
6 Han fryser till.

a Han vill förstå hur man ska göra.
b Han höll sig nära.
c Han blir plötsligt stel.
d Han tittade strängt.
e Han ville bli som alla andra.
f Han gick fram och tillbaka.

F Vilket ord passar?

Fyll i de ord från texten som saknas i meningarna.

1 På vårvintern blir det ofta ________________ .
2 En man på jobbet skulle var pappaledig och därför utlystes ett ________________
3 En brödrost är en ________________ som kan se ut på många olika sätt.
4 Man kan behöva ________________ olika sladdar för att få tekniken att fungera.
5 Hon hade stora kunskaper och var mycket ________________ för jobbet.
6 Pikej försökte ________________ att han inte förstod vad personalchefen menade, så därför frågade han ingenting.
7 Det är inte ________________ varmt i vattnet för att bada när det bara är 15 grader i luften, tycker barnen.

G Skriv

Välj en av följande rubriker och skriv och berätta. Tänk på hur man kan bygga upp en berättelse, med bakgrund, komplikation, händelseförlopp, lösning och en avslutning som knyter ihop det hela.

1 Ett språkligt missförstånd
2 Min första jobbintervju
3 Mitt drömjobb
4 Mitt värsta jobbminne

BOKTIPS

Läs gärna hela boken *New Delhi–Borås: den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till Sverige för kärlekens skull* för att få veta mer om vad som fick Pikej att ge sig ut på den äventyrliga resan, vad som hände innan han kom till Sverige och om Pikej och Lottas fantastiska kärlekshistoria.

Typiskt för genren

Reportage

- Reportage kan du läsa i dagstidningar och i veckopress.
- Den som skriver ett reportage har ofta träffat personen som intervjuas på plats.
- Att det har gjorts en intervju syns ofta i texten på talstrecken och de direkta citaten. Så här kan det stå:

  – De gamla har livserfarenhet. Jag tror att de är kloka nog att genomskåda könets ringa betydelse, säger Robin Seyfi.
- I ett reportage finns det ofta detaljer som ger en bild av platsen där intervjun har gjorts. Det kan till exempel stå:

  ”Vi ses i familjens lägenhet en söndagseftermiddag, och slår oss ned vid köksbordet” eller liknande.
- Reportage har ofta rutor med fakta som tillhör det tema som reportaget tar upp.
- Ett reportage är sakligt men det framgår att det finns en författare bakom texten (en reporter).
- Ibland är mötet med en enda person i centrum för reportaget, ibland är det miljön och flera olika personer.

22. Vi och naturen

I det här kapitlet kan du läsa en dikt om ett mycket litet djur som lever i naturen samt en dikt om växter som knoppas. Genom dikterna, som båda handlar om naturen, vill författarna säga något om oss människor. Kapitlet innehåller också texter om skräp, något som inte hör hemma i naturen, men som tyvärr finns överallt. Hur ska vi skydda vår fina natur från allt skräp? Förutom intresset för naturen och att inte vilja skräpa ner, har många i Sverige ett stort intresse för väder och vind, vilket också tas upp i kapitlet.

En övergiven, rostig bil i naturen.

Två dikter

Naturen är viktig för oss. Vi inspireras av den och får vila och lugn i naturen. Många diktare och författare i Sverige inspireras av naturen på olika sätt och så har det varit under lång tid. Deras texter kan handla om landskapet, om djuren, om växterna och om vinden och vattnet. Här följer två kända dikter av två svenska författare, Gustaf Fröding och Karin Boye. Först en dikt av Fröding som skriver om ett vanligt litet djur på ett ganska ovanligt sätt.

Fundera och diskutera

Finns det något ämne som är för smått för att skriva en dikt om?
Är snigeln lämplig att skriva en dikt om, tycker du?

Snigelns visa

Sol! Sol! Skönt
lys, lys, ljus,
trög väg på grus,
se gräs grönt,
här mycket lätt
äta sig mätt.

Här inte brått
bortkrypa vill,
här ligga still,
mums, mums, gott.

Hum, hör dån,
hum, varifrån
är svårt hot?
Stor svart fot,
bäst krypa in
i hyddan sin.

Gustaf Fröding

A Vad står det i dikten?

1 Vad gör snigeln i början av den här dikten?
2 Vad är det som händer efter ett tag?
3 Hur reagerar snigeln på det som händer?
4 Vad tror du att Gustaf Fröding ville säga med den här dikten?
5 Kan du se händelserna framför dig när du läser dikten?

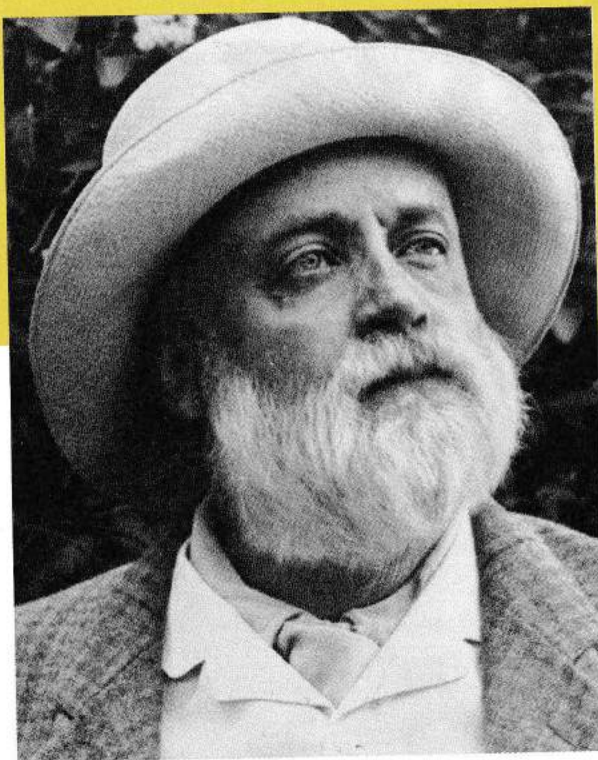
B Öva uttal

Träna på betoning och uttal av vokalerna genom att läsa dikten högt flera gånger.

FAKTA

Gustaf Fröding

Gustaf Fröding (1860–1911) var poet från landskapet Värmland. Många av hans dikter beskriver den vackra värmländska naturen. Han experimenterade gärna med både språk och form, som exempelvis i dikten "Snigelns visa" och vissa dikter skrev han på värmländska. Frödings sympati för de svaga i samhället märks i många av hans dikter. I perioder kände han att han stod utanför samhället på grund av sin psykiska sjukdom. Frödings dikter är populära än idag och många av dem har tonsatts. På senare tid har den svenska gruppen "Mando Diao" sjungit in just en del av Frödings mer kända dikter, bland annat "Snigelns visa".

Fundera och diskutera

Den andra dikten är en känd dikt av Karin Boye. Hon skriver här om växter, men kanske symboliserar det som händer i naturen något annat. Vad tror du det kan vara?

Ja visst gör det ont

Ja visst gör det ont när knoppar brister.
Varför skulle annars våren tveka?
Varför skulle all vår heta längtan
bindas i det frusna bitterbleka?
Höljet var ju knoppen hela vintern.
Vad är det för nytt, som tär och spränger?
Ja visst gör det ont när knoppar brister,
ont för det som växer
och det som stänger.

Ja nog är det svårt när droppar faller.
Skälvande av ängslan tungt de hänger,
klamrar sig vid kvisten, sväller, glider –
tyngden drar dem neråt, hur de klänger.
Svårt att vara oviss, rädd och delad,
svårt att känna djupet dra och kalla,
ändå sitta kvar och bara darra –
svårt att vilja stanna
och vilja falla.

Då, när det är värst och inget hjälper,
brister som i jubel trädets knoppar,
då, när ingen rädsla längre håller,
faller i ett glitter kvistens droppar,
glömmer att de skrämdes av det nya,
glömmer att de ängslades för färden –
känner en sekund sin största trygghet,
vilar i den tillit
som skapar världen.

Karin Boye

FAKTA

Karin Boye

”Ja visst gör det ont” är en av Karin Boyes (1900–1941) mest omtyckta dikter. Författaren är också en av Sveriges mest lästa diktare. Under sitt korta liv skrev hon många diktsamlingar, men också romaner och noveller och arbetade dessutom som översättare. Karin Boye var bara 41 år gammal när hon dog, men hennes dikter är ständigt aktuella och har blivit svenska klassiker. De har också inspirerat konstnärer och tonsättare.

A Vad står det i dikten?

1 Varför gör det ont när knoppar brister?
2 Varför har dropparna svårt både för att falla och för att vilja stanna?
3 Varför brister till slut knopparna och varför faller dropparna?
4 Hur känns det då?
5 Varför känns det så lätt till slut?

B Läs mellan raderna

1 Vad tror du att knopparna kan symbolisera?
2 Vad tänker du dig att dropparna symboliserar?
3 Varför går det så lätt till slut, tror du?
4 Vad menar Karin Boye med den ”tillit” som skapar världen, tror du?

C Resonera

1 Ta reda på vad orden överst på nästa sida betyder och välj ut ett som du tycker beskriver stämningen i dikten. Motivera varför ordet passar.

hoppfull, deprimerande, lycklig, sorgsen, vemodig, glad, orolig, mörk, problematisk, stressig, lugn, desperat, vacker, förväntansfull, spänd, olycksbådande, spännande, glad, melankolisk

2 Hur skapas stämningen? Ge exempel i dikten.
3 Vilken roll spelar naturen i den här dikten, tycker du?
4 Kan du känna igen dig i något i dikten? Vad i så fall?

D Öva ord

Arbeta med en kamrat och svara på följande frågor. Prata så mycket ni kan om frågorna.

1 Nämn något som kan *brista*.
2 När brukar du *tveka*?
3 Vad kan man använda om man vill *binda* något?
4 Vad kan *tära* på en människa?
5 Hur gör man för att *spränga* berg?
6 Hur får man en deg att *svälla* till dubbel storlek?
7 Hur ser det ut när något *glider*?
8 Nämn en växt som kan *klänga* på väggar?
9 När *kallade* du senast på hjälp?
10 Hur ser det ut när man *darrar*?

E Ordbildning

Följande substantiv i dikten beskriver känslor:

längtan, rädsla, ängslan, trygghet, tillit

Fyll i det adjektiv som bildas av substantivet inom parentes.

1 Flickan fick en ______________________ blick när hon tittade på fotografier från sin mormors by. (längtan)

2 Pojken blev alltid ______________________ när åskan gick. (rädsla)

3 Ali kände sig ______________________ och orolig för att pengarna höll på att ta slut. (ängslan)

4 Farmor kände sig inte ______________________ i tunnelbanan sent på kvällen. (trygghet)

5 De har en ______________________ relation och brukar berätta det mesta för varandra. (tillit)

Fundera och diskutera

Vad kan vi göra för att slippa nedskräpning i naturen? Hur ser det ut där du bor?

En del tycker att det har blivit skräpigare i Sverige på senare tid. Plast och papper från snabbmat kastas överallt och folk tycks vara för lata för att ta med sig skräpet hem. Det var bättre förr, säger somliga. Men hur började egentligen intresset för att hindra nedskräpning i Sverige? Här följer en lite humoristisk genomgång. Varje tidsperiod tycks ha sina problem.

Det svenska skräpet

FAKTABESKRIVNING

Några nedslag från 60-talet och framåt

1960–70-talen

*Håll Sverige Rent** körde informationskampanjer för att få oss att inte skräpa ner och vi fick lära oss i skolan att ett slängt tuggummi ... ja, det kunde döda småfågel. Samtidigt slängde vi glatt allt i hushållssoporna, oavsett material, och sopbergen bara växte och växte.

1980–90-talen

Nu ska soporna brännas i värmeverk och allt det andra källsorteras, till och med plastgallret på kryddburken ska pillas bort, och vid återvinningscentralerna står bilarna fullastade med allt från kylskåp till nedklippta fruktträd. ”Det finns inget avfall” är sopbranschens nya motto och sopgubbarna var inte längre sopgubbar. De var experter på avfallshantering och återvinning. Samtidigt uppstår ett nytt skräp: gratistidningarna. Ni kanske har glömt dem i dessa mobiltider. *Metro* och en hel rad andra gratistidningar öser på med jätteupplagor, som blir populära att sno åt sig men hamnar lite överallt efter läsning.

** Stiftelsen ”Håll Sverige Rent” är en ideell organisation som verkar för minskad nedskräpning, ökad återvinning och för att främja individers och organisationers miljöansvar. 1962 lanserades kampanjen ”Håll naturen Ren” på initiativ av Svenska Naturskyddsföreningen.*

2000-talet

Nedskräpningen tar sig nya uttryck. På gatorna dyker allt fler lattemuggar upp, fimpar flyger i vackra banor från kroggästernas händer, pizzakartonger trycks ned i papperskorgar och vid städernas källsorteringsstationer delas Skräpsverige in i två tydliga grupper:

1. De samvetsgranna, som kommer dit med tvättade, vikta mjölkkartonger, tidningar i prydliga travar och är pålästa om varje förpacknings olika delar och nedbrytningstid.
2. Dumparna. De som bara trycker in allt som går i kärlen, gärna osorterat, och lägger resten vid sidan om. Stekpannor, lampskärmar, Ikeamöbler, gamla krukväxter, madrasser...

2010-talet

Den ohämmade, alkoholstinna picknickkulturen breder ut sig under sommarhalvåret. Parkpartyna blir bara värre. Dagen efter ser parken ut som platsen Gud glömde. Råttorna frodas på snabbmatsrester.

Trots allt större och smartare papperskorgar och ständiga städpatruller blir det inte bättre.
Även den allmänna, vardagliga nedskräpningen verkar öka.

Grillproblem
För en romantisk spontantur ut i skärgården är de perfekta och från början av 2000-talet blev de snabbt populära, nu säljs 1–1,5 miljoner engångsgrillar varje år. Men de är inte lika kul att återvinna. Skärgårdsstiftelsen hävdar att det till och med har blivit en arbetsmiljöfråga när deras tillsyningsmän fått sår- och skärskador av hanteringen. Det har även förekommit bränder i sopbodar när de har slängts utan att ha brunnit klart.

Nicolas Jändel, Tidningen Kupé

A Vad står det i texten?

1 Vad hände under 60- och 70-talen?
2 Vilket sorts nytt skräp dök upp på 80- och 90-talen?
3 Varför tänker sig artikelförfattaren att vi kan ha glömt den sortens nya skräp?
4 Vilka två olika grupper av människor fanns vid städernas källsorteringsstationer under 2000-talet, enligt artikelförfattaren?
5 Vad skiljer de båda grupperna åt?
6 Varför blir det så mycket skräp under sommarhalvåret på 2010-talet, säger artikelförfattaren?
7 Vilka problem kan det bli med engångsgrillarna?

B Läs mellan raderna

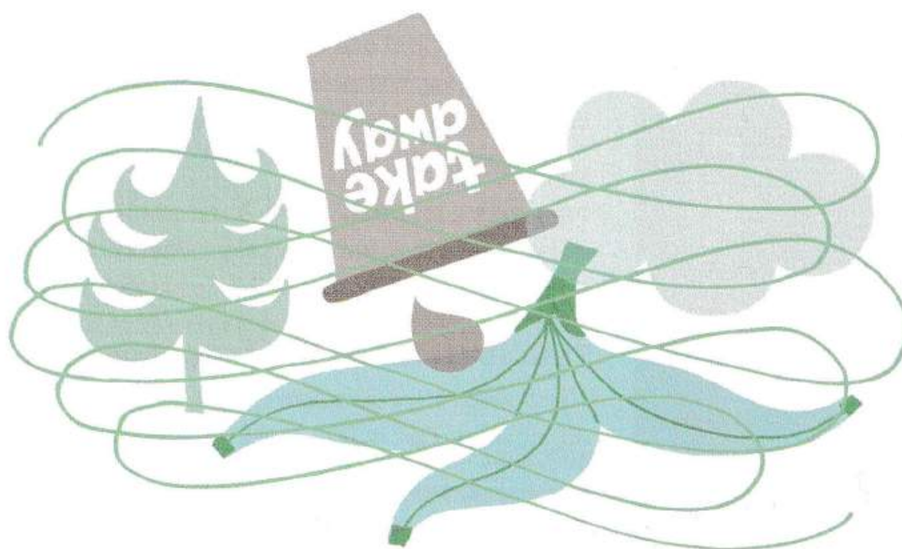
1 Varför använder artikelförfattaren vardagliga uttryck som till exempel ”köra med kampanjer”, ”sopgubbar”, ”sno åt sig”, ”dumparna”, ”den alkoholstinna picknickkulturen” och ”parkpartyn” i den här artikeln, tror du?
2 Ge exempel på ställen i texten där författaren använder humor.
3 Vilka av de olika exemplen på nedskräpning känner du igen från idag?
4 Varför använder artikelförfattaren humor och ironi snarare än ren information i den här artikeln, tror du?

C Resonera

1 Hur ser det ut idag när det gäller nedskräpning, tycker du?
2 Hur kan vi påverka varandra för att minska nedskräpningen i naturen?
3 Vilket är det största problemet med skräp?
4 Varför skräpar folk ner?

D Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten ”Det svenska skräpet” och du har bara några rader att skriva på.

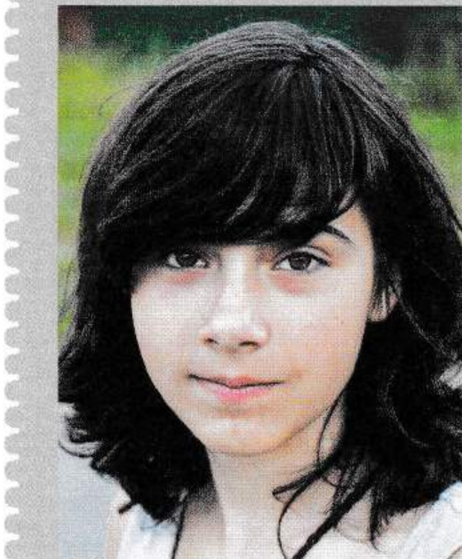

Fundera och diskutera

Så här svarar några personer på frågan om Sverige har blivit skräpigare. Vad skulle du själv svara?

Har Sverige blivit skräpigare? INTERVJUSVAR

Emilia Jönsson, bor i Stockholm

Har Sverige blivit skräpigare?
Ja, jag tycker att det är mycket skräpigare nu än när jag var liten. Men då bodde jag på en mindre ort, så jag kan inte riktigt jämföra med hur det var i Stockholm då.

Vad tror du att nedskräpningen beror på?
Det är så mycket som kommer i engångsförpackningar. Vi köper både mat och dryck ute på stan och så slänger vi förpackningarna lite överallt. Förpackningarna är så stora och får inte plats i papperskorgarna. Själv brukar jag köpa kaffe på väg till jobbet och det blir en pappersmugg varje dag. Jag hittar inte alltid en papperskorg att slänga i men jag skulle aldrig slänga den på gatan.

Vad kan man göra åt det?
Man måste lära barn att ta hand om sitt skräp. Vi måste prata mer om att vi ska ta hand om natur och miljö.

Zeinab Mohtadi, bor i Göteborg

Har Sverige blivit skräpigare?
Ja, absolut. Det märks mest i centrala stan.

Vad tror du att nedskräpningen beror på?
Folk är helt enkelt lata. De bryr sig inte alls om hur det ser ut eller att det är dåligt för miljön.

Vad kan man göra åt det?
Ingen aning.

Mehmet Can, bor i Malmö

Har Sverige blivit skräpigare?
Jag har inget att jämföra med, eftersom jag bara har bott i Sverige i två år och under den tiden har jag inte märkt någon förändring. Men jag tycker att det är allmänt skräpigt vid badstränder och i parker på somrarna, och det tycker jag är dåligt. Det finns ju jättestora papperskorgar överallt. Hur svårt kan det vara att slänga sina sopor där?

Vad tror du att nedskräpningen beror på?
Ingen aning. Det kan ju inte bero på papperskorgarna i alla fall – de är fler än jag är van vid från Turkiet där jag bodde tidigare. Folk är kanske vana vid att någon kommer och plockar upp efter dem.

Vad kan man göra åt det?
Förbjud nedskräpning och inför höga böter, tycker jag. Ingenting har så stor effekt som om man måste betala.

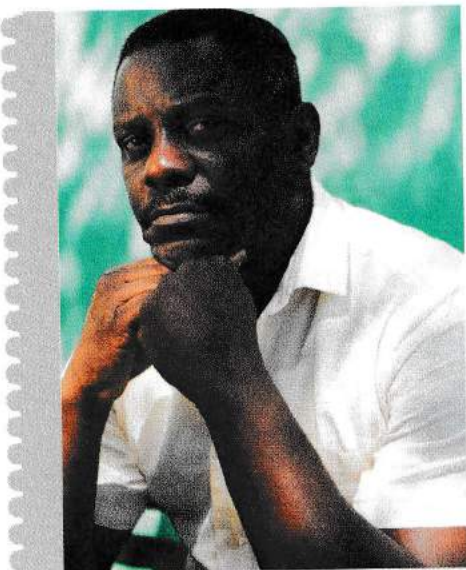
Ingela Öhman, bor i Halmstad

Har Sverige blivit skräpigare?
Ja, absolut. Det finns papper och förpackningar från all möjlig snabbmat precis överallt, längs vägarna, längs promenadstråken och i närheten av större affärer.

Vad tror du att nedskräpningen beror på?
Jag har en känsla av att papperskorgarna är alldeles för små och att kommunerna sparar in på tömning av dem.

Vad kan man göra åt det?
Om vi var tvungna att betala för varje förpackning men kunde slippa om vi hade med oss något att ta maten i skulle folk kanske tänka sig för innan de slängde över huvud taget. Men det är nog svårt att införa något sådant.

Kenule Wiwa, bor i Luleå

Har Sverige blivit skräpigare?
Nej, jag tycker inte det. Här är rent och fint och folk är duktiga på att plocka upp skräp. Men jag vet att många tycker det.

Vad tror du att nedskräpningen beror på?
Kanske är det för att det finns så mycket att skräpa ner med. Plastkassar är ju gratis i vissa affärer och en massa varor är förpackade i papper och plast helt i onödan.

Vad kan man göra åt det?
Ta betalt för kassar i affärerna så kommer många att ta med egna kassar. Mindre färdigmat – man kan laga maten själv hemma istället – det blir godare.

A Resonera

1 Vem av personerna svarar ungefär som du skulle ha svarat?
2 Vem håller du inte alls med? Varför?

B Skriv

Skriv en insändare och säg vad du tycker om nedskräpning. Se s. 73 om hur du skriver insändare.

Gör så här:

1 Presentera först vad du tycker. Skriv kort och tydligt.
2 Lägg därefter fram minst två argument som stödjer din åsikt.
3 Använd gärna exempel från den plats där du bor.
4 Ta också med något motargument och visa varför det inte är ett bra argument.
5 Avsluta insändaren med att upprepa din åsikt och uppmana gärna läsaren att göra något.
6 Hitta på en bra rubrik till insändaren. Rubriken ska helst vara kort och visa vilken åsikt du har.

HÖRFÖRSTÅELSE

Väder och vind

Vädret är något som många i Sverige är intresserade av och ofta pratar om. Väderleksprognoser är av stort intresse. Men vad betyder det som sägs i en väderleksrapport och vet du vad olika delar av Sverige brukar kallas i prognoserna?

Frågor

Följ en aktuell väderleksrapport på radio eller tv. Titta på en karta över Sverige och följ med på kartan när olika delar av Sverige nämns. Svara sedan på följande frågor. Diskutera därefter dina svar med en kamrat.

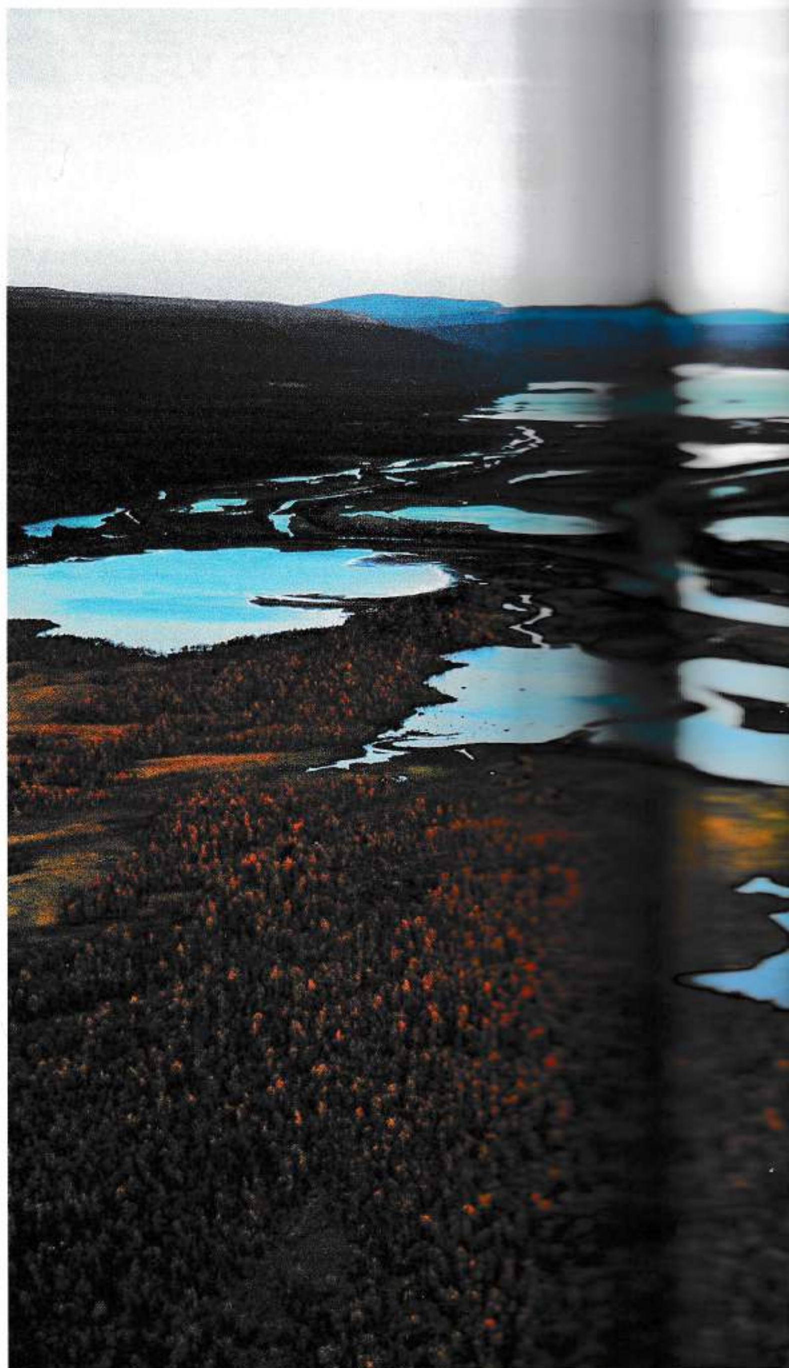
1 Hur är prognosen för morgondagens väder i det område där du bor?
2 Anteckna tio ord som du inte redan kan och som har med väder att göra. Slå upp orden för att ta reda på betydelsen.
3 Var i Sverige kan det bli varmast imorgon? Var kan det bli kallast?
4 Var säger prognosen att det kan bli sol imorgon?
5 Vad säger prognosen om blåst? Var kommer det att blåsa mest imorgon?
6 Var förutspås mest nederbörd imorgon?
7 Var blir det uppehållsväder imorgon, enligt prognosen?
8 Var skulle du helst vilja befinna dig imorgon, om du bara tänker på väderleksprognosen? Varför?

Vacker natur

Det finns många platser med vacker natur i Sverige. Här följer en lista med femton platser som är kända för sin fina natur. Ta reda på mer om någon av platserna och förbered en muntlig presentation för dina kurskamrater om just den platsen. Förklara vad det är med naturen som lockar turister och andra att besöka just den platsen. Visa gärna bilder när du presenterar platsen. Du kan också välja en egen favoritplats med vacker natur och berätta om den istället.

Ale stenar
Alvaret
Bråviken
Fårö
Gamla Uppsala högar
Höga kusten
Kebnekaise
Sarek
Stockholms skärgård
Stora Karlsö
Sälenfjällen
Tornedalen
Västkusten
Åreskutan
Österlen

Rapadalen, floddelta i Sareks nationalpark i Lappland.

ur *New Delhi–Borås*

Fundera och diskutera

Varför pratar så många om vädret i Sverige, tror du?

Här möter du Pikej från s. 220 och s. 290 igen. Han har nyligen kommit till Sverige och förundras över en hel del, bland annat att så många alltid pratar om vädret.

Sverige är ett märkligt land BERÄTTELSE

Han tycker att Sverige är ett märkligt land. Folk går omkring och tackar varandra för självklarheter. Samtidigt säger de ständigt meningslösa saker som att "det är vackert väder idag". Varför? Det är bara att böja på nacken och blicka uppåt om man vill vara säker.

– Om dina vänner och släktingar skulle komma till Orissa, säger han till Lotta, och promenera på huvudgatan i min hemby och stöta ihop med min bror och öppna med hälsningsfrasen "Vilket fint väder vi har fått mr Pravat", då skulle han skaka på huvudet och gå vidare utan att stanna, eftersom han skulle vara övertygad om att han stött på dårar.

Jag kommer nog att vänja mig, tänker han.

När han träffar Lottas mamma första gången tror han att han har lärt sig. Han har repeterat de svenska artighetsfraserna som Lotta tjatat om.

Fråga hur hon mår, prata sedan om vädret. Hur mår du? Vackert väder idag! upprepar han för sig själv flera gånger när de ringer på dörrklockan.

Men det är kallt ute och han måste göra en ändring i hälsningen:

– Hur mår du? Kallt idag! Riktigt kallt!

Öga mot öga med svärmor är det dags för eldprovet:

– Hur mår du? frågar han, och tillägger:

– Griskallt idag, eller hur?

Det är nästan rätt, men bara nästan. Svärmor, som hör dåligt, tystnar. Pikej tror att det är hennes melankoliska läggning.

Men senare på kvällen frågar Lotta argt:

– Varför sa du till mamma att hon var en gris? Hon ringde och sa att du liknat henne vid en gris. Hon var väldigt upprörd.

– Ett missförstånd, urskuldar han sig.

ur *New Delhi–Borås: den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till Sverige för kärlekens skull* av Per J Andersson

A Vad står det i texten?

1 Vad tycker Pikej är märkligt med att så många talar om vädret?
2 Hur skulle folk i hans hemby reagera om någon talade om vädret på samma sätt?
3 Vilken hälsningsfras har Pikej övat in innan han ska träffa sin svärmor?
4 Varför måste han plötsligt ändra i sin hälsningsfras?
5 Hur reagerar hans svärmor?

B Resonera

1 Känner du igen något av det som Pikej reagerar på den första tiden i Sverige?
2 I vilka situationer kan det vara svårt att minnas ord på ett nytt språk?
3 Pikej gör ett språkligt misstag. Har du någon gång gjort något liknande misstag? Berätta gärna om det.

C Ordfläta

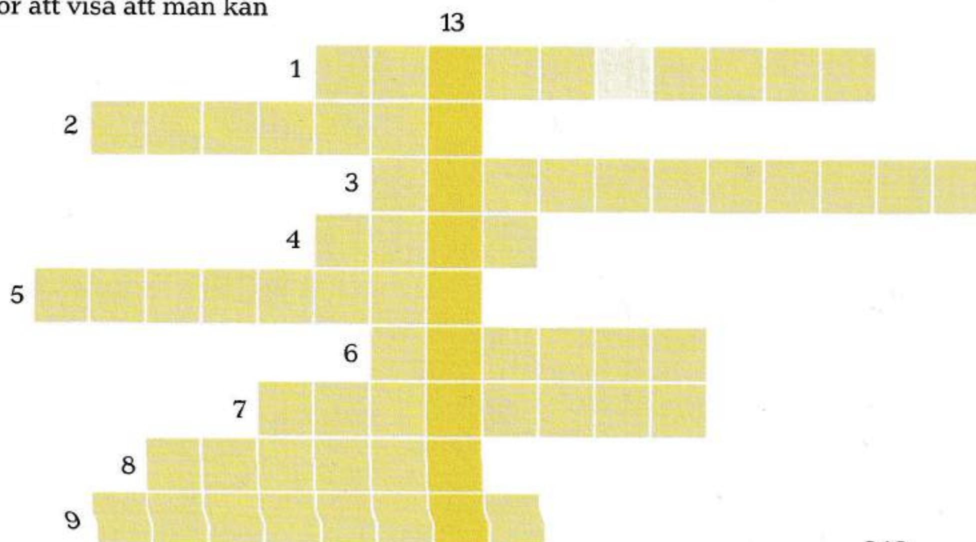
Vilket ord bildas i den lodräta raden när du har skrivit in alla vågräta ord?

Vågrätt

1 träffa
2 viktigt prov för att visa att man kan
3 deprimerad
4 galning
5 alltid
6 sluta prata
7 sätt att vara
8 titta
9 arg

Lodrätt

13 helt säker

Musikern Ted Gärdestad skrev många låtar som blivit klassiska. Sången ”Sol, vind och vatten” är inspirerad av väder och vind och av den svenska naturen. Sök på sångens titel på nätet och lyssna flera gånger. Fyll i de ord som saknas.

Sol, vind och vatten SÅNG

Ännu spelar syrsor
till vindarnas sus
Ännu rullar ______________
på skolgårdens grus
Och än strålar solen
på brunbrända ben
Ännu ruvar fåglarna
fast ______________ är sen.

Det finns tid till ______________
innan dagen är förbi
För jag tror, jag tror på friheten
jag lever i
Och är det inte ______________
så drömmer jag.

Refräng
Sol, vind och vatten är
det bästa som jag vet
men det är på dig jag
tänker i ______________
Sol, vind och vatten
höga berg och ______________ hav
Det är mina drömmar vävda av.

Jag vill veta vägen
till herdarnas hus
Jag behöver att omges
av en ledstjärnas ljus
Det ______________ vid Sion
och natten blir sval
Men än doftar blommorna
i ______________ dal.

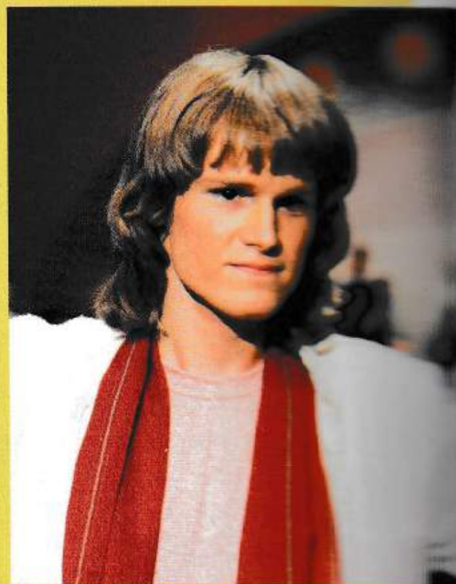
Det finns tid till försoning
innan natten ______________ ut
För jag tror, jag tror att livet
får ett ______________ slut
Och är det inte verklighet
så drömmer jag.

Refräng

FAKTA

Ted Gärdestad

Ted Gärdestad (1956–1997) var en sångare och musiker som komponerade sin egen musik på gitarr och piano. Texterna till hans låtar skrevs ofta av brodern Kenneth. Ted Gärdestad debuterade redan som 15-åring och flera av hans verk har blivit klassiker, exempelvis "Sol, vind och vatten" och "Jag vill ha en egen måne". När han dog var han bara 41 år gammal. En staty till minne av honom invigdes i hans födelseort Sollentuna 2006. Inspirerat av sångens titel används ibland uttrycket "sol, vind och vatten" i den politiska samhällsdebatten om energiförsörjningen, kanske särskilt av motståndare till kärnkraft.

Skrivuppgift

Sol, vind och vatten eller något annat?

Hur ska vi lösa vårt framtida behov av energi? Ska vi göra det med olja och kol, sol, vind och vatten eller är kanske kärnkraft den bästa lösningen för vår framtid? Detta är en stor och viktig politisk fråga och åsikterna går isär mellan de olika partierna i Sveriges riksdag. Frågan diskuteras ofta på tidningarnas debattsidor och i debattprogram på radio och tv.

Du ska nu förbereda dig för att skriva ett eget debattinlägg, där du för fram din åsikt för eller emot ett av energislagen, vindkraft.

Debattfråga: Är vindkraft lösningen på vårt behov av energi i framtiden?

Gör så här:

1 Läs minst två artiklar av debattörer med olika åsikter om den här frågan. Du hittar debattartiklar i dagstidningarnas nätupplagor till exempel.

2 Titta gärna på ett debattprogram på tv som handlar om det här ämnet.

3 Välj ut minst tre argument som förs fram i debatten och som talar *för* vindkraft och minst tre som talar *emot*.

4 Vad tycker du? Diskutera argumenten i grupper om tre-fyra personer och försök bilda dig en egen uppfattning.

5 Skriv ner den åsikt (= tes) som du vill föra fram. Lägg fram minst två argument *för* din tes i inlägget och diskutera varför de är de bästa argumenten. Presentera också minst ett tänkbart motargument och visa varför det inte håller. Avsluta med att upprepa tesen.

6 Skriv ditt inlägg.

Här är några förslag på argument för och emot vindkraft.

Fördelar med vindkraft

Den ger inget miljöfarligt avfall och inga koldioxidutsläpp.
Det kommer alltid att blåsa medan olja, kol och uran kan ta slut.
Vindkraft kan inte skada människors hälsa så som en kärnkraftsolycka skulle kunna göra.
Vindkraft innebär inga miljöfarliga transporter på vägarna.
Kraftverken kräver inte mycket skötsel.

Nackdelar med vindkraft

Det behövs många vindkraftverk för att ersätta andra energislag.
Vindkraftverk kan låta och synas ganska mycket.
Vindkraftverk måste stå i öppna områden, något som inte finns överallt.
Det måste blåsa för att man ska få ut någon energi.
Vindkraftverken kan påverka djur negativt, exempelvis fåglar.

Du kan också skriva om vattenkraft, solkraft eller kärnkraft på samma sätt. Då letar du själv efter argumenten.

Annat debattämne

När du är klar skriver du på samma sätt om ett annat debattämne som också har med naturen att göra. Här följer några förslag:

- Är fler parker i städerna en lösning för att få bättre luft i städerna?
- Är det möjligt att rädda klimatet från att bli varmare genom att köra bil mer sällan?
- Ska vi arbeta för att öka antalet vilda vargar?
- Borde den som skräpar ner tvingas betala höga böter?

Typiskt för genren

Argumentera skriftligt

- När du skriver ett debattinlägg ska du övertyga andra om att du har rätt.
- Den åsikt du för fram kallas tes. Presentera tesen så tidigt som möjligt i texten.
- För att visa att du har rätt för du fram olika argument som visar att din tes är den rätta. De argument du för fram ska alltså stödja din tes.
- Argumenten kan vara av olika slag:
  1 Du kan hänvisa till fakta. Du måste också visa varifrån du har fått dina fakta.
  2 Du kan ge exempel på egna erfarenheter som talar för att du har rätt.
  3 Du kan vädja till läsarens känslor, gärna med hjälp av något exempel.
- I ett effektivt debattinlägg bör du också bemöta något eller några argument som talar emot dina bästa argument. Fundera på tänkbara motargument och förklara varför de inte är hållbara.
- Avsluta med att upprepa din tes.

Tänk också på följande när du skriver:

- Dela in texten i stycken.
- Visa då och då att det är du som tycker något. Du kan till exempel skriva:
  Min åsikt är ...
  Jag anser att ...
  Ur mitt perspektiv ...
  Jag menar att ...
- Du kan gärna ställa frågor till läsaren ibland, till exempel så här:
  Är vindkraft bra för våra behov av energi i framtiden?
  Hur blir det i framtiden om alla tänker så?
- Uppmaningar kan ge extra tryck åt dina åsikter. Exempelvis så här:
  Sluta satsa så mycket på vindkraft!
  Fram för fler vindkraftverk – inte färre!

23. Vi här i Sverige

Vi som bor i Sverige har mycket gemensamt: träden, blommorna, sjöarna, svenska språket, idrottsstjärnorna, knäckebrödet, kändisarna, politikerna, tv-programmen, lussekatterna, studiemedlen, biblioteken, Nobelprisutdelningen, midsommarstången, landstinget, pappaledigheten, jordgubbarna, Arbetsförmedlingen, allemansrätten, Stockholms tunnelbana, Lucia, komvux, skärgården, kungafamiljen, företagarna, fjällen, förskolan, sillen ...

Det är sådant som de flesta känner till efter att ha bott i Sverige en tid. I vissa fall kan människor utanför Sveriges gränser också vara bekanta med dem, som till exempel Nobelpriset och vissa kända företag. En del personer från Sverige har också blivit internationellt kända.

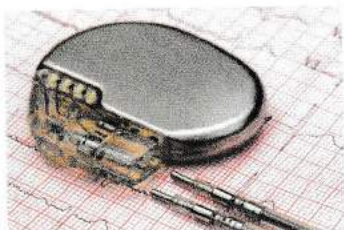

Uppfinningar i Sverige

Här är också nio exempel på saker som svenska uppfinnare fått patent på i Sverige. Det gäller saker som numera är självklarheter på de flesta håll i världen.

1 pacemaker

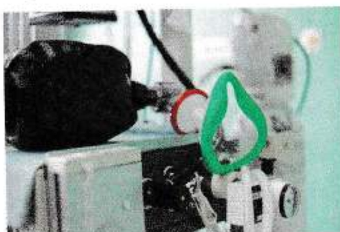
2 primuskök

3 kylskåp

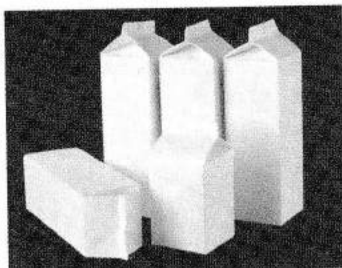
4 skiftnyckel

5 respirator

6 blixtlås

7 Tetra Pak

8 trepunktsbälte

9 dynamit

Uppgifter

1 Vilka problem i människors vardag blev lösta genom just de här uppfinningarna? Samtala med en kamrat.

2 Vilket problem i din egen vardag borde kunna lösas med en ny uppfinning? Diskutera med en kamrat.

3 Ta reda på mer om någon av uppfinningarna. Skriv stödord som hjälper dig att minnas vad du har fått veta. Förbered en presentation på fem minuter om någon av dem. Håll din presentation för hela klassen eller för en mindre grupp.

Tala inför andra

Gör så här när du ska tala inför dina kamrater om ditt ämne:

1 Förberedelse

a Börja med att samla fakta. Tänk på vad som passar bra och välj noga. Anteckna och skriv upp var du hittade fakta.

b Eftersom du bara ska tala i fem minuter måste du *sovra*, det vill säga välja ut det som är *relevant*.

c Planera i vilken ordning du ska presentera fakta. Det kallas att göra en *disposition*. Tänk i tre steg: *inledning*, *innehåll* och *avslutning*.

Inledning

Inledningen ska fungera så att de som lyssnar blir intresserade. Du kan till exempel visa en bild eller ett föremål, du kan ställa en fråga till åhörarna (= de som lyssnar), du kan ge ett exempel som visar något om det du ska tala om eller du kan ge en kort bakgrund, till exempel historiska fakta eller liknande.

Innehåll

Dela gärna in innehållet i flera delar beroende på vad presentationen handlar om. Utveckla varje del för sig.

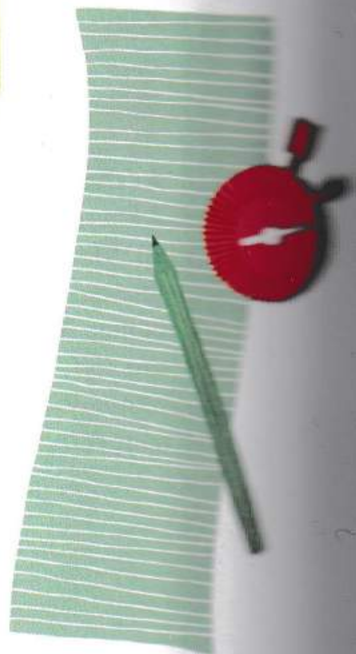
Avslutning

Avslutningen kan gärna återknyta till något du sa i inledningen. Visa att du verkligen har tagit upp det du sa att du skulle tala om. Knyt ihop lösa trådar så att din presentation blir en helhet. Markera gärna att du snart ska sluta genom att använda ord som ”till slut”, ”sammanfattningsvis”, ”avslutningsvis” eller liknande mot slutet. Tänk på att inte prata för länge efter att du sagt så!

2 Skriv stödord

När du har gjort anteckningar och dispositionen (det vill säga planerat i vilken ordning du ska ta upp olika saker) är det dags att skriva ett *manus* (= text som tar upp allt du planerar att säga). Skriv med egna ord och tänk på att öva på att uttala allt du skriver. Det är lätt att frestas att skriva av exakt så som det står i dina källor, eftersom svenskan där är korrekt, men när du sedan ska tala kommer det att låta onaturligt om du inte använder ditt eget språk. Ofta blir det för svårt för dina åhörare att förstå vad du vill säga om du bara läser upp vad någon annan skrivit. Du måste träna på att tala fritt. Läs igenom det du skrivit flera gånger. Skriv sedan om texten till *stödord*.

Stödord
Stödord är de viktigaste orden i ditt manus. Om du har delat in texten i stycken kan du välja ett viktigt stödord för varje stycke. Det kan vara fakta som du måste komma ihåg – siffror, årtal och liknande. Det kan också vara ord som får dig att associera och minnas vad du planerat att säga. Skriv upp stödorden på ett papper som du kan ha med dig när du talar. Vissa tycker om att ha flera små papper, andra vill ha ett enda – välj själv vad du trivs bäst med.

3 Öva

Ett viktigt moment i förberedelserna är att öva och se till att du kan hålla tiden. Du behöver lära dig vad du ska säga, men tänk på att låta naturlig och inte som att du läser upp en färdig text utantill. Titta på stödorden och tala så fritt som möjligt med hjälp av dem. Håll gärna din presentation för en kamrat och låt kamraten ge förslag på förbättringar. Du kan också öva framför en spegel och tala högt för dig själv, eller spela in på din mobil. Ta tiden.

4 Tala

Den som är väl förberedd blir mindre nervös, men tänk på att de allra flesta känner sig nervösa när de ska tala inför andra. Det gäller kanske särskilt om man ska tala på ett annat språk än sitt modersmål. Att vara nervös är naturligt och kan göra att du presterar bättre. Men om du känner dig mycket nervös finns det en del saker du kan tänka på för att bli mindre nervös:

- Planera inledningen så väl att publiken blir intresserad av det du ska prata om och inte tänker så mycket på dig som person. En bild eller en fråga i början kan göra att publiken inte tänker på om du verkar nervös. Det gör att du kan slappna av bättre.
- Tänk på att inte tala för fort – skriv gärna upp en påminnelse om det på flera ställen i dina anteckningar. Öva i förväg på att tala långsamt. Var inte rädd för att det blir tyst en stund; publiken märker sällan sådant.
- För att slappna av är det bra att ta tre djupa andetag innan du ska börja tala.
- Om du står upp hörs och syns du bättre. Din röst går fram mycket tydligare, vilket gör att du känner dig säkrare och det går lättare att komma igång.
- Tänk i förväg på var och hur du ska stå när du talar. Stå bredbent så känner du dig tryggare.
- När man är nervös är det lätt att dra upp axlarna. Tänk på att sänka dem innan du börjar.
- Titta på hela publiken, inte bara på en enda person i en viss del av rummet.
- Tänk på att du har viktiga saker att säga – tänk positivt!

OBS! Du som lyssnar har också ett ansvar. Som publik kan du hjälpa dina kurskamrater att bli bättre och känna sig lugnare när de talar. Du kan själv behöva det stödet! Det gör du genom att lyssna noga och se intresserad ut. Om det finns tid för frågor efteråt kan du ställa bättre frågor om du har lyssnat noga. Om talaren ställer en fråga, svara på den. Det är också trevligt med en applåd när talaren är klar.

ur *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz*

Fundera och diskutera

Komiska situationer kan inträffa när man umgås utan att tala samma språk. Vilka har du själv varit med om?

Boken *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz* handlar om författaren Göran Rosenbergs far David och hans liv i Sverige. Fadern kom till Sverige som flykting efter att ha överlevt koncentrationslägret i Auschwitz i Polen. I boken skriver den vuxne sonen ibland direkt till sin far, som nu är död. Fadern var många gånger mycket olycklig och sonen försöker föreställa sig hur faderns liv var. I boken ställer han direkta frågor till sin far fast fadern inte längre lever och kan svara. Han läser bland annat faderns brev, som finns bevarade, och försöker förstå vilka villkor fadern levde under.

I det här avsnittet har han just läst ett av faderns brev till fästmön Haluś, Göran Rosenbergs blivande mor. Hon är fortfarande kvar i Polen, men den unge David hoppas att hon snart vill komma till honom i Sverige, där också brodern Natek bor. I brevet beskriver David sitt nya liv i Sverige och berättar om en komisk situation tillsammans med svenskar som bjuder på kaffe.

Du skriver brev UTDRAG UR ROMAN

Du anstränger dig i breven för att framställa livet i Alingsås som alldeles normalt, rentav som ljust och löftesrikt. Efter bara några månader kan du berätta att Natek har fått ett nytt jobb på textilfabriken, på lagret till färgeriavdelningen, med chans till avancemang eftersom textilfärgning är hans specialitet, vilket visar att också utlänningar har chans att få ”ett prima arbete”. Du skriver om den judisk-polska kolonin och dess fester, om dina resor till nyvunna vänner i landet med de milsvida skogarna, om det nya språket som du mindre lär dig genom dina två lektioner i veckan än genom samtal med svenskar, ”och jag skulle ljuga om jag inte sade: också med svenskor”. En detaljerad redogörelse för ett burleskt språkligt missförstånd får plötsligt breda ut sig över större delen av ett brev och du tycks bli en smula

förskräckt när du märker hur pennan farit iväg – "Haluś, vad håller jag på med, vad kan dessa dumheter angå Dig" – men du anstränger dig onekligen för att hålla humöret uppe:

> Den svenska nationaldrycken är kaffe, till kaffet äter man kakor. När svenskarna bjuder på kaffe är det inte tillåtet att tacka nej, för de skulle bli dödligt sårade. Vi kommer alltså, sätter oss, värdinnan bjuder vänligt till bords. Vi dricker och äter kakor, därpå vänder sig värdinnan till oss och säger följande: varso gut dupa, eftersom vi ännu inte kände de svenska vanorna visste vi inte vad hon menade, och hon upprepade orden flera gånger varso gut dupa, varso gut dupa. Vi var tre stycken då, med Natek och en kamrat till. Vi brast alla i skratt, vi skrattade och våra värdar skrattade med oss. De undrade vad vi skrattade åt och värdinnan krävde att vi skulle förklara vad det var som fick oss att skratta, hon var till och med beredd att försvara sig. Inget att göra, vi var tvungna att förklara för henne att ordet d... inte låter så fint på polska [ett könsord kort sagt]. När hon hörde det var det omöjligt att få henne lugn, hon kiknade av skratt. Och sedan visade det sig att orden betyder: varsågod och doppa. Det är en svensk sedvänja att doppa spröda kakor i kaffet, ja det är så vanligt att det har ett speciellt namn. Sedan dess avstår svenskar från det ordet, naturligtvis bara i sällskap med polacker.

Här avbryts brevskrivandet av ett besök på rummet, en kamrat och hans flickvän vill meddela att de ska förlova sig, och du bjuder "elegant" på frukt och vin – "Haluś, kan du tänka dig mig i rollen som värd" – men när gästerna har gått börjar du känna dig sorgsen och blir tvungen att slänga ut din bror som har varit sorgsen hela kvällen och helst borde gå på bio för att skingra mörkret, och som så ofta slutar brevet i skugga. "Haluś, vad ska det bli av oss?".

ur *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz* av Göran Rosenberg

A Vad står det i texten?

1 Vilka olika positiva saker skrev David om i sitt brev till fästmön?
2 Hur lärde han sig det nya språket?
3 Vilken är den svenska nationaldrycken, skrev han?
4 Varför var det svårt att tacka nej till drycken?
5 Vad var det som fick dem att skratta?
6 Hur reagerade värdinnan?

7 Vad betydde ordet som de skrattade åt på svenska?
8 I vilken stämning var David när han avslutar brevet?

B Läs mellan raderna

1 Vilket humör var David på när han berättade om besöket hos sina svenska värdar?
2 Hur kan vi förstå att David mådde dåligt och var deprimerad trots att han berättade om ett roligt minne?

C Resonera

1 Finns det ord i svenska språket som får dig att skratta? Vilka i så fall? Varför?
2 Har Sverige samma nationaldryck idag som när David skrev brevet?
3 Varför tror du att David ansträngde sig för att framställa livet i Sverige som ljust och löftesrikt?
4 Hur känns det att anstränga sig för att hålla humöret uppe fast man är sorgsen, tycker du?

D Öva ord

Verbuttryck för glädje

le	fnissa	gapskratta	flina
fnittra	brista i skratt	kikna av skratt	flabba
garva	vara full i skratt	hålla sig för skratt	

1 Vad betyder de olika verbuttrycken för glädje som står ovan? Diskutera med en kamrat.
2 Tänk ut situationer för tre av verbuttrycken och berätta om situationerna för varandra.
3 Verben *garva* och *gapskratta* betyder samma sak, men har olika stilnivå. Vilket av dem är mer vardagligt?

E Sammanfatta

Tänk dig att en kamrat vill veta vad du just har läst. Kamraten har inte själv läst texten ”Du skriver brev” och du har bara några rader att skriva på.

____

____

____

____

F Skriv

Du vill själv berätta om ett språkligt missförstånd. Skriv ett brev till en vän som förstår svenska och berätta om missförståndet.

FAKTA

Göran Rosenberg

Göran Rosenberg är författare och journalist och föddes i Södertälje 1948. Hans föräldrar kom från Łódz i Polen men kom till Sverige efter att ha överlevt fångenskap i koncentrationsläger under andra världskriget. Göran Rosenberg har arbetat som reporter och programledare i radio och tv samt skrivit artiklar i tidningar och tidskrifter. Dessutom har han skrivit ett flertal böcker, både romaner och fackböcker. 2012 fick han Augustpriset för romanen *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz.*

Fundera och diskutera

Vi som bor i Sverige har svenska språket gemensamt, även om det talas många olika språk i landet. Vilket ord tycker du är svenskans vackraste ord? Varför tycker du att det är vackert?

Svenskans vackraste ord

När man frågar personer vilket ord som är svenskans vackraste får man många olika svar. Här är några av alla de förslag som tidningen Svenska Dagbladets läsare skickade in sommaren 2015:

andedräkt
angenäm
annorlunda
avsked
barfota
begriplig
blunda
daggdroppe
du
eftertanke
fika
glasveranda
glädjeskutt
gryning
havsbris
himmelsblå
juninatt
kackerlacka
kanske
klarspråk
knäckebröd
krumelur
kyss
ljung
midnattssol
morgondimma
mojna
molnslöja
månljus
nysnö
porla
rabarber
rättvisa
samsas
semester
skimrande
snöflinga
trivsel
tystnad
vattenbryn
vemod
vitsippa
värmebölja
älskar
ängsull
ögonblick
örngott

Uppgifter

1 Läs orden på s. 330 högt och uttala dem så tydligt som möjligt. Slå upp betydelsen av de ord du inte redan kan. Här finns många ord och kanske hinner du inte slå upp alla. Välj då de ord du gillar mest att lyssna på eller säga.
2 Vilket av orden i listan skulle du rösta på som det vackraste ordet i svenskan? Varför tycker du det är vackrast?
3 Gör en omröstning i hela klassen om vilket av era egna svenska ord som är vackrast. Samtala med en kamrat om orden och vad de betyder innan ni röstar.
4 Vilket ord tycker du är svenskans fulaste ord? Varför är ordet fult?
5 Vilket ord är det svåraste svenska ord du har stött på hittills? Varför är det svårt?

TIPS

Titta på tv-serien ”Värsta språket” som du hittar i SVT:s Öppet arkiv. Där finns svenskans vackraste ord som ett stående inslag i slutet av varje program.

Tolv svenska författare och kulturpersonligheter intervjuas i tidningen Svenska Dagbladet om vilket ord de anser är svenskans vackraste. Här är orden de föreslår:

engagerad, förgätmigej, social, finurlig, skymning, allmänning, redig, snus, sällhet, hädanefter, laget, och november

HÖRFÖRSTÅELSE

Intervju med Marie Göranzon

Lyssna på en intervju med Marie Göranzon, som är skådespelerska.

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Läs igenom frågorna innan du lyssnar. Diskutera gärna svaren med en kamrat.

Frågor

1 Vilket ord är Marie Göranzons vackraste ord?
2 Varför väljer hon just det ordet?
3 När blev Marie medveten om ordet?
4 Varför trodde Marie att badet var familjens eget?
5 Vilket typiskt svenskt sätt att tänka, nämner hon?

När du har svarat på frågorna läser du texten på nästa sida där journalisten berättar vad Marie Göranzon sa. Kontrollera om era svar är de rätta.

Marie Göranzon.

"Privat" är ett fult ord för Marie Göranzon

TIDNINGSARTIKEL

Som svenskans vackraste ord väljer skådespelaren ett ord som inkluderar allas rätt att vara på en plats, men också att ta ansvar för den: "Allmänning".

"När jag fick frågan om vilket som är svenskans vackraste ord, så kom omedelbart ordet Allmänning upp. Och så började jag fundera: Varför säger jag allmänning? Varför hittar jag inte något vackrare ord, mer komplicerat? Men trots att jag letade så kom jag tillbaka till allmänning.

Jag började fundera över varför ordet är så vackert för mig. Och då säger jag så här: Allmänning betyder ju att tillsammans bruka en jord, eller vara tillsammans om någonting. Alla äger något, alla har tillträde. Men alla har också ansvar. Vi har ju våra fantastiska parker, vi har vår kust, vårt vatten, våra skogar, ängar, hagar. Man får bada var man vill – det är en allmänning, alla människor på jorden får vara där.

Men – man ska också sköta om det och se till att det alltid är rent och snyggt och vackert. Jag tycker att allmänning är ett oerhört vackert ord, för det tillhör oss alla.

Och så tycker jag samtidigt att privat är ett sådant fult ord. Jag får ha en privat bit inne i mig själv och jag får naturligtvis ha mitt privata lilla boende, men jorden kan inte vara privat, marken kan inte vara privat, träden kan inte vara privata – det är allmänning.

När jag går tillbaka i minnet och försöker komma på när jag blev medveten om ordet, så tror jag att det har att göra med att vi hade en liten sommarstuga i Östergötland, ute i Östa Harg. Det fanns ett bad precis bredvid och jag trodde att det badet var vårt, för vårt hus låg närmast. Men då kommer jag ihåg att min mamma sa:

– Nej, men det är en allmänning, alla får vara här.

– Jaha, sa jag. Vadå ... men det är ju vi som bor här.

– Nej, det är en allmänning!

Och då tyckte jag att det var så fint. Jag tror att jag var 8–9 år. Där fanns en simskola också som jag gick i. Jag minns alltid det där lilla badet, och när jag ser simskolor och bad och barn så tänker jag: Ja, alla får vara här. Alla får vara med, som någon sa – det tycker jag är bra.

Det är kanske ett svenskt sätt att tänka av den anledningen att vi har haft det så bra. Vi har ju inte haft några riktigt stora katastrofer i

Sverige på mycket länge och det är väl en anledning till att vi kan vara så pass generösa, tror jag. Men allmänning är inte bara svenskt, det finns i Tyskland och några andra länder. Men vi har råd med det och ska ha råd med det."

Anna Ångström, Svenska Dagbladet

A Vad står det i texten?

1 Vilka exempel ger Marie Göranzon på associationer när hon hör sitt vackraste ord? Stryk under exemplen i texten.

2 Hur motiverar hon att ordet "privat" är fult?

3 Hur förklarar hon att folk i Sverige anser att det är bra att alla får vara med?

B Resonera

1 Vad tycker du om ordet som Marie Göranzon har valt? Håller du med? Varför i så fall? Varför inte?

2 Håller du med henne om betydelsen av ordet "privat"? Varför? Varför inte?

3 Var i din egen närhet finns det just nu en sådan plats som hon tycker om?

4 Hade du själv tillgång till en sådan plats när du var barn? Hur var den i så fall? Vad gjorde du där?

C Öva ord

Diskutera följande frågor i par. Frågorna innehåller ord som förekommer i intervjun med Marie Göranzon.

1 Vem vill du *inkludera* i din gemenskap?

2 Nämn något du tycker är *komplicerat*?

3 Vem känner du som *brukar* jorden?

4 Vilka rum har du *tillträde* till på den skola där du studerar nu?

5 Vilket *ansvar* har du för att lära dig bra svenska?

6 Vart skulle du åka om du ville till *kusten*?

7 Vad kan du hitta på en *äng*?

8 Vid vilken ålder brukar barn gå i *simskola*?

9 Vilken typ av *katastrof* är du mest rädd för?

10 Vem känner du som är *generös*?

HÖRFÖRSTÅELSE

Två intervjuer

Lyssna på intervjuer med rapartisten Petter och författaren David Lagercrantz som intervjuas om samma sak som Marie Göranzon. Lyssna på de båda intervjuerna och svara sedan på frågorna. Diskutera svaren med en kamrat.

Intervju med Petter

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Frågor

1 Vilket ord är Petters vackraste ord?
2 Hur motiverar han valet av sitt ord?
3 Vad säger han om ordets betydelse?
4 Varför känner Petter en osäkerhet varje gång han skriver ordet?

Intervju med David Lagercrantz

→ www.sanomautbildning.se/hjulet

Frågor

1 Vilket är David Lagercrantz vackraste ord?
2 Varför tycker han att det är vackert?
3 Vad tycker han "egentligen" om det som ordet står för?
4 Vad säger han om sitt förhållande till ord i allmänhet?

Typiskt för genren

Muntlig presentation

En muntlig presentation ska innehålla

- en inledning som gör lyssnarna intresserade. Inledningen kan utgöras av en bild, ett föremål, ett exempel eller en fråga.
- ett tydligt disponerat innehåll, gärna i flera tydligt avgränsade delar.
- en avslutning som återknyter till inledningen.

Ord som *sammanfattningsvis*, *avslutningsvis* och *till slut* kan användas för att markera att presentationen närmar sig slutet.

Presentationen blir bäst om du

- förbereder dig noga
- övar på framförandet flera gånger
- talar fritt med egna ord
- använder stödord, så att du kan minnas fakta men inte läser innantill
- talar i lugnt tempo och ser publiken i ögonen
- tänker positivt och har något viktigt att säga.

24. Vi och universum

Fundera och diskutera

Kan människor bo någon annanstans än på jorden, tror du?

Människor bor i olika länder, talar olika språk och har olika kultur och religion. Men det finns bara en värld och vi lever alla på samma jordklot.

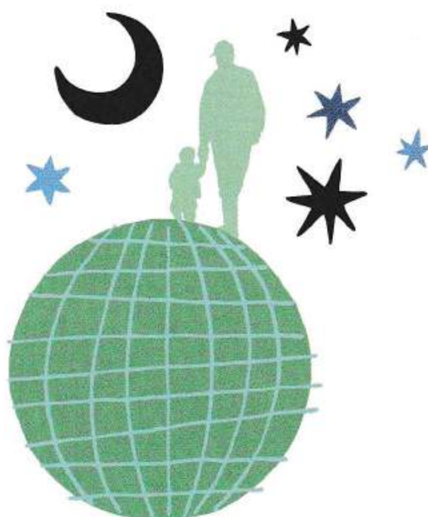
Rymden, solen, månen och stjärnorna har inspirerat många poeter världen över och det är lätt att känna sig liten när man tittar upp på himlen en stjärnklar natt. Dikten ”Människans hem” av Erik Blomberg handlar om det.

Människans hem DIKT

Nu är det natt över jorden.
Darrande stjärna, gläns.
Världarna vandra så fjärran.
Mörkret är utan gräns.

Marken och mullen och mörkret,
varför älskar jag dem?
– Stjärnorna vandra så fjärran.
Jorden är människans hem.

Erik Blomberg

A Vad står det i dikten?

1 Vilken tid på dygnet är det?
2 Vad ska stjärnan göra?
3 Vad älskar diktens jag?

B Läs mellan raderna

1 Vad kan diktaren mena med "världarna" som vandrar så "fjärran"?
2 Varför står det att mörkret är utan gräns, tror du?
3 I andra strofen skriver författaren om motsatsen till stjärnor och oändligt mörker. Vad handlar den om?
4 Varför slutar författaren med att jorden är människans hem?

C Resonera

1 Vilket av följande ord tycker du beskriver diktens stämning bäst?
2 Varför är det ordet bäst?

förväntan, oro, vemod, tro, glädje, trygghet, sorg, kärlek, förvirring, skräck, styrka, hopp, högtidlighet

D Öva

Öva på att läsa dikten högt. Dikten är kort så läs den flera gånger för varandra. Läs så tydligt som möjligt.

FAKTA

Erik Blomberg

Erik Blomberg var författare och litteraturkritiker och levde mellan 1894 och 1965. Han var socialt och politiskt intresserad och i sin lyrik ville han ofta ge röst åt dem som var fattiga och ofria. Han debuterade som poet 1919 och fick många priser och utmärkelser både för sin poesi och för sina översättningar från flera olika språk, bland annat från franska, engelska och tyska.

Fundera och diskutera

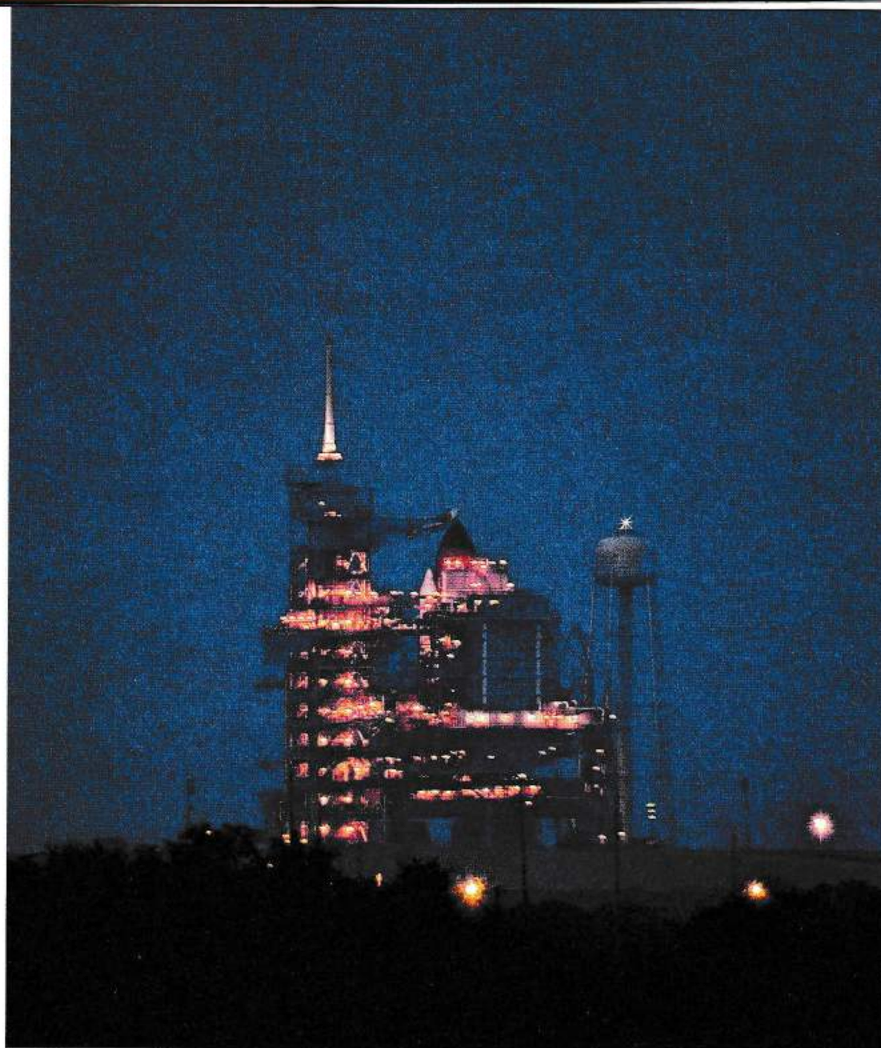
Skulle du vilja göra en resa ut i rymden? Varför? Varför inte?

Vissa människor har en längtan ut i rymden och vill utforska vad som finns där långt borta i mörkret. De reser ut i rymden. För att satsa på det som yrke måste man vara beredd att träna mycket, studera mycket och ta stora risker.

Christer Fuglesang heter den första personen från Sverige som varit i rymden. Han valdes ut som astronaut redan 1992 men fick vänta ända till 2006 på att få göra sin första rymdresa med rymdfärjan Discovery. Sedan dess har han gjort ytterligare en rymdfärd. Efter sin första rymdfärd publicerade han sin dagbok med titeln "13 dygn i rymden efter 14 år på jorden, dagbok från rymden av Christer Fuglesang". Här följer ett kort utdrag ur boken:

13 dygn i rymden efter 14 år på jorden, dagbok från rymden DAGBOK

Tio sekunder kvar till *lift-off*.
Nio sekunder.
Åtta.
Sju.
Sex sekunder kvar och Discoverys tre huvudmotorer startar. Det både hörs och känns. Nu bultar mitt hjärta ordentligt.
Fem sekunder.
Fyra.
"Three at 100."
BillyO meddelar att motorerna har varvat upp och är stabila.
Tre.
Två.
Ett.
"Lift-off!"
De enorma boostrarna med sina 44 miljoner hästkrafter brakar loss. Det skakar, det skälver, det dånar och det rör på sig! Accelerationen uppåt känns tydligt på en gång. Vilken underbar och fantastisk känsla!

Vi är på väg, på väg uppåt, på väg ut i rymden. Jag jublar högt inne i min hjälm. Äntligen, äntligen! Efter alla dessa långa år. Jag skrattar inombords. Känner mig glad, lycklig och något annat ännu större, det går helt enkelt inte att beskriva. Om några få minuter är jag uppe i rymden. Om bara allt går bra och som det ska. Det skakar rätt mycket, men inte alls så mycket som jag förväntat mig, efter vad många har berättat.

/... /

När rymdfärjan Discovery har förflyttat sig 1 400 kilometer och uppnått en hastighet av 28 440 kilometer i timmen, har den kommit upp på 250 kilometers höjd. Det tar bara 8 minuter och 20 sekunder och därefter gäller tyngdlöshet – astronauterna har kommit ut i rymden. Christer Fuglesang berättar här hur det känns:

Vi jublar, skrattar, och lyckliga som barn gratulerar vi varandra.

Långt om länge är jag i rymden, i tyngdlösheten och får uppleva det som jag sett fram emot under alla dessa visserligen för det mesta roliga men ibland också frustrerande år. Fjorton år.

Tyngdlösheten är jätterolig. Vi skrattar åt alla saker som flyter runt av sig själva. Nu gäller det bara att på något kontrollerat sätt ta sig ur sätet där jag fortfarande sitter säkert fastspänd. Av med handskarna. Men det finns ingenstans att lägga dem. Ingen tyngdkraft som håller dem på plats på golvet eller i knäet. Stoppar handskarna under ett bälte och drar fram nätkassen ur sadelväskan. Vi har alla var sin kasse för att stoppa ned handskar, hjälm och en del andra småsaker som bara används under start och landning. Tar av huvan med radiosladden, knäpper upp bältet och hakarna till fallskärmen, drar ur kylslangen och syrgastuben och flyter stilla ut ur sätet.

Vilken känsla!

Det är underbart! Likt en mänsklig såpbubbla glider jag bara iväg. Fast det är inte helt enkelt. Det är svårt att hålla orienteringen. Jag snurrar runt lite åt ett håll, innan jag får tag i något och kan räta upp mig. Fast egentligen spelar det ingen roll, för det finns inget riktigt upp eller ner i rymdens tyngdlöshet. Ett nytt liv har börjat. Ett där det är lätt att röra sig, lätt att flytta på saker, men svårt att hålla sig stilla och krångligt att hålla saker och ting på plats.

/... /

När Christer Fuglesang sedan kommer tillbaka till jorden igen får han många frågor från journalister och från allmänheten. En av de vanligaste frågorna gäller hur de 13 dygnen i rymden påverkade honom som person, och vad han tänkte på där uppe. Han avslutar boken med en reflektion kring människans roll i universum.

När det bara tar 90 minuter att fara runt hela jordklotet och man ser det tunna, tunna atmosfärskiktet mellan jordkanten och rymden, då tänker man på hur liten jorden verkar och hur vi måste värna om vår livsmiljö. Man ser inga gränser från ovan och ombord samsas vi från flera olika kulturer i ett mycket trångt utrymme. Varför kan vi inte göra det på jordklotet också? är något man frågar sig.

När man tittar ut i rymden och ser så många stjärnor är det naturligt att filosofera om livets uppkomst och utveckling och förekomst. Några nya svar hittade jag dock inte. Men jag hoppas att vi genom forskning, både på jorden och i rymden, snart ska veta mer om

dessa frågor. Kanske hittar vi enkla livsformer på Mars om något decennium och en dag kommer intelligent liv med säkerhet att förekomma på andra platser i rymden än på jorden. Om inte förr så när vi människor har byggt den första kolonin på Mars.

Tretton dygn i rymden, efter fjorton år på jorden. Därtill några intensiva månader efteråt för att dela med sig av upplevelsen. Min rymdresa har nog inte nått sitt slutmål ännu, men själva äventyret är avslutat. För den här gången.

Houston, i maj 2007
Christer Fuglesang

A Vad står det i texten?

1 Hur känner Christer Fuglesang av accelerationen när rymdfärjan startar?
2 Varför är han så glad?
3 Vad är roligt med tyngdlösheten, tycker astronauterna?
4 Vad är svårt med tyngdlösheten?
5 Vad får Christer Fuglesang att tänka att jorden är liten och att vi måste värna om den?
6 Vilken jämförelse gör han mellan livet ombord på rymdfärjan och livet på jorden?
7 Hur ser han på frågan om livets uppkomst efter att han gjort sin rymdresa?
8 Vad säger han om vår framtid?

B Läs mellan raderna

1 Hur kan man förstå att Christer Fuglesang tycker att *lift-off* är extra spännande?
2 Vad säger han som visar att han är entusiastisk över hela resan? Stryk under ord i texten som visar det.

C Resonera

1 Varför har inte Christer Fuglesangs rymdresa gjort att han har fått många svar på filosofiska frågor, tror du?
2 Kommer det någonsin att vara möjligt att bygga en koloni på Mars, tror du?
3 Skulle du själv vilja resa i rymden? Varför? Varför inte?

e multiplicera ______________________

f fascinera ______________________

g demonstrera ______________________

h agera ______________________

3 Suffixen *-ing* och *-ning*

Många substantiv slutar på *-ing* eller *-ning*. Det gäller också substantiv som bildats av verb som slutar på *-era*, exempelvis substantivet *orientering* som bildats av verbet *orientera*.

Bilda substantiv av följande verb enligt samma mönster:

a summera ______________________

b parkera ______________________

c regera ______________________

d korrigera ______________________

e markera ______________________

f fixera ______________________

Ibland finns det både ett substantiv som slutar på *-ion* och ett som slutar på *-ing*. Då är det vanligt att ordet som slutar på *-ing* är mer konkret än det som slutar på *-ion*.

Exempel: installation – installering

E Verb

I texten finns följande verb som har med ljud och rörelse att göra. Alla verb är korta ord.

bulta, braka, skaka, skälva, dåna, jubla

1 Samtala med en kamrat om vad verben betyder och ge exempel på vilka situationer de beskriver.
2 Skriv meningar där du använder verben.

F Skriv

Skriv ett brev till Christer Fuglesang och ställ frågor om sådant som du gärna skulle vilja veta mer om när det gäller hans rymdresor.

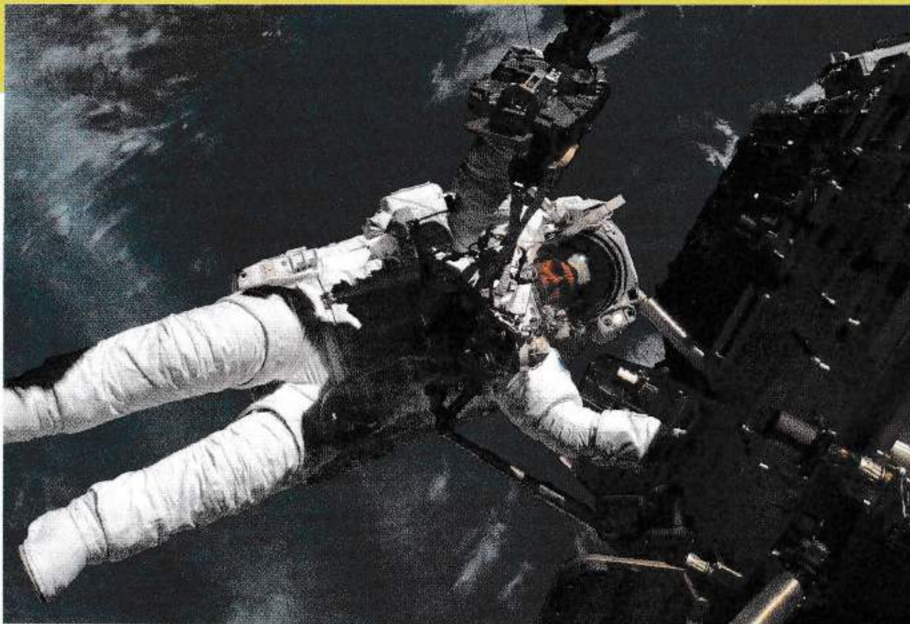

FAKTA

Christer Fuglesang

Christer Fuglesang är docent och forskare i partikelfysik, född 1957, och den förste svensken att resa ut i rymden. Vid 33 års ålder var han en av 3 000 personer som sökte tjänst som europeisk astronaut. Efter många och långa uttagningar fick han 1992 beskedet att han var uttagen. Han fick dock vänta i hela 14 år innan det blev dags att resa. Nu har han rest med rymdfärjan Discovery två gånger. Målet med resorna har varit att komma upp till den internationella rymdstationen ISS och utföra olika forsknings- och reparationsuppdrag där.

Christer Fuglesang har gjort sammanlagt fem rymdpromenader i närheten av och på rymdstationen. Under den långa träningstiden inför sina båda rymdresor bodde han med sin familj i Tyskland, Ryssland och USA och han talar både ryska och engelska flytande. Förutom böcker om sin forskning har Christer Fuglesang publicerat sin dagbok från första resan, en fotobok med bilder från rymden samt spännande barnböcker som utspelar sig i rymden.

Christer Fuglesang på rymdpromenad.

Fundera och diskutera

Hur skulle det vara att flytta till Mars och bo där för alltid, tror du?

Christer Fuglesang nämner framtida bosättningar på Mars i sin bok. Idag har planerna på en flytt till Mars kommit ännu längre, men svenskarna Martina och Carl kommer inte att vara med bland de första som åker, trots att de gärna skulle vilja göra det. I den här artikeln får du veta vad de tycker om den saken.

Inga svenskar till Mars

TIDNINGSARTIKEL

29-åriga Martina Johansson från Kalmar har väntat på sitt livs viktigaste besked i flera veckor. Nu står det klart att vare sig hon eller någon annan svensk kommer att vara med och kolonisera Mars.

– Nej, det gick inte den här gången. Det var bara 15 procent av de 663 kandidaterna som gick vidare, säger Martina Johansson och fortsätter:

– Konkurrensen var hård.

Hundra går vidare

Det blir inte heller någon rymdresa för 29-årige Carl Nettelblad från Uppsala.

– Jag vill ju inte lämna jorden, samtidigt som jag väldigt gärna ville åka till Mars. Så på ett sätt är det en lättnad, men överlag är jag förstås besviken, berättar han.

Mer än 200 000 personer från hela världen har ansökt om att få flytta till Mars. Totalt 663 kandidater intervjuades. Nu har det nederländska projektet Mars One plockat ut 100 deltagare – hälften kvinnor och hälften män – som har en chans att komma till den sista uttagningen. De som slutligen väljs ut ska hårdtränas inför ett udda uppdrag – att kolonisera den röda planeten.

Ingen returbiljett

I nuläget utlovas bara en enkel resa till Mars. De fyra första bosättarna skickas iväg redan år 2024. Så snart de fått ner bopålarna fylls kolonin på med nya invånare vartannat år. Från jorden kommer

tv-tittare samtidigt kunna följa marsresenärernas liv och se hur de flyttar in i specialanpassade hus och odlar egen mat. Projektet har sökt efter personer som är optimistiska och har lätt för att anpassa sig och acceptera kulturella skillnader. De måste vara beredda på att avstå familjebildning, då möjligheterna till medicinsk vård är liten. Marsresenärerna måste också lämna sina nära och kära på Jorden bakom sig.

Ger inte upp

Uttagningar har gjorts i flera steg. Inför den näst sista rundan återstod fyra svenskar. Martina Johansson hårdpluggade inför den avgörande intervjun som hölls i januari.

– Jag är definitivt säker på att jag vill göra det här. Det är inte en chans som man får mer än en gång, sade hon då.

Sedan dess har en hård gallring skett, och bland de utvalda som presenterades på måndagen fanns inga svenskar med. Men trots ett negativt besked vill Martina Johansson inte ge upp riktigt än. Fler chanser dyker upp, menar hon.

– Det kommer fler omgångar och jag får fundera på att ansöka igen. De planerar ju att skicka fyra personer vartannat år.

TT, Svenska Dagbladet

A Vad står det i texten?

1 Hur stor andel av kandidaterna för att resa till Mars gick vidare i uttagningen?
2 Varför är Carl Nettelblad lättad för att han inte får följa med?
3 Vad ska de som slutligen väljs ut göra?
4 När planeras de första människorna ge sig av?
5 Vilken typ av personer har man sökt efter till projektet?
6 Vad måste Marsresenärerna avstå ifrån om de vill följa med?
7 Hur kommer det att bli med mat och boende?
8 Hur ska människor på jorden kunna följa resenärernas liv?
9 Varför har inte Martina Johansson gett upp trots att hon inte blivit utvald?

B Läs mellan raderna

1 Verkar både Carl och Martina lika ivriga att åka? Varför? Varför inte?
2 Vad menas med att det bara kommer bli en enkel resa till Mars ”tills vidare”?
3 Varför behöver projektet i första hand personer som är optimistiska, har lätt för att anpassa sig och kan acceptera kulturella skillnader?

C Resonera

1 Kommer projektet att bli av, tror du? Varför? Varför inte?
2 Varför skulle man vilja åka till Mars på det sätt som planeras?
3 Skulle du själv vilja vara med och kolonisera Mars på det här sättet?
4 Vad skulle kunna gå fel, tror du?

D Öva ord

Arbeta med en kamrat och svara på följande frågor. Tala så mycket ni kan om frågorna.

1 Vilket *besked* skulle du gärna vilja få?
2 Var brukar det vara stor *konkurrens*?
3 När kände du senast en stor *lättnad*?
4 Vad brukar du *hårdträna*?
5 Nämn något som du tycker är *udda*.
6 Vad skulle du absolut inte vilja *avstå* ifrån?
7 Vad skulle du vilja *odla*?
8 När brukar du känna dig *optimistisk*?
9 Vad har du lätt att *anpassa dig* till i Sverige?
10 Vad kan du absolut inte *acceptera*?

E Ordbildning

1 Ordet *kulturell* förekommer i texten. Det är ett adjektiv som slutar på *-ell* och som bildats av substantivet *kultur*.

Fler adjektiv kan bildas på samma sätt. Skriv dem på raderna. Substantiv som slutar på bokstaven *s*, som exempelvis *substans*, får bokstaven *i* framför suffixet och blir *substantiell*.

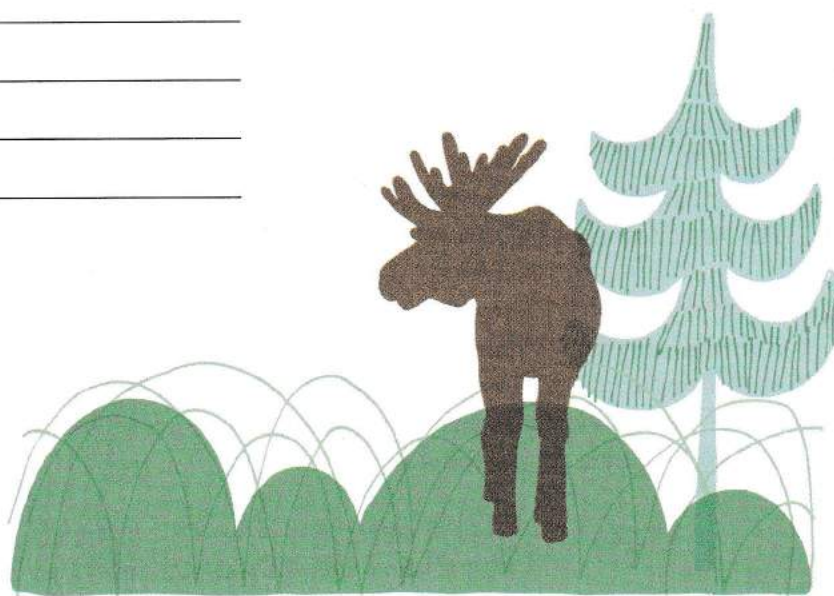
a original ______________________

b special ______________________

c natur ______________________

d finans ______________________

e provins ______________________

2 Följande ord i texten ”Inga svenskar till Mars” är sammansatta. Vilka ord består de av? Vad betyder varje ord för sig och vad betyder det sammansatta ordet? Skriv orden på raderna. Se exemplet. Samtala därefter om ordens betydelse med en kamrat. Sätt gärna in orden i meningar när ni samtalar.

Exempel: familjebildning ______ familj ______ + ______ bildning ______

a hårdplugga ____________ + ____________

b returbiljett ____________ + ____________

c återstå ____________ + ____________

d omgång ____________ + ____________

e nuläge ____________ + ____________

f bopåle ____________ + ____________

g specialanpassad ____________ + ____________

F Skriv

Välj en av följande skrivuppgifter.

1 Tänk dig att du vill komma med i uttagningen till Marsresan. Skriv först en lista med egenskaper som du har och som du tror skulle passa för en sådan resa. Skriv därefter ett brev och förklara för dem som tar ut deltagare i Sverige, varför just du passar för att resa till Mars.

2 Tänk dig att du har en vän som blivit uttagen till att resa till Mars, men du vill inte att vännen ska åka. Skriv ett brev och försök övertyga vännen om att stanna på jorden.

Fundera och diskutera

Vad tycker du om känslan av att bryta upp och lämna det invanda?
Blir du orolig eller tycker du det är spännande?

Här kan du läsa ytterligare en dikt av Karin Boye. Hon skriver om hur man kan känna inför att bryta upp och bege sig ut mot nya mål.

I rörelse

Den mätta dagen, den är aldrig störst.
Den bästa dagen är en dag av törst.

Nog finns det mål och mening i vår färd –
men det är vägen, som är mödan värd.

Det bästa målet är en nattlång rast,
där elden tänds och brödet bryts i hast.

På ställen där man sover blott en gång,
blir sömnen trygg och drömmen full av sång.

Bryt upp, bryt upp! Den nya dagen gryr.
Oändligt är vårt stora äventyr.

Karin Boye

A Vad står det i dikten?

1 Vilken är den bästa dagen, enligt diktjaget?
2 Vad är värt mödan?
3 Vilket mål är det bästa?
4 Var blir sömnen trygg?
5 Hur blir drömmarna på de ställena?
6 Varför ska man bryta upp, enligt diktjaget?

B Resonera

1 Håller du med diktjaget om var det finns mest mening? Varför? Varför inte?
2 När är det bra att bryta upp, tycker du?
3 Vad tycker du om att bryta upp och ge dig ut på nya "äventyr"?
4 När är det sant att vägen är "mödan värd", tycker du?

Studietips

Inför fortsatta studier i svenska

Nu har du läst alla kapitel i boken, läst texter i flera olika genrer och utökat ditt ordförråd. Tänk på följande när du går vidare till studier på högre nivåer:

- Hitta en strategi för att förstå nya ord utan att alltid slå upp ordet. Ibland kan du räkna ut ords betydelse av sammanhanget.
- Använd nya ord genom att prata om dem och använda dem i skrift så ofta du kan.
- Läs gärna texter högt för dig själv för att öva på uttalet och repetera.
- Samtala gärna med en kamrat om texter du läser. Red tillsammans ut sådant som är svårt att förstå.
- Sammanfatta gärna texter, muntligt eller skriftligt, för att klargöra innehållet för dig själv. Då får du tillfälle att använda ord och uttryck på ett meningsfullt sätt.
- Tänk på att texter ser olika ut beroende på vad det är för slags text. En argumenterande text ser till exempel inte likadan ut som en beskrivande text, en berättelse eller en instruktion. Använd kunskapen om textgenrer när du själv skriver.
- Alla texter har en tänkt läsare. När du ska skriva är det bra att börja med att klargöra vem din läsare är – då går det ofta lättare att komma igång.
- Använd tankekartor för att sammanfatta sådant du har läst och för att planera innan du ska tala eller skriva om något. När du bearbetar dina tankekartor får du många tillfällen till repetition.
- Öva upp din förmåga att förstå talad svenska genom att lyssna på radioprogram och samtala om programmen direkt efteråt. Anteckna stödord medan du lyssnar och lyssna flera gånger om det är möjligt. Skriv upp ord medan du lyssnar och slå upp dem efteråt om du behöver.

Repetition

Här kan du anteckna viktiga saker som du har lärt dig genom att arbeta med kapitlen 18–24 i blocket VI.

Ord

Vilka ord kommer du spontant att tänka på och som du har lärt dig i blocket VI? Försök skriva minst femton ord utan att bläddra i boken.

Läsa olika slags texter

Vilka olika slags texter har du läst i det här blocket? Skriv minst fem olika typer.

Skriva olika slags texter

Vilka typer av texter har du skrivit när du arbetat med blocket?

Författare

Skriv namnet på minst en författare som du har läst något av i det här blocket.

Texterna i det här sista blocket handlar om kontakter människor emellan och hur vi lever tillsammans med våra medmänniskor på jorden. Som avslutning kommer en liten berättelse som säger något om hur vi kan vara mot våra medmänniskor.

Snäckorna

BERÄTTELSE

Det var en pojke som gick med sin pappa på en strand. Pojken plockade upp snäcka efter snäcka och bar dem ut i havet.

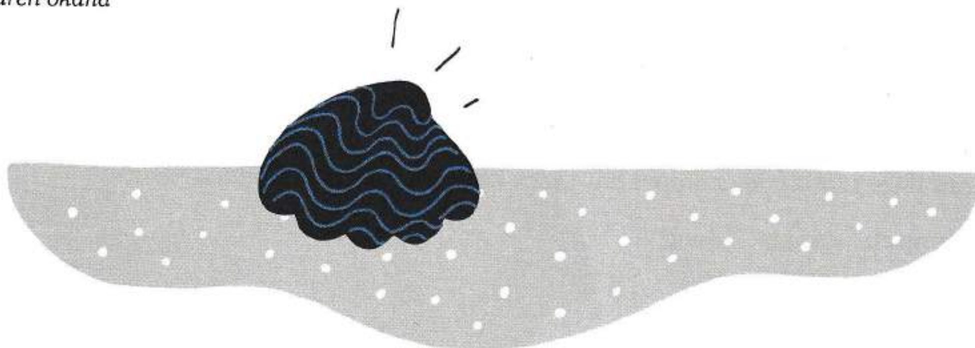
– Vad håller du på med? undrade pappan.

– Jag hjälper snäckorna, svarade pojken.

– Men kom nu, sa pappan. Du ser väl att det finns alldeles för många snäckor. Du kommer aldrig att kunna rädda allihop. Så det spelar ingen roll.

– För den här snäckan spelar det en roll, svarade pojken och såg på den snäcka han höll i handen.

Författaren okänd

Lite av varje

Uttal

Lång eller kort vokal

1 Betonad stavelse

Antingen är vokalen eller konsonanten i en betonad stavelse lång. I skrift syns det på så sätt att lång vokal i regel följs av en enda konsonant, medan kort vokal följs av två. Långt ljud är här understruket.

Exempel:	vas	vass	tant
	vin	vinn	vinst

Uttala exempelorden genom att "dra ut" riktigt mycket på det långa ljudet, vokalljudet eller konsonantljudet.

2 Konsonanterna p, k och t

Konsonanterna *p*, *k* och *t* är inte möjliga att dra ut på så att de låter långa. Istället görs en tyst paus efter den korta vokalen. Jämför hur lång och kort konsonant låter i följande exempel, där långt konsonantljud är understruket:

Exempel:	tack	tak
	rapp	rap
	hatt	hat

3 Konsonanterna b, d och g

Inte heller *b*, *d* och *g* går att dra ut på. Jämför hur lång och kort konsonant låter i följande exempel där långt konsonantljud är understruket:

Exempel:	snabb	Saab
	sedd	sed
	tigg	tig

4 Stavning vid kort och lång vokal

Kort vokal följs ofta av två likadana konsonanter. Även två olika konsonanter kan signalera att vokalen före är en kort vokal. Lång vokal är här understruken, kort markeras med en prick.

Exempel:	kanna	kant	kana
	villa	vilja	vila
	större	störta	stör

5 Betoning i ord och satser

Lyssna alltid efter betoningen i ord och satser. Betonade stavelser är långa. I en hel mening är inte alla ord betonade, vilket kan göra att ljud som är långa när orden uttalas enskilt låter korta tillsammans med andra ord.

De betonade ljuden är understrukna i följande mening:

Exempel:

Han slog upp ordet för att få veta vad det betydde.

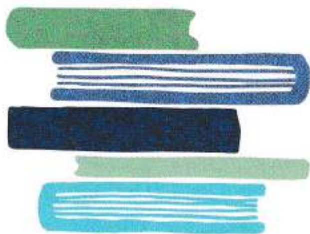
Orden *slog*, *för* och *få* är inte betonade i meningen, men i följande tre meningar är istället just de orden betonade.

Han slog sig i huvudet.

Han var för de nya reformerna.

Han kan få mina gamla böcker utan att betala.

Uttala meningarna och lägg betoningen på de understrukna ljuden.

Stavning

Konsonantljud

Vissa konsonantljud kan stavas på flera olika sätt. Det gäller till exempel tje-ljudet och sje-ljudet, liksom j-ljudet och ng-ljudet. De vanligaste stavningarna står överst i varje exempel.

Stavning av tje-ljudet

stavning	exempel
tj	tjuta
k (före e i y ä ö)	kök
kj	kjol
ch (före e i y ä ö)	chips

Stavning av sje-ljudet

stavning	exempel
i början av ord	
sj	sjuk
sk	sked
sch	schema
sh	shejk
ch	chock
stj	stjärna
j	journalist
inuti ord	
ti	station
ssi	diskussion
si	fusion
i slutet av ord	
g	garage
rs	mars
ch	lunch

Stavning av j-ljudet

stavning	exempel
j	jag
g (före e i y ä ö)	ge, gissa, gymnastik, gärna, göra
lj	ljud
hj	hjärta
dj	djur
gj	gjorde

Stavning av ng-ljudet

stavning	exempel
ng	sjunga
g (framför n)	regn
n (framför k)	bank

Vokaler

Vissa vokalljud är svåra att skilja åt om man bara tittar på stavningen. Det gäller speciellt när vokalen är kort. Ibland uttalas till exempel bokstaven *e* på exakt samma sätt som bokstaven *ä*, exempelvis i orden *sett* och *sätt*. Hur orden ska stavas beror på sammanhangen de står i. Det här gäller också bokstäverna *å* och *o*, där det inte alltid är självklart vilken bokstav som används för att markera å-ljudet.

Exempel på stavning med e och ä

På tv har Mahmoud *sett* flera olika *sätt* att tillaga pasta. Det är inte *lätt* men mycket träning har *lett* till att han nu är en mästare på det.

Exempel på stavning med å och o

Juana och Maria tyckte det var bra att de hade *gått* hem till Mahmoud på middag, eftersom det han hade lagat var så *gott*. Men de fick *bråttom* hem efter middagen för de skulle titta på en film som handlade om en *brottsling*.

En hästsko sätter man på hästens *hov* [hov] för att skydda den. Fjärilar kan man fånga med en *håv* [håv]. Kungahusets *hov* [håv] arbetar på slottet.

Skiljetecken

Skiljetecken används för att göra det lättare för läsaren att läsa texten. Här följer några vanliga skiljetecken:

. **Punkt** – visar att en mening är slut. Meningen som kommer efter börjar med stor bokstav.

Exempel: Vi studerar svenska. Det språket talas i Sverige.

, **Kommatecken** – används inuti meningar bland annat för att markera paus, uppräkningar och inskjutna förklaringar.

Exempel: I Sverige finns flera olika dialekter, bland annat skånska, gotländska, jämtska, värmländska och småländska. Älvdalska, den dialekt som talas i Älvdalen, är så speciell att den nästan kan kallas ett eget språk.

! **Utropstecken** – avslutar utrop eller uppmaningar.

Exempel: Oj! Lyssna!

? **Frågetecken** – avslutar en direkt fråga.

Exempel: Vilka språk talar du?

: **Kolon** – används före uppräkningar.

Exempel: Kvinnan kunde många olika språk: japanska, kinesiska, thailändska och urdu.

— **Talstreck/Tankstreck** – används för att visa exakt vad någon säger eller när man lägger till något i en mening.

Exempel:
– Vilka språk talar hans fru?
– Hon talar swahili och engelska – båda språken lika bra.

\- **Bindestreck** – används i ord som inleds med förkortning eller när man byter rad mitt i ett ord.

Exempel: EU-länder

res-
väskor

sommar-
kläder

” ” **Citattecken** – används för att visa exakt vad någon har sagt eller skrivit (= citat).

Exempel: I början av SFI-kursen lärde sig Samira att säga enkla meningar som ”Jag heter Samira.” och ”Jag är läkare.”, men nu efter några månader kan hon säga mycket mer på svenska.

( ) **Parentes** – används när man lägger till eller skjuter in något i en mening.

Exempel: Svenska språket är nära släkt med norska (och med danska och isländska).

Vanliga förkortningar

Här följer några vanliga förkortningar som förekommer i svenska texter och som är bra att känna till. I ordböcker hittar du många fler exempel.

Förkortning	Betydelse	Exempel
m.m.	med mera	Eleverna lärde sig nya ord, uttal, stavning m.m. under den första dagen i skolan.
bl.a.	bland annat, bland andra	Till knytkalaset hade jag tagit med mig bl.a. en tårta och hembakat bröd.
d.v.s.; dvs.	det vill säga	Han var en mambo, dvs. en vuxen person som bodde hemma hos sin mamma.
m.fl.	med flera	Vi träffade Joannas moster, kusiner m.fl. på festen.
pga.	på grund av	Ying Ying hade inte möjlighet att komma till festen pga. sjuka barn.
s.k.	så kallad, så kallat, så kallade	Chip och pinkoder till kontokort har gjort att s.k. skimning har minskat i Sverige.
fr.o.m.	från och med	Fr.o.m. måndag kommer priset på tomater att gå upp rejält.
t.o.m.	till och med	Den nya tidtabellen kommer att gälla t.o.m. 31 augusti.
f.d.	före detta	Personalen saknade sin f.d. chef som hade gått i pension.

Ordbildning

Det finns tre olika sätt att bilda nya ord i svenskan. Man kan bilda ord med *prefix* eller med *suffix* samt skapa *sammansatta* ord.

1 Prefix

Genom att sätta ett prefix *före* adjektiv, verb eller substantiv, kan man skapa ord med ny betydelse.

Exempel på prefix: o-, av-, miss-, sam-, för-, in-, be-, van-

Exempel på ord med prefix: olycklig, avbetala, misstänka, samarbete, förbereda, ineffektiv, bearbeta, vantrivsel

Uppgifter

a Vad betyder exempelorden utan prefixen?
b Vilka andra ord kan du bilda med prefixen i exemplen?

2 Suffix

Genom tillägg av suffix *efter* ord kan olika ordklasser bildas.

Exempel på verbsuffix: -na, -a, -era

Exempelord: mörkna, läsa, riskera

Exempel på adjektivsuffix: -ig, -lig, -full, -lös, -bar, -sam, -aktig, -abel, -ant, -rik

Exempelord: smutsig, läslig, respektfull, arbetslös, bärbar, pratsam, läraktig, presentabel, intressant, näringsrik

Exempel på substantivsuffix: -dom, -ning, -het, -else, -ssion, -skap, -are, -eri

Exempelord: barndom, skrivning, tysthet, skapelse, diskussion, föräldraskap, författare, tiggeri

Uppgifter

a Vilka andra ord som slutar på suffixen i exemplen kan du? Ge ett exempel till varje suffix i exemplen ovan.
b Vilken betydelse har adjektivsuffixen -full, -lös och -bar?
c Vilken betydelse får ett verb som slutar på verbsuffixet -na?

3 Sammansatta ord

Genom att sätta samman två eller flera ord bildas nya med ny betydelse. Detta är vanligt i svenskan och orden kan ibland bli mycket långa med flera ord som sätts samman.

Exempel:
språk + kurs = språkkurs
språkkurs + elev = språkkurselev
fot + boll = fotboll
land + lag = landslag
fotboll + landslag = fotbollslandslag
tränare + lön = tränarlön
fotbollslandslag + tränarlön = fotbollslandslagstränarlön

Sammansättningar kan göras med substantiv, verb och adjektiv. Det är det sista ordet i sammansättningen som är *huvudordet*. Även prepositioner och adverb kan sättas samman med andra ordklasser.

Exempel:
skriva (verb) + kurs (substantiv) = skrivkurs
ljus (adjektiv) + gul (adjektiv) = ljusgul
rot (= substantiv) + fylla (verb) = rotfylla
svart (adjektiv) + måla (verb) = svartmåla
under (preposition) + teckna (verb) = underteckna
ute (adverb) + miljö (substantiv) = utemiljö

Ibland tillkommer ett s mellan orden som binds samman och ibland faller en vokal bort. Det händer också att en vokal ändras, vilket har historiska orsaker.

Exempel:
s-tillägg: fotbollsmatch (s mellan fotboll och match – s-tillägg förekommer ofta när första ordet är sammansatt)

bortfall av vokal: skrivkurs (a faller bort i skriva); tränarlön (e faller bort i tränare)

byte av vokal: vara + märke = varumärke (a byts mot u); sida + spår = sidospår (a byts mot o); fiska + lycka = fiskelycka (a byts mot e); lära + bok = lärobok (a byts mot o)

Uppgifter

a Välj ut en text i *Grundhjulet*. Stryk under alla sammansatta ord i texten.

[redacted]

Sambandsord

När du skriver en text är det bra att använda ord som hjälper din läsare att följa med i texten och som visar textens struktur. Sådana ord och uttryck brukar man kalla *sambandsord*. De kan till exempel användas för visa på jämförelse, motsättning, tillägg, orsak, exempel eller sammanfattning. Sambandsord kan också hjälpa till att strukturera texten i tiden. De här orden kan inleda meningar och stycken, men också stå inne i en mening eller stycke. De fungerar som ”vägvisare” i texten så att läsaren får hjälp att förstå texten och den logiska uppbyggnaden av den. Här följer exempel på sambandsord:

Jämförelse eller motsättning

däremot, men, ändå, å ena sidan – å andra sidan, trots, tvärt om, i stället

Tillägg

även, och, också, för det första – för det andra, vidare, ytterligare

Orsak

därför, alltså, anledningen är, orsaken är, av detta skäl, slutsatsen blir, på grund av

Exempel

såsom, bland annat, det vill säga, till exempel, exempelvis

Sammanfattning

slutligen, avslutningsvis, kort sagt, sammanfattningsvis

Tid

först, sedan, före, efter, samtidigt, så småningom, snart, för det första, för det andra, till sist, slutligen

Uppgift

Leta efter sambandsord i en text som du nyligen har läst, till exempel i *Grundhjulet*. Stryk under alla sambandsord i texten. Jämför därefter med en kamrat och diskutera varför sambandsorden används och vilken funktion de har i texten.

Textkällor

Agida Arghavan, "Var tacksam. För att du är fri", ur *Inte en främling, 41 berättelser om identitet och mångfald*. Norstedts, 2015.

Andersson Aron, "Vi har alla ett val", ur *Inte en främling, 41 berättelser om identitet och mångfald*, Norstedts, 2015.

Andersson Per J, *New Delhi–Borås: den osannolika berättelsen om indiern som cyklade till Sverige för kärlekens skull*, Forum, 2013.

Andhé Stefan, "Äktenskapstycke", ur *Anlag för vemod*, Norstedts, 1998.

Askergren, Petter Alexis, *16 rader*, Brombergs Förlag, 2013.

Bax Mats, "Laleh målar med hela språkpaletten", *Språktidningen*, 2010.

"Brevet från Lillan", Text & musik Evert Taube, Körlings Förlag AB.

Carlsson Maria, "Han trivs med jobbet i äldrevården", *Upsala Nya Tidning*, 2013.

"Det gåtfulla folket", Musik: Olle Adolphson Text: Beppe Wolgers. ©Reuter & Reuter Förlag. Tryckt med tillstånd av Gehrmans Musikförlag AB.

"Du är den ende", Musik: Trad Text: Bo Setterlind. ©Intersong-Förlagen AB, adm av Warner/Chappell Music Scandinavia AB. Tryckt med tillstånd av Notfabriken Music Publishing AB/Faber Music Ltd.

"Du vet väl om att du är värdefull", psalm 791, Text och musik: Ingemar Olsson © Little Beat Music.

Fuglesang Christer, *13 dygn i rymden efter 14 år på jorden*, Albert Bonniers förlag, 2007.

Hellquist Hanna, "Att göra bra affärer", *Dagens Nyheter*, 2013-05-08.

Hellquist Hanna, "Förgätmigej", ur *Karlstad Zoologiska*, Albert Bonniers förlag, 2009.

"Inga svenskar till Mars", *TT, Svenska Dagbladet*, 2015-02-16.

Ingemarsson Kajsa, *Små citroner gula*, Norstedts, 2004.

"Jag är fattig bonddräng", Text: Astrid Lindgren, Musik: Georg Riedel, Tryckt med tillstånd av Gazell Music AB.

Jansson Tove, *Sommarboken*, Bonniers, 1972.

Jändel Niklas, "Det svenska skräpet", *Tidningen Kupé nr 4*, 2015.

Khemiri, Jonas Hassen, Tal vid prisutdelningsceremoni (Aniarapriset) på Stockholms stadsbibliotek, 2013.

Lagercrantz David och Ibrahimović Zlatan, *Jag är Zlatan Ibrahimović – Min historia*, Albert Bonniers förlag, 2011.

Lindgren Astrid och Schwardt Sara, *"Dina brev lägger jag under madrassen"* ©Saltkråkan AB, 2012.

Lindgren Barbro, "Tänk alla miljoner år", ur *Längst inne i mitt huvud*. Rabén & Sjögren, 2005. Förmedlat genom ALIS.

"Längesen", Musik: Patrik Collén Text: Veronica Maggio/Petter Askergren. ©Sidelake Publishing/Alexis Publishing/Universal Music Publishing AB. Tryckt med tillstånd av Gehrmans Musikförlag AB.

Nikolajeva Maria, "Renata och Sjökungen", ur *Om hur jag växte upp under diktaturen"*, Norstedts, 2010.

Norrby Catrin, "Från God dag direktör Berg till Hej Ann!", Klarspråk: bulletin från Språkrådet, nr 4.

Rosenberg Göran, *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz*, Albert Bonniers förlag, 2012.

"Sol vind och vatten", Musik: Ted Gärdestad Text: Kenneth Gärdestad, ©Universal Music Publishing AB. Tryckt med tillstånd av Gehrmans Musikförlag AB.

"Sång till friheten", Text Björn Afzelius, *1982, Innan tystnaden*, Originaltitel: *El Día Feliz Que Está Ilegando.* Musik: Silvio Rodriguez Domínguez. Tryckt med tillstånd av Notfabriken Music Publishing AB/Faber Music Ltd.

Thor Annika, *En ö i havet*, Bonnier Carlsen, 2003. Förmedlat genom ALIS.

Todorov Anamarija, *Brytningen*, Mångkulturellt Centrum, 2013.

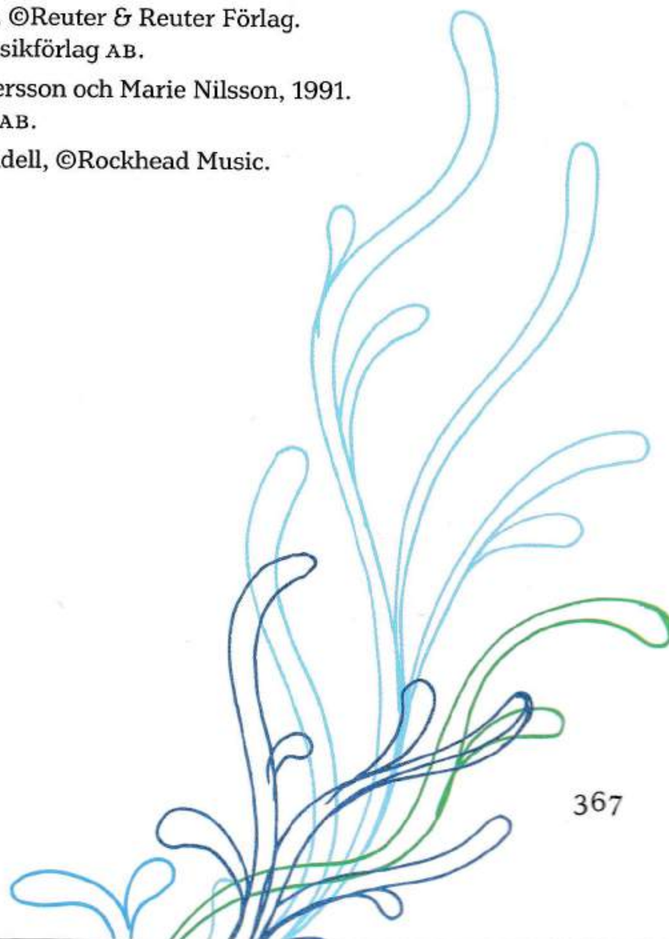
Zak Monica, "Den enda indianen i Vilhelmina" ur novellsamlingen *Dog boy är död,* Opal, 2014. Förmedlat genom ALIS.

Ångström Anna, "Privat är ett fult ord för Marie Göranzon". Intervju i *Svenska Dagbladet* 2015-07-07.

"Änglamark", Text & musik: Evert Taube. ©Reuter & Reuter Förlag. Tryckt med tillstånd av Gehrmans Musikförlag AB.

"Älska mig", Text & musik: ©Benny Andersson och Marie Nilsson, 1991. Tryckt med tillstånd av MONO MUSIC AB.

"Öppna landskap", Text & musik: Ulf Lundell, ©Rockhead Music.

Bildkällor

9 Pontus Lundahl/TT
11 Porträtt: Shutterstock
11 Bakgrundsbild: Inez Eklund/Kolofon
13 Bent Christensen/Azote
19 Lennart Isaksson/DN/TT
20 Inez Eklund/Kolofon
21 Bonnierarkivet ©Scanpix
25 Shutterstock
30 DPA/IBL Bildbyrå
33 Shutterstock
37 *Dan Hansson/SvD/TT*
38 *Vernon Jones, illustration The dog* and the shadow 1912
41 Aleksander Andersen/Scanpix Norge
43 Christine Olsson/Scanpix
46 Shutterstock
52 Sandra Qvist/Scanpix
53 Jeppe Gustafsson/Scanpix
53 Johan Persson/Folio
53 David Trood/TT
54 Adam Haglund/TT
54 Plainpicture/Johnér
54 Maskot
55 Melker Dahlstrand/TT
57 Christine Olsson/DN/Scanpix
59 Emma Eriksson/DN/Scanpix
63 Shutterstock
63 Maskot
63 Henrik Flygare/TT
63 Mikael Svensson/Norstedts
65 Inez Eklund/Kolofon
66 TT Nyhetsbyrån
69 Åse Bengtsson/Bildhuset/TT
76 Jan Delden/Scanpix
77 Barry Austin/DPA/TT
78 Shutterstock
78 Julia Sjöberg/Folio
78 Shutterstock
79 Fredrik Ottosson/Folio
79 Shutterstock
80 Shutterstock
82 Inez Eklund/Kolofon
86 Shutterstock
91 Shutterstock
92 Shutterstock
101 Natalia Urazmetova/Millennium/TT
105 Album/Prisma/TT
107 Benkt Eurenius/TT
110 Shutterstock
110 Haakon Harriss/Scanpix Norway
110 Shutterstock
111 Shutterstock
115 Daniel Högberg/Folio
119 Shutterstock
120 Ur *Tidningen Chef* 9/2014, illustratör Victoria Ovmark
123 Tomas Andersson/Folio
127 Shutterstock
128 Shutterstock
129 Shutterstock
132 Jan Håkan Dahlström/TT Nyhetsbyrån
141 Kentaroo Tryman/Folio
146 Pontus Lundahl/TT Nyhetsbyrån
149 Riksbanken
152 Shutterstock
161 Peter M. Fisher/Corbis/IBL
165 Ylva Sundgren/TT
168 Ester Sorri/Scanpix
173 Fredrik Persson/TT
178 David Lundberg/Bildhuset/TT
181 Shutterstock
184 Janerik Henriksson/TT
191 Apelöga/TT Nyhetsbyrån
195 Björn Lindberg/Bildhuset/TT
198 Sven-Erik Sjöberg/Scanpix
204 Shutterstock
205 Shutterstock
208 Johanna Hanno/Bildhuset/TT
219 Anette Nantell/DN/TT
223 Tom A Kolstad/Scanpix Norway
228 Shutterstock
231 Shutterstock
232 Image Source/Johnér bildbyrå
232 Shutterstock
232 Shutterstock
241 Pontus Lundahl/TT
245 Nina Mangalanayagam/Scanpix
248 Magnus Åström/Magasin Subtopia
255 Lars Pehrson/SvD/TT
263 Jacob Forsell/TT
263 Bertil S-Son Åberg/TT
269 Apelöga/Maskot/TT
271 Roger Vikström/TT
273 Erkki Raskinen/TT
277 Shutterstock
280 Shutterstock
284 Tor Johnsson/UNT
291 Shutterstock
296 André Maslennikov/Azote
298 Bonnierarkivet
300 PRB/TT
303 Patrick Persson/TT
306 Shutterstock
307 Shutterstock
308 Shutterstock
310 Claes Grundsten/Bildhuset/TT
316 Kenneth Thorén KTH/TT
319 Maja Suslin/TT
320 Maja Suslin/TT
320 Anders Wiklund/TT
321 NY Times/TT
321 John Sawyer/Scanpix
321 SVT/Bild
321 The Print Collector/TT
321 Personalities, Topfoto/TT
321 The Granger Collection/TT
321 The Granger Collection/TT
321 TT Nyhetsbyrån
322 alla från Shutterstock utom bild nr 2 som är från Primus
329 Ester Sorri/TT
331 Mikael Ackelman/Folio
333 Ylwa Yngvesson/XP/TT
339 TT Historical
341 Finn Fons/TT
346 AP Photo/NASA
348 AFP Photo/ISRO

